

**HARRAS EYÜP'ÜN YÖZ YAKTISI ADLI ESERİNDEKİ
POEMALAR VE ŞEÇİLMİŞ ŞİİRLER
- DİL VE ÜSLUP İNCELEMESİ-**

Gülsün GÖKKAYA

Nisan 2019

DENİZLİ

**HARRAS EYÜP'ÜN YÖZ YAKTISI ADLI ESERİNDEKİ POEMALAR VE
ŞEÇİLMİŞ ŞİİRLER
- DİL VE ÜSLUP İNCELEMESİ-**

**Pamukkale Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Yüksek Lisans Tezi
Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Anabilim Dalı**

Gülsün GÖKKAYA

Danışman: Dr. Öğr.Üyesi Mehtap SOLAK SAĞLAM

**Nisan 2019
DENİZLİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ ONAY FORMU

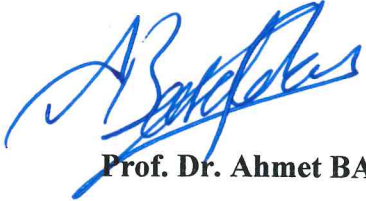
Çağdaş Türk Lehçeleri Ve Edebiyatları Anabilim Dalı, - Bilim Dalı öğrencisi Gülsün GÖKKAYA tarafından Dr. Öğr. Ü. Mehtap SOLAK SAĞLAM yönetiminde hazırlanan “Harras Eyüp’ün Yöz Yaktısı Adlı Eserindeki Poemalar Ve Seçilmiş Şiirler-Dil Ve Üslup İncelemesi-” başlıklı tez aşağıdaki jüri üyeleri tarafından 15.04.2019 tarihinde yapılan tez savunma sınavında başarılı bulunmuş ve Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

_____
Jüri Başkanı
Prof. Dr. Nergis BİRAY

_____
Jüri Üyesi
Doç. Dr. Cüneyt AKIN

_____
Jüri Üyesi
Dr. Öğrt.Ü. Mehtap SOLAK SAĞLAM

Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun
08/05/2019 tarih ve ...19/01... sayılı kararıyla onaylanmıştır.

_____
Prof. Dr. Ahmet BARDAKCI
Müdür

Bu tezin tasarımı, hazırlanması, yürütülmesi, araştırmalarının yapılması ve bulgularının analizlerinde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini; bu çalışmanın doğrudan birincil ürünü olmayan bulguların, verilerin ve materyallerin bilimsel etiğe uygun olarak kaynak gösterildiğini ve alıntı yapılan çalışmalara atıfta bulunduğunu beyan ederim.

İmza

Öğrenci Adı Soyadı

ÖN SÖZ

Tatarlar tarih sahnesine çıktıkları günden günümüze kadar bir var olma, kimlik mücadelesi vermişlerdir. Kazan Hanlığının yıkıldığı, Rus egemenliği altına girdiği günlerden itibaren hep bir siyasi ve dini savaş içinde olan Tatarlar bu süre zarfında Ruslaştırma, asimile etme, Hristiyanlaştırma gibi çeşitli asimilasyonlara maruz kalmışlardır. Tüm bunlara karşı Tatar edebiyatı varlığını XX. yüzyıla kadar sürdürmüştür. XXI. yüzyılda yani günümüzde de sürdürmektedir. XX. yüzyılda da Tatarlara karşı uygulanan bu siyaset değişmemiş ve yaşanan tüm bu olaylar da günümüz Çağdaş Tatar edebiyatının temelini oluşturmuştur. Çağdaş Tatar edebiyatı bu yüzyılda vermiş olduğu eserlerle olgunluk dönemine erişmiş, millî kimlik kazanmıştır. Tatar edebiyatının olgunlaşmasında ve millî kimlik kazanmasında Tukay, İshak, Tufan, Celil vb. gibi bu yüzyılın aydınlarının önderliğinde yetişen günümüz Tataristan şair, yazar, aydın ve ilim insanlarının payı yüksektir.

Günümüz Tatar edebiyatına emek veren isimlerden biri de Harras Eyüp'tür. Eyüp, yazdığı şiirlerle, tarihî ve dinî poemalarla ve işlediği konular, konuları işleme şekliyle ve yaptığı tenkitlerle adından söz ettirmiştir.

Bu çalışmayı yapmamızdaki temel amaç millî, dinî, ahlaki ve toplumsal değerlere çok bağlı olan ve bunları eserlerinde işleyen, hayatını Tatarların aydınlanmasına adanmış bir şahsiyeti başta Türkiye olmak üzere bütün Türk dünyasına tanıtmaktır. Çalışmamızda yazarın “Yöz Yaktısı” eserinden seçilmiş şiir ve poemaları üzerinde dil ve üslup incelenmesi yapılmış ve böylece Çağdaş Türk Edebiyatları alanına az da olsa bir katkı sağlanması amaçlanmıştır. Şu ana kadar Türkiye’de şair ve eserleri üzerine herhangi bir çalışmanın yapılmamış olması çalışmamızı özgün kılmaktadır.

Çalışmamız sürecinde edebî eseri merkeze alan tahlil metodu kullanılmıştır. Çünkü çalışmamızın temelini, şairin şiir ve poemalarını yapı ve tema bakımından incelemek oluşturur. Çalışmamız şairin “Yöz Yaktısı” adlı eseri çevresinde şekillenmiştir. Seçtiğimiz şiir ve poemalarından hareketle iki başlık altında (Ferdî ve Toplumsal) toplamda 16 tema belirlenmiş, belirlenen bu temalar verilen metin örnekleriyle ayrıntılı bir şekilde değerlendirilmiştir. Ayrıca şiir ve poemalar, belirlenen nazım şekilleri, nazım birimleri, ahenk unsurları, dil ve anlatım kriterleri kapsamında da yapı bakımından incelenmiş ve verilen metin örnekleriyle ortaya konulmuştur. Çalışmamızın şairin “Yöz Yaktısı” kitabından benzer konuların işlendiği şairin edebî dünyası ve dil yapısını bize en iyi şekilde yansıtan şiir ve poemaları seçilmiştir.

Çalışmamızın altıncı bölümde bu şiir ve poemaların Türkiye Türkçesine transkriptine ve Türkiye Türkçesine aktarımına yer verilmiştir.

Sonuç Bölümünde, Harra Eyüp'ün üslubunu belirleyen unsurlar ve üslup özellikleri değerlendirilmiştir. Tezimizde, Harra Eyüp'ün “Yöz Yaqtısı” adlı eserinden seçilmiş şiir ve poemaları objektif bir bakış açısıyla değerlendirilmeye çalışılmıştır. Konu seçiminde ve çalışmanın her aşamasında her türlü desteği sağlayan değerli danışman hocam Dr. Öğrt. Üyesi Mehtap Solak Sağlam'a teşekkür ederim. Desteklerini hep yanımda hissettiğim annem ve babama, manevi desteğini hiç esirgemeyen değerli arkadaşım Gülzar Mammadova'ya sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

Gülsün GÖKKAYA

ÖZET

HARRAS EYÜP'ÜN YÖZ YAKTISI ADLI ESERİNDEKİ POEMALAR VE ŞEÇİLMİŞ ŞİİRLER

- DİL VE ÜSLUP İNCELEMESİ-

Gökkaya Gülsün
Yüksek Lisans Tezi
Çağdaş Türk Lehçeleri Ve Edebiyatları ABD
Tez Yöneticisi: Dr. Öğr. Üyesi Mehtap Solak Sağlam

Nisan 2019 VI+ 337 sayfa

Harras Eyüp, Çağdaş Tatar edebiyatının önde gelen şairi ve fikir adamıdır. Çağdaş Tatar şiirinin gelişme kaydetmesinde önemli hizmetleri olan şair 1960'lı yıllarda şiir yazmaya başlamış ve şiirleri Tataristan'ın önde gelen gazete ve dergilerinde yayınlanmıştır. Birçok şiirin, tarihî, dinî ve sosyal poemanın yazarıdır. Eyüp'ün şimdiye kadar yayınlanmış “İşaniç” (1980) “Koyaşlı Yañgır” (1983), Kayén Balkışı (1985), Tañ Suvı (1987), Töngé Koyaşlar (1989), Sabır Savıtları (1992), “Taşka Yazgınnar Söyüne” (1994), Ceyevlé Buran (1996), Köy Ézleü (2001), “Ut Arkalı Siküri” (2004), Yöz Yaktısı (2005), “Let Teçenie” (2008) gibi toplamda 12 şiir kitabı Tataristan da basılıp okuyucusuyla buluşmuştur.

Yaptığı edebi tenkitleri ve şiirlerinde işlediği konularla Tatar gençlerinin ve halkının aydınlanmasına katkıda bulunmuştur. Tatar halkının gönlünde geniş yer bulan lirik şiirleri çok fazla sevilmiş olup “Siña gına yazgan hatlar”, “Kayda sin, garmun?”, “Mileş”, “İsemeñne dön'ya”, “Çakıruv”, “Avıl karçıkları” adlı eserleri bestelenmiştir.

Çalışmamızda Harras Eyüp'ün hayatı, edebî kişiliği ve eserleri hakkında ayrıntılı olarak bilgi verilerek, şairin şiirleri ve poemaları yapı ve tema bakımından detaylı olarak incelenmiştir. Ayrıca çalışmamızın metinler bölümünde, şairin seçili şiirlerine ve poemalarına yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Harras Eyüp, Çağdaş Kazan-Tatar Edebiyatı, şiir, üslup, dil incelemesi.

ABSTRACT**ANALYSIS OF LITERARY LANGUAGE AND STYLE IN SELECTED POEMS
AND YÖZ YAKTISI BY HARRAS EYÜP**

Gökkaya Gülsün

Master's Thesis

Contemporary Turkish Dialects And Literatures Department

Supervisor: Asst. Prof. Mehtap Solak Sağlam

April 2019 VI+ 337 Pages

Harras Eyüp is the leading poet and intellectual man of Contemporary Tatar literature. Poetry design of the contemporary Tatar poet in 1960 started and his poems were published in the leading newspapers and magazines of Tatarstan. There are historical, religious and social poems. “İşaniç” (1980) “Qoyaşlı Yañgır” (1983), Kayén Balkışı (1985), Tañ Suvı (1987), Töngé Qoyaşlar (1989), Sabır Savıtları (1992), “Taşka Yazgınnar Söyüne” (1992) (1994), Ceyevlé Buran (1996), Köy Ézleü (2001), “Ut Arqalı Siküri” (2004), Yöz Yaqtısı (2005), “Let Teçenie” (2008); including a total of 12 poetry books were published in Tatarstan.

He contributed to the enlightenment of the Tatar youth and his people with his literary criticism and the subjects he studied in his poems. Lyrical poems which are found in the hearts of the Tatar people have been loved very much. “Siña gına yazgan hatlar”, “Qayda sin, garmun?”, “ Mileş”, “İsemeñne dön’ya”, “Çakıruv”, “Avıl karçıkları” have been composed.

In our study, detailed information about the life, literary personality and works of Harras Eyüp is given. In addition, the poets' poems and poems were examined in detail in terms of structure and theme. Also in the texts section of our study, selected poems and poems of the poet are included.

Keywords: Harras Eyup, Modern Kazan-Tatar Literature, poetry, style, language review.

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ	i
ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
İÇİNDEKİLER	v
TABLolar DİZİNİ	xi
GİRİŞ	1
A. TATAR TÜRKLERİNİN TARİHİ	1
B. TATAR EDEBİYATI	3

BİRİNCİ BÖLÜM

HARRAS EYÜP

1.1.Harras Eyüp'ün Hayatı	9
1.2. Araştırmada Kullanılan Materyal ve Yöntem	10

İKİNCİ BÖLÜM

DİL İNCELEMESİ

2.1.Şiir ve Poemalarının Dil Bakımından İncelenmesi	12
2.1.1. Dil İncelemesi	12
2.1.1.1. İmla ve Dil Özellikleri	12
2.1.1.1.1. İmla Özellikleri	12
2.1.1.1.1.1. Seslerin İmla Özellikleri	12
2.1.1.1.1.1.1. Ünlüler	12
2.1.1.1.1.1.1.1. Kısa Ünlüler	13
2.1.1.1.1.1.1.1.2. Uzun Ünlüler	14
2.1.1.1.1.1.1.2. Ünsüzler	14
2.1.1.1.2. Dil Özellikleri	16
2.1.1.1.2.1. Kelime Türleri	16
2.1.1.1.2.1.1. İsim	16
2.1.1.1.2.1.1.1. İsim İşletme Ekleri	16
2.1.1.1.2.1.1.1.1.Çokluk Eki	16
2.1.1.1.2.1.1.1.2. Aitlik Eki	17
2.1.1.1.2.1.1.1.3. İyelik Ekleri	17
2.1.1.1.2.1.1.1.4. Hâl Ekleri	20

2.1.1.1.2.1.1.1.4.1. Yalın Hâl (nominative) (+ø)	20
2.1.1.1.2.1.1.1.4.2. İlgi Hâli (genetive) (+nİñ;).....	21
2.1.1.1.2.1.1.1.4.3. Yükleme Hâli (accusative) (+n, +nI)	22
2.1.1.1.2.1.1.1.4.4. Yönelme Hâli (dative) (+A; +gA, +kA).....	22
2.1.1.1.2.1.1.1.4.5. Bulunma Hâli (locative) (+DA)	23
2.1.1.1.2.1.1.1.4.6. Ayrılma Hâli (ablative) (+DAn)	24
2.1.1.1.2.1.1.1.4.7. Eşitlik Hâli (equative) (+çA, +dAy)	24
2.1.1.1.2.1.1.1.4.8. Yön Gösterme Hâli (directive) (+taba/ +taban/+karşı/ +çaklı) ..	25
2.1.1.1.2.1.1.1.4.9. Vasıta Hâli (instrumental) (bélen).....	25
2.1.1.1.2.1.1.1.5. Soru Eki (mI)	26
2.1.1.1.2.1.1.1.6. Şahıs Ekleri	27
2.1.1.1.2.1.1.1.6.1. I. Tip Şahıs Ekleri–Zamir Kökenli Şahıs Ekler	27
2.1.1.1.2.1.1.1.6.2. II. Tip Şahıs Ekleri–İyelik Kökenli Şahıs Ekleri	28
2.1.1.1.2.1.1.1.6.3. III. Tip Şahıs Ekleri–Emir Kökenli Şahıs Ekleri	29
2.1.1.1.2.1.1.1.7. İsim Bildirmesi.....	29
2.1.1.1.2.1.1.1.7.1. Şimdiki (Geniş) Zaman Çekimi	30
2.1.1.1.2.1.1.1.7.2. Öğrenilen Geçmiş Zaman Çekimi.....	30
2.1.1.1.2.1.1.1.7.3. Görülen Geçmiş Zaman Çekimi.....	31
2.1.1.1.2.1.1.1.7.4. Şart Çekimi	31
2.1.1.1.2.1.2. Sıfatlar.....	31
2.1.1.1.2.1.2.1. Niteleme Sıfatları	32
2.1.1.1.2.1.2.2. Belirtme Sıfatları.....	32
2.1.1.1.2.1.2.2.1. İşaret Sıfatları.....	33
2.1.1.1.2.1.2.2.2. Sayı Sıfatları.....	33
2.1.1.1.2.1.2.2.2.1. Asıl Sayı Sıfatı	34
2.1.1.1.2.1.2.2.2.2. Sıra Sayı Sıfatı	34
2.1.1.1.2.1.2.2.2.3. Kesir Sayı Sıfatı	35
2.1.1.1.2.1.2.2.2.4. Üleştirme Sayı Sıfatı	35
2.1.1.1.2.1.2.2.3. Soru Sıfatları	36
2.1.1.1.2.1.2.2.4. Belirsizlik Sıfatları	36
2.1.1.1.2.1.2.2.5. Sıfatların Pekiştirilmesi.....	37
2.1.1.1.2.1.2.2.6. Sıfatların Dereceleri	37
2.1.1.1.2.1.2.2.6.1. Sıfatlarda Karşılaştırma.....	37
2.1.1.1.2.1.2.2.6.2. Üstünlük Derecesi	38
2.1.1.1.2.1.3. Zamirler.....	38
2.1.1.1.2.1.3.1. Şahıs Zamirleri.....	39
2.1.1.1.2.1.3.1.1. Dönüşlülük Zamirleri.....	42

2.1.1.1.2.1.3.2. İşaret Zamirleri.....	43
2.1.1.1.2.1.3.3. Soru Zamirleri.....	44
2.1.1.1.2.1.3.4. Belirsizlik Zamirleri.....	44
2.1.1.1.2.1.4. Zarflar	45
2.1.1.1.2.1.4.1. Yer-Yön Zarfları	45
2.1.1.1.2.1.4.2. Zaman Zarfları	46
2.1.1.1.2.1.4.3. Durum (Tarz / Nasıllık – Nicelik) Zarfları.....	46
2.1.1.1.2.1.4.4. Miktar (Azlık – Çokluk) Zarfları	47
2.1.1.1.2.1.4.5. Soru Zarfları.....	47
2.1.1.1.2.1.5. Edatlar (İlgeçler)	48
2.1.1.1.2.1.5.1. Ünlem Edatları	49
2.1.1.1.2.1.5.2. Bağlama Edatları.....	49
2.1.1.1.2.1.5.3. Son Çekim Edatları	50
2.1.1.1.2.1.5.3.1. Yalın Hâl ve İlgi Hâlinde Sonra Kullanılan Edatlar	50
2.1.1.1.2.1.5.3.2. Yönelme Hâlinde Sonra Kullanılan Edatlar.....	51
2.1.1.1.2.1.5.3.3. Ayrılma Hâlinde Sonra Kullanılan Edatlar	51
2.1.1.1.2.1.6. Fiil.....	51
2.1.1.1.2.1.6.1. Şahıs Ekleri	52
2.1.1.1.2.1.6.1.1. I. Tip Şahıs Ekleri–Zamir Kökenli Şahıs Ekleri	52
2.1.1.1.2.1.6.1.2. II. Tip Şahıs Ekleri–İyelik Kökenli Şahıs Ekleri	52
2.1.1.1.2.1.6.1.3. III. Tip Şahıs Ekleri–Emir Çekiminde Kullanılan Şahıs Ekleri....	52
2.1.1.1.2.1.6.2. Fiil Çekimi	53
2.1.1.1.2.1.6.2.1. Şekil ve Zaman Ekleri.....	53
2.1.1.1.2.1.6.3. Basit Kipler	53
2.1.1.1.2.1.6.3.1. Bildirme (Haber) Kipleri.....	53
2.1.1.1.2.1.6.3.1.1. Görülen (Bilinen) Geçmiş Zaman.....	53
2.1.1.1.2.1.6.3.1.2. Öğrenilen (Duyulan) Geçmiş Zaman.....	55
2.1.1.1.2.1.6.3.1.3. Şimdiki Zaman.....	56
2.1.1.1.2.1.6.3.1.4. Gelecek Zaman	58
2.1.1.1.2.1.6.3.1.5. Geniş Zaman	60
2.1.1.1.2.1.6.4. Tasarlama Kipleri.....	61
2.1.1.1.2.1.6.4.1. İstek Kipi.....	61
2.1.1.1.2.1.6.4.2. Emir Kipi	64
2.1.1.1.2.1.6.4.3. Şart Kipi	65
2.1.1.1.2.1.6.4.4. Gereklilik Kipi	66
2.1.1.1.2.1.6.4.4.1. I. Tip Gereklilik Kipi	66
2.1.1.1.2.1.6.4.4.2. II. Tip Gereklilik Kipi	67

2.1.1.1.2.1.6.5. Birleşik Kipler.....	68
2.1.1.1.2.1.6.5.1. Hikâye Birleşik Kipleri	68
2.1.1.1.2.1.6.5.1.1. Öğrenilen Geçmiş Zamanın Hikâyesi	69
2.1.1.1.2.1.6.5.1.2. Şimdiki Zamanın Hikâyesi.....	69
2.1.1.1.2.1.6.5.1.3. Gelecek Zamanın Hikâyesi	69
2.1.1.1.2.1.6.5.1.4. Geniş Zamanın Hikâyesi	70
2.1.1.1.2.1.6.5.1.5. Şart Kipinin Hikâyesi.....	70
2.1.1.1.2.1.6.5.1.6. Gereklilik Kipinin Hikâyesi	71
2.1.1.1.2.1.6.5.2. Rivâyet Birleşik Kipleri	71
2.1.1.1.2.1.6.5.2.1. Öğrenilen (Duyulan/Anlatılan) Geçmiş Zamanın Rivayeti	71
2.1.1.1.2.1.6.5.2.2. Şimdiki Zamanın Rivayeti	72
2.1.1.1.2.1.6.5.2.3. Gelecek Zamanın Rivayeti.....	72
2.1.1.1.2.1.6.5.2.4. Geniş Zamanın Rivayeti.....	72
2.1.1.1.2.1.6.5.2.5. İstek Kipinin Rivayeti	72
2.1.1.1.2.1.6.5.2.5.1. I. Tip İstek Kipinin Rivayeti	73
2.1.1.1.2.1.6.5.2.5.2. II. Tip İstek Kipinin Rivayeti	73
2.1.1.1.2.1.6.5.2.5.3. III. Tip İstek Kipinin Rivayeti.....	73
2.1.1.1.2.1.6.5.2.6. Şart Kipinin Rivayeti	73
2.1.1.1.2.1.6.5.3. Şart Birleşik Kipleri	73
2.1.1.1.2.1.6.5.3.1. Öğrenilen Geçmiş Zamanın Şartı.....	74
2.1.1.1.2.1.6.5.3.2. Geniş Zamanın Şartı.....	74
2.1.1.1.2.1.6.5.3.3. İstek Kipinin Şartı	74
2.1.1.1.2.1.6.6. Tasvir Fiil.....	75
2.1.1.1.2.1.6.6.1. Yeterlilik Tasvir Fiili	75
2.1.1.1.2.1.6.6.2. Başlama Tasvir Fiili	75
2.1.1.1.2.1.6.6.3. Sürüş Tasvir Fiili.....	76
2.1.1.1.2.1.6.6.4. Bitiş Tasvir Fiili	76
2.1.1.1.2.1.6.6.5. Yaklaşma Tasvir Fiili.....	76
2.1.1.1.2.1.6.6.6. Tezlik Tasvir Fiili.....	77

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ÜSLUP İNCELEMESİ I

3.1. Şiir ve Poemalarının Tema Bakımından İncelenmesi.....	78
3.1.1. Bireysel Konular	79
3.1.1.1. Tabiat	79
3.1.1.2. Sabır	81

3. 1.1.3. Ömür	82
3.1.1.4. Mektup	82
3.1.1.5.Şiir.....	83
3.1.1.6. Gurbet ve Özlem	83
3.1.1.7. İthaf Şiirleri.....	84
3.1.1.8. Merhamet	85
3.1.2. Dinî Konular.....	85
3.1.2.1. Namaz	85
3.1.2.2. Kader ve Amel Defteri.....	87
3.1.3. Millî Konular.....	88
3.1.3.1. Vatan Sevgisi	88
3.1.3.2. Hürriyet.....	91
3.1.3.3. Anadil.....	92
3.1.3.4. Kültürel Miras	93
3.1.4. Sosyal Konular	96
3.1.4.1.Söz	96
3.1.4.2. Öğüt.....	96
3.1.4.3. Sosyal Yozlaşma	96
3.1.4.5. Doğal Felaketler.....	97

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ÜSLUP İNCELEMESİ II

4.1. Şiir ve Poemalarının Yapı Bakımından İncelenmesi	99
4.1.1. Nazım Şekli.....	99
4.1.2. Nazım Birimi.....	100
4.1.2.1. Mısra Anlayışı.....	100
Dörtlük nazım birimiyle yazılmış şiirler:	100
Dörtlük ve beşlik nazım birimiyle yazılmış şiirler:.....	100
Beşli nazım birimiyle yazılan şiirler	100
Altılı nazım birimiyle yazılan şiirler	101
Serbest Nazım Birimiyle Yazılmış Şiirler	101
4.1.3. Ahenk Unsurları	101
4.1.3.1. Ölçü.....	101
4.1.3.2. Kafiye Şeması	103
4.1.3.3. Kafiye Türleri.....	103
a. Yarım Kafiye.....	103

b. Tam Kafiye	104
c. Zengin Kafiye.....	104
d. Tunç Kafiye	104
Redif:	105
4.1.3.4. Aliterasyon.....	105
4.1.3.5. Asonas.....	105
4.1.3.6. Edebî Sanatlar	106
Benzetme:	106
Teşhis (Kişileştirme):.....	107
Nida (Seslenme):.....	107
Telmih (Hatırlatma):	108
Tezat:	109

BEŞİNCİ BÖLÜM

ŞİİR VE POEMALAR

5.1. Transkripsiyonlu Şiir ve Poemalar.....	111
5.2. Türkiye Türkçesine Aktarılmış Şiir ve Poemalar	204

ALTINCI BÖLÜM

SÖZLÜK

6. Sözlük	297
DEĞERLENDİRME VE SONUÇ	330
KAYNAKLAR	333
ÖZ GEÇMİŞ	337

TABLolar DİZİNİ

Tablo 1: İyelik Ekleri	18
Tablo 2: 1. Tip Şahıs Ekleri- Zamir Kökenli Şahıs Ekleri	27
Tablo 3: II. Tip Şahıs Ekleri-İyelik Kökenli Şahıs Ekleri.....	28
Tablo 4: III. Tip Şahıs Ekleri-Emir Kökenli Şahıs Ekleri.....	29
Tablo 5: Tatar Türkçesinde Zamirlerin İsim İşletme Ekleriyle Çekimlenmesi.	40
Tablo 6: I. Tip Şahıs Ekleri- Zamir Kökenli Şahıs Ekleri.....	52
Tablo 7: II. Tip Şahıs Ekleri-İyelik Kökenli Şahıs Ekleri.	52
Tablo 8: III. Tip Şahıs Ekleri-Emir Çekiminde Kullanılan Şahıs Ekleri.	53

GİRİŞ

A. TATAR TÜRKLERİNİN TARİHİ

Tatar Türklerinin bugün yaşadığı bölge olan İdil-Kama bölgesine Türk kavimlerinin yerleşmeye başlaması çok eski dönemlere tekâbül eder. Bölgeye gelen Türk kavimlerden ilki M.S.1. yüzyılda Suvarlar sonra M.S. 100-374 yılları arasında Hunlar ve daha sonra da Sabir Türkleri olmuştur (Buran ve Alkaya, 2006: 162).

Bugünkü Tatar Türklerinin etnik oluşumunu Bulgar Türkleri oluşturur ve Bulgar Türkleri VII. yüzyılda bu bölgeyi Türk yurdu haline getirmişlerdir (Buran ve Alkaya, 2006: 162).

1220'ler de Moğolların bölgenin hâkimiyetini ele geçirmesi sonucunda Bulgar Devleti Altın Ordu devletinin himayesine girmiştir. Altın Ordu Devleti hükümdar Berkay zamanında hızla Türkleşmiştir (Buran ve Alkaya, 2006: 162). Altın Ordu, hanları Canıbek'in ölümünden sonra yaşanan taht kavgaları ve Timur'un ordularıyla girilen savaşta yenilmesi neticesinde zayıflamış ve Kazan, Astrahan, Kırım ve Sibir hanlıkları gibi küçük Türk devletlerinin kurulmasıyla da çökmüştür (Temir, 1976: 933).

Kazan Hanlığı 1437 yılında kurulmuştur ve 1552'de IV. İvan döneminde Moskova'nın himayesine girmiştir (Temir, 1976: 933-935). Kazan Hanlığının yıkılmasıyla bölgedeki dengeler altüst olmuş ve Ruslar karşı konulamaz bir hızla topraklarına toprak katmaya başlamışlardır. Kazanı ele geçiren Çar İvan, eli silah tutan ne kadar Tatar varsa kılıçtan geçirmiş, esir edilen bütün kadınları, kızları ve çocukları ise Rus askerlerine dağıtmıştır (Taymas, 1966: 34).

1552 yılında başlayıp 1917 yılına kadar süren çarlık devrinde Tatarlar sayısız zulme, etnik ve dinî temizliğe maruz kalmışlardır. I. Petro devrinde Tatarlar arasında var olan istiklal fikrini ortadan kaldırmak için Moskova'ya bağlı olarak idare edilen Kazan Hanlığının adı "Kazan vilayeti" olarak değiştirilmiştir (Temir, 1976: 1253). Kazan Tatarları ayaklanmasın diye halkın ileri gelen sülaleleri özellikle katledilmiş, bütün halktan zorla toprak ve vergiler toplanmış, din değiştirmeleri için her türlü zorluk kullanılmıştır. Rusların en büyük zulumü belki de din üzerine olmuştur ve Tatar halkını Hristiyanlaştırmak için birçok misyonerlik faaliyetleri yürütülmüştür.

Orta Asya kanalı ile İdil-Bulgar bölgesine gelen İslam Bulgar Hanı Alması 922 de İslamiyet'i resmen kabul etmiştir. İslamiyet Altın Orda ve Kazan Hanlığı döneminde en yüksek noktaya ulaşmıştı (Devlet, 1998: 43). Ama Kazan Hanlığının yıkılmasıyla Korkunç İvan döneminde başlayan ve Rus devletinin Ortodoks Kilise aracılığıyla 200 yıl

sürdüğü Müslümanlara yönelik eziyetler ve zorla Hristiyanlaştırma politikası XIX. yüzyılın ikinci yarısına kadar devam etmiştir (Devlet, 1998: 43).

Kazan Hanlığının yıkılmasından sonra yaşanan siyasi, iktisadi, dinî ve etnik yapıya yönelik saldırılara karşı Tatar halkı sık sık isyan edip ayaklansa da bu isyanlar Ruslar tarafından kanlı bir şekilde bastırılmış ve her isyan sonrası Ruslar halka karşı eziyetlerini katbekat artırmıştır. Ancak II. Katerina devrinden Tatar, Başkurt ve Çuvaşların birlikte çıkardıkları Pugaçev isyanı sayesinde idari, iktisadi ve dinî baskılar da biraz hafifleme olmuştur. 1774’de başlayan bu hafifleme 1860’lara kadar sürmüş ve 1860 yılından sonra misyoner hareketler tekrar başlamıştır (Buran ve Alkaya, 2006: 162-163).

II. Katerina’nın dinî reformu sayesinde rahatlayan Müslümanlar bu reform sayesinde birçok ayrıcalıklara sahip oldular. Dinî eğitim özgürlüğü sayesinde İstanbul, Mekke ve Medine gibi şehirlerde dinî dersler alan Tatarlar medreselerde müspet ilimlere duyulan ihtiyacı gün yüzüne çıkarırlar. İsmail Gaspıralı’nın önderliğinde modern Tatar okulları açma fikri ortaya çıkar ve buna yönelik faaliyetler başlar (Devlet, 1998: 45).

Çarlık Rusya’da yaşanan iç kargaşa ve Rusya’nın 1904-1905 yıllarında Japonya ile girdiği savaştan mağlup ayrılması sonucunda 1905 yılındaki ihtilalin çıkmasına yol açar (Devlet, 1999: 87).

1917 yılına kadar Rusya’da çeşitli iç isyanlar yaşanmıştır. Rusya’nın I. Dünya savaşından eli boş dönmesi, açlık, işsizlik, yüksek enflasyon halkın yönetime karşı güvenini sarmış ve hoşnutsuzluk başlamıştır. Rusya’da yaşanan bütün olumsuzluklar sonucunda Ekim 1917 ayaklanması ile Bolşevikler yönetimi ele geçirdiler (Devlet, 1999: 218-220).

1917 yılında bütün halkların eşitliğini ilan eden Kararnamenin yayınlanmasıyla Rusya İmparatorluğunda politik faaliyetlerin hareketlenmesine ve ayrıca Rusya’nın farklı bölgelerinde yaşayan Türk boylarının da milli ve politik faaliyetlerde bulunmasına yol açtı (Devlet, 1999: 246).

Kazan’da 17-22 Temmuz 1917 yılında Müslüman Askerleri Kurultayı, 18-26 Temmuz 1917 yılında Bütün Rusya Müslümanları Ulema Nedvesi ve 21-31 Temmuz 1917 yılında II. Bütün Rusya Müslümanları Kurultayı toplandı. Tüm bu toplantılar sonucunda 22 Temmuz 1917 yılında Milli- Medeni Muhtariyet ilan edildi ve bu tarih milli bayram olarak kabul edildi (Devlet, 1998: 114-118-120-122).

1917 yılında bu muhtariyete “İç Rusya ve Sibiryaya Müslüman Türk Tatarları” Muhtar Cumhuriyeti’de denilmiş ve başına Sadri Maksudi Arsal getirilmiştir (Devlet,

1998: 164; Buran ve Alkaya, 2006: 163). Bu meclis tarafından 29 Kasım 1917’de “İdil-Ural Devletinin kuruluşu ilan edilir. Fakat bu çok uzun sürmez. Bolşevikler tarafından 1918’de bu kuruluş dağıtılır ve yeni bir kararname ile dağıtılan İdil-Ural Devleti, Tatar-Başkurt Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti adını alarak varlığını sürdürür (Buran ve Alkaya, 2006: 163; Devlet, 1998: 272).

Komünist Partisi Merkezî Komitesi bu devletin kurulma kararını iptal eder ve 23 Mart 1919’da Başkurt Muhtar (Özerk) Sovyet Sosyalist Cumhuriyetini ilan eder (Devlet, 1998:302-303). Bu kararla Tatarlar mağdur edilmiş ve Ruslar bölgede sayıca fazla olan Tatarlar üzerinde daha fazla hâkimiyet kurma, onlardan daha fazla yararlanma düşüncesine girmişlerdir. Daha sonra ise 27 Mayıs 1920’de Tatar Muhtar Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri ilan edilir (Devlet, 1998: 304; Devletşin, 1981: 286).

Yaşanan tüm bu hadiseler neticesinde Tatar ve Başkurtların ayrılmasıyla bölgedeki mevcut Türk birliği parçalanmıştır. Daha sonraları parçalanan bu birliği yeniden kurmaya çalışan Tatar Sultan Galiyev, Stalin tarafından engellenmiştir (Buran ve Alkaya, 2006: 163).

1980’lerin sonunda Gorbaçov’ın başlattığı açıklık politikası sonucunda Tataristan tarafından da bazı taleplerde bulunulmuştur. 30 Ağustos 1990 tarihinde SSCB dağılmadan Tataristan Cumhuriyeti bağımsızlığını ilan etmiştir. Ancak bağımsızlığının dört yıl boyunca hiçbir ülke tarafından tanınmaması sonucu Tataristan hayatî bir karar olarak 18 Şubat 1994’te bugünkü resmî statüsünü belirleyen bir anlaşmaya imza atmak zorunda kalmıştır. Her ne kadar Tataristan yarı bağımsız özerk bir Türk Cumhuriyeti konumuna gelmiş olsa da Rusya Federasyonu’nda bulunan diğer muhtar cumhuriyetlere tanınmayan bazı haklar elde etmiş olsa da yüzyıllardır verdiği bağımsızlık mücadelesinde tam bir galibiyet kazanamamışlardır (Buran ve Alkaya, 2006: 163; Hakimov, 2017: 484).

B. TATAR EDEBİYATI

Ortak dönem olan eski Türk Edebiyatı döneminde müstakil bir Tatar edebiyatından söz edemeyiz. Ortak dilin hâkim olduğu bu dönem 13. yüzyıla kadar devam etmiştir. Orhun Yazıtları, Yenisey Yazıtları, Dîvânü Lügati’t-Türk, Kutadgu Bilig, Atabetü’l-Hakâyık, Ahmed Yesevî ve Süleyman Bakırgânî’nin eserleri ortak dönemin ürünleridir (Buran ve Alkaya, 2006: 165).

Bulgar devletinin resmî din olarak Müslümanlığı kabul etmesiyle edebi eserlerde konular değişmiştir. Dini öğrenmek için Arap ve Farsçadan çeviriler yapılmış ve bu çeviriler sayesinde de ilim, kültür ve medeniyet alanında gelişmeler yaşanmıştır. Bulgar

devrinde Tatar edebiyatı hem yazılı hem de özlü olarak iki koldan gelişirken aynı zamanda Doğu edebiyatları ve Türk edebiyatının sentezi haline gelir. İdil Bulgarları devrinde Kul Ali'nin kaleme aldığı Kıssa-yı Yusuf adlı eseri Bulgar-Tatar yazılı edebiyatının temeli olarak kabul edilir (Komisyon, 2001: 18; Devletşin, 1981: 425; Zaripova Çetin, 2006: 140).

Nehcü'l- Ferâdis, Hüsrev ü Şîrin, Muhabbetnâme, Dâstân-ı Cümcüme Sultan, Gülistan Tercümesi adlı eserlerin ve Mevlânâ İshak, İmad Mevlevî, Saraylı Ahmed Hoca, Abdülmecid, Tuğlu Hoca, Kadı Muhsin gibi şair ve yazarların Kazan Türkleri edebiyatının meydana gelmesinde etkisi çok büyük olmuştur (Akar vd., 1994: 68).

Kazan Hanlığı döneminde Tatar edebiyatında Bulgar ve Altın Orda devirlerinde ortaya çıkan ikili eğilimin devam ettiği görülür. Bu eğilimlerin ilki tasavvuf felsefesini esas alan eğilim olup Ahmet Yesevî, Süleymann Bakırganî, M. Bulgarî gibi şair ve yazarlar temsil eder. Balasagunlu, Kul Ali ve Seyfi Sarayi gibi önemli şahsiyetlerin geleneklerini devam ettiren rasyonalist felsefeye dayanan, dünyevî meseleleri ön plana alan eğilimdir (Komisyon, 2001: 32).

1212 yılında şair Kul Gali tarafından yazıldığı bilinen Yusuf ve Züleyha manzumesi Sovyet Tarihi Tatar edebiyatının başlangıcı olarak kabul edilir (Devletşin, 1981: 425).

Tatar edebiyatında Kazan Hanlığı Dönemi 16. yüzyılın sonuna kadar devam etmiştir. Dasmembet Hasan Kaygı, Kaztuvgan, Arifbek, Çalgız, Cırav, Sayyadî Muhammed Emin, Kulşerif, Muhammedyar, Kemal Ümmî, Tacettin Yahşigul vb. isimler dönemin en önemli şair ve yazarlarıdır. Aynı zamanda Kemal Ümmî'nin kaleme aldığı Dîvân'ı ve Muhammedyar'ın da Tuhfe-i Merdân, Nûr-ı Südüv ve Nasihat adlı eserleri dönemin en meşhur eserleridir (Buran ve Alkaya, 2006: 165).

Kazan Hanlığı ve Rus işgali döneminde lirik-tasavvufî bir edebiyatın gelişmesinde Mevlâna Kulu, Abdurrahman İmenî, Tacettin Yalçığıoğlu, Şemseddin Sûfî, Adilşah Molla gibi şair ve yazarlar etkili olmuştur. Aynı zamanda sadece lirik-tasavvufî eserler değil mizahi türde şiirler de yazılmış olup, destanlar ve halk hikayeleri de varlığını sürdürmüştür (Akar vd., 1994: 68). Tatar edebiyatında yeni türler meydana gelse bile halk edebiyatı türlerinde örnekler verilmeye devam etmiştir eski ve yeni türler aynı anda kullanılmış ve geliştirilmiştir.

Kazan Hanlığı yıkıldıktan sonra toplum ve edebiyat hayatında uzun sürecek bir durgunluk başlar. Bunun sebebi ise Tatar edebiyatının ve fikir dünyasının önde gelen şair ve yazarlarının ve halkın büyük kısmının yok edilmiş olmasıdır. Bu dönemde halk

tasavvufa daha fazla yönelmiş tasavvufi eserlerin okuyucu kitlesinde büyük bir artış yaşanmıştır. Tatarca-Rusça, Arapça-Farsça-Tatarca sözlükler yazılmış, Münebbihat (Uyandırış) adlı bir eser de tercüme edilmiştir. Dönemin en önemli şairler Mevlâ Kulu ve Abdi' en önemli eserleri ise “Galibek Atalık ve Kişbike'nin vasiyetnameleri”, Kadir Galibek'in “Câmi'-i Tevârih” adlı eseri ve Defter-i Cengiznâme'dir (Eyüpoğlu, 2017: 8; Buran ve Tulum, 2013: 58).

Rus baskılarının devam ettiği 18. yüzyılda Tatar edebiyatı çok büyük gelişmelere imza atamadı. Rus baskılarına karşı koyan halk sık sık ayaklanma çıkarsa da bu asıl istenilen sonucu doğurmadı. 18. yüzyılda git gide artan bağımsızlık hareketleri Batırşa, Kankayev, Pugaçev gibi savaş kahramanlarının doğmasına ve edebiyatta bunların etrafında şekillenen eserler çıkmasına yol açtı (Komisyon, 2001: 175). Çıkan ayaklanmalara daha fazla dayanamayan Rus yönetimi dini ve sosyal hayatta bazı esneklikler yapmak zorunda kalmıştır. Bu esneklik sayesinde biraz da rahatlayan Tatarlar milli eğitim ve kültür alanlarında gelişmeler yaşamaya başlar.

Bu yüzyılda Tatar edebiyatında seyahatname örnekleri görülmeye başlar, okullarda Tatarca ve Türkçe eğitim başlar, açılan matbaalar sayesinde dini metinlerin yanı sıra edebi metinler de basılır. Bu dönemin şair ve yazarları Abdüsselâm, A.Müslüm, Ahmetbik, T. Yalçıgol, A. O. İmeni, M. Akyığıt, Z. Bigiyev'dir. Bu dönemde Rus ve Batı edebiyatından çeviriler yapılmıştır. Yine ilk Tatar piyesi Fatih Halidi ve Abdurahman İlyasi tarafında kaleme alınmıştır. Devrin önemli diğer edipleri A. Uraneyev, A.Kandalıy, S.Maksudi Arsal, M. Akmolla'dır (Zaripov Çetin, 2006: 143; Buran ve Tulum, 2013: 58).

Fatih Halidî, Rahmetulîn ve Abdurrahman İlyasî, Kayyum Nasirî gibi Tatar edebilerinin açtığı yolda ilerleyen genç yazar ve şairler öykü, tiyatro, komedi gibi birçok farklı alanlarda eserler verdiler (Kolcu, 2004: 557).

XIX. yüzyılda temeli atılan Çağdaş Kazan Tatar-Türk edebiyatının gelişmesinde Kazan üniversitesi açılması, her ne kadar ilk başlarda sadece dini metinler, risaleler basmış olsalar da matbaa kurma çabalarının başlaması oldukça etkili olmuştur. 1801'de Kazanda matbaa teşkilatı kurulur ve 1829 yılında Kazan üniversitesine nakledilir (Kolcu, 2004: 557; Taymas, 1966: 103).

1905 ihtilaline girerken Rusya Türkleri arasında süratle Ceditçilik fikri yayılır, Avrupâi Manada aydınların yetişmesiyle da Rusya Türkleri siyasi hayata yönelik adımlar atmaya başlar. Ceditçilik fikrinin yayılması Kazan edebiyatındaki en önemli gelişmelerden bir olmuştur (Devlet, 1999: 55; Akar vd. 1994: 68). Bu dönemin öne çıkan edebiyat konuları aile terbiyesi, okullardaki eğitimin çağdaştırılması, kadın özgürlüğü

ve ahlak gibi konular olmuştur. Kelile ve Dimme adlı eserin de bu dönemde Tatarcaya çevrildiği görülmektedir (Zaripov Çetin, 2006: 144).

1905 İhtilalinin ardından yenilikçi gençler tarafından İslah adıyla bir cemiyet kurulur ve bu cemiyet 1907'de El-İslâh gazetesini çıkarır (Kolcu, 2004: 558). Rusya Türkleri 1905-1907 serbestlik yıllarında küçük çaplarda siyasi varlık gösterdiler, Devlet Duması'na, eğitimde reformlar yapmaya, gazete ve dergi çıkarmaya, anadilde kitaplar basmaya başladılarsa da tam tesirli bir medeni ve siyasi güç olamadılar (Devlet, 1999:210).

XIX. yüzyılın son çeyreğinde Tatar edebiyatının gelişmesi hız kazanmıştır ve bu gelişmenin temelini ise XVIII.-XIX. yüzyılları arasında yaşamış Abdülhasır Kursavî'nin eğitim ve kültür hayatında yenilik hareketi oluşturur (Devletşin, 1981: 426).

Tatar millî edebî dilinin ilk örneklerini Abdülcabbar Kandaly, Kayyum Nasırî, Yakov Yemilyanov, Abdurrahman İlyasî, Fatih Halidî gibi isimlerin eserlerinde görebiliriz. Aynı zamanda Ayaz İshakî, Abdullah Tukay ve çağdaşları yeni milli edebi dili geliştirmeye başlarlar ve XX. yüzyılda eski Tatar yazı dili geleneklerinin korunduğu Tatar millî edebî dilinin bütün esas stilleri oluşmuştur. XX. Yüzyılın sonlarında ise eski edebi dilin kullanımdan düştüğü görülür (Komisyon, 2001: 60).

XIX. ve XX. yüzyılları arasında Tatar edebiyatında tertemiz bir Tatarca kullanan Ayaz İshakî eserlerin de cehalet, adaletsizlik ve ahlaksızlığı vurgular ve Tatar köylüleri, tüccarlar, din adamları ve öğrenciler gibi her zaman karşılaşılabilecek günlük karakterlere ve konulara yer verir (Devletşin, 1981: 427).

1905 İhtilalinden 1917 yılına kadar Tatar edebi dilinde çıkan Fikir, Yıldız, Vakit, Azad, Tan Yıldızı, Tavış, İl, Söz, Bizning İl, Burhânı Terakki, İdil, El İslah, Koyaş adlı gazete ve dergiler, Tatar edebi dilinin geniş çapta yayılmasına ve gelişmesine büyük katkı sağlamıştır (Akar vd. 1994: 69; Komisyon, 2001: 16). Bu dönemde tarih, felsefe, dilbilim ve başka ilim dallarında yazılan eserler göze çarpar ve Tatar tiyatrosu profesyonel bir hal alır. Tolstoy, Gogol, Puşkin gibi dünya klasiklerine imza atmış şair ve yazarların eserleri de bu dönemde Tatarlar arasında tanınmaya başlar (Buran ve Tulum, 2013: 59).

1917 Ekim devrimi ile birlikte her şey Bolşevik Komünist Partisi'nin emrine verilir ve bu durumu kabul edemeyen Kazanlı şairler Rusya'yı terk eder. Kazanlı şair ve yazarların büyük bir kısmı parti yanlısı yazılar kaleme alır ya da icraatları önlenir (Kolcu, 2004: 558-559).

XX. yüzyıl Tatar edebiyatı eğitim hareketlerine bağlı olarak Avrupâî tarza eğitime yöneliyor. Bu harekete R. Fahreddin, F. Kerim, A. İshak î, F. Halidî, Z. Bigiyev, A. İlyasî,

A. Kamal vb. gibi isimler desteklemiştir. Aynı zamanda M.Gafuri, A. Tukay, S. Remiyev, S. Sünçele, Dermend, A. İbrahimov, F. Emirhan; N. Dumavî, Ş. Kamal gibi şairler ise bu hareketleri sağlamlaştırmış, gelişmesinde büyük çabalar harcamışlardır (Komisyon, 2001c: 13-14).

İhtilalin sonuncunda beklenen gelişmeler yaşanmaz. Tatar halkı ve aydınları büyük umutlar beslediği ihtilalin istenilen sonucu vermemesinden kaynaklı bir hayal kırıklığı yaşamıştır. İzlenen siyasete uygun yazmayan, zıt görüşteki şair ve yazarların eserleri basılmaz, eski eserleri toplanır ve eserlerine ulaşılmak istenildiğinde de engellenir. Bu zorbalık karşısında çaresiz ve sessiz kalarak yurt dışına giden Yusuf Akçura, Ayaz İshakî, Abdurreşit İbrahim, Abdullah Battal ve Sadri Maksudi'nin hakkında karalama propagandası yürütülür (Komisyon, 2001c: 15).

Hasan Tufan, Musa Celil, M. Maksud, K. Necmi, E. Feyzi gibi isimler 20'li yıllardan sonra yetişen ve Tatar edebiyatının gelişmesinde oldukça etkili isimlerdir (Buran ve Tulum: 2013: 59).

Stalin dönemi, her alanda ağır ve korkunç yılların yaşandığı bir dönemdir. Tatar Edebiyatı da bu yaşananlardan Stalin siyasetinden çok acı bir şekilde zarar görmüştür. Uygulanan baskı ve zulümde sadece Tatarlar değil Sovyetler Birliğinde yaşayan halkların hepsi nasibini almıştır. Zengin bir tarihe ve kültüre sahip olan Tatar Türkleri bu dönem boyunca çok büyük kayıplar vermişler, 1927-1940 yılları arasında iki defa zorunlu olarak alfabe değişikliği yapılmış, okullar kapatılmış, gazete ve dergilere yasaklar getirilmiştir (Buran, 2007: 55; Buran ve Tulum, 2013: 59). Stalin'in emirlerine boyun eğmeyen namuslu aydınlar siyasî baskılara maruz kalırlar ve kimi aydınlar sürgün edilip mahkûm edilirken kimi aydınlar da kurşuna dizilerek öldürülür. Ş. Şeref, H. Atlasi, F. Agiyev, M. Bödeqli, A. Rehim, H. Tufan, A. Kamal, A. İshaki, H. Taktaş, M. Maksud, G. Devletşin gibi isimler bunlardan sadece bir kaçıdır (Buran, 2007: 327-333). Hatta Sosyalizme hizmet etmiş ve sosyalizmi, Stalin'i öven eserler vermiş Alimcan İbrahimov, Cemal Velidî, Feti Burnaş, G. Tolımbay, F. S. Kazanlı, Şamil Osmanov, G. Nimetî, G. Ali, G. Muhammetşin, Kerim Tinçurin gibi aydınlar da öldürülmüştür (Buran ve Tulum, 2013: 59).

Milli ruhu yok edilmesine artık dayanamayan Musa Celil, Stalin'e 1939 yılında Tatar medeniyetinin içinde bulunduğu kötü gidişata dur denmesi gerektiğini anlatan bir mektup kaleme alır. Musa Celil'in bu çabası sonucunda Kazan'da Dil, Edebiyat, Tarih Enstüsü, Kazan Devlet Üniversitesinde Tarih bölümü ve Tatar dili, edebiyatı kürsüsü açılır, Tatar opera ve bale tiyatrosu açılır (Komisyon, 2001: 22).

1928 yılında Latin alfabesine geçen Tatarlar 1940 yılında ise Kiril alfabesi kullanmaya başlamışlardır (Akar vd.1994: 69). Bunun neticesinde yeni yetişen Tatar nesli eski yazıda basılmış olan hiçbir eseri okuyamaz hale gelir.

II. Dünya Savaşı'nı "azatlık için mücadele" olarak gören Tatar Türkleri bu savaşa büyük destek vermişler ve çok sayıda Tatar Türkünü savaşa kurban etmişlerdir. Bu dönem edebiyatında temel konular savaş, kahramanlık, vatan aşkı, gurbet olmuştur. Aziz Aytov, Möhemmet Ehmetgaliyev, Musa Celil, İshak Zakirov, Fatih Kerim, Nur Bayan, Abdulla Aliş bu savaşta ölen Tatar aydınlarından sadece bazılarıdır (Buran ve Tulum, 2013: 59-60; Buran, 2007: 333).

1960'lı yıllar ve sonrasında Tatar edebiyatında işçilerin sorunları, halka milli bilinç kazandırmaya çalışan aydınların hayatları gibi sosyal konuların yanında aşk, doğa, üzüntü, mutluluk gibi insani duyguların yoğun olarak işlendiği ferdi konularda ön plana çıkar. S. Hakim, S. Bikçurin, M. Hasanov, A. Bayanov, A. Rasih, M. Malikova, T. Minnullin vb. isimler genelde sosyal temalı şiirleri ile tanınmıştır. R. Gataş, G. Rahim, F. Yarullin, Zülfet, M. Aglamov, K. Bulatova, R. Zaydulla, H. Eyüp, L. Zülkerney, G. Murat, R. Rahman gibi isimler felsefi ve lirik şiirleri kaleme alan şairlerdir (Zaripova Çetin, 2006: 149).

BİRİNCİ BÖLÜM

HARRAS EYÜP

1.1.Harras Eyüp'ün Hayatı

Harras Eyüp, 21 Ağustos 1946 yılında Müslim rayonu Türeş köyünde kolhozculuk yapan bir ailede doğar. İlköğrenimini burada yapan Harras, 1964 yılında Kübek Ortaokulu'nda öğrenimini tamamlayıp Kazan Devlet Üniversitesi Tatar Dili ve Edebiyatı Bölümü'ne başlar. Üniversitede okuduğu yıllarda çeşitli gazete ve dergilerde editör olarak çalışır. 1964 yılında Müslim rayonu gazetesinde çalışır. 1982-83 yılları arasında Kazan Tataristan Gençleri gazetesinde çalışır. 1982 yılında kitap neşriyatı düzenleme kurumunda görev alır. 1992 yılında düzenleme kurulunun müdürlüğünü yapar ve 1994 yılında neşriyatın başmuharriri olur.

Harras Eyüp ilk şiirlerini 60'lı yıllarda ortaokulda okuduğu dönemde yazmıştır. Şiirleri ilk defa 1962 yılında Rayon gazetesinde basılır ve daha sonra çeşitli dergilerde yayınlar yapar. Şiirleri sonraki yıllarda Genç Leninciler (şimdiki adı Sabantuy) gazetesinin sayfalarında yer alır. Üniversite yıllarında edebiyatla yakından ilgilenen Harras, devrin tanınmış yazarları arasına girer. Şiirleri Cumhuriyet gazetesi ve dergilerinde, İdil almanağında ve genç yazarların ortak kitaplarında dünyaya tanıtılır.

Yazarın ilk kitabı olan “İnanç” 1980 yılında çıkar. Daha sonra birbiri ardına Koyaşlı Yağmur (*Güneşli Yağmur*) (1983), Kayén Balkışı (*Kayın Parıltısı*) (1985), Tan Suvı (*Tan Suyu*) (1987), Töngé Koyaşlar (*Gecedeki Güneşler*) (1989), Sabır Savıtları (*Sabır Çanakları*) (1992), Taşka Yazgınnar Söyüne (*Taşa Yazılmış Sevgi*) (1994), Ceyevlé Buran (*Yaya Boran*) (1996), Köy Ézleü (*Türkü Arayışı*) (2001), Ut Arkalı Siküri (*Ateş Arkalı Sıçramak*) (2004), Yöz Yaktısı (*Yüz Aydınlığı*) (2005), Let Teçenie (*Yaz Akımı*) (2008) gibi kitapları basılır.

Eyüp halk ruhunu iyi yansıtan önemli kalemlerden biri olarak tanınır. Harras Eyüp zor zamanların özelliklerini özgün bir şekilde simgeleyerek etkili bir biçimde Avıl Canı (*Köy Canı*), Köy Ézlev (*Türkü Arayışı*), Yörek Atım (*Yüreğimdeki At*), Bazarlar (*Pazarlar*), Su Heteré (*Su Hatırı*), Biş Vaqıt Namaz (*Beş Vakit Namaz*) adlı poemaların da anlatır. Harras'ın şiirleri çok sevilmiş hatta birkaç şiiri bestelenmiş olup halk tarafından sevilerek dinlenmiştir. Bestelenen şiirleri; “Sadece Sana Yazılan mektuplar” (L. Batır-Bulgar bestesi), “Neredesin Garmun?” (Z. Hęyrétdinov'un bestesi), “Üvez” (Z. Hęyrétdinov'un bestesi), “İsmi Yazmıştım” (R. Hęsenov'un bestesi), “Ömür Geçiyor”

(M. Şemsétdinova'un bestesi), “Ay! Hay! Dünya...” (M. Şemsétdinova'un bestesi), “Çağrı” (G. Mingaliyév'in bestesi), “Köyün Yaşlı Kadınları” (R. Celiyév'in bestesi) dir.

Başarılı edebi çalışmaları için Harras Eyüp'e 1994 yılında “Tataristan Cumhuriyeti'nin tanınmış sanatkârı” unvanı verilmiştir. Harras Eyüp, 1982 yılından beri Yazarlar Birliği üyesidir. O, 2008 yılında hayata veda etmiştir. Mezarı doğduğu köy Türeş'te bulunmaktadır.

1.2. Araştırmada Kullanılan Materyal ve Yöntem

Çalışmamız, Tatar edebiyatında önemli bir yere sahip olan Harras Eyüp'ün “Yöz Yaqtısı” adlı eserinde yer alan poemaları ve şiirlerine dayanmaktadır. Çalışmamızda, adı geçen eserde yer alan poema ve seçili şiirlerinin transkripsiyonu, Türkiye Türkçesine aktarımı ile dil ve üslup incelemesi yapılmıştır. Şiirler satır satır numaralandırılmıştır. Çalışmamızın inceleme kısmının tamamında, verilen ses ve şekil özellikleri bu şiirlerden örneklenmiş ve transkrip yapılmış metin içerisinde bulunduğu yer belirtilmiştir.

Çalışmamızın ilk kısmı olan giriş bölümünde Tatar Türklerinin Tarihi ve Tatar Edebiyatı hakkında bilgiler verilmiştir. Birinci bölümde ise Harras Eyüp'ün hayatı ve eserleri hakkında bilgi verilmiştir.

Dil incelemesi bölümünün ilk kısmını oluşturan “*imla özellikleri*” bölümünde, genel olarak Mustafa Öner'in “Bugünkü Kıpçak Türkçesi”¹, Ahmet Buran ve Ercan Alkaya'nın “Çağdaş Türk Lehçeleri”² ve Fatma Şahan Güney 'in “Tatarca Referans Grameri”³ adlı eserler temel alınmıştır. Çalışmamızın temelini oluşturan poema ve seçili şiirlerin dil incelemesi bölümünün “*seslerin imla özellikleri*” kısmında örneklerine rastlamadığımız ses özellikleri belirtilmiştir. Dil incelemesi bölümünün ikinci kısmını oluşturan “*dil özellikleri*” kısmında, genel olarak yine Ahmet Buran ve Ercan Alkaya'nın “Çağdaş Türk Lehçeleri” ve Fatma Şahan Güney 'in “Tatarca Referans Grameri” adlı eserindeki taslak kullanılmıştır. Tanım ve terimler için Zeynep Korkmaz'ın “Gramer Terimleri Sözlüğü”⁴nden yararlanılmıştır. Dil incelemesi bölümünün “*dil özellikleri*” başlığı altında yer alan fiil çekimlerinde poema ve seçili şiirlerde örneği olmayan çekimlerin ve kiplerin tüm şahıslarda olumlu, olumsuz, olumlu soru, olumsuz soru

¹ Mustafa Öner, *Bugünkü Kıpçak Türkçesi*, Türk Dil Kurumu Yayınları, 1998, Ankara.

² Ahmet Buran, Ercan Alkaya, *Çağdaş Türk Lehçeleri*, Akçağ Yayınları, 2006, Ankara.

³ Fatma Şahan Güney, *Tatarca Referans Grameri*, Kriter Yayınevi, 2015, İstanbul.

⁴ Zeynep Korkmaz, *Gramer Terimleri Sözlüğü*, Türk Dil Kurumu Yayınları, 2010, Ankara.

çekimlerini içeren tablolar verilmemiş ve “*İncelediğimiz poema ve şiirlerde bu kipe ait örnek yoktur.*” ifadesi not düşülmüştür. Tablolar dizininde çalışmada yer alan tüm tablolar verilmiştir. Ses ve şekil bilgisi kısmında verilen örneklerde ilgili olan örnek, kelimenin altı çizilmek suretiyle vurgulanmıştır.

Üçüncü ve dördüncü bölümlerde poema ve seçili şiirler muhteva ve üslup bakımından incelenmiştir. Eserde yer alan temalar ve kullanılan anlatım teknikleri, nazım şekilleri, edebi sanatlar gibi temel unsurlar ele alınmıştır. İsmail Çetişli’nin “Metin Tahlillerine Giriş /1”⁵ eseri temel alınmıştır.

Dil ve üslup incelemesi yapılırken poemalar ve seçili şiirler içinden verilecek olan referans cümlelerde “*nokta*” dan sonra parantez açılarak cümlenin numarası verilmiştir: “(123)” Kaynaktan yapılmış olan alıntılarda ve atıflarda ise, esere referans yapıldıktan sonra “*nokta*” koyulmuştur.

Poemalar ve seçili şiirlerin Türkiye Türkçesi’ne aktarılması aşamasında şiirlerde geçen her kelime okunmuş ve anlamlandırılmıştır. Sözlük oluşturulurken her kelimenin şiirde kullanılan anlamına bağlı kalınmıştır.

Sonuç kısmında çalışmanın genel bir değerlendirmesi yapılmıştır ve dikkat çeken özellikler özetlenmeye çalışılmıştır.

---

⁵ İsmail Çetişli, *Metin Tahlillerine Giriş /1*, Akçağ Yayınları, 2015, Ankara.

İKİNCİ BÖLÜM

DİL İNCELEMESİ

2.1.Şiir ve Poemalarının Dil Bakımından İncelenmesi

2.1.1. Dil İncelemesi

2.1.1.1. İmla ve Dil Özellikleri

Tatar Türkçesi, Türk dilinin üç büyük kolundan (Karluk, Kıpçak, Oğuz) biri olan Kıpçak grubu içinde yer almaktadır ve yönlere göre yapılan lehçe tasnifleri de Kuzey Türkçesi içerisinde yer alır (Buran ve Alkaya, 2017: 249).

Bugünkü Tatar Türkçesi iki büyük bölüme ayrılmıştır: Kırım Tatarcası, Kazan Tatarcası (Kerimoğlu, 2014: 43). Kırım Tatarcası Kıpçak ve Oğuz Türkçesi özellikleri taşıırken Kazan Tatarcası Kıpçak Türkçesinin tipik özelliklerini devam ettirmektedir.

Kıpçak Türkçesinin Volga Bulgarcası, Volga Fincesi ve Moğolca ile temasından ortaya çıkmış Türk dili lehçelerinden biri olan Tatarca, yazı dilinde Orta Diyalektin tipik özelliği olan sistematik olarak gerçekleşen ünlü kayması olaylarını sergiler. Türkçenin diğer kollarında sağlam bir şekilde görülen yuvarlaklık uyumu Tatarca da oldukça zayıf bir şekilde görülmektedir (Şahan Güney, 2015: 2).

1920 yılına kadar Arap, 1920-1927 yılları arasında “Yaña imlâ” yani Arap alfabesinin uyarlanmış bir biçimi, 1927-1939 yılları arasında Latin Alfabesi 1939 yılından sonra ise Kiril alfabesi kullanılmaya başlanılmıştır (Şahan Güney, 2015: 4).

2.1.1.1.1. İmla Özellikleri

2.1.1.1.1.1. Seslerin İmla Özellikleri

2.1.1.1.1.1.1. Ünlüler

Karaağaç ünlüleri ciğerler aracılığıyla alınmış havanın, dilin değişik hareketleri sonucunda ağızın değişik bölgelerinde boğumlanmasıyla oluşmuşlardır (Karaağaç, 2013: 95) şeklinde tanımlarken Korkmaz, ciğerden gelen havanın ses yolunda daralarak ve genişleyerek çeşitlenmesi sonucunda, dil ve dudaklar tafarından oluşturulmuş ses (Korkmaz, 2007: 225) şeklinde tanımlama yapmıştır.

Gırtlakta yer alan kirişlerin titreşmesi sonucunda meydana gelen selenler ağızda dilin, alt çenenin ve dudakların aldıkları biçimlere göre kalın-ince, geniş-dar, düz-yuvarlak ünlüler olarak değişir (Gencan, 2001: 55).

Ünlüler boğumlanma yerlerine göre kalın ve ince ünlüler olmak üzere ikiye ayrılırlar. Kalın ünlü “dilin, ağız boşluğunun arka bölümünde tümseklenmesi ile boğumlanan *a/ı/o/u* ünlülerinden her biri” (Korkmaz, 2007: 137) olarak tanımlanırken; ince ünlü “dilin ileriye sürülmüş durumda ve ağız boşluğunun ön tarafında boğumlanan *e, i, ö, ü* ünlülerinden her biri” olarak tanımlanır (Korkmaz, 2007: 131).

2.1.1.1.1.1.1. Kısa Ünlüler

Tatar Türkçesinde kısa ünlülerin genel özellikleri:

Açık, kalın ve düz bir ünlü olup “*a*” ünlüsü sözcüklerin tüm hecelerinde görülmektedir: *yuldaş* ‘yoldaş’.

Genellikle sözcüklerin ilk hecesinde bulunan açık, ön, düz özelliğe sahip “*e*” ünlüsü ilk hece dışında da hecelerde de görülmektedir: *ber* ‘vurmak, çarpmak’.

Kısa bir ünlü olan (ê) sesi ön damakta, düz ve yarı dar telaffuz edilen bu ses Tatar Türkçesi ünlü sisteminde *ı* ünlüsünün ince sıradaki dengidir ve kapalı *e* olarak bilinen bilinmektedir (Ercilasun, 2012: 688).

Tüm hecelerde görülen ve ek ünlüsü olarak da sıkça kullanılan *ı* art ünlüsü yarı kapalı düz ve kısa sesletilir: *kız* ‘kız’, *cılı* ‘ılık’.

Yarı kapalı, yuvarlak art ünlü olan “*o*” ünlüsü ilk hecelerde görülür. Diğer hecelerde görülmesi ise düzlük-yuvarlaklık uyumuna göre, *o* ünlüsünden sonra gelen *ı* ünlüsü yuvarlaklaşması ile olsa da imlada gösterilmez: *kol* ‘kul’, *korı* (yaz. *korı*) ‘kuru’.

“*ö*” ön ünlüsü yarı kapalı, yuvarlak, oldukça kısa ve gevşek sesletilir.

“*i*” ön ünlüsü kapalı, düz ve gergindir ve sözcüğün kapalı ilk hecesi dışında bulunmaz. Alıntı sözcüklerde açık ya da kapalı hecelerde bulunabilir: *tecribe* ‘tecrübe’, *te’sir* ‘tesir’.

“*u*” kapalı, yuvarlak ve gergin sesletilen bir art ünlüsüdür ve birinci hecede bulunur: *uram* ‘sokak’, *kul* ‘el’. Ek ünlüsü olarak da kullanılan bu ünlü ilk hece dışında birkaç sözcükte sözcük sonu pozisyonunda bulunur ve daha uzun söylenir: *bar-u* ‘gitme, gidiş’, *kaç-u* ‘kaçma’, *alsu* ‘pembe’.

Kapalı, düz ve gergin ön ünlü olan “*ü*” ünlüsü yalnızca birinci hecede bulunur: *süz* ‘söz’, *tüş* ‘döş’. İlk hece dışında bu ünlünün birkaç sözcükte ve bileşik sözcüklerde ses değişmelerine uğrayarak bulunduğu bilinmektedir: *kizü* ‘1. nöbet, nöbetçi, 2. salgın’, *bellür* ‘billur, kristal’, *U/w* eylemden ad yapma ekinde bulunan bu ünlü pozisyon olarak

sözcük sonunda yer alır: *kil- ü* ‘gelme, geliş’, *eyt- ü* > *eytü* ‘söyleme, söyleşi’ (Şahan Günay, 2015: 22-23).

2.1.1.1.1.1.2. Uzun Ünlüler

Uzun ünlülerin Tatar Türkçesinde anlam ayırıcı özelliği olmayıp tek heceli sözcüklerin sonunda bulunan *u, ü* ünlülerinden sonra *w* yarı ünlüsü ile *i* ünlüsünden sonra *y* yarı ünsüzünün kendilerinden önceki ünlüyle beraber sesletilmesi ünlü uzamasına yardım eder:

“u:”	ku	‘kovmak’
“i:”	ki	‘giymek’
“ü:”	kizü	‘salgın, bulaşıcı hastalık’

u, ü, ve i sesleri ile biten sözcüklere ünlüyle başlayan eklerin getirildiğin de araya *u, w* ve *y* sesleri girer:

ku:	‘kov’	→	kuwa	‘kovuyor’
kizü:	‘salgın (hastalık)’	→	kizüwé	‘salgını’
ki:	‘giymek’	→	kiye	‘giyiyor’
ti:	‘değmek’	→	tiye	‘değiyor’

(Şahan Güney, 2014: 24).

2.1.1.1.1.2. Ünsüzler

Korkmaz (2010: 230), ünsüz terimini; *p, b, m; t, d; k, g; ç, c; f, v; y; h; s, z; ş, j; ğ, l, r*. Sesleri ağız kanalında veya diğer ses organlarında bir engellemeye, daralmaya veya kapanmaya uğrayarak ve bir ünlünün yardımıyla çıkarılabilmektedirler. Ünsüzler *dudak, diş-dişeti, damak ve gırtlak ünsüzleri; patlayıcı, sızıcı ünsüzler*; tonlu ve tonsuz ünsüzler olarak sınıflandırmıştır. *Geniz ünsüzleri* ise sesin geniz yolunda boğumlanması sonucunda meydana gelirler şeklinde tanımlamaktadır.

Karaağaç ise (2013: 836) ünsüz terimi için ses çıkarma organlarına çarpan havanın her çarpma öncesi ve sonrasında ağız, burun ve yutak boşluklarında ünlü ile birleşerek oluşturduğu ses demeti şeklinde bir tanımlama yapmıştır.

Tatar Türkçesinin genel özellikleri şöyledir:

Tatar Türkçesinde. *p, t, k, b, d, g, ğ, m, n, ŋ, f, s, z, ş, j, h, ç, c, r, l, h, y, w* olmak üzere 23 ünsüz sesbirim vardır. Ayrıca Rusça alıntı sözcüklerde karşımıza çıkan *v, ts, şç*

ünsüzlerini ve Arapçadan alıntı zöcüklerde bulunan/*/ ünsüzü vardır (Şahan Güney, 2015: 14).

Buran ve Alkaya (2017: 259) Tatar alfabesinde ünsüzleri karşılayan yirmi sekiz işaret olduğunu bu işaretlerde hemze işaretinin de bulunurğunu belirtir.

Tatar Türkçesinde bulunan *x* (*x gırtlaktan çıkan hırıltılı h*), *ñ* (*geniz n'si*), *v* (*iki dudak arasından çıkan v*), *g* (*Türkiye Türkçesinden daha belirgin bir şekilde telaffuz edilen g*) ünsüzleri Türkiye Türkçesinden mevcut değildir (Buran ve Alkaya, 2017: 259).

Tatar alfabesinde yer alan ve yalnızca Rusça sözcüklerin yazımında kullanılan harfler “ц, щ” harfleridir: **цирк** ‘sirk’, **щи** ‘lahana çorbası’. Ж ünsüz ise **выжлый** “vızlıyor”, **гөжли** “uğulduyor” gibi alıntı ve yansıma sözcüklerde kullanılmaktadır (Şahan Güney, 2015: 9).

Türkçe asıllı kelimelerin başında bulunan bütün g’ler Tatar Türkçesinde k, d’ler ise t’dir. Kil (gel-), kür- (gör), tav (dağ), tuy- (doy-). P’ler ise Tatar Türkçesinde b’dir: bik (pek), barmak (parmak).

Türkiye Türkçesinde sözcük başlarındaki b’ler Tatar Türkçesinde bazı sözlerde m’ye dönüşür: miñ (bin), min (ben), muyın (boyun).

Türkiye Türkçesindeki “var-, ver-, var” sözlerindeki v ünsüzleri ise Tatar Türkçesinde b’dir: “bar-, bir, bar”.

İki ünlü kalan p’ler b olurken k’ler g’ye, kalın k’lar ise g’ya döner: übiş- (öpüş-), ügiz (öküz), tugız (dokuz).

Bazı kelimelerin başındaki y’lerin Tatar Türkçesinde c’ ye dönüştüğü görülmektedir: cil (yel), cidı (yedi), citiş- (yetiş-)

Türkiye Türkçesinde ağızlarında bulunan fakat yazıda gösterilmeyen ñ ünsüzü Tatar Türkçesinde yazıda gösterilir: tañ (tan), añlav (anlamak).

Arapçadan alıntı kelimelerde bulunan ayın sesi, Tatar Türkçesinde g ünsüzü ile karşılanır: Gali (Ali), segat (saat), şagıyr (şair).

“Kileçek (gelecek), yulçı (yolcu), aluçı (alıcı) örneklerinden anlaşılacağı üzere Türkçe sözcüklerdeki c ünsüzleri Tatar Türkçesinde genellikle ç ünsüzüne dönüşmüştür.

Tatar Türkçesinde Türkiye Türkçesindeki gibi kullanılan bir yumuşak g ünsüzü mevcut değildir. Tatar Türkçesinde yumuşak g ünsüzünün karşılığı y ünsüzüdür: iy- (eğ-), üyren- (öğren-).

İki ünlü arasında kalan g ünsüzünün Tatar Türkçesinde v ünsüzüne dönüştüğü görülmektedir: avır (ağır), avıl (ağıl köy). Aynı zamanda bazı p ünsüzlerinin de Tatar Türkçesinde f ünsüzüne dönüştüğünde bilmektedir (Buran ve Alkaya, 2017: 259-260).

2.1.1.1.2. Dil Özellikleri

2.1.1.1.2.1. Kelime Türleri

2.1.1.1.2.1.1. İsim

İsim, canlı ve cansız tüm varlıklara ad olabildiği gibi çeşitli somut ve soyut kavramlara ad olabilen kelime türüdür (Korkmaz, 2010: 7). Bir nesne, insan, soyut bir kavram, belirli bir kişiyi veya yeri bildirmeye, karşılamaya yarayan sözcüklerdir (Şahan Güney, 2015: 51). Yani varlıkları tanıtmak için isimlere ihtiyaç vardır (Gencan, 2001: 172). Korkmaz (2003: 195) adları, niteliklerine, dildeki görevlerine, şekil yapılarına, kullanılış yerlerine ve taşıdıkları diğer özelliklere göre I. Somut ve soyut isimler, II. Özel isimler, cins isimler (tür isimleri), III. Oluş ve kılış isimleri olarak 3 gruba ayırmıştır.

Tatarcada adlar, basit, türemiş ve bileşik olmak üzere üç türdür ve sayı, kişi ve durum ekleri olarak çekime girerler (Şahan Güney, 2015: 51).

2.1.1.1.2.1.1.1. İsim İşletme Ekleri

Cümlede isim-isim soyluların veya isim-fiillerin birbiriyle kurdukları geçici ilişkilerde kavram ve durumu göstermede kullanılan ekler isim işletme eki denir.

2.1.1.1.2.1.1.1.1.Çokluk Eki

Çokluk ekini Korkmaz, (2010: 62) adlarda ve zamirlerde aynı türden birçok varlıkları anlatmak için; fiillerde, fiilin gösterdiği oluş ve kılışı yapanın, yani şahsın çokluk olduğunu göstermek için kullanılan özel ekler olarak tanımlamıştır.

Tatarca da çokluk eki *küplék forması* şeklinde adlandırılır (Öner, 1998: 105). Türkiye Türkçesinden farklı olarak n’li şekli de mevcuttur.

Tatar Türkçesinde çokluk eki +lar, +ler burun ünsüzleri m, n, ñ’den sonra gelirse +nar, +ner biçimine girer (Buran ve Alkaya, 2017: 262). +LAR eki adın bildirdiği nesnenin çoğul olduğunu göstermek için kullanılır (Şahan Güney, 2015: 94).

kartlar (4) “yaşlılar”

çiremnerden (1801) “meralardan”

bolıtlar (1842) “bulutlar”

beyremneréñ (1898) “bayramların”

niler (2018) “neler”

Tuqaylarnı (2103) “Tukayları”

zehmetler (2274) “zahmetler”

Yosıflar... Ğalimcannar... (2660) “Yusuflar... Alimcanlar”

2.1.1.1.2.1.1.1.2. Aitlik Eki

Adların zamir ve sıfat olarak kullanılan adlar yapan, içinde bulunma, bağılılık ve aitlik görevleri taşıyan *+ki* eki. Zarflara doğrudan doğruya, öteki kelimelere ilgi veya bulunma durumundan gelen ek. Bu ek, dil benzeşmesine ve çok yerde dudak benzeşmesine uymaz (Korkmaz, 2010: 14).

İkinci bir iyelik eki gibi olup bir nesnenin ait olduğu başka bir nesneye zaman ve mekân içindeki yerini işaret etmek suretiyle bildiren eklere aitlik eki denilmektedir. Tarihi lehçelerde görülen *+kı/+ki* şeklindeki aitlik eki Eski Türkçeye dayanmaktadır. Daha sonra bu ekin tonlu şekilleride görülmüştür (Öner, 1998: 115).

Tatar Türkçesinde *tartım kategoriyese* olarak adlandırılan aitlik ekileri *+kı/+ki; +gı/+gi* ve *+nıkı/ +niki*’dir. (Öner, 1998: 115)

avılınıkı (929) “köyünkü”

Sibayınıkı... (1276) “Sibayınki...”

Ğodayınıkın (3231) “Allahınıkini”

béznékédey (1016) “bizimki gibi”

yokıdağı (958) “uykudaki”

avıldağı (3393) “köydeki”

cannardağı (1933) “gönüllerdeki”

küñéldegén (2568) “gönlündekini”

kiçké (3767) “akşamki”

2.1.1.1.2.1.1.1.3. İyelik Ekleri

Adın karşıladığı nesnenin bir şahsa veya nesneye ait olduğunu başka bir nesneye bağlı olduğu veya başka bir nesnenin parçası olduğunu belirten çekim ekleri (Korkmaz, 2010: 135; Öner, 1998: 109). Bir nesneye birden fazla iyelik eki getirilemez. Ancak bazı kelimeler (ör. *kimisi, birisi vb.*) birden fazla iyelik eki olarak kalıplaşmış şekilde karşımıza çıkabilir.

Tatar Türkçesinde iyelik eki *tartım kuşımçası* veya *nisbet kuşımçası* olarak adlandırılır (Öner, 1998: 109). Genel olarak da Türkiye Türkçesindeki iyelik eklerine benzer.

Tatar Türkçesinde iyelik eklerinin yuvarlak ünlülü şekilleri yoktur (Buran ve Alkaya, 2017: 262).

Tablo 1: İyelik Ekleri.

	<i>Teklik</i>	<i>Çokluk</i>
1. Kişi	+ım, +im; m	+ıbız, +ıbız; +bız, +bız
2. Kişi	+ıñ, +iñ; ñ	+ıgız, +ıgız; +gız, +gız
3. Kişi	+ı, +i; +sı, +sı	+ları, +leri

Kaynak: Buran ve Alkaya, 2017: 262

1. Teklik İyelik:

Eski Türkçe ve Kıpçak Türkçesinde iyelik eki +m şekli Kıpçak Türkçesinin devamı olan Tatar Türkçesinde de aynı şekilde varlığını sürdürmektedir.

Miném de kayğularımni (157)

“Benim de endişelerimi”

Elle soñ min gomérém buylarına (677)

“Ya sonra ben ömrüm boyunca”

Tabılır da kinet sérlé köyém (783)

“Bulunur da ansızın gizli türküm”

Sıkrangandır avılumniñ canı. (908)

“Ah etmiştir köyümün gönlü.”

Açıp salğan halkım küñélén...(2088)

“Açıp salmış halkım gönlünü...”

2. Tekil İyelik:

Yetim uramnariñ (91)

“Yetim sokakların”

Sızlamasın nige yöregéñ?! (110)

“Neden sızlamasın yüreğin?”

Hucalarğa sinéñ küçéñ kirek. (433)

“Sahiplere senin göçün gerek.”

Avızıñ çalış bulsa, közgelege(1555)

“Ağızın yamuk olsa, aynalara”

Qaldırmadıñ namaz-niyaziñni (3653)

“Bırakmadın namaz niyazını”

3. Tekil İyelik:

Adem evliyası Kōl Şerifnēñ (33)

“İnsan evliyası Kul Şerif’in”

Kıyblasınnan yazğan ademner... (603)

“Kıblesinden yazmış insanlar...”

Kémnēñ géne tınıç iken canı (829)

“Kimin gürültüsüzümüş acaba canı”

Min tılsımlı közge hucası. (1519)

“Ben tılsımlı ayna sahibi”

Cirde adem balasına...(3721)

“Yeryüzünde insanoğluna...”

1. Çoğul İyelik:

Avılıbıznuñ canı kızlar yazğan (891)

“Köyümüzün hayatını kızlar yazmış”

Tukay şığırén balalarımızğa (991)

“Tukayın şiirini çocuklarımıza”

İsemébéz géne ir-at béznēñ, (1184)

“Adımız yine erkek bizim.”

Üzébézné elle kürmi torsaq (1433)

“Kendimizi belki görmüyorsak”

Yörmibézmé tuğan télébéзде (1608)

“Yaşamıyormuyuz ana dilimizde”

2. Çoğul İyelik:

Atlar yatır... Kaya atıgız? (1426)

“Atlar yatar. Nerede atınız?”

Atıgıznu alıp kaytıgız!..(1428)

“Atınızı alıp dönünüz!”

Bulsa közgegéz!..(1619)

“Olsa aynanız!..”

Kübégéznēñ canı bişékséz...(3077)

“Çoğunuzun hayatı beşiksiz...”

Beğirégéz katılanıp betken (3085)

“Bağrınız katılaştı”

Gomérégezge (3727)

“Ömrünüze”

3. **Çoğul iyelik:**

Asıl yégetlerén ilnéñ (172)

“Asıl kahramanları memleketin”

Ata-baba söyekleré (187)

“Ecdadın kemikleri”

Haman da cigülé atları (1673)

“Daima da koşulu atları”

...Gürlerénen kiré kıyattardım da (1795)

“...Mezarlarından geri döndüm de”

Cannarında bérkaderé orlık barda (1850)

“Canlarında bir miktar tohum vardı”

Méne kémneréñnéñ cannarında (2578)

“Elbet birilerinin gönüllerinde”

2.1.1.1.2.1.1.1.4. Hâl Ekleri

İsimler cümle içinde bağımsız olamaz ve bu yüzden cümlede edat, bağlaç, fiil gibi diğer öğeleriyle sürekli bir bağlantıya girer. Cümlenin öğelerini oluşturan bu bağlantı için de isimler çeşitli ekler olarak çeşitli durumlara girerler. İsimlerin girdikleri bu durumlara isim durumları ve bu eklerle de hâl ekleri denilmektedir. Ad durumları, adların adlarla veya fiillerle olan geçici ilişkilerini sağlayan ve cümlenin anlam örgüsünü kuran birer gramer kategorisidir (Korkmaz, 2003:266). Cümle içinde, adları, başka kelimelerle olan ilişkilerine göre çeşitli durumlara sokan eklerdir (Korkmaz, 2010: 74). Bu ekler yapım eklerinden farklı olarak eklendikleri isimlerin anlamlarını değiştirip yepyeni anlamlar ortaya çıkarmazlar.

2.1.1.1.2.1.1.1.4.1. Yalın Hâl (nominative) (+ø)

Adın herhangi bir ek almamış, hiçbir varlık veya özellik ile ilişkilendirilmediği bir durumdur (Korkmaz, 2010: 238; Karaağaç, 2013: 331). Deny (2012: 174), yalın hâlin ünlemeç (nidalık) hâli olarak da kullanılacağını belirtmiştir.

su hetéré (1)

“su hatırı”

Vakit çornıy bargan... (10)

“Zaman devir gider.”

Küñélénde Koyaş bulğannar!.. (1740)

“Gönlünde Güneş olanlar”

Deşmedémé zeñger kiçlerém?(3791)

“Konuşmadımı mavi akşamlarım?”

Adem bélen Hava bulmasağ ta, (3948)

“Âdem ile Havva olmasakta”

2.1.1.1.2.1.1.4.2. İlgi Hâli (genetive) (+nİñ;)

İki isim ilgi durumu çekimiyle bağlayarak birinci ismi ilgi haline sokan ektir. İsmi ilgi hâline sokarken ad ya ilgi durumu eki almadan eksiz olarak veya ekli bir şekilde bulunur (Öner, 1998: 118; Karaağaç, 2013: 334).

Tatarca da *iyelék kilésé* şeklinde adlandırılan bu ekin yuvarlak ünlülü şekli yoktur (Öner, 1998: 118). Ek +nıñ/ +neñ şeklinde eklenir. Tatarcada ilgi hâli ekinin eksiz şekilde mevcuttur.

İsimler, iyelik ekli isimler ile birinci ve ikinci tekil kişi isimleri dışındaki isimlere ekin +nİñ şekli getirilir, “+éñ” şekli ikinci kişi adından sonra “ém” şekli birinci tekil kişi adından sonra getirilir: *sin+éñ, min+ém* (Şahan Güney, 2015: 98).

Şağıyrlernéñ ölésé (35)

“Şairlerin payı”

Kirek aña sinéñ İmanıñ (115)

“Ona senin imanının gerekli”

Üz balañnuñ avızınnan (2625)

“Kendi çocuğunun ağzından”

Niçe tapkır anıñ aşa bézge (2690)

“Kaç defa onun sayesinde bize”

Sizeséñdér miném helné!.. (3113)

“Seziyorsundur benim halimi!..”

2.1.1.1.2.1.1.1.4.3. Yükleme Hâli (accusative) (+n, +nI)

İsmin, geçişli bir fiile ekli veya eksiz olarak bağlandığı hâl olup o ismin geçişli bir fiilin tesirinde olduğunu gösterir (Öner, 1998: 121). Türkçede yükleme durum eksiz ve (y)I/(y)U eki ile karşılanmaktadır (Korkmaz, 2010: 247). Eylem ifade eden bu durum geçişli eylemlerin önündeki söz veya sözlerin ek alabilceği gibi ek almayada bilir. Ek almamış olsalar da yapma durumu ifade ederler (Karaağaç, 2013: 335).

Tatar Türkçesinde +n,+ nI yükleme hâli ekin yuvarlak şekli yoktur ve *töşém kiléşé* terimiyle adlandırılır (Öner, 1998: 122). Yükleme hâli eki üçüncü şahıs iyelik ekinden sonra +n şeklinde eklenir.

Ul könnerné... (23)

“O günleri...”

Şeherné niçék saklıysın (54)

“Şehri nasıl koruyorsun”

Satıp alıp bulmıy... Namusnı! (276)

“Satın almıyor... Namusunu!”

İséméñné yazıp kuydım (3879)

“İsmini yazıp koydum”

Késélékné yota bara Zaman... (4006)

“İnsanlığını yutar Zaman”

2.1.1.1.2.1.1.1.4.4. Yönelme Hâli (dative) (+A; +gA, +kA)

Yaklaşma ve yönelme bakımlarından ismin karşıladığı nesneyi bir fiile bağlamayan yarayan durumdur (Korkmaz, 2010: 244). Yönelme hâli, yaklaşmanın yanında, istikamet, yer, zaman, karşılaştırma, sebep, bildirme, kuvvetlendirme vs. gibi anlamları da içermektedir (Öner, 1998: 126).

Eski Türkçede yönelme hâli +gA; +kA; nadiren; +A ekleridir ve ünlüden sonra araya ünsüzünün türemesiyle +yA şeklini de alabilir (Gabain, 2007: 63). Tatar Türkçesinde de aynı eklerle yapılmaya devam etmiştir.

Tatar Türkçesinde *yüneléş kiléşé* terimiyle adlandırılan ekin yuvarlak şekilleri yoktur +gA şekli genellikle tonlu ünsüzle ve ünlüyle biten kök ve gövdelere; +kA şekli tonsuz ünsüzle biten kök ve gövdelere +A şekli ise iyelik eki almış kelimelere getirilmektedir (Öner, 1998: 126; Buran ve Alkaya, 2017: 263).

Kileçekke ağa Kazan-yılğa (18)

“Geleceğe akar Kazan yıla”

Bereñgege, itke kilengen... (266)

“Patatase, ete gelinmiş...”

Cir yözéne şundıy gaziz bér köy (645)

“Yeryüzüne böyle aziz bir türkü”

Alasılar siné şul törkémge... (1866)

“Alsalar seni şu topluluğa”

Télge kilemé elle kıyın çaqlar? (3385)

“Dile gelemiyor belki zor zamanlarda?”

2.1.1.1.2.1.1.4.5. Bulunma Hâli (locative) (+DA)

Eylemin gösterdiği oluş ve kılışın yerini ve zamanını bildirir. Asıl işlevinin yanı sıra yer, zaman, devamlılık, iş, süreç vb. işlevleri de bünyesinde barındırır (Korkmaz, 2010: 49; Karaağaç, 2013: 340).

Tatarca da *urın-vakit kilêşe* terimiyle adlandırılan bulunma hâli eki Eski Türkçedeki +DA şeklini korunmuştur (Öner, 1998: 126). Tonlu ünsüzlerden sonra +da/+de, tonsuz ünsüzlerden sonra ise +ta/+te şeklinde kelimeye eklenir.

Yalın isimlere ve adılara +DA şeklinde üçüncü kişi iyelik eki adlar ile üçüncü tekil kişi adılından sonra +nda şeklinde eklenir: *öy+de* ‘evde’, *awıl+da* ‘köyde’, *öyè+nde* ‘(onun) evinde’. Aynı zaman da +(n)DA şekli hem yönelme hem de bulunma durumlarını karşılamaktadır: *anda* ‘orada/oraya’ (Şahan Güney, 2015: 99).

Su buylarında avıllar... (176)

“Su boylarında köyler...”

Yavızlıkta çama bétkeç, (253)

“Kötülükte niyet bitince”

Üzé haman anda yıraktadır. (933)

“Kendisi hep orada uzaktadır.”

Beygelerde, yulda, köreşlerde (1151)

“Yarışlarda, yolda, savaşlarda”

Sabırlıklar cıyıp ul kiçte. (1783)

“Sabırlar biriktirerek o akşamda”

2.1.1.1.2.1.1.1.4.6. Ayrılma Hâli (ablative) (+DAn)

Ayrılma durumu, kelime gruplarında ve cümlede yer alan bir oluş ve kılışın fiilinden uzaklaştığını bildirmeye yarayan ad durumudur (Korkmaz, 2010: 60). Sadece ayrılma anlamını karşılamakla kalmaz çıkma, tür, kaynak, yokluk vs. gibi anlamları da karşılar.

Tatar Türkçesinde +DAn şeklinde olan ayrılma ekinin Eski Türkçede ki şekilleri +tın, +tin,;+dın, +dın; n ağzında nadiren +tan ‘dır (Gabain, 2000: 64).

Tatarca da *çıgış kilésé* terimiyle karşılanır ve isimlere üç şekilde gelir. Tonlu ünsüzlerden ve ünlülerden sonra +dAn; tonsuz ünsüzlerden sonra +tAn; +nAn şekli burun ünsüzleri n, m, ñ ünsüzleriyle biten adlara ve adılara getirilir (Öner, 1998: 132; Buran ve Alkaya, 2017: 264; Şahan Güney, 2015: 99).

Bazarlardan tanıym ilnéñ helén, (492)

“Pazarlardan bilirim memleketin halini”

Malay çaktan birlé tıngı birmi (718)

“Çocukluk çağından beri sessizliği verme”

Min bügén de közgélerden ézlim (1512)

“Ben bugün de aynalardan ararım.”

İske töşérebéz ilden-können (655)

“Eskiye ulaştırırız memleketten”

Uttan-sudan alıp çıktı atlar... (1153)

“Ateşten sudan alıp çıktı atlar...”

2.1.1.1.2.1.1.1.4.7. Eşitlik Hâli (equative) (+çA, +dAy)

Bir isme eklene eşitlik hâli eki o isim ile fiil veya cümlede başka bir ögesi arasında karşılaştırmaya dayanan bir birliktelik ve birbirinden farklı niteliklerde eşitlik ilişkisi kurmaya yarayan hâl durumudur (Korkmaz, 2003: 324). Türkçenin tarihi ve yaşayan lehçelerinde +çA, +sI/ +sU, +çI/çA/+çA+IA-p ekleri *gibi* ve *kadar* edatlarının yerini tutar ve *teg* edatının ekleşmesinden oluşmuş +dAy ve +dI/ +dU ekleri de eşitlik durumu için kullanılır (Korkmaz,2010: 86). Eşitlik eki benzerlik, gibilik anlamlarının yanı sıra nispet, dayanma, yakınlık, miktar, süre, süreklilik, zaman vb. anlamları da karşılamaktadır.

Tatar Türkçesinde isimlere getirilen +çA ekiyle eşitlik durumu yapıldığı gibi *kébék, kibik, sıman, şikéllé* gibi edatlar ile de yapılmaktadır.

Télegençe tiptérdéler alar, (1236)

“Dilediğiniz kadarşen şakrak oldu onlar,”

Yana iken, ahırğaça yana, (3327)

“Yanar mı ki, sonuna kadar yanar,”

Adem balasına kayçağğaça, (3409)

“Âdemoğluna ne zamana kadar,”

Kayçağğaça herem bulsın kıyaş?! (3410)

“Ne zamana kadar haram olsun güneş?”

Bağınalar niçe buşap kaldı, (3494)

“Sütunlar ne kadar boş kaldı,”

2.1.1.1.2.1.1.1.4.8. Yön Gösterme Hâli (directive) (+taba/ +taban/+karşı/ +çaıklı)

Adın, fiilin gösterdiği oluş veya kılışın kendi yönünde yapıldığını göstermek için girdiği durum olup vasıta ve eşitlik ekleri gibi kalıplaşmıştır (Korkmaz, 2010: 245, Öner, 1998: 140).

Eski Türkçenin yön eki bugün Türkçede kullanılmayarak yerini çekim edatlarına bırakmıştır (Karaağaç, 2013: 347). Tatar Türkçesinde yön gösterme +taba/ +taban/+karşı/ +çaıklı edatlarıyla yapılır.

Kaysı diñgezge taban?! (154)

“Hangi denize doğru?”

Tuğan tél»ge taba kıyıra (755)

“Ana dil’ e doğru yönelir”

Buldıralğan çaklı tördék béz. (1440)

“Yaratılana doğru sözü gizledik biz.”

Kileçekke taba éndeşép... (1966)

“Geleceğe doğru konuşarak...”

2.1.1.1.2.1.1.1.4.9. Vasıta Hâli (instrumental) (bélen)

Vasıta hâli, ek veya edat kullanılarak eylemin nasıl ve ne zaman yapıldığını belirtir. Eski Türk yazı dillerinde bulunan +n, +In; +Un; +IA ekleri vasıta durumunu belirtir ve kullanıları zamanla düşmüştür. Günümüzde ise bazı kelimelerde kalıplaşmış

şekli ile karşımıza çıkmaktadır. *Birle, birlen, bile, bilen, ile*” edatları Çağdaş Türk yazı dillerinde vasıta çekiminde kullanılır ve birliktelik anlamı katar.

Tatar Türkçesinde *bélen* edatıyla vasıta çekimi yapılmaktadır.

Canı bélen béрге oçkandır... (41)

“Canı ile beraber yok olmuştur.”

Sabır mekam bélen izgé kitap (631)

“Sabır makam ile mukaddes kitap”

Qalem bélen yalgız kalğan çağım. (858)

“Kalem ile yalnız kaldığım çağ.”

Zirék bélen béрге taşıdık... (1511)

“Kızılağaç ile birlikte taşıdık...”

Bürék bélen kayış kalğanğa. (2667)

“Börk ile kayış kalana.”

Kéşe bélen gél yeneşe İkmek (3115)

“İnsan ile her zaman Ekmek”

2.1.1.1.2.1.1.1.5. Soru Eki (mI)

Adlarda çekimli fiillerde ve öteki kelime türlerinde de olduğu gibi kelimenin son ekine ve ünlüsüne bağlı olarak *mI /mU* şeklinde uyuma girerek eklenir. İşletme eki olan bu ek adları soru yoluyla belirterek fiillere bağlarlar (Korkmaz, 2003: 329). Bütün isimleri ve bütün çekim eklerini soru şekline sokmak için sonlarına soru eki getirilmektedir (Ergin, 2002: 290). Soru eki ayrı yazılır ve fiillerin soru şeklide bu ekle elde edilir (Güneş, 1997: 115). Soru sorma işlevinin yanı sıra cümlenin anlamına bağlı olarak da anlatıma hayıflanma, pişmanlık, pekiştirme, yalanlama, olasılık, olumsuzluk gibi anlamlar da katar (Korkmaz, 2003: 330).

Tatar Türkçesinde soru eki *mi, mi* şeklinde olup ekin yuvarlak şekli yoktur ve Türkiye Türkçesinden farklı olarak kelimeye bitişik yazılır (Öner, 1998: 265; Buran ve Alkaya, 2017: 265).

Cimérelmi kalğan Söyembike (126)

“Harap olmak mı kalmış Süyimbike.”

Işanır mı haman çıdarmı? (509)

“İnanır mı daima karşı durur mu?”

Köy génemé? Bélmim, nidér ul. (722)

“Türkü mü? Bilmem nedir o?”

Niçék köymi kanatları? (1930)

“Nasıl türkü mü kanatları?”

Alsulıkmı, elle moñsulıkmı? (2472)

“Pembelik mi, yoksa biraz bunluluk mu?”

2.1.1.1.2.1.1.1.6. Şahıs Ekleri

Bir iş, hâl ve hareketin şahısını ve yüklemine özne ile ilişkisini belirleyen ekler şahıs ekleridir. Tatar Türkçesinde şahıs ekleri; 1. Tip Şahıs Ekleri – Zamir Kökenli Şahıs Ekleri ve 2. Tip Şahıs Ekleri – İyelik Kökenli Şahıs Ekleri, 3. Tip Şahıs Ekleri – Emir Kökenli Ekler olmak üzere üçe ayrılır (Buran vd., 2014: 172).

2.1.1.1.2.1.1.1.6.1. I. Tip Şahıs Ekleri–Zamir Kökenli Şahıs Ekler

Tatar Türkçesinde I. Tip şahıs ekleri; öğrenilen geçmiş zaman, şimdiki zaman, geniş zaman, gelecek zaman çekimlerinde kullanılırlar (Buran ve Alkaya, 2017: 265).

Tablo 2: 1. Tip Şahıs Ekleri- Zamir Kökenli Şahıs Ekleri.

	<i>Teklik</i>	<i>Çokluk</i>
1. kişi	+mın, +min; +m	+bız, +biz
2. kişi	+sın, +siñ	+sız, +siz
3. kişi	-	+lar, +ler

Kaynak: Buran ve Alkaya, 2017: 265

Kitap ezérlibéz. (2384)

“Kitap hazırlıyoruz”

Yıraklarğa kitép barırbız béz, (3729)

“Uzaklara gideriz biz”

Bélgenséñ sin, etkey, kürgenséñ: (4093)

“Bilmişsin sen babacığım görmüşsün”

Dulkınnarğa töşe yaktıbiz. (3969)

“Dalgalara düşer ışığımız.”

Soramıylar niçék yeşevéñné, (432)

“Sormuyorlar nasıl yaşadığımı”

Énéñné de erem cibermesler, (536)

“Erkek kardeşini de boşuna serbest bırakmazlar.”

«Cırniñ yırtığı yuk» *diler de bit, (604)*

“Türkünün yırtığı yok derler de elbet,”

Utürsüz östel tireséne, (1769)

“Oturursunuz masa yanına”

Bazarına barıp çığamın. (326)

“Pazarına girip çıkarım”

Niler kılısin bugün bazar? (365)

“Neler yapsın bugün Pazar?”

2.1.1.1.2.1.1.1.6.2. II. Tip Şahıs Ekleri–İyelik Kökenli Şahıs Ekleri

Tatar Türkçesinde II. Tip şahıs ekleri; görülen geçmiş zaman ve şart çekimlerinde kullanılır (Buran ve Alkaya, 2017: 265).

Tablo 3: II. Tip Şahıs Ekleri-İyelik Kökenli Şahıs Ekleri.

	<i>Teklik</i>	<i>Çokluk</i>
1. kişi	+m	+k
2. kişi	+ñ	+ğız, +géz
3. kişi	-	+lar, +ler

Kaynak: Buran ve Alkaya, 2017: 266

Eytsegéz le şumı koşlarğa!.. (2646)

“Söyleyin tabii ki bunu kuşlara”

Bulmasam da, bolay, sevdeger. (264)

“Olmasam da böyle esnaf”

Cirde yeşesem de, (2784)

“Yeryüzünde yaşasam da”

Kémlégébéz çişmelerge yazdık, (219)

“Kimliğimizi pınarlara yazdık.”

Işandıkmini ul çaқта (2271)

“İnandık mı ne o çağda”

Tüze kildék, (811)

“Sabrettik.”

Çér iterge bolay öyrendék? (1375)

“Şırlıtı çıkarmayı böyle mi öğrendik.”

2.1.1.1.2.1.1.1.6.3. III. Tip Şahıs Ekleri–Emir Kökenli Şahıs Ekleri

Bu şahıs ekleri emir kökenlidir ve birinci tekil, ikinci teklik ve birinci çokluk çekimleri eksiz yapılıdır.

Tablo 4: III. Tip Şahıs Ekleri-Emir Kökenli Şahıs Ekleri.

	Teklik	Çokluk
1.kişi	-	-
2. kişi	-	(ı)ğız, -(é)géz
3.kişi	+ sın, +sén	+sinnar, +sinner

Kaynak: Buran ve Alkaya, 2017: 266

Cırlarımnan kilép alığız... (1181)

“Türkülerimden gelip alınız.”

Kiçérégéz barsı öçén de (1766)

“Geçiririz hepsi için de”

Ġomér buyı barır, séz kötégéz: (3741)

“Ömür boyu gider, siz bekleyiniz.”

Yılğa niçék yözén kaplasın? (21)

“Yıla nasıl yüzünü kaplasın?”

Tatarlarğa kémner Yasin çıksın? (96)

“Tatarlara kimler fatiha okusun?”

Kémner bélsén niden bolay (174)

“Kimler bilsin neden böyle?”

Kakmasınnar (2645)

“Vurmasınlar”

Kolhozına almıy nişlesénner. (3411)

“Kolhozuna almıyor ne yapsınlar,”

Oçsınnarml, (3538)

“Uçsunlar mı?,”

2.1.1.1.2.1.1.1.7. İsim Bildirmesi

Süreklilik bildiren “olmak, var olmak, bulunmak” anlamına gelen fiillerin “ana yardımcı fiil” işlevi üstlenmesine isim bildirmesi denilebilir. Ana yardımcı fiilin taşıdığı *varoluş bilgisi* tüm dil bilimleri için geçerli olan bir bilgi olmasından kaynaklı olarak bu eylem adının kullanım sıklığı da çok yüksektir. Dilbilgisi çalışmalarında önceleri *cevher*

fiili, cevheri fiil, salt fiil, boş fiil, ek eylem bildirme eki, i- fiili şimdide isim fiili, ana yardımcı fiil gibi farklı terimler olarak karşımıza çıkmaktadır (Karaağaç, 2013: 390; Ergin, 2000: 314).

Ana fiil, Eski Türkçede *olmak* anlamına gelen *er-* fiilinin zamanla *i-* şekline dönüşerek ekleşmiş şeklidir ve asıl görevi ise isim soylu kelimeleri fiil durumuna getirmek ve birleşik zamanlı kipler oluşturmak (Korkmaz, 2003: 702).

Tatar Türkçesinde *i-* ve *bul-* olarak üzere iki tane yardımcı fiil vardır. *İ-* yardımcı fiili –DI ve –Gan ekleriyle çekimlenerek *idé* ve *iken* şeklinde eklenmemiş isim bildirmesi oluşturur (Şahan Güney, 2015: 123-124).

2.1.1.1.2.1.1.7.1. Şimdiki (Geniş) Zaman Çekimi

Tatar Türkçesinde şimdiki zaman çekiminde yüklem üzerinde başka zaman, kip veya görünüş yoksa *i-* yardımcı eylemi olmaksızın kişi ekleri doğrudan getirilir. Diğer bütün durumlarda ise *i-* yardımcı eylem *i* ya da kalıntısı olan *-y-* (ünlü ile biten yüklemlere) yüklemine eklenir (Şahan Güney, 2015: 123).

İncelediğimiz şiir ve poemalarda şimdiki zaman çekimine ait örnek yoktur.

2.1.1.1.2.1.1.7.2. Öğrenilen Geçmiş Zaman Çekimi

İsim soylu yükleme sonra getirilen *iken* şimdiki zaman ya da geçmiş zaman bildirmektedir. Tümcede bildirilen yargıyı gözlenebilir ya da gözlenemez delillerden çıkarımlar yoluyla ulaşıldığını bildirdiği gibi bilgiyi başkasından duyma ya da öğrenme yoluyla ulaşılabildiğini de ifade eder (Şahan Güney, 2015: 130).

Kémnéñ géne tınıç iken canı (829)

“Kimin gürültüsüzümüş canı.”

Küñéllerné açkan ğarmun iken; (1072)

“Gönülleri açan garmonmuş”

Yaman iken atsız yeşevleré (1382)

“Kötüymüş atsız yaşamaları”

İl kaderlé ilde yaman iken, (1548)

“Memleket kadar memleket kötüymüş”

—*Harap iken, mulla kıızı, iméş! (3471)*

“—Bozukmuş, molla kıızı, güya!”

2.1.1.1.2.1.1.1.7.3. Görülen Geçmiş Zaman Çekimi

Yüklemi isim soylu olan cümlelerde idé eki getirilmesi ile görülen geçmiş zamanı çekimi yapılır.

...*Béz de koşlar idék bu ğalemde, (464)*

“...Biz de kuşlardık bu âlemde”

Cir isémlé idé béznéñ atav... (465)

“Memleket isimliydi bizim ada.”

Matur idé, köylé idé de... (761)

“Güzeldi, muntazamdı da...”

Sin bit anıñ kanatları idéñ, (1134)

“Sen elbette onun kanatlarıydın,”

Ġaziz yak idé ul... enkem isen çaқта... (2180)

“Aziz verdi o...Annemin sağ olduğu vakitte...”

Ġaziz balası idém! (2270)

“Aziz evladydım”

Béz biş kéne börték idék. (3675)

“Biz sadece beş parçaydık.”

2.1.1.1.2.1.1.1.7.4. Şart Çekimi

bul- yardımcı fiiline *-sa* şart ekinin eklenmesiyle yapılır.

Tavlar kalsın... kara bulsa da. (2996)

“Dağlar kalsın... karaysa da.”

Gönahsız bulsa da sabıy çaқ, (4042)

“Günahsızsa da çocukluk çağı”

2.1.1.1.2.1.2. Sıfatlar

Sıfatı, Banguoğlu (2004: 341) bir varlığı vasıflayan veya belirten kelime sıfat şeklinde tanımlamıştır. Sıfatlar varlıklara bağlıdır ve isimlerden farklı olarak tek başına var olamazlar (Karaağaç, 2013: 426). Bir sıfatın anlam ve işlev bakımından kendi varlığını ortaya koyabilmesi için mutlaka bir ismin önünde yer alması ve o ismi nitelemesi ya da belirtmesi gerekir (Korkmaz, 2009: 333). Sıfatlar niteleme sıfatları ve belirtme sıfatları olmak üzere iki gruba ayrılmaktadır.

2.1.1.1.2.1.2.1. Niteleme Sıfatları

Canlı ve cansız varlıkların renk, şekil, biçim, mesafe, huy, alışkanlık, yetenek, beceri gibi özelliklerini bildiren sıfatlara niteleme sıfatları, nitelik sıfatları veya vasıflandırma sıfatları denir (Korkmaz, 2009: 361). Nesnelerin sahip olduğu vasıflar kadar vasıflandırma sıfatları vardır (Ergin, 1998: 246).

Tatar Türkçesinde derece belirteçleri ve ilgeç öbekleri ile sıfatların nitelenmesi, sağlanmaktadır. *bik* ‘pek, çok’, *bigrek / şaqtıy* ‘oldukça’, *üte* ‘son derece’, *ilemséz* (esk.) ‘son derece’, *yarım* ‘yarı’, *yaqın* ‘yakından’ gibi derece (azlık- çokluk) gibi belirteçler ile sıfatlar nitelendirilir. Tatarca da aynı zaman da *kébék/kük/ sıman/töslé* ‘gibi’, *kader/çaqlı/tikle* ‘kadar’ ilgeçleriyle kurulmuş olan karmaşık sıfatımsılar⁶ olarak adlandırılan yapıların yardımıyla sıfat nitelendirmesi yapılabilmektedir (Şahan Güney, 2015: 239).

<i>şaqşı kılı</i> (31)	“kirli eli”
<i>Méskén Kazanıña</i> (417)	“Çaresiz Kazanına”
<i>Yeş yégétler</i> (2066)	“Genç delikanlılar”
<i>Sandugaçsız tal</i> (1062)	“Bülbülsüz dal”
<i>Yetim atlar... méskén... kızganiç...</i> (1273)	“Yetim atlar...bahtsız...zavallı...”
<i>Qara cirden</i> (1390)	“Kara topraktan”
<i>Qupşı süzler</i> (1570)	“Muhteşem sözler”
<i>Alsı şevle ofıq çitende</i> (2468)	“Pembe ışıklı ufuk çizgisinde”
<i>moñlı balası</i> (2868)	“kederli çocuğu”
<i>...Ak meteor</i> (3984)	“...Ak meteor”

2.1.1.1.2.1.2.2. Belirtme Sıfatları

Belirtme sıfatları nesnelerin dış vasıflarını belirten sıfatlardır. Bu sıfatlar nesnenin bünyesinde bulunan bir vasfı göstermek yerine nesneyi şu veya bu şekilde belirtirler. Bu belirtme işlevi adların yerini gösterme yani işaret etme, sayısını, miktarını bildirme yani sorma yahut da belirsizlik gösterme biçimindedir. Bu belirtme şekillerine göre de belirtme sıfatları, işaret sıfatları, sayı sıfatları, soru sıfatları ve belirsizlik sıfatları olmak üzere dörde ayrılmıştır (Ergin, 2000: 294; Ergin, 1998: 247; Korkmaz, 2009: 385).

⁶ Ayrıntılı bilgi için bkz. Fatma Şahan Güney, Tatarca Referans Kitabı, 2015, s.235.

2.1.1.1.2.1.2.1. İşaret Sıfatları

Nesnelerin yerlerini işaret etmek amacıyla belirten sıfatlara işaret sıfatı denilmektedir. Aslında ve tek başlarına işaret zamiri olan bu kelimeler bir ismin önüne bulunduğu ve ismi işaret ettiklerinde işaret sıfatı görevini yüklenirler. Sıfatlar hiçbir işletme eki almazlar ve bundan dolayı da işaret sıfatı olarak kullanılan işaret zamirleri de işletme eki almaz yalnızca teklik şekilleri kullanılır. Çokluk ekini ise ancak işaret edilen nesne alabilir. Türkiye Türkçesinin işaret zamirleri *bu, şu, o(<ol)*'dur (Korkmaz, 2017: 375).

Tatar Türkçesinde gösterimsel belirleyiciler (işaret sıfatları) arasında: *bu* 'bu', *şuşı/şul* 'şu', *ul* 'ol', *tégé* 'öteki', *méne* 'işte bu', *ene* 'işte o', *méne şul* 'işte bu', *ene şul* 'işte şu', *ene tégé* 'işte o', *elégé* 'bu, adı geçen' yer alır. Seyrek olarak da *monaw* 'bu' ve *anaw* 'şu' belirleyicileri kullanılmaktadır (Buran ve Alkaya, 2017: 281; Şahan Güney, 2015: 245).

<i>Hoday kuşmağandır bu yazmışnı,</i> (38)	"Allah buyruğu değildir bu kaderi,"
<i>İ bu yılğa sabır, tüzém elé de!</i> (85)	"Ey bu yıla sabır, sabır bugün de"
<i>Şul iréklé kollar bazarında.</i> (447)	"Şu azat köleler pazarında"
<i>Satmıylar şul koşlar üz téllerén!</i> (479)	"Satmıyor şu kuşlar ana dillerini"
<i>İsep-hisap şuşı dönyada uq,</i> (2011)	"Plan hesap şu dünyada çok,"
<i>Meñgé ul téré!</i> (15)	"Sonsuza kadar o canlı"
<i>Érémedé suda ul gönahlar</i> (221)	"Erimesi suda o günahlar"
<i>Ul yaratkan.</i> (3950)	"O yaratmış"
<i>Tégé höresennéñ kısan öyé</i> (3367)	"Öteki tembelin dar evi"
<i>Tégé başta ni hëllerdér</i> (2742)	"Öteki başta ne hallerdir."

2.1.1.1.2.1.2.2. Sayı Sıfatları

Sayı sıfatları nesnelere sayılarını bildiren, tek başlarına sayı isimleri olan ve nesnelere sayı bakımından adet olarak, dereceli olarak, bölük bölük, parça halinde ve topluluk şeklinde belirten isim soylu kelimelerdir (Ergin, 1998: 249).

Tatar Türkçesinde sayı sıfatları; Asıl Sayı Sıfatları, Sıra Sayı Sıfatları, Kesir Sayı Sıfatları Üleştirme Sayı Sıfatları, olmak üzere dört grupta incelenir.

2.1.1.1.2.1.2.2.2.1. Asıl Sayı Sıfatı

Asıl sayı sıfatları nesnelere sayısını gösteren asıl sayı isimleri olup tek kelime, sıfat tamlaması veya sayı grubu şeklinde bulunurlar. Kelime halinde olanlar; bir, iki, üç, dört, beş, altı, yedi, sekiz, dokuz, on, yirmi, otuz, kırk, elli, altmış, yetmiş, seksen, doksan, yüz, bin, kelime grubu şeklinde olanlar ise on bir, iki yüz, beş yüz milyon, on bin vb. şeklinde bulunmaktadır (Ergin, 1998: 249-250).

Türkiye Türkçesi ile Tatar Türkçesinde asıl sayı sıfatları küçük ses değişiklerin haricinde hemen hemen aynıdır. Tatar Türkçesindeki asıl sayı sıfatlarının bazıları *bér*, *iké*, *öç*, *dürt*, *biş*, *altı*, *cidé*, *sigéz* *tugız*, *un*, *yégérmé*, *utız*, *kırık*, *ellé*, *altmış*, *çitmiş* *siksen* *tuksan*, *yöz*, *miñ*, *million*, *milliard* vb.‘dir (Buran ve Alkaya, 2017: 281). Bu sayı isimleri, isimlerinin önüne gelerek o isimlerin hem sayısını bildirirler hem de sıfat tamlaması oluştururlar.

<i>Ğazanı <u>bér</u> yotım susız</i> (60)	“Kazanı bir yudum susuz”
<i>İké hatın <u>bér</u> arbada</i> (351)	“İki kadın bir arabada”
<i>Béz, <u>öç</u> künlék «şehér böyékleré»</i> (909)	“Biz üç günlük “şehir büyükleri””
<i>Şığırnėñ <u>öç</u> haleté</i> (3014)	“Şiirin üç hali”
<i>Ğomérégéz <u>bézge</u> <u>bér</u> bülektér:</i> (3830)	“Ömrümüz bize bir bölümdür.”
<i>Dürt ayaklı <u>atta</u> abına;</i> (1297)	“Dört ayaklı <i>atta</i> tökezler,”
<i>Biş <u>diñgéz</u> portı <u>Ğazan</u></i> (152)	“Beş deniz iskelesi <i>Ğazan</i> ”
<i>Tuksan <u>tugız</u> yeş <u>börtégé</u>...</i> (3709)	“Doksan dokuz gözyaşı tanesi...”
<i>Kırık <u>cirde</u> kırılışp yatқан</i> (95)	“Topluca katledilmiş kırk yerde yatan”

2.1.1.1.2.1.2.2.2.2. Sıra Sayı Sıfatı

Varlık ve nesnelereki derecelenme sayısını gösteren sıfatlar sıra sayı sıfatlarıdır. -IncI/ UncU eki getirilerek yapılan asıl sayı sıfatları Eski Türkçe de *-inç* şeklinde görülür. Bugün kullanılan asıl sayı sıfatı Eski Türkçedeki şeklinin iyelik alarak genişletilmiş halidir (Korkmaz. 2009: 391; Banguoğlu, 2004: 354).

Tatarcada sıra sayı sıfatları, asıl sayı sıfatlarına +nçı, +nçé; +ınçı, +énçé ekleri getirilerek yapılır (Buran ve Alkaya. 2017: 281).

<i>İñ <u>bérénçé</u> otқан köylerémné...</i> (676)	“İlk ezberlediğim türkülerimi...”
<i>Bérénçé <u>yaz</u> Tufansız...</i> (2338)	“Birinci bahar <i>Tufansız</i> ”
<i>Yamansudur <u>indé</u> <u>ikénçé</u> kat.</i> (2493)	“Kaygılıdır şimdi ikinci defa.
<i>İñ <u>bérénçé</u> öyge İkmek kére,</i> (3117)	“En önce eve Ekmek girer,”

İkénçésé mulla kızlarınıñ (3425)

“İkincisi molla kızlarının”

2.1.1.1.2.1.2.2.3. Kesir Sayı Sıfatı

Belirttikleri adların sayısını kesirli olarak gösteren sıfatlar kesir sayı sıfatlarıdır. Bu sıfatları diğer sıfatlardan ayıran özellik tek kelime halinde değil bir kelime grubu şeklinde olmasıdır. Bulunma eki almış bir sayı adının başka bir sayı adıyla grup oluşturmasıyla (dörtte bir, beşte iki vb.) yapıldığı gibi “çeyrek, yarım” gibi tek kelimelerle yapılabilmektedir (Korkmaz. 2009: 392; Banguoğlu. 2004: 355).

Tatar Türkçesinde kesir sayı sıfatları, kesir ve ondalık sayısını belirtmede çıkma durum eki olan +Dan eki; yarım, yarı, çeyrek kelimeleridir (Şahan Güney, 2015: 255; Buran ve Alkaya.2017: 281).

Bézge barı yartı pot on kirek. (1089)

“Bize hepi topu yarım teneke un gerek.”

(Méñ de béréncé tevbe) (3043)

“(Bin de birinci tövbe)”

Yartı canın birgen babañnar; (1191)

“Canının yarısını vermiş ataların.”

Yartı avıl kildé ozatırğa... (3503)

“Köyün yarısı geldi uğurlamaya”

2.1.1.1.2.1.2.2.4. Üleştirme Sayı Sıfatı

Bu sayı sıfatları bölme, paylaşırma ve dağıtma ifade eden, nesnelere sayısını bölük bölük gösteren sıfatlardır. Ünsüz ile biten sayılara +Ar, ünlü ile biten sayılara +şAr ekleri getirilerek yapılmaktadır (Ergin, 1998: 251; Korkmaz, 2009: 391).

Sayılarla +Ar, +şAr ekleri getirilerek Türkiye Türkçesinde olduğu gibi Tatar Türkçesinde üleştirme yapılır: *öçer tapkır* (üçer kez), *ikéşer bülme* (ikişer oda), *unar defter* (onar defter) vb. (Buran ve Alkaya, 2017: 282).

İncelediğimiz şiirlerde hiç üleştirme sayı sıfatı kullanılmamıştır.

2.1.1.1.2.1.2.2.3. Soru Sıfatları

Varlıkları ve nesnelere soru yoluyla belirten sıfatlar soru sıfatları denilmektedir ve ismin önüne getirilen *kaç, kaçar, kaçınıcı, hangi, ne, nasıl, neredeki* gibi soru sözleriyle oluşturulur (Korkmaz, 2009: 393).

Tatar Türkçesindeki *nindi* ‘hangi, nasıl, ne’, *kaçı* ‘hangi’, *niçi(é)nce* ‘kaçınıcı’, *ni* ‘ne’, *niçe* ‘kaç’ vb sıfatlar ile soru sıfatları yapılır (Buran ve Alkaya, 2017: 282; Şahan Güney, 2015: 234).

<i>Nindi köydér ul?</i> (720)	“Hangi türküdür bu?”
<i>Nindi kaçğışlarğa yulıktık béz?</i> (872)	“Hangi beddualara bilmeden denk geldik?”
<i>Yörekséz ul <u>nindi ir</u> bulsın?!</i> (4094)	“Yüreksiz o nasıl er olsun?”
<i>Nindi <u>heter</u> öçpoçmaқта дөnya</i> (4002)	“Hangi kötü üçgende dünya?”
<i><u>Kaysı diñgézge taban?!</u></i> (154)	“Hangi denize doğru?”
<i>Yalgışıldı <u>kaysı töşénde?</u></i> (765)	“Yanılandı hangi düşünde?”
<i><u>Niçe yıllar avılumniñ canı</u></i> (956)	“Kaç yıl köyümün yaşamına?”
<i>Avıl tufragında <u>niçe gasır</u></i> (985)	“Köy toprağında kaç asır?”

2.1.1.1.2.1.2.2.4. Belirsizlik Sıfatları

Nesnelerin dış vasıflarını, özellikle sayısını, miktarını belirsiz olarak bildiren sıfatlara belirsizlik sıfatları denir (Ergin, 1998: 254).

Barça “bütün”, başka, az, küp “çok”, bötün “bütün”, barlık “bütün, hepsi”, her, kaybér “bazı”, hiçbér “hiçbiri” vb sözcükler ile Tatar Türkçesinde sıfatların belirsizliği yapılır (Buran ve Alkaya, 2017: 282).

<i><u>Küp nersege indé küz yomabız</u></i> (1612)	“Çok şeye bugün göz yumuyoruz.”
<i><u>Kaybér irler kayttı,</u></i> (1213)	“Bazı erkekler geri geldi,”
<i><u>Diye torğan idé büten çakta,</u></i> (945)	“Demişti başka zamanda,”
<i><u>Sinnen-minnen başka kémner bulsın</u></i> (983)	“Senden benden başka kimler olsun.”
<i><u>Attan başka nindi ir-at bulsın,</u></i> (1175)	“Attan başka istese ki erkek olsun”
<i><u>Kirek iken, kirek her zamanğa...</u></i> (2141)	“Gerekirmiş oysa gerekirmiş her zamana
<i><u>Her heréfén anıñ, her yulın,</u></i> (3284)	“Her harfi onun, her yolu,”
<i><u>Sıyıymın indé her erémné.</u></i> (4072)	“Okşuyorum şimdi her pelin otunu.”

2.1.1.1.2.1.2.2.5. Sıfatların Pekiştirilmesi

Tatar Türkçesinde sıfatların pekiştirilmesi tek başına anlamı olmayan ve tek başlarına kullanılmayan *bik* ‘pek’, *üte* ‘çok’ gibi belirteçlerle ve *döm*, *ör*, *çém*, *jété* gibi ön takılar ile yapılır. Sıfatları pekiştirmenin diğer bir yolu da sıfatın ilk hecesinin sonuna “*p*, *m*” ünsüzleri getirilerek yapılan hece tekrarları yapılır: *kap-kara* ‘kapkara’, *kıp-kızıl* ‘kıpkızıl’, *tıp-tuñ* ‘ıpıssız’ vb. (Şahan Günay, 2015: 234).

<i>Su östénde ap-ak şevlesé.</i> (34)	“Su üstünde bembeyaz silueti”
« <i>Şehirleşip</i> » <i>kitték bik tiz şulay.</i> (899)	“Şehirlileşip” gittik biz pek çabuk böyle”
<i>Avılumnıñ ap-ak canı belén</i> (1111)	“Köyümün ap-ak canı ile.”
<i>İskérdéler bik tiz...</i> (1571)	“Eskidiler pek çabuk...”
<i>Yar başında ap-ak kayınnar</i> (3976)	“Yar başında bembeyaz kayınlar”

2.1.1.1.2.1.2.2.6. Sıfatların Dereceleri

Varlıkların niteliklerini sıfatlar tarafından doğrudan ya da kıyaslama yoluyla bildirilmektedir. Benzetme ve karşılaştırmaya dayanan bu tarz niteleme biçimi *ne gibi?*, *ne kadar?*, *ne derece?* sorularına cevap oluştururlar. *Gibi*, *kadar*, *daha*, *fazla*, *çok*, *pek*, *en*, *ziyade*, gibi zarf veya zarf olarak kullanılan kelimelerin sıfatlardan önce getirilerek iki varlık veya nesne arasındaki benzerlik, eşitlik, daha üstünlük, daha aşağı derecede olma veya diğer nesnelere oranla en üstünlük, en aşırılık biçimindeki derece farklılıkları ortaya konulmuş olur (Korkmaz, 2009: 370).

Tatar Türkçesinde sıfatların derecelerini Sıfatlarda Karşılaştırma ve Üstünlük Derecesi olarak iki başlık altında verilmiştir (Şahan Günay, 2015: 240-242).

2.1.1.1.2.1.2.2.6.1. Sıfatlarda Karşılaştırma

Karşılaştırma sıfatları, bir varlığa veya bir nesneye ait vasfın yoğunluğunu nispi derecelerle gösteren şekilleridir. Karşılaştırma sıfatlara getirilen derece gösteren zarf ve zarf öbekleriyle yapılır. –rAk eki küçültme eki olmadan önce Eski Türkçede ve Eski Osmanlıcada karşılaştırma eki olarak kullanılmıştır (Banguoğlu, 2004: 345-346).

Tatar Türkçesinde karşılaştırma sıfatlara +rAk, +DAy gibi ekler getirilerek, *kébék/şikéllé/ töslé/sıman* ‘gibi’ ilgeçlerle ve bazen de sıfatlara herhangi bir ek getirmeksizin (minnen yeş ‘benden genç’) ya da seyrek olarak görülse de sıfattan önce (esk.) *biter* belirteci getirilerek yapılır (Şahan Güney, 2015: 240).

<i>Hetfe kébék yeşél yalannarğa</i> (2087)	“Kadife gibi yeşil kırlara”

<i>Sandugaçsız tal şikéllé, avıl</i> (1062)	“Bülbülsüz dal gibi köy”
<i>Uynalmağan ğarmun töslérek.</i> (846)	“Gönül eğlendirmeyen ğarmon daha renkli”
<i>Östénrek sinéñ yöz göléñnen...</i> (1010)	“Daha üstün senin yüz gülünden...”
<i>Cirge ciñélrek alar barda.</i> (1813)	“Yeryüzüne daha zararsız onlar varda”
<i>Hemmebézden ölkenrektér ul,</i> (3119)	“Hepimizden daha eskidir o,”
<i>ĶapĶadan da yıllar avırrak</i> (3407)	“Kapıdan da yıllar daha sert”
<i>Sézneñ bélen könner nurlırak.</i> (3831)	“Sizin ile günler daha da nurlu”
<i>Ķıyınraktır sézge yeşevé.</i> (3837)	“Daha zordur size yaşamak.”

2.1.1.1.2.1.2.6.2. Üstünlük Derecesi

Aynı türden bir varlık grubu içinde yer alan bir unsurun nitelik ya da özellik bakımından grup içerisindeki diğer unsurlara göre en üstün olduğunu belirtilmesi üstünlük derecesidir. Tatar Türkçesinde sıfatın önüne in ‘en’ belirteci getirilerek yapılır. Aynı zamanda +nan (uzun-nan uzun ‘en uzun’) gibi yapılarla da sıfatların üstünlük derecesi belirtilir (Şahan Günay, 2015: 242).

İncelediğimiz poema ve şiirlerde hiç sıfat üstünlük derecesi kullanılmamıştır.

2.1.1.1.2.1.3. Zamirler

Varlıkların gerçek isimlerin yerini tutan, onları kişi, işaret, belirsizlik veya soru yolları ile temsil eden isim soylu söz türüne zamir denir (Karaağaç, 2013: 430). Örneğin; “*Evimizin bütün ruhu, kederleri ve neş’esi orada görünür*” cümlesindeki “*orada*” zamiri tek başına bir nesneyi bildirmediği gibi anlamı da açık değildir. Nesnenin somut bir anlam kazanması için zamirin yerini tuttuğu adın bilinmesi gerekmektedir. “*Bu sofa yaşlı bir insan yüzü gibidir. Evimizin bütün ruhu, kederleri ve neş’esi orada görünür*” cümlesinde ise “*orada*” zamirinin “*sofa*” ismini karşılayarak zamirin anlamlandırıldığı görülmektedir (Korkmaz, 2009: 399). Örnekte de görüldüğü gibi zamirler ancak yerini tuttukları adlarla anlam kazanmaktadırlar.

Zamirler çekim, çokluk ve iyelik ekleri alarak çekime girebilen ve tamlama kurabilen isim soylu sözcüklerdir. (Korkmaz, 2009: 400).

Zamirler isim soylu olmalarına rağmen birçok yapı farklılığı ile isimlerden ayrılırlar. Diğer isimlerden bir farkı da kelime yapımına isimler kadar elverişli olmamalarıdır. Çok az sayıda yapım eki kabul ederler ve bir zamire eklenen yapım eki diğer bir zamire eklenemez. Örneğin “ben” zamirine –*lk* yapım eki eklenebilirken “*bu*”

zamirine eklenemez. Zamirler iyelik eki alma bakımından da diğer isimlerden çok farklıdır ve “*bu-su, şu-su*” şeklinde iyelik eklerini alırken bunların dışında neredeyse hiç iyelik eki almazlar. Eklemeli bir dil olan Türkçe de kelimelere ekler eklenirken kökleri değiştirmezken zamir çekiminde kökte değişme meydana gelir. Bu da zamirlerin ayırt edici bir özelliğidir. Bu özelliğe bağlı olarak “*ben, sen*” zamirlerine yönelme hâli eki getirildiğinde “*bana, sana*” şeklinde değişir. Fakat bu kök değişimi bütün zamirlerin bütün çekimlerinde yaşanmaz. Bazı ağızlarda ise kökün değişmediği “*bene, sene*” şeklinde görülür (Ergin, 1998: 264). Korkmaz (2009: 400) *bana, sana* biçimindeki gövde değişmesinin, Arapça ve Almanca gibi çekimli dillerdeki gibi zamirlerin içyapısından gelen bir özellik olmadığını ancak yan yana bulunan seslerin birbirini etkilemesinden kaynaklandığını savunur.

Bu konuyla ilgili iki görüş vardır. Birinci görüşte bu değişimin üçüncü şahıs zamiri *ol* ve *o*'nun yönelme biçimi olan *aña*'ya benzetme yoluyla oluştuğunun, ikinci görüşte ise *ben + ge > benge > baña > bana, sen+ ge > senge > saña > sana* biçiminde ñ damak ünsüzünün yanındaki ince ünsüzleri kalınlaştırma yoluyla meydana gelmektedir. Korkmaz'ın görüşü ise; *ET Teñri / Tañrı / Tanrı, Uyg. müñüz / TT. boynuz, Kaşg. iñek / Yak. iñaḡ, iñaḡ*, gibi örneklerden yola çıkarak ñ sesinin etkisinden kaynaklandığını kabullenme eğiliminde olduğudur (Korkmaz, 2009: 400).

Zamirler çekimde kelime gruplarında ve cümlede isimlerin yüklendiği işlevleri yüklenebilen yapılardır. (Korkmaz, 2009: 403).

2.1.1.1.2.1.3.1. Şahıs Zamirleri

Varlıkları kişi olarak temsil eden ve adların yerine geçen zamirler olup teklik ve çokluk olmak üzere altı tanedir; *ben, sen, o; biz, siz, onlar* (Korkmaz, 2017: 391).

min ‘ben’, *sin* ‘sen’, *ul* ‘o’; *béz* ‘biz’, *séz* ‘siz’, *alar* ‘onlar’ Tatar Türkçesinde kullanılan kişi zamirleridir. Teklik kişi zamirlerinin çekimlenmesinde zamiri ya da çekim eklerini etkileyen değişimler olur. *Min, sin* zamirlerine *+nI* yükleme durum eki getirildiğinde ekin *n*’si düşürülerek *+é* şeklinde eklenir. Aynı zamirlere *+GA* bulunma eki getirildiğinde *min +ga > miña* ‘bana’, *sin +ga > saña* ‘sana’ şeklini alır. 3. Kişi zamiri *ul* çekimlenirken gövdesinin değişerek meydana gelir ve teklik kişilerde *an-* çokluk kişilerde ise *a-* olur (Şahan Güney, 2015: 306).

Tablo 5: Tatar Türkçesinde Zamirlerin İsim İşletme Ekleriyle Çekimlenmesi.

mine	beni	sine	seni	anı	onu
miña	bana	siña	sana	aña	ona
minde	bende	sinde	sende	anda	onda
minnen	benden	sinnen	senden	annan	ondan
miném	benim	sinéñ	senin	anıñ	onun
bézné	bizi	sézné	sizi	alarnı	onları
bézge	bize	sézge	size	alarga	onlara
bezde	bizde	sézde	sizde	alarda	onlarda
bezden	bizden	sézden	sizden	alardan	onlardan
béznéñ	bizim	séznéñ	sizin	alarnıñ	onların

Kaynak: Şahan Günay, 2015: 306

1. Teklik Şahıs Zamiri: *min*

Bugün *ben* olan birinci teklik şahıs zamiri başlangıçta da *ben* şeklinde kullanılmıştır. Fakat Eski Türkçenin başlarında uzak benzeşme yoluyla *men* şeklini almıştır ve sonraları da *min* şekli ortaya çıkmıştır. Böylelikle Eski Türkçede *ben*, *men* ve *min* olmak üzere üç tane birinci teklik şahıs zamiri kullanılmaktadır. Batı Türkçesinde *min* şekli ortadan kalkmıştır. Eski Anadolu Türkçesinde *ben* ve *men* şekillerinin her ikisi de kullanılmasına rağmen ağırlıkla *ben* şeklini kullanıldığı görülmüştür. Eski Anadolu Türkçesinden sonra Azeri sahasında *men* şekli hâkim olurken Osmanlı sahasında *men* şekli unutulmuş ve yalnızca *ben* şekli kullanılmıştır (Ergin, 1998: 265-266).

Tatar Türkçesinde de birinci teklik şahıs zamirinin eski şekillerinden biri olan *min* şekli kullanılmaktadır.

<i>Yörgeledém min de bazarlarğa,</i> (263)	“Gittim ben de pazarlara,”
<i>Qollar arasında min de bar iç...</i> (431)	“Şüphesiz kullar arasında ben de varım.”
<i>Nişlim min ansız?! (608)</i>	“Ne yapayım ben o olmadan?”
<i>Min ul köyné ézlep tabarmın!.. (625)</i>	“Ben o türküyü arayıp bulurum!..”
<i>Min ul köyné ézli-ézli kön de (665)</i>	“Ben o türküyü izli izli gün de”

2. Teklik Şahıs Zamiri: *sin*

sen şeklinde kullanılan ikinci tekil şahıs zamiri Eski Türkçeden bu yana bir değişikliğe uğramamıştır (Ergin, 1998: 266). Oğuz grubunda Eski Türkçedeki haliyle kullanılan ikinci teklik şahıs zamiri Kıpçak grubu Tatar Türkçesinde *sin* şeklindedir.

<i>Tügél indé avılnıkı da <u>sin</u>; (929)</i>	“Değil şimdi köye ait olan da sen “
<i>Avılnı <u>sin</u> yetim itim diseñ, (1073)</i>	“Köyü sen yetim edeyim desen”
<i><u>Sin</u> bit anıñ kanatları idéñ, (1134)</i>	“Sen elbette onun kanatları idin”
<i>Barıp kuşıl, béрге oç <u>sin</u> de: (1856)</i>	“Gidip katıl, birlikte uç sen de”
<i><u>Sin</u> kéréрге tiyész öy salıp.(1971)</i>	“Sen girmeye gerekli ev kurup”

3. Teklik Şahıs Zamiri: *ul*

Üçüncü teklik şahıs zamirleri aynı zamanda işaret zamiridir. Birinci ve ikinci şahıs zamirleri varlıklarını yalnız temsil ederken, üçüncü şahıs zamiri aslında işaret zamiri görevinde de olduğu için varlıkları temsil ederken işareti de temsil etmektedir. Üçüncü şahıs zamiri Eski Türkçede ve Batı Türkçesinin ilk devirlerinde *ol* şeklinde kullanılmıştır. Eski Anadolu Türkçesinin sonlarına doğru ve Osmanlıcanın başlarında yavaş yavaş *o* şekli ortaya çıkar ve Osmanlıca da *o* ve *ol* şekilleri son zamana kadar yan yana kullanılır. Osmanlıcanın sonunda ise *ol* şekli kaybolarak yerini *o* şekline bırakmıştır ve günümüzde de *o* şekli kullanılmaktadır (Ergin, 1998: 266). Tatar Türkçesinde ise *ul* şeklinde kullanılır ve çekime girdiğinde gövdesi *an* şeklindedir.

<i><u>Ul</u> uķıģan namaz. (630)</i>	“O kılınmış namaz.”
<i>Sağına <u>ul</u> göl avıldağı çaķnı. (996)</i>	“Özlüyor o gül köydeki gibi zamanı”
<i>Avılnıñda <u>ul</u> bérdénbér idé, (1044)</i>	“Köyünde o yegâne idi.”
<i>Heyran kalğandır <u>ul</u> su östénde (1452)</i>	“Çok güzel kalmıştır o su üstünde”
<i>Tırışsa da çıkmy iken <u>annan</u> (1077)</i>	“Gayret etse de çıkmamış ondan”

1.Çokluk Şahıs Zamiri: *béz*

Birinci çokluk şahıs zamiri Eski Anadolu Türkçesinin sonlarında Azeri sahasında *miz* şeklinde kelime başı b-m değişmesi ile ortaya çıkan ve nadiren görülen bu şekil dışında herhangi bir değişiklik göstermemiş ve zamir eskiden beri *biz* şeklinde kullanıla gelmiştir (Ergin, 1998: 266). Tatar Türkçesinde birinci çokluk zamiri *béz* şeklindedir.

<i>Ķıĳıruĳı cirde <u>béz</u> buldıķ. (301)</i>	“Feryat eden yerde biz olduk.”
<i>...<u>Béz</u> de kuşlar idék bu ğalemde, (464)</i>	“...Biz de kuş idik bu alemde,”
<i>Ayrıılmağan bulsaķ <u>béz</u> eğer?! (540)</i>	“Eğer biz ayrılmazsak”
<i>Tik <u>béz</u> péĳen tüğél, (692)</i>	“Yalnız biz saman değiliz.”
<i><u>Béz</u>, öĳ künlék «şehér böyékleré» (909)</i>	“Biz üç günlük “şehir büyükleri””

2. Çokluk Şahıs Zamiri: *séz*

Eski Türkçeden beri *siz* şeklinde kullanılan ikinci çokluk şahıs zamiri bir değişikliğe uğramamıştır ve Tatar Türkçesinde aynı şekilde kullanılmış sadece yazıda *i* sesi *é* sesi ile gösterilmiştir. (Ergin, 1998: 266). Tatar Türkçesinde ikinci çokluk şahıs zamiri *séz*'dir.

<i>Ul köylerné séz cırlağan çaқта</i> (685)	“O türküleri siz söylediğiniz vakitte”
<i>Kémdér eytté: «Séz behtëlé!» didé.</i> (1493)	“Biri söyledi: “Siz talihlisiniz” dedi.”
<i>«Séz behtëlé!» didé bézge kémdér</i> (1506)	““Talihlisiniz!” dedi bize birisi”
<i>Séz eyterséz indé: bu şaşқан!</i> (2170)	“Siz söylersiniz şimdi: bu şaşkın!”
<i>Ġomér buyı barır, séz kötégéz:</i> (3741)	“Ömür boyu gider, siz bekleyiniz:”

3. Çokluk Şahıs Zamiri: *Alar*

Üçüncü Şahıs zamiri Eski Türkçede *olar* şeklinde, Eski Anadolu Türkçesinde ilk başta *olar*, sonra *anlar* şeklinde kullanılmış ve Osmanlıcanın sonlarında kadar da *anlar* şekli kullanılmaya devam edilmiştir. Osmanlıcanın sonlarında ise *onlar* şeklini almıştır. Bugün de Türkiye Türkçesinde *onlar* şeklinde kullanılmaktadır (Ergin, 1998: 267). Tatar Türkçesinde ise *alar* şeklinde kullanılır.

<i>Alar şahit barına.</i> (51)	“Onlar şahit hepsine.”
<i>Oçraşқан alar tağı.</i> (65)	“Rastlamış onlar yeniden.”
<i>Alar totқан goréf-gadetler;</i> (615)	“Onlar tutmuş örf adetleri;”
<i>Alar télge kilse,</i> (1878)	“Onlar dile gelse”
<i>Nik alar eytmıçe kitteler</i> (4048)	“Neden onlar söylemeden gittiler”

2.1.1.1.2.1.3.1.1. Dönüştülük Zamirleri

Dönüştülük zamirleri, yapılan işin yapana dönüşünü gösteren zamirlerdir (Banguoğlu, 2004: 364). *Kendi* Türkiye Türkçesinde “*asıl, öz*” anlamına gelen zamirdir ve iyelik ekleri alır (Korkmaz, 2009: 415). Eski Türkçede *kendi* zamiri aslında *kentü* şeklindeydi. Osmanlıcada *kendi* şekline almıştır. Eski Anadolu Türkçesinde *öz* isminin iyelik eki almış şekilleri dönüştülük zamiri olarak kullanılmıştır. Osmanlı sahasında *kendi*'li şekilleri hâkim olurken Azeri sahasında *öz*'lü şekilleri hâkim olmuştur (Ergin, 1998: 272-273).

Tatar Türkçesinde dönüştülük zamiri *üz* kelimesidir ve *üzém, üzéñ, üzé, üzébéz, üzégéz, üzleré* şeklinde iyelik ekleri alırlar. Bu zamirler tek başlarına kullanılabildiği gibi

kişi adlarıyla yan yana da kullanılabilir: min üzém, sin üzén, ul üzé, béz üzébéz, séz üzégéz, alar üzleré (Buran ve Alkaya, 2017: 280; Şahan Güney, 2015: 307).

<i>Üzénnen başka ğına?</i> (194)	“Sadece kendinden başka?”
<i>Üzébézge çoñıl kızılğan.</i> (225)	“Kendimize girdap kazılmış.”
<i>Ġomér buyé üzé igén ikken,</i> (529)	“Ömür boyu kendisi ekin ekmiş”
<i>Arba tartқан üzé, télengen.</i> (530)	“Kağrı sürmüş kendisi, dilenmiş.”
<i>Üz-üzémné iske töşéremén...</i> (2208)	“Kendi kendimi akla düşürürüm.”
<i>Cırlarımnu üzéne urasın.</i> (2699)	“Türkülerimi kendine dolasın”
<i>Koyaşnıñ üzéne?</i> (2985)	“Güneşin kendine?”
<i>Bél tik üzéñ géne,</i> (3853)	“Sadece kendin bil”

2.1.1.1.2.1.3.2. İşaret Zamirleri

İşaret zamiri nesnelere mekânda, zamanda ve tasavvurdaki yerlerinde isimlerini söylemeden işaret yoluyla göstermeye yarayan zamirdir (Banguoğlu, 2004: 360). Bugün Türkiye Türkçesinde kullanılan işaret zamirleri teklik ve çokluk olarak bu, şu, o; bunlar, şunlar onlar’dır. Bu ve bunlar zamiri en yakın nesneyi işaret eder, şu ve şunlar zamiri biraz daha uzaktaki nesneyi, o ve onlar zamiri ise uzakta olan nesneyi işaret eder (Korkmaz, 2009: 420-421).

Tatar Türkçesinde kullanılan işaret zamirlerinin bazıları *bu, şul (şu), ul (o), bunlar, şular, alar, tége (diğeri), andıy (onun gibi), mundıy (bunu gibi), şundıy (şunun gibi), bolay (böyle), şulay (şöyle), ene (işte, aha), mene (işte), şuşı (şu)’dur* (Buran ve Alkaya, 2017: 280). İşaret zamirleri durum ekleri getirilerek çekimlenir. Tekil işaret zamirlerinin çekimlerinde zamirleri ya da çekim eklerinde değişmeleryaşanır; *bu, şuşı, şul, tége* ve *ul* zamirlerine durum ekleri getirildiğinde gövdeleri *mon-, şuşın-, şun-, tégen-* ve *an-* şeklini alır. Bu gövdelere *-nI* belirtme durumu ek eklendiğinde ise ekin *n*’si düşerek *-e, -ı* şeklinde eklenir. *GA* bulunma durumu eki ise *ña* şeklinde eklenir (Şahan Güney, 2015: 308-309).

<i>Méne bügén niçe ğasırdan soñ?</i> (98)	“İşte bugün kaç asırdan sonra?”
<i>Satıp bula monda...Bula satıp</i> (275)	“Satar bunda... Bularak satıp”
<i>Bulmasam da, bolay, sevdeger...</i> (287)	“Olmasam da böyle, esnaf...”
<i>Min ul köyné ézlep tabarmın!..</i> (625)	“Ben o türküyü arayıp bulurum!..”
<i>Elé anı, élé monı yazıp,</i> (2304)	“Bugün onu, bugün bunu yazıp”
<i>Şuşı namazlıkka yatıp yılıy</i> (2323)	“Şu namazlıkta yatıp ağlıyor”

<i>Şuşındadır bu dönyanıñ</i> (2523)	“Tam buradadır bu dünyanın”
<i>Ciñép kara şuşı moñnarnı!</i> (2562)	“Yenip şu kara ezgileri!”
<i>Tégé «malay» uynıy şular bélen.</i> (1808)	“Öteki “oğlan” oynuyor bunlar ile...”
<i>Tégé höresennéñ kısan öyé</i> (3367)	“Öteki tembelin dar evi”

2.1.1.1.2.1.3.3. Soru Zamirleri

Canlı ve cansız varlıkları soru yoluyla temsil eden zamirlere soru zamiri denilmektedir (Korkmaz, 2009: 441). “*Kim ve ne*” Türkiye Türkçesinde soru zamiri olarak kullanılır. Soru zamirleri çekim ekleri aldıkları gibi son çekim edatlarıyla da kullanılabilirler.

Tatar Türkçesinde kullanılan soru zamirleri *kém* “kim”, *nerse* “ne”, *ni* “ne”, *ķaysı* “hangi”, *nik* “nasıl, ne için”, *niçék* “nasıl”, *ķayda* “nerede”, *ķaya* “nereye”, *niçe* “ne kadar”, *niçéncé* “kaçıncı” vb. dir (Buran ve Alkaya, 2017: 281).

<i>Elle nerse alır çamabız yuk,</i> (1088)	“Yoksa ne almaya çabamız yok.”
<i>Yılğa niçék yözén ķaplasın?</i> (21)	“Yıla nasıl yüzünü kaplasın?”
<i>Bereñgege niçék çirat torır?!</i> (408)	“Patatese nasıl düzen bulur?”
<i>Niçe yıllar deşmi torğan idé</i> (756)	“Kaç yıldır suskun durmuştu.”
<i>ķaysı dulķın astında?</i> (188)	“Hangi dalga altında?”
<i>ķaya barıp, kémge tayanası?</i> (3548)	“Nereye gidip, kime dayansın?”
<i>Cırlarıñnı cırlıym anda ni bar?</i> (3571)	“Şarkılarımı söyleyim orada ne var?”
<i>ķém küterép alır, kém yuvatır?</i> (3078)	“Kim kaldırıp alır, kim teselli eder?”

2.1.1.1.2.1.3.4. Belirsizlik Zamirleri

Kişileri ve nesnelere tam olarak belirtmeyen onları belirsiz olarak temsil eden zamirlere belirsizlik zamiridir (Korkmaz, 2009: 433). Eski Anadolu Türkçesi ve Osmanlıcada kimsene, kimesne, özge “başka”, ayruķ “başkası”, ķamu “herkes” gibi kelimeler olup sayıca da oldukça azdırlar (Ergin, 1998: 279). Bunlar dışındaki belirsizlik zamirleri ise bazı belirsizlik sıfatlara, soru zamirlerine ve zarflara iyelik eklerinin getirilmesiyle oluşturulur ve sayıları oldukça çoktur: başkası, bazıları, çoğu, çokları, gerisi, hepsi, kimi, kimisi, topu, tümü vb. (Banguoğlu, 2004: 368; Korkmaz, 2007: 433). Belirsizlik zamirlerine +ki sıfat ve zamir ekinin eklendiği öteki, beriki, deminki, benimki, seninki vb. kelimelerde dâhil edilebiliriz (Ergin, 1998: 279).

Barı, barça (hepsi), *hemme* (hepsi), *herbér* (herbir), *bötén* (bütün), *hiçbér* (hiçbir), *hiçnerse* (hiçbir şey), *berkém* (kimse), *bérnerse* (bir şey), *ıaybér* (bazı, kimi) gibi zamirler Tatar Türkçesinde kullanılan belirsizlik zamirlerinin bir kaçıdır (Buran ve Alkaya, 2017: 280).

<i>E sularğa <u>barı</u> da yazılğan.</i> (123)	“Fakat sulara hepsi de yazılmış”
<i>İndé <u>hemme</u> éşné kılıp bula, kılsañ</i> (2182)	“Şimdi hepsi işini yapıyor, yapsın.”
<i>İšetken bar: <u>her</u> kేశénéñ, iméş,</i> (2005)	“İşitmiş var, her insanın güya,”
<i><u>Herbér</u> Mekér kıalsın ciñélép;</i> (2732)	“Her bir Kötülük yenilip kalsın;”
<i>Koçaklap yılıysı <u>herbérén.</u></i> (4037)	“Kucaklayıp ağlanası her biri”
<i><u>Bötén</u> mirge kürsetkenné</i> (2279)	“Tamamen ahaliye göstereni”
<i>Yuvata almıy <u>hiçkém.</u></i> (2651)	“Teselli edemiyor hiç kimse.”
<i>Kürgen ah-zar <u>hiçbér</u> onıtılmas;</i> (1959)	“Görmüş ahu zar, hiçbiri unutulmaz”
<i><u>Bérnerse</u> de bulmas min yoldızsız</i> (3624)	“Hiçbir şey de olmam yıldızsız”

2.1.1.1.2.1.4. Zarflar

Zarflar diğer bir deyişle belirteçler; fiillerin ve sıfatların önüne gelerek anlattıkları iş, oluş ve nitelikleri açıklayan veyahut da değiştiren kelimelerdir (Banguoğlu, 2004: 371). Özellik adları olan zarflar varlıktan ziyade varlığın hareketindeki zaman, yer, nitelik, nicelik ve durum gibi özellikleri belirtir (Karaağaç, 2013: 427). Zarflar isim soylu sözcükler oldukları halde isim çekimi, iyelik ve çokluk ekleri almazlar ve isim çekimine girmezler. Bağlandıkları kelimelerden önce yalın olarak gelir (Korkmaz, 2009: 452; Ergin, 1998: 259).

Yer-yön zarfları, zaman zarfları, hâl zarfları, miktar zarfları ve soru zarfları olmak üzere 5’e ayrılır.

2.1.1.1.2.1.4.1. Yer-Yön Zarfları

Yer-yön zarfları bir iş veya hareketin mekân içindeki yerini ve yönünü belirtmeye yaramaktadır (Banguoğlu, 2004: 373). Bu zarflar, *nereye?*, *nerede?*, *nereden?*, *nereye doğru?*, *nereye kadar?* sorularına karşılık olmaktadır (Korkmaz, 2009: 498).

Yırak (uzak), *yogarı* (yukarı), *tüben* (alt, aşağı), *anda* (orada), *monda* (burada), *arı* (o yere), *beré* (beri), *al* (ön), *kiré* (geri), *yakın*, *yeneşe* (yanına) gibi zarflar Tatar Türkçesinde yer- yön zarflarıdır (Buran ve Alkaya, 2017: 282).

<i>Diyép kéne, <u>biré</u> töşken idem.</i> (476)	“Diyerek sadece, beri düşmüştüm”

<i>Üzé haman <u>anda</u> yıraqtadır.</i> (933)	“Kendisi hep orada uzaktadır.”
<i>Arba tartıp, <u>yırak</u> bazarlardan</i> (1094)	“Kağrı çekip uzak pazarlardan”
<i>Elé de bulsa tarta <u>yuğarı</u>.</i> (2515)	“Şimdi de olsa çeker yukarı”
<i><u>Tüben</u> töşken çağı bulmadı...</i> (1324)	“Aşağı düştüğü devir olmadı.”
<i>Urmanına <u>kiré</u> oçtı,</i> (2915)	“Ormanına geri uçtu,”
<i><u>Anda</u> bér töp, <u>monda</u> bér töp.</i> (3694)	“Orada bir dip, burada bir dip.”

2.1.1.1.2.1.4.2. Zaman Zarfları

Zaman zarfları fiillerin, sıfat-fiillerin ve zarf-fiillerin anlamlarını zaman açısından belirleyen, sınırlandıran veya kesiştiren sözler olup *ne zaman?*, *ne vakit?* sorularına karşılık oluşturlar (Korkmaz, 2009: 295)

Bügén (bugün), *bıyıl* (bu yıl), *kiçe* (dün), *élék* (önce), *közén* (güzün), *başta*, *annarı* (sonra), *tizden* (tezden), *soñ* (sonra), *tön* (gece), *kéç* (akşam), *vakıt-vakıt* (ara sıra), *ceyén* (yazın), *élék-élékten* (çok önceden), *irten* (sabahleyin), *küpten* (çoktan) vs. Tatar Türkçesinde kullanılan zaman zarflarıdır (Buran ve Alkaya, 2017: 282).

<i>Ul <u>bügén</u> de basıp tora élé,</i> (128)	“O bugün de hala ayakta durur,”
<i><u>Kön</u> de <u>tön</u> taşıdılar.</i> (162)	“Gündüz de gece taşıdılar.”
<i><u>Şunu</u> téle iñ <u>élék</u>,</i> (246)	“Şunu dile ilk önce”
<i>Urmanarğa barıp çıksa <u>közén</u></i> (1126)	“Ormanlara gidip çıksa güzün”
<i><u>Kaytarasım</u> kildé <u>bügén</u> sézné</i> (1767)	“Dönesim geldi bugün size”
<i><u>Küpten</u> süngen uçaq kabınır sıman...</i> (2438)	“Çoktan sönmüş ocak tutuşur gibi...”
<i><u>Kiçe</u> monda sabantuy görledé,</i> (2804)	“Dün burada sabantoy güreledi.”
<i><u>Kiç</u> utırıp siña cırlar yazdım,</i> (3786)	“Akşam oturup sana şarkılar yazdım,”
<i><u>İRtege</u> çığası kıoyaş</i> (3755)	“Yarın çıkacak güneş”

2.1.1.1.2.1.4.3. Durum (Tarz / Nasıllık – Nicelik) Zarfları

Fiildeki oluş ve kılışın durumunu belirten zarflara durum zarfları denilmektedir ve işlev bakımından da oldukça fazla olan bu zarflar benzerlik, beraberlik, dilek, hatırlatma, karşılaştırma, sınırlama, tahmin, pekiştirme, sebep, yanıt verme vb. işlevleri üstlenirler (Korkmaz, 2009: 502). Durum zarfları *nasıl?* ve *nice?* sorularına karşılık gelir (Banguoğlu, 2004: 373).

Tatar Türkçesinde kullanılan durum zarflarının bazıları; *bértuqtasız* “aralıksız”, *yağşı* “güzel”, *kinet* “ansızın”, *ekrén* “yavaş”, *salmak* “ağır”, *tiz* “tez”, *béryulı* “birden”,

ceyev “yaya”, *buşlay* “bedava”, *yalanayak* “yalınayak”, *cehet* “çabuk/ çabucak” vs.’dir (Buran ve Alkaya, 2017: 282; Şahan Güney, 2015: 55).

<i>Bérsé derrev küterélép kite.</i> (457)	“Birisi aniden yükselip gider.”
<i>Sinséz de bik eybet satarlar.</i> (535)	“Sensiz de pek güzel satarlar.”
<i>Bik tiz yoğa bit ul, töşe yöregéne:</i> (2191)	“Pek çabuk uyur elbet o, düşer yüreğine.”
<i>Ceyev kitken koşlar sıman...</i> (3032)	“Yayan giden kuşlar gibi...”
<i>Kinet çıñlap şunda ğarmunı</i> (2417)	“Ansızın duyulur sesi garmunun”

2.1.1.1.2.1.4.4. Miktar (Azlık – Çokluk) Zarfları

Miktar zarfları veya azlık- çokluk zarfları bir kılış ve oluşun veya vasfın miktarını, derecesini belirtmeye yarayan zarflardır (Banguoğlu, 2004: 372). Sayıca çok olmayan bu zarflar diğer zarflardan farklı olarak isim gibi kullanılamaz. Aynı zaman da sıfat ve zarfların önünde kullanılırlar ve fiillerin zarfı olamazlar (Ergin, 1998: 262). Yapıca yalın ve türetme sözlerden oluştuğu gibi çeşitli kelime gruplarından da oluşurlar; az, çok, az çok, aşırı, biraz, daha, dar, eksik, en epeyce, fazla, fevkalade, gayet, kısmen, kıt, kıt kıt, müthiş, seyrek olarak, oldukça vb. İşlev bakımından miktar zarfları; eşitlik, üstünlük, en üstünlük, aşırılık derecesi olmak üzere dörde ayrılır (Korkmaz, 2009: 517-518).

Az, *azgına* “azıcık”, *küp* “çok”, *béraz* “biraz”, *baytağ* “hayli”, *şaktıy* “epeyce”, *böténley* “bütümüyle”, *sirek* “seyrek”, *gayet*, *bik* “pek”, *ozak* “uzak” gibi zarflar Tatar Türkçesinde en çok kullanılan miktar zarflarıdır (Şahan Günay, 2015: 288).

<i>Télevcéler elle az bulğan?!</i> (125)	“Dilekçiler yoksa az bulmuş?”
<i>Enkey bélen küpmé bargan buldı.</i> (1084)	“Anneciği ile ne kadar giden oldu.”
<i>İşétkenner elle az buldı?</i> (3045)	“İşitenler yoksa az mı bulundu?”
<i>Tidé bézge, heyran küp tidé!</i> (814)	“Söyledi bize çok güzel söyledi!”
<i>Közgésézler cirde küp buldılar,</i> (1583)	“Aynasızlar memlekette çok oldular.”
<i>Böténley ük mehrüm itmegen:</i> (2158)	“Tamamen mahrum etmeyen.”
<i>Bik yırakka kitken bulsağ ta.</i> (3143)	“Çok fazla uzağa gitmiş olsak ta.”

2.1.1.1.2.1.4.5. Soru Zarfları

Fiile nasıl, ne kadar, neden, niçin gibi sorular sorarak fiildeki oluş ve kılışı çeşitli yönlerden belirleyen zarflara soru zarfları denilir (Korkmaz, 2009: 523). Bu zarflar, kişi, nesne, olay, olgu ya da durumun yerini, zamanda yerini, süresini, sıklığını; olayın sebebini ve oluş tarzını sorgular (Şahan Güney, 2015: 290).

Tatar Türkçesinde kullanılan soru zarfları şunlardır; *niçek* “nasıl”, *nindi* “nasıl”, *nikader* “ne kadar”, *nihetlé* “ne kadar”, *niçe* “kaç/ne kadar”, *niçélép* “yaklaşık ne kadar”, *niçésér* “kaçar”, *niçésérlép* “kaçar kaçar”, *kaçan* “ne zaman”, *kaçaya* “nereye”, *kaçda* “nerede”, *kaçdan* “nereden”, *kaçan* “ne zaman”, *nik* “ne için”, *nige/ ni öçen* “neden” vs. (Buran ve Alkaya, 2017: 283; Şahan Güney, 2015: 290).

<i>Sızlamasın nige yöregéñ?! (110)</i>	“Neden sızlamasın yüreğın?”
<i>Niçék bélmesén: (199)</i>	“Nasıl bilmesın?”
<i>Mondıy eşke niçék alıñan?! (2128)</i>	“Böyle işe nasıl alınmış?”
<i>Péçenneré elle kaçan kipken. (690)</i>	“Samanları acaba ne zaman kurumuş.”
<i>Kayan kilsén bézge ul atlar? (1187)</i>	“Ne zaman gelsın bize o atlar?”
<i>Niçe yıllar uynamağanga?! (576)</i>	“Kaç yıl oynamamışa?”
<i>Niçe gasır yılıy Yağkub (2648)</i>	“Kaç asırdır ağılıyor Yakup”
<i>Çaraşlarıñ nige yeşereséñ? (2869)</i>	“Bakışların neden gizliyorsın?”
<i>Nik kimsétim adem balasın? (2893)</i>	“Neden hor gördün âdemoğlunu?”

2.1.1.1.2.1.5. Edatlar (İlgeçler)

Tek başlarına kullanılamayan söz, söz öbeği ve cümle gibi dil birimleriyle kullanılabilen, yer aldığı birimlerde değişik anlamlar katan ve onları çekime sokan söz ve sözcük birimlerine edat denir (Karaağaç, 2013: 433). Edatların cümle içinde kurmuş oldukları anlam ilişkileri geçici olup bu ilişkiler benzerlik, beraberlik, miktar, sebep, yer, yön, yön gösterme, zaman vb.dir. Eklendikleri isim ve isim soylu kelime veya kelime gruplarıyla edat grubunu oluştururlar. Cümlede buldukları yere göre sıfat ve zarf görevindedirler. Eğer cümlede isimden önce bulunursa sıfat, fillerden önce bulunursa zarf görevini üstlenirler. Ancak isim gibi kullanılabilmek için iyelik ve durum eki almaları gerekmektedir. Edatların eklendiği kelime ve kelime grupları arasına başka bir kelime girmez (Korkmaz, 2009: 1052). Ergin (2000: 339-344) edatları, *ünlem edatları*, *bağlama edatları* ve *son çekim edatları* olmak üzere 3 alt başlığa ayırmıştır.

Tatarcada ilgeçler yalın ve iyelik ekli olmak üzere iki çeşittir. Yalın edatların tümceleri durum eki almamış, yönelme durum eki almış ya da çıkma durum eki almış olabilir. Sözdizimsel olarak belirsiz isim tamlamasına gibi oluşturulur fakat iyelik ekli tümleçleri, Türkiye Türkçesinden farklı olarak durum eki almazlar (*öy yanı* ‘evin yanı’, *miç aldı* ‘ocağın önü’) (Şahan Güney, 2015: 56).

2.1.1.1.2.1.5.1. Ünlem Edatları

Söz içinde konuşanın acıma, beğenme, sevinç, korku, çaresizlik, üzüntü, şaşkınlık, kıskançlık, özlem gibi çeşitli duygularını anlatmaya yarayan ve karşısındakilere seslenme, cevap verme, gösterme, onları onaylamaya veya reddetmeye ya da tabiat seslerini taklit etme yolu ile kelime türetmeye yarayan söz türüne ünlem edatları denilmektedir (Korkmaz, 2009: 1140). Duygu ve düşüncüyü kısa ve etkili bir şekilde veren ünlemler söz içinde tek başına bulunabilecekleri gibi bir isim ögesi ile birleşerek ünlem grubu da oluşturabilirler. Ünlemler söz içinde vurguda özel bir yere sahip olup duygunun yansıtılış biçimine göre önce yükselen, sonra ise alçalarak kesilen bir tonda gerçekleşirler (Korkmaz, 2009: 1143-1444). Yapılan tonlamalar duyguyu ve anlatılmak isteneni belirtmekte daha belirgin hale getirmektedir. Yazılı ve sözlü iletişimde sıkça başvurduğumuz ünlemler cümlede tek başlarına bulunabilirler ve yargıyı tek başlarına verirken genellikle “!” işaretiyle desteklenirler.

Tatar Türkçesinde kullanılan ünlemler, ah, aḥ, hay, i ‘ey’, iḥ ‘eh’, eḥ ‘eh’, yemi ‘tamam mı’, ehe ‘ha’, abav ‘abov’, ura, ye ‘ya’ eyde ‘haydi’, fu ‘of’, uf alla ‘Allahım’, marş ‘emir ünlemi’, hayt ‘kovma ünlemi’, allo ‘hey, seslenme ünlemidir (Buran ve Alkaya, 2017: 283).

<i>İbu yılğa sabır, tüzém elé de!</i> (85)	“Ey bu yıla sabır, sabır bugün de!”
<i>İğaziz su!</i> (213)	“Ey aziz su!”
<i>Tabuları köyné, hay, ozaqtır,</i> (804)	“Bulmaları türküyü, hay, uzaktır,”
<i>Ey ul atlarını!</i> (1148)	“Ah o atları!”
<i>Tanımasañ, eyde, tanıma...</i> (1832)	“Tanımasan, haydi, tanıma...”
<i>İavılınıñ moñlı balası?!</i> (2868)	“Ey köyün kederli çocuğu!”
<i>İbérkatlı avıl malayları!</i> (3136)	“Ey toy köy oğlanları!”
<i>İEtkey!</i> (4058)	“Ey Babacığım!”

2.1.1.1.2.1.5.2. Bağlama Edatları

Kelimeleri, kelime gruplarını ve cümleleri sıralayıcı ve açıklayıcı biçimde birbirlerine bağlayarak bir araya getiren edatlardır (Karaağaç, 2013: 434).

Hem ‘ve’, *ve*, *yeki* ‘veya’, *emma* ‘amma’, *lekin* ‘lakin’, *fekat* ‘fakat’, *belki*, *tik* ‘yalnız’, *da...da*, *hem...hem*, *elle...elle* ‘ya...ya’, *çönki* ‘çünkü’, *güya*, *ki*, *eger* ‘eğer’, *meger* ‘meğer’, *eytársén* ‘sanki’, *elle* ‘yoksa’, *bigrek te* ‘özellikle’, *yagni* (yani) gibi edatlar Tatar Türkçesinde kullanılan bağlama edatlarıdır (Buran ve Alkaya, 2017: 283).

<i>Çağulabız güya közgede.</i> (207)	“Yansıyoruz sözde(güya) aynada”
<i>Kisetelermé elle bér-bérlerén?..</i> (481)	“Uyarıyorlar mı yoksa birbirlerini?”
<i>Ul barı tik söyü hakına</i> (1351)	“Onlar yalnız sevme uğruna”
<i>Soñ töşéndék lekin béz monı:</i> (1530)	“Fakat biz bunu sonra düşündük.”
<i>Lekin canı haman tınıç tügél,</i> (1958)	“Fakat gönlü daima rahat değil”
<i>Şul bulğandır, belki, térék suvı;</i> (2147)	“Budur belki can suyu”
<i>Hem kuşıla tavışma.</i> (3108)	“Hem de katılır avazıma.”
<i>Belki,</i> alar ul қапқадан нилер (3311)	“Belki onlar o kapıdan neler”

2.1.1.1.2.1.5.3. Son Çekim Edatları

Son çekim edatları, eklendikleri isim soylu kelimelere yalın, yönelme, ayrılma, ilgi ve vasıta durum eklerinin eklenerek genişletilmiş biçimlerinden sonra gelirler (Korkmaz, 2009: 1061). Böylelikle işletme görevi üstlenmiş olan bu edatlar, isimlerden sonra gelerek onların çeşitli zarf hâllerini yaparlar (Gülensoy, 2000: 427).

Tatar Türkçesinde son çekim edatlarını, yalın ve ilgi hâlinden sonra kullanılanlar edatlar, yönelme hâlinden sonra kullanılanlar edatlar ve ayrılma hâlinden sonra kullanılan edatlar olmak üzere üç başlıkta inceleyebiliriz.

2.1.1.1.2.1.5.3.1. Yalın Hâl ve İlgi Hâlinden Sonra Kullanılan Edatlar.

bélen “ile”, *öçen* “için”, *şikéllé* ‘gibi’, *kébék* “gibi”, *sıman* “gibi”, *töslé* “gibi”, *arkılı* “yoluyla”, *çaıklı* “kadar”, *qader* “kadar”, *hetlé* “kadar”, *buyı* “boyu”, *buyınca* “boyunca”, *buylap* “boyunca”, *sayın* “her”, *turında* “hakkında” Tatar Türkçesinde yalın hâl ve ilgi hâlinden sonra kullanılan edatlardır. (Buran ve Alkaya, 2017: 283).

<i>İvan bélen yaraşmıydır İman,</i> (118)	“İvan ile uyar mıydı İman”
<i>Ul turında kémner uylap torsın</i> (922)	“Onun hakkında kimler düşünsün”
<i>Sanduğaçsız tal şikéllé,</i> avıl (1062)	“Bülbülsüz dal gibi köy”
<i>İrler canın yuksınadır töslé</i> (1196)	“Erkeklerin canını özlüyordur gibi”
<i>Koyaş bélen çordaş bulıp ta.</i> (1759)	“Güneş ile çağdaş olup ta”
<i>Kéşéléknéñ üzé şikéllé ük,</i> (1894)	“İnsanlığın kendisi gibi,”
<i>Tönner şomlı kébék, öyler yetim;</i> (1068)	“Geceler uğursuz gibi evler öksüz;
<i>Şırpı kabı kader garmunı,</i> (2412)	“Kibrit kutusu kadar garmunu”
<i>Zamananıñ buyı citmesén.</i> (2509)	“Zamanın boyu yetmesin.”
<i>Şunda kémdér kilép çığar töslé,</i> (3176)	“Yine de biri gelir gibi,”

2.1.1.1.2.1.5.3.2. Yönelme Hâlinde Sonra Kullanılan Edatlar

Tatar Türkçesinde yönelme hâlinde sonra kullanılan edatlar bazıları şunlar: *çaqlı* “kadar”, *kader* “kadar”, *hetlé* “kadar”, *taba* “doğru”, *küre* “göre”, *karaganda* “göre, nazaran”, *qaramastan* “rağmen” ‘dır (Buran ve Alkaya, 2017: 283-284).

<i>Sabıylarğa hetlé kanı akkaç</i> , (97)	“Küçük çocuklara kadar kan akınca”
<i>İnanğanğa küre «ayu»larını</i> (821)	“İnanmışa göre iyilikleri”
<i>Ütkennerge kader küter miné</i> , (2707)	“Mazilere kadar yükselt beni,”
<i>Qoşlar indé miña kader</i> (3342)	“Kuşlar şimdi bana kadar”

2.1.1.1.2.1.5.3.3. Ayrılma Hâlinde Sonra Kullanılan Edatlar

Tatar Türkçesinde *birle* “beri”, *başka*, *arı* “sonra”, *tış* “başka”, *soñ* “sonra”, *büten* “başka”, *élék* “önce” edatları ayrılma hâli eki almış isim ve isim soylu kelimelerden sonra gelen edatlardır (Buran ve Alkaya, 2017: 284).

<i>Méne bügén niçe gasırdan soñ?</i> (98)	“İşte bugün kaç asırdan sonra?”
<i>Üzénnen başka gına?</i> (194)	“Sadece kendinden başka?”
<i>Malay çaktan birle tıngı birmi</i> (718)	“Çocukluk çağından beri sessizliği verme”
<i>Ğarmunınnan başka avıl büten</i> , (1067)	“Garmunundan başka köy tamamen”
<i>Şunnan birle indé méne niçe yıl!</i> (1700)	“Ondan sonra bugün bana kaç yıl!”
<i>E annan soñ</i> , (1203)	“Fakat ondan sonra,”
<i>Qaylardan soñ tabıym, ni çara?</i> (2790)	“Bazılarından sonra bulayım ne çare?”
<i>Bézden başka bétté öyler.</i> (3678)	“Bizden başka bitti evler.”

2.1.1.1.2.1.6. Fiil

Dilin en önemli birimlerinden biri olan fiiller iş ve hareketi karşılayan temel yapılardır. Fiiller, karşıladıkları hareketler ile zaman ve mekân kapsamı içinde, somut ve soyut nesne ve kavramlarla ilgili oluş, kılış, kılınışı ve oluşumu bildirir ve her ne kadar anlamlı yapılarda olsalar da isimler gibi bağımsız değildirlerdir (Korkmaz, 2009:527). Fiiller yapı bakımından dilde daima çekimli şekiller hâlinde bulunurlar. Nesnelere varlıkları kendileri ile var olan unsurlar iken hareketler varlıklarını nesnelere bağlı olarak ortaya koyan unsurlar olup isim ve fiiller olarak birbirlerinden ayrılmıştır. (Ergin, 1998: 281).

2.1.1.1.2.1.6.1. Şahıs Ekleri

Şahıs ekleri fiil çekimine şekil ve zaman ekleriyle beraber katılan ve onlardan sonra yer alan ekler olup ve Tatar Türkçesinde iş oluş ve hareketin yapan şahsı belirleyen ekler olarak üç gruba ayrılır (Ergin, 1998: 288; Buran ve Alkaya, 2017: 265).

2.1.1.1.2.1.6.1.1. I. Tip Şahıs Ekleri–Zamir Kökenli Şahıs Ekleri

Kökene şahıs zamiri olan bu şahıs ekleri bugün görülen geçmiş zaman, şart ve emir dışındaki çekimlerde kullanılır (Ergin, 1998: 283). Tatarca da 1. Tip Şahıs ekleri –A/y, -GAN, -(A/I)r/s, -AsI/ysI, -(y)AçAk eklerinden sonra gelir. –A/y ekinden sonra, birinci şahıs eki –mIn kısaltarak –m şeklini alır ve bu ekin –mIn şekli konuşma dilinde, ağızlarda ve sınırlı olarak da şiir dilinde korunduğu görülmektedir (Şahan Güney, 2015: 146).

Tablo 6: I.Tip Şahıs Ekleri- Zamir Kökenli Şahıs Ekleri

	Teklik	Çokluk
1. Kişi	(-m), -mIn	-bIz
2. Kişi	-sIñ	-sIz
3. Kişi	(eksiz)	(-lAr)

Kaynak: Buran ve Alkaya, 2017: 265

2.1.1.1.2.1.6.1.2. II. Tip Şahıs Ekleri–İyelik Kökenli Şahıs Ekleri

Tatar Türkçesinde iyelik kökenli şahıs ekleri görülen geçmiş zaman ve şart çekimlerinde kullanılır (Buran Alkaya, 2017: 265)

Tablo 7: II. Tip Şahı Ekleri-İyelik Kökenli Şahıs Ekleri.

	Teklik	Çokluk
1.Kişi	-m	-k
2.Kişi	-ñ	-gız, -gez
3.Kişi	-	-lar, -ler

Kaynak: Buran ve Alkaya, 2017: 265

2.1.1.1.2.1.6.1.3. III. Tip Şahıs Ekleri–Emir Çekiminde Kullanılan Şahıs Ekleri

Tatar Türkçesinde doğrudan fiilin tabanına gelen üçüncü tip şahıs eklerinin tamamı emir çekiminde kullanılır (Şahan Güney, 2015: 147).

Tablo 8: III. Tip Şahıs Ekleri-Emir Çekiminde Kullanılan Şahıs Ekleri.

	Teklik	Çokluk
1.Kişi	-n	-k
2.Kişi	(I)gIz (resmi)/ -sAnA	-(I)gIz
3.Kişi	-sIn	-sInnAr

Kaynak: Buran ve Alkaya, 2017: 265

2.1.1.1.2.1.6.2. Fiil Çekimi

Yalın hâlde sadece oluş, kılış ve durumun adı olan filler, isimler birlikte kullanılabilmeleri için çekime girmeleri gerekir. Çeşitli eklerle kök ve gövdeleri genişletilen filler, cümlede isim, sıfat ve zarf görevinde bulunurlar. *Bitmiş filler* diye adlandırılan bu çekimli fiiller de kip, zaman, şahıs, sayı kavramı ve ögeler mevcuttur (Korkmaz, 2009: 567).

2.1.1.1.2.1.6.2.1. Şekil ve Zaman Ekleri

Fiiller şekilsel ve zamansal hareketleri bünyesinde barındırırlar. Fakat bunun ortaya çıkarabilmesi için şekil ve zaman eklerinin fiillerin kök ve gövdelerine gelmesi gerekir. Şekil ekleri fiilin ne şekilde yapıldığını bildirir ve tüm fiillerde şekil ifadesi vardır. Zaman ekleri ise hangi zaman diliminde yapıldığını gösterir ve bazı fiiller zaman ifadesi vardır (Gülesoy, 2000: 410).

Nesnelerin hareketlerini ortaya çıkan veya çıkacak olan ve ortaya çıkması tasarlanan hareketler olarak iki gruba ayrılır. Bu fiil türlerinden ilki “*Bildirme (Haber) Kipleri*” yani ortaya çıkan veya çıkacak olana ikincisi ise “*Tasarlama Kipleri*” tasarlanan hareketi ifade etmek için kullanılır (Ergin, 1998: 228-229).

2.1.1.1.2.1.6.3. Basit Kipler

2.1.1.1.2.1.6.3.1. Bildirme (Haber) Kipleri

2.1.1.1.2.1.6.3.1.1. Görülen (Bilinen) Geçmiş Zaman

Genel olarak fillerdeki oluş ve kılışın içinde bulunulan zamandan daha önceki bir zamanda bitmiş, tamamlanmış olduğunu gösteren bir zaman dilimini içine alan görülen geçmiş zamanda oluş ve kılışa ya konuşan bizzat tanık olmuştur ya da bu oluş ve kılış

gerçekleştiği kesin olarak bilinen ve kaynaklarda tarihe geçmiş olan belgelere dayanmıştır (Korkmaz, 2009: 584).

Eski Türkçede *-tI* ve *-dI* şeklinde, Eski Anadolu Türkçesinde genellikle *-dI* şeklinde karşımıza çıkan görülen geçmiş zaman ekinin Osman Türkçesi döneminde *-t*'li ve yuvarlak şekilleri ortaya çıkmıştır. Osmanlıca Türkçesinde şekli korunmuş olup bugün Türkiye Türkçesinde *-tI*, *-tU*, *-dI*, *-dU* şeklindedir (Ergin, 1998: 298-299).

Tatar Türkçesinde “*kategorik ütken zaman*” terimiyle karşılanan bilinen geçmiş zaman *-DI*' ekidir. *-DI* ekinden sonra başka hiçbir zaman eki ya da *i-/bul-* ek eylemlerinin hiçbir çekimli şekli (ise dışında) getirilmez. Ünlü ve tonlu ünsüzle biten kök ve gövdelerden sonra *-di*, *-dé*, tonsuz ünsüzle biten kök ve gövdelerden sonra *-ti*, *-té* şeklindedir. Bu eklerden hemen sonra kişi ekleri getirilir ve eklerin yuvarlak şekli yoktur (Şahan Güney, 2015: 112; Buran ve Alkaya, 2017: 266).

Bu zamanın olumlu çekimi şu şekildedir:

añladım “anladım”	oçtım “uçtum”
añladıñ	oçtıñ
añladı	oçtı
añladık	oçtık
añladığız	oçtığız
añladılar	oçtılar

Bu zamanın olumsuz şekli Türkiye Türkçesinde olduğu gibi “*-mA*” ekiyle yapılır ve şu şeklidir:

añlamadım “anlamadım”	oçmadım “uçtum”
añlamadıñ	oçmadıñ
añlamadı	oçmadı
añlamadık	oçmadık
añlamadıgız	oçmadıgız
añlamadılar	oçmadılar

Bu zamanın soru şekli “*-mI*” eki ile yapılır ve soru eki kelimeye bitişik yazılarak vurgulu söylenir.

añladımmı “anladım mı”	eyttémmi “söyledim mié
añladıñmı	eyttéñmi
añladımı	eyttémi
añladıkımı	eyttékmi
añladığımı	eyttégémi

añladılarını	eyttélermi
İncelediğimiz poema ve şiirlerde bu zamana ait örnekler şu şekildedir:	
<i>Yavlıgıñnı kémge bolğadıñ?</i> (214)	“Mendilini kime salladın.”
<i>Kémlégébéz çişmelerge yazdıq.</i> (219)	“Kimliğimizi pınarlara yazdık.”
<i>Añladım, su, añladım:</i> (234)	“Anladım su anladım.”
<i>Künge töşték...</i> (818)	“Deriye düştük”
<i>Ul çağında töşenmedék anı.</i> (910)	“Oğlan çağında düşünmedik onu”
<i>Ap-aq bulsalar da karaldılar.</i> (1117)	“Bembeyaz olsalar da karardılar.”
<i>Atıgızını alıp kaytıgız!..</i> (1428)	“Atınızı alıp dönünüz”
<i>İzge télek bélen tamam ittém</i> (2332)	“Mübarek dilek ile tamamladım”
<i>Yalğıstımmı ul sızlana başlıy,</i> (3285)	“Yanıldın mı o sızlanmaya başlıyor,”
<i>Ĥörmet kürsettéler çalmasına.</i> (3330)	“Saygı gösterdiler sarığına.”
<i>Saklamadım nige?</i> (3634)	“Neden korumadım?”
<i>Kömés nurlar bulıp töşmedéñ.</i> (3793)	“Gümüş nurlar olup düşmedin.”
<i>Nik alar eytmiçe kitteler</i> (4048)	“Neden onlar söylemeden gittiler”

2.1.1.1.2.1.6.3.1.2. Öğrenilen (Duyulan) Geçmiş Zaman

Konuşmacının bizzat görüp tanık olmadan sonradan duyma ve öğrenmeye dayanan bilgi ve olayları ifade etmek için kullanılan zaman öğrenilen geçmiş zaman denir (Korkmaz, 2009: 597).

Eski Türkçede ekin yalnız “-mış, -miş” olarak düz şekilleri vardır. Eski Anadolu Türkçesinde ve Osman Türkçesi döneminin başlarında ek düz şekilde kullanılmaya devam etmiş Osmanlıca Türkçesinin son döneminde ekin yuvarlak şekilleri ortaya çıkmıştır. Bugünde ekin yuvarlak şekilleri korunmuş olup Türkiye Türkçesinde “-mış, -miş, -muş, -müştü” şeklinde öğrenilen geçmiş zaman eki olarak kullanılır. (Ergin, 1998: 300).

Tatar Türkçesinde öğrenilen geçmiş zaman “*néticelé ütken zaman*” terimiyle adlandırılan eki –*Gan* ‘dır. Genellikle üçüncü kişi, seyrek olarak da birinci ve ikinci kişi ekleriyle çekimlenmiş şekilleri bulunan ekin ardından birinci tip kişi ekleri getirilir (Şahan Güney, 2015: 113; Öner, 1998: 157). Tonlu ünsüzlerden sonra ve ünlülerden sonra –*gAn*; tonsuz ünsüzlerden sonra ise –*kAn* şeklinde eklenir (Buran ve Alkaya, 2017: 266).

Bu zamanın olumlu çekimi şu şekilde yapılır:

barganmın “gitmişim”   eytkenmén “söylemişim”

bargansıñ	eytkensén
bargan	eytken
barganbız	eytkenbéz
bargansız	eytkenséz
barganlar	eytkenler

Bu zamanın olumsuz şekli Türkiye Türkçesinde olduğu gibi “-mA” ekiyle yapılır ve şu şekildedir:

barmaganmın “gitmemişim”	eytmegenmén “söylememişim”
barmagansıñ	eytmegensén
barmagan	eytmegen
barmaganbız	eytmegenbéz
barmagansız	eytmegenséz
barmaganlar	eytmegenler

Soru çekimi şu şekilde yapılır:

barganmınmı “gitmiş miyim?”	eytkenménmé “söylemiş miyim?”
bargansıñmı	eytkensénmé
barganmı	eytkenmé
barganbızmı	eytkenbézmé
bargansızmı	eytkensézmé
barganlarmı	eytkenlermé

İncelediğimiz poema ve şiirlerde bu zamana ait örnekler şu şekildedir:

<i>Uynağanbız-cırlağanbız. Niçék</i> (702)	“Oynamışız söylemişiz Nasıl”
<i>Böténleyge mehrüm itkenbéz le!</i> (976)	“Tamamen mahrum etmişiz elbette!”
<i>Sizmegenbéz niçék ul çakta?</i> (3141)	“Nasıl sezmemişiz o zamanda?”
<i>Cıyğanbız şul çişme töbénen.</i> (3149)	“Toplamışız bu pınar dibinden”
<i>Yaratılğanbızdır gomérlék bér</i> (3651)	“Yatırılmışızdır ömürlük bir”

2.1.1.1.2.1.6.3.1.3. Şimdiki Zaman

Fiilin gösterdiği oluş ve kılışın içinde bulunan zamanda başladığını belirten şimdiki zaman kipi şekil olarak bildirme, zaman olarak şimdiki zamanı ifade eder (Ergin, 1998:265).

Türkçenin eski dönemlerinde geniş zaman ekleri şimdiki zamanı ifade etmek içinde kullanılmaktaydı. Batı Türkçesi dışında eskiden beri kullanılan şimdiki zaman eki

–A ekidir. Bu ek Eski Anadolu Türkçesinde de sıkça kullanılmış olup hem geniş hem de şimdiki zamanı belirtmiştir (Ergin, 1998: 296).

Bugün Türkiye Türkçesinde şimdiki zamanı ifade etmek için kullanılan ekler; “-(I)yor”. “-mAktA” ve “-mAdA” ekleridir. En yaygın kullanılan “-(I)yor” ekinin kökeni Eski Anadolu Türkçesinde süreklilik bildiren *yoru-* fiilinin geniş zaman çekiminin hece yutumu ile ortaya çıkmış şekline dayanır. Böylece işlev kapsamı geçmiş ve gelecek zamana kadar uzanan bir genişlik kazanır. Ayrıca bu zamanda çok fazla zaman kaymasına da rastlanmaktadır (Korkmaz, 2009: 611).

Tatar Türkçesinde “*hezérgé zaman*” terimiyle karşılanan şimdiki zamanın eki –A/y ‘dır. Ek, ünsüzle biten fiil tabanlarına incelik kalınlık uyumuna bağlı olarak –a ya da –e, ünlüyle biten fiil tabanlarına ise –y şeklinde eklenir. Fiilin kök veya gövdesi a ya da e ünlülerinden biriyle bitiyorsa –y ekinin etkisiyle daralarak –ı ve –i ünlüsüne dönüşür. –A/y eki ünlüyle biten fiillere getirildiğinde ekin ünlü sonrası değişken şekli olan –y’nin daraltıcı etkisiyle –mA olumsuzluk ekinin ünlüsü –mı ya da –mi şeklini alır. –A/y/-mIy ekinden sonra birinci tip kişi ekleri getirilir ve –m şeklindedir. –mIn birinci teklik kişi eki ise konuşma dilinde ve ağızlarda kullanılır. Şahıs ekleri doğrudan doğruya fiillere eklenir (Şahan Güney, 2015: 114-115; Buran ve Alkaya, 2017: 267; Öner, 1998: 164).

Bu zamanın olumlu çekimi şu şekildedir:

alam(ın) “alıyorum”	kilem(én) “geliyorum”
alasıñ	kilesén
ala	kile
alabız	kilebéz
alasız	kileséz
alalar	kileler

añlıym(ın) “anlıyorum”	eşlim(én) “işliyorum”
añlıysın	eşlisén
añlıy	eşli
añlıybız	eşlibéz
añlıysız	eşliséz
añlıylar	eşliler

Bu zamanın olumsuz şekli şu şekildedir:

barımıym “gitmiyorum”	bélmiym “bilmiyorum”
barımıysın	bélmiysén

barmıy	bélmıy
barmıybız	bélmıybéz
barmıysız	bélmıyséz
barmıylar	bélmıylar

Şimdiki zamanın soru çekimi şu şekilde yapılır:

alam(ın)mı “alıyor muyum”	kilem(én)mé “geliyor muyum”
alasınmı	kilesénmé
alamı	kilemé
alabız mı	kilebézmé
alasız mı	kilesézmé
alalarmı	kilelémé

añlıym(ın)mı “anlıyor muyum”	eşlim(én)mé “işliyor muyum”
añlıysınmı	eşlisénmé
añlıymı	eşlimé
añlıybız mı	eşlibézmé
añlıysız mı	eşlisézmé
añlıylarmı	eşlilermé

İncelediğimiz poema ve şiirlerde bu zamana ait örnekler şu şekildedir:

<i>Şeherné niçék saklıysıñ</i> (54)	“Şehri nasıl koruyorsun”
<i>Ütkenné sağınabız</i> , (140)	“Geçmişini özlüyoruz.”
<i>Yılıy bazar ehlé</i> (330)	“Ağlıyor pazar halkı”
<i>Kıçkıralar añlaşılmy gına</i> , (458)	“Bağırıyorlar anlaşılmıyor.”
<i>Yeşiler bit uysız-niséz de</i> . (585)	“Yaşıyorlar elbette akılsız da.”
<i>Bér köy citmi</i> . (647)	“Bir türkü yetmiyor.”
<i>...Üz-üzéme urın tabalmıymun</i> (1142)	“Kendi kendime yer bulamıyorum”
<i>Qoyaş bélen béрге yeşim min</i> . (1753)	“Güneş ile birlikte yaşıyorum ben”
<i>Havalardan küzém almıym</i> : (1919)	“Gökyüzünden gözümü alamıyorum.”
<i>Kitap ezérlibéz</i> . (2384)	“Kitap hazırlıyoruz.”

2.1.1.1.2.1.6.3.1.4. Gelecek Zaman

Fiilin gösterdiği oluş ve kılışın henüz gerçekleşmediğini gelecekteki bir zaman kesiminde mutlaka gerçekleşeceğini bildiren kip gelecek zaman kipidir (Korkmaz, 2009:

623). Gelecek zaman eki *-AcAk* yapı bakımından sıfat-fiil kökenli olup uzun süre sıfat-fiil olarak kullanılmış ve Eski Anadolu Türkçesinin sonlarında şahıs ekleriyle genişletilerek gelecek zaman kipi olarak kullanılmıştır (Korkmaz, 2009: 623-624).

Tatar Türkçesinde *-(y)AçAk* eki ünsüzle biten fiillere *-yaçak/yeçek* olarak, ünsüzle biten fiillere *-açak/eçek* olarak eklenir. *-(y)AçAk* ekinden sonra fiillere kişi ekleri ya da *idé, iken* koşaçlarıyla, *bul-* yardımcı eyleminin çekimli şekilleri getirilebilir (Şahan Güney, 2015: 117).

Gelecek zamanın olumlu çekimi şu şekildedir.

alaçakmın “alacağım”	söyleyeçekmén “söyleyeceğim”
alaçaksıñ	söyleyeçekséñ
alaçak	söyleyecek
alaçakbız	söyleyeçekbéz
alaçaksız	söyleyeçekséz
alaçaklar	söyleyecekler

Gelecek zamanın olumsuz çekimi şu şekildedir.

alamayaçakmın “alamayacağım”	söylemeyeçekmén “söylemeyeceğim”
alamayaçaksıñ	söylemeyeçekséñ
alamayaçak	söylemeyecek
alamayaçakbız	söylemeyeçekbéz
alamayaçaksız	söylemeyeçekséz
alamayaçaklar	söylemeyecekler

Soru çekimi şu şekildedir.

alaçakmınmı “alacak mıyım?”	söyleyeçekmémé “söyleyecek miyim?”
alaçaksıñmı	söyleyeçekséñmé
alaçakmı	söyleyecekmé
alaçakbızmı	söyleyeçekbézmé
alaçaksızmı	söyleyeçeksézmé
alaçaklarmı	söyleyeceklermé

İncelediğimiz poema ve şiirlerde bu zamana ait örnekler şu şekildedir.

<i>Bulğaç küreçekleréñ?</i> (49)	“Bulunca göreceklerin?”
<i>Kirtelerén berép çığaçak!</i> (1424)	“Engellerine vurup çıkacak”
<i>Utlı kümér pısqıp süneçek.</i> (2220)	“Ateşli kömür için için yanıp sönecek.”
<i>Kilmeyeçek bit ul Kileçek!</i> (2223)	“Gelmeyecek elbette o İstikbal”
<i>Büten bérkém kotkaralmayaçak.</i> (3670)	“Başka hiç kimse kurtaramayacak”

Halkım cirden mordar kitecek (3671) “Halkım yeryüzünden murdar gidecek”

2.1.1.1.2.1.6.3.1.5. Geniş Zaman

Geniş zaman; geçmiş zamandan başlayıp şimdiki zamanda devam eden hareketler ve gelecekte olacak veya yapılacak hareketler için kullanılan fiil zamanıdır. Ek, geçmiş zamanla şimdiki zamanı ve gelecek zamanı kapsar ve süreklilik ifade eden bir anlam taşır. Bu zaman gelecek zamanda kesinlik ifade etmez, ihtimali gelecek zamana işaret eder (Ergin, 1998: 291).

Türkiye Türkçesinde geniş zamanı ifade etmek için kullanılan ekler sıfat fiil kökenli olan “-r, - (I)r /- (U)r ve -Ar ekleridir. Ünlü ile biten birden çok heceli kelimelerin fiil kök ve gövdelerine“-r” eki getirilmektedir. Ünsüz ile sonuçlanan birden çok heceli kelimelerin fiil kök ve gövdeleriyle ünsüz ile biten tek heceli fiillere “-(I)r, -(U)r” eki eklenmektedir. Aynı zaman da ünsüz ile biten tek heceli fiil kök ve gövdelerine de genellikle “-Ar” eki getirilmektedir.

Tatar Türkçesinde “*bilgéséz kileçek zaman*” terimiyle karşılanan “*belirsiz gelecek zaman*” Türkiye Türkçesindeki geniş zamanı karşılar. Tatarcada bu zamanı karşılayan ek –(A/I)r/s ekidir ve bu ekten sonra eyleme birinci tip kişi ekleri getirilir. –mA olumsuz eki getirilmiş fiil tabanlarına –s olarak eklenir. Birinci teklik ve çokluk kişide Türkiye Türkçesine benzer şekilde olumsuzluk ekinden sonra –s ekinin düşürüldüğü görülür (Şahan Güney, 2015: 117).

Geniş zamanın olumlu çekimi şu şeklidir:

alırımın “alırım”	tügermén “dökerim”
alırsın	tügerséñ
alır	tüger
alırbız	tügerbéz
alırsız	tügerséz
alırlar	tügerler

Geniş zamanın olumsuzu 2. ve 3. Şahıslarda –mAs şeklinde yapılı:

uķımam “okumam”
uķımassıñ
uķımas
uķımabız
uķımassız

uķımaslar

Geniş zamanın soru çekimi “-mI” ekiyle şu şekilde yapılır:

alırminmı “alır mıyım”	tügerménmé “döker miyim”
alırsınmı	tügerséñmé
alırmı	tügermé
alırbızmı	tügerbézmé
alırsızmı	tügersézmé
alırlarmı	tügerlermé

İncelediğimiz metinde bu zamana ait örnekler şu şekildedir:

<i>Bulsa, ni ħel iterséñ?</i> (205)	“Olursa ne yaparsın?”
<i>Bulmasam da, Bolay, sevdeger...</i> (287)	“Olmasam da böyle, esnaf...”
« <i>Niçéklar on alırmın?</i> » <i>dip</i> (357)	“Nasıl un alırım? diye”
<i>Satıp alır kilép kémner géne?</i> (420)	“Satıp alır yetişip kimler sadece”
<i>Min barsın da yörép çıǵalmam.</i> (548)	“Ben gitsem de yürüyüp çıkamam”
<i>Ķaya ğına kérép uķımasın!</i> (931)	“Nerede sadece girip okumasın!”
<i>Bulır-bulmas irge atlar nige?</i> (1251)	“Olur olmaz erkeğe atlar niye?”
<i>Siné kızǵanurmun, feķıyr Dönya,</i> (1839)	“Sana acırım zavallı Dünya,”
<i>Keřé özélmesén: kérsén duslar,</i> (1992)	“İnsan bölünmesin: girsin dostlar”
<i>Cir yözénde küpmé taş kalır</i> (2958)	“Yeryüzünde ne kadar taş kalır”
<i>Arımas bér yöreķ kébék.</i> (3104)	“Yorulmaz bir yürek gibi.”
<i>Yıraqlaręa kitép barırbız béz,</i> (3729)	“Uzaklara gideriz biz,”

2.1.1.1.2.1.6.4.Tasarlama Kipleri

Henüz gerçekteşmemiş olan gerçekteşmesi ise tasarlanan istek, emir, şart ve gereklilik kavramları içinde verilen oluş ve kılış ifade eden kiplerdir. Açık ve belirli bir zaman kavramı taşımayan tasarlama kipleri zaman kavramını belirlemek için zarflara ya da metnin bağlamına göre başka zaman tayin edici sözlere de başvururlar. (Korkmaz, 2009: 487-488).

2.1.1.1.2.1.6.4.1. İstek Kipi

Tasarlanan bir hareketin istenildiğini ve umulduğunu gösteren ve yalnızca şekil bildirme eki olan kiplere istek kipi denilir. Belirli bir zamanı bildirmeyen bu kip, umulan, beklenen ve gerçekteştirilmesi istenilen olayı geleceğe ve geniş bir zamana yayar (Karaağaç, 2013: 373).

Bugün Türkiye Türkçesinde istek kipi 1. şahıs teklik ve çokluk şekilleri Eski Türkçede *-AyIn* ekinden gelme *-(y)-AyIn /-Allm'* dir. İkinci ve Üçüncü şahıs teklik çekimlerinde kullanılan kip *-A'* ekidir ve şahıs ekleriyle genişletilir (Korkmaz, 2009: 650).

Tatar Türkçesinde “*télek fiğil*” terimiyle karşılanan istek kipinin çekimi 3 farklı şekilde yapılmaktadır. Birinci şekli sadece birinci teklik ve çokluk kişilerle kullanılan *-(I)y* istek ekidir (Şahan Güney, 2015: 122). Kalın ünlülü kök ve gövdelerde *-ıym/ -ıyk*; ince ünlülü kök ve gövdelerde *-ém/ -ék* şeklinde eklenir. İkinci tip istek çekimi ise *-ası*, *-esi* ekinin üzerine *kile* kelimesi getirilerek (fiil+*-ası/esi*+ iyelik ekleri+*kile*) yapılır. Üçüncü tip istek çekimi ise fiile *-mAkçI* eki getirilerek yapılır (Buran ve Alkaya, 2017: 270-271). *-mAkçI* eki yalnızca yüklem konumundaki eylemlere eklenir. ikinci tip kişi ekleriyle *idé*, *iken*, *bulsa* koşaçları getirilebilir ve olumsuz şekli tügél olumsuzluk ilgeci ile yapılmaktadır (Şahan Güney, 2015: 122).

İstek kipinin 1. tip olumlu çekimi şu şekildedir:

barıym ‘varayım’	kilém ‘geleyim’
_____	_____
_____	_____
barıyk ‘gidelim’	kiléék ‘gelelim’
_____	_____
_____	_____

1.tip olumsuz şekli *-mı* ekiyle yapılır:

barımıym ‘varmayayım’	kilmém ‘gelmeyeyim’
barımıyk ‘gitmeyelim’	kilmék ‘gelmeyelim’

İstek kipinin 2. tipinin olumlu çekimi şu şekildedir:

alasım kile “alasım geliyor”	küresem kile “göresim geliyor”
alasıñ kile	küreséñ kile
alası kile	küresé kile
alasıbız kile	küresébéz kile
alasıgız kile	küreségéz kile
alasıları kile	küreséleri kile

2. tipin olumsuz çekimi *kilmi* ve *yuk* kelimeleri ile şu şekildedir:

alası̇m kılmi “alası̇m gelmiyor”	küresem yuk “göresim yok”
alası̇n kılmi	küresé̇n yuk
alası̇ kılmi	küresé yuk
alası̇bız kılmi	küresébéz yuk
alası̇ğız kılmi	küreségéz yuk
alası̇ları kılmi	küreséleri yuk

İstek kipinin 3. tipinin olumlu çekimi şu şekildedir:

yazmağçımın “yazmak istiyorum”
yazmağçısı̇n
yazmağçı
yazmağçıbız
yazmağçısız
yazmağçılar

3. tipin olumsuz çekimi “tügel” ile şu şekilde yapılmaktadır:

yazmağçımın tügel “yazmak istemiyorum”
yazmağçısı̇n tügel
yazmağçı tügel
yazmağçıbız tügel
yazmağçısız tügel
yazmağçılar tügel

İstek kipinin soru çekimi –mI eki ile şu şekilde yapılmaktadır:

barıyıṁmı ‘varayım mı?’	kiléṁmé ‘geleyim mi?’
_____	_____
_____	_____
barıykmı ‘gidelim mi?’	kilékmé ‘gelelim mi?’
_____	_____
_____	_____

alası̇m kilemé “alası̇m geliyor mu?”	küresem kilemé “göresim geliyor mu?”
alası̇n kilemé	küresé̇n kilemé
alası̇ kilemé	küresé kilemé

alasıbiz kilemé	küresébéz kilemé
alasıgız kilemé	küreségéz kilemé
alasıları kilemé	küreséleri kileme

İncelediğimiz poema ve şiirlerde bu kipe ait örnekler şu şekildedir:

<i>Ul sularnı kaya <u>kuyıym</u></i> (56)	“O suları nereye koyayım.”
<i>Uynıyk elé</i> (748)	“Gönül eğlendirelim şimdi”
<i>İh, kayçaқта cildéresé kile...</i> (1182)	“Ah ne zaman at üstünde koşturası gelir.”
<i>Turı <u>karıyk</u></i> : (1601)	“Doğru bakalım.”
<i>Eylenép bér artka <u>karıym</u> diseñ</i> , (1620)	“Dönüp bir arkaya bakayım desen,”
<i>Yakınrak <u>bulıym</u> diyép ömmetéme</i> , (2246)	“Daha yakın olayım diye ümmetime”
<i>Selamén <u>eytim</u> dimé?</i> (2344)	“Selamını söyleyeyim deme”
<i>Min bit sézné haman <u>tirbetmekcé</u></i> , (3087)	Elbette sizi daima sallamak istiyorum
<i><u>Kaytıyk</u>, ulım, uyan!</i> (3638)	“Dönelim, oğlum uyan!”

2.1.1.1.2.1.6.4.2. Emir Kipi

Tasarlanan eylemin emirle yapılmasını işaret eden kiplere emir kipi denilmektedir. Bu ekler yalnızca şekil eki olan bu ekler zaman bildirmezler. Her şahıs için ayrı emir ekleri vardır. Bu nedenle de emir kipi aynı zamanda şahıs eki durumundadır (Ergin, 2000: 325).

Türkiye Türkçesinde olduğu gibi Tatar Türkçesinde de emir çekiminde her şahıs için ayrı ayrı kip ekleri kullanılmaktadır. Birinci şahıs teklik ve çokluklarda emir kipinin kullanımı mevcut değildir (Buran ve Alkaya, 2017: 269).

Bu kipin olumlu çekimi şu şekildedir:

_____	_____
al “al”	işle “çalış”
alsın	işlesen
_____	_____
alığız	işlegéz
alsınnar	işlesénner

İncelediğimiz poema ve şiirlerde bu kipe ait örnekler şu şekildedir:

<i>Alla <u>saklasın!</u></i> (24)	“Allah korusun!”

<i>İdélëñnen ayırmasın!</i> (245)	“İdil nehrinden ayırmasın!”
<i>Tuqталıp бér қолақ салығыз:</i> (1178)	“Durup bir dikkatle dinleyiniz.”
<i>Сұрларымнан килép алығыз...</i> (1181)	“Türkülerimden gelip alınız.”
<i>Çit-yat heber қалып турсын урамда,</i> (1686)	“Yabancı haber dursun sokakta”
<i>Киçерэгéz barsı öçén de</i> (1766)	“Geçiririz hepsi için de”
<i>Çişmeséne iltép салығыз.</i> (2641)	“Pınarına götürüp salınız.”
<i>Sizmesénner ğasırlarğa</i> (2754)	“Sezmesinler asırlara”
<i>Bér күрсénner elé diyép, ahı,</i> (2820)	“Bir görsünler şimdi diyerek, belki,”
<i>Tavlar калсын... қара бұlsa da.</i> (2996)	“Dağlar kalsın... kara olsa da.”

2.1.1.1.2.1.6.4.3. Şart Kipi

Tasarlanan eylemin şart şeklinde olduğunu bildiren kiplerdir. Hiçbir hüküm taşımayan bu ekler şekil eki olup zaman göstermezler (Ergin, 2000:326). Eski Türkçede –sAr şeklinde karşımıza çıkan şart kipi ilerleyen zamanlarda sondaki –r ünsüzünün eriyerek yok olmasıyla –sA şeklini almıştır (Korkmaz, 2009:678).

Tatar Türkçesinin şart kipi –sa, -se ekidir. Bu eki alan fiilin bildirdiği iş, oluş zaman olarak geleceğe yöneliktir (Buran ve Alkaya, 2017: 269; Şahan Güney, 2015: 119).

Bu kipin olumlu şekli şu şekildedir:

uqısam “okusam”	yeşesem “yaşasam”
uqısañ	yeşeseñ
uqısa	yeşese
uqısaқ	yeşesek
uqısağыз	yeşesegéz
uqısalar	yeşeseler

Bu kipin olumsuz çekimi “-mA” ekiyle yapılmaktadır ve şu şekildedir:

uqımasam “okumasam”	yeşemesem “yaşamamam”
uqımasañ	yeşemeseñ
uqımasa	yeşemesese
uqımasaқ	yeşemesek
uqımasağыз	yeşemesegéz
uqımasalar	yeşemeseler

Bu kipin soru çekimi “-mP” eki” ekiyle yapılmaktadır ve şu şekildedir:

uķısamı “okusam mı?”	yeşesemé “yaşasam mı?”
uķısañmı	yeşeseñmé
uķısamı	yeşesemé
uķısaķmı	yeşesekmé
uķısağızmı	yeşesegézmé
uķısalarmı	yeşeselermé

İncelediğimiz poema ve şiirlerde şart kipine ait örnekler şu şekildedir:

<i>Niçe ğasır elé yılasañ da!..</i> (103)	“Kaç asır sürekli ağlasan da”
<i>Bulmasam da, bolay, sevdeger.</i> (264)	“Olmasam da böyle esnaf”
<i>Bér eylenseñ dönya bazarın.</i> (517)	“Bir dolaşsan dünya pazarını.”
<i>Béz iltifat itmesek te, elle</i> (1023)	“Biz saygı göstermesek de, belki.”
<i>Aşatsalar eger, eçertseler.</i> (1400)	“Yedirseler eger, içirtseler”
<i>Alasılar siné şul törkémge...</i> (1866)	“Alsalar seni şu topluluğa...”
<i>Tıñlasalar halıķ yöregén...</i> (2570)	“Kulak verseler halkın yüreğine...”
<i>Yeşesek te cirde nihetlé;</i> (2120)	“Yaşasak ta yeryüzünde kaç;”
<i>Éndeşseñ almalarğa:</i> (3909)	“Konuşsan elmalara:”

2.1.1.1.2.1.6.4.4. Gereklilik Kipi

Gereklilik kipi bir işin, oluşun veya tasarlanan bir eylemin yapılmasının gereğini bildiren kiptir. Geçmişte gerekli olan, olması istenilen bu eylem gerçekleşmiş veya gerçekleşmemiş olabilir. Eski Anadolu Türkçesinin sonlarına doğru Oğuzcaya özgü olarak ortaya çıkan bu ek fiilden isim türetme eki olan –mA eki ile sıfat eki olan –IU ekinin kaynaşması sonucunda oluşmuştur. Yalnız o dönemlerde kip eki olarak değil sıfat fiil eki olarak kullanılmış olup kip eki olarak karşımıza Osmanlı Türkçesi döneminde çıkar (Korkmaz, 2009: 693-694; Banguoğlu, 2004: 472). Bu kipi çekimi zamir kökenli şahıs ekleriyle yapılır (Ergin, 2000: 329).

Tatar Türkçesinde gereklilik çekimi iki farklı şekilde yapılmaktadır.

2.1.1.1.2.1.6.4.4.1. I. Tip Gereklilik Kipi

Fiil köküne –rga/-rge ve kirek kelimesi getirilerek yapılmaktadır (Buran ve Alkaya, 2017: 269).

Bu kipi olumlu çekimi şu şekildedir:

miña uqırğa kirek “okumalıyım”

siña uqırğa kirek “okumalısın”

aña uqırğa kirek “okumalı”

bizge uqırğa kirek “okumalıyız”

sizge uqırğa kirek “okumalısınız”

alargğa uqırğa kirek “okumalılar”

Bu kipin olumsuz şekli –maska/ -meske kelimesi ile şu şekilde yapılır:

miña uqımasğa kirek “okumamalıyım”

siña uqımasğa kirek “okumamalısın”

aña uqımasğa kirek “okumamalı”

bizge uqımasğa kirek “okumamalıyız”

sizge uqımasğa kirek “okumamalısınız”

alargğa uqımasğa kirek “okumamalılar”

Bu kipin soru çekimi şu şekilde yapılır:

miña uqırğa kirekmé “okumalı mıyım”

siña uqırğa kirekmé “okumalı mısın”

aña uqırğa kirekmé “okumalı mı”

bizge uqırğa kirekmé “okumalı mıyız”

sizge uqırğa kirekmé “okumalı mısınız”

alargğa uqırğa kirekmé “okumalılar mı”

İncelediğimiz poema ve şiirlerde bu kipin I. tipine ait örnek mevcut değildir.

2.1.1.1.2.1.6.4.4.2. II. Tip Gereklilik Kipi

-rga/ -rga mastar ekine tiyış/ tiyeş kelimesi getirilerek ikinci tip gereklilik kipi çekimi yapılmaktadır (Buran ve Alkaya, 2017: 269).

Bu kipin olumlu çekimi şu şekildedir:

min kaytarğa tiyész “dönmeliyim”

sin kaytarğa tiyész “dönmelisin”

ul kaytarğa tiyész “dönmeli”

béz kaytarğa tiyész “dönmeliyiz”

séz kaytarğa tiyész “dönmelisiniz”

alar kaytarğa tiyész “dönmeliler”

Bu kipin olumsuz şekli –maska/ -meske kelimesi ile şu şekilde yapılır:

min aytmaska tiyesh “dönmemeliyim”
 sin aytmaska tiyesh “dönmemelisin”
 ul aytmaska tiyesh “dönmemeli”
 bez aytmaska tiyesh “dönmemeliyiz”
 sez aytmaska tiyesh “dönmemelisiniz”
 alar aytmaska tiyesh “dönmemeliler”

Bu kipin soru çekimi şu şekilde yapılır:

min aytarğa tiyeshme “dönmeli miyim”
 sin aytarğa tiyeshme “dönmeli misin”
 ul aytarğa tiyeshme “dönmeli mi”
 bez aytarğa tiyeshme “dönmeli miyiz”
 sez aytarğa tiyeshme “dönmeli misiniz”
 alar aytarğa tiyeshme “dönmeliler mi”

İncelediğimiz poema ve şiirlerde bu kipin II. tipine ait örnek şu şekildedir:

Küñeller soñ nik kiberge tiyesh? (693) “Gönüller sonra neden çarpmalı?”
Sin kéréрге tiyesh öy salıp. (1971) “Sen girmeye gerekli ev kurup”
Yugalmaska tiyesh bér yoldız da... (3610) “Kaybolmaya gerekli bir yıldız da...”

2.1.1.1.2.1.6.5. Birleşik Kipler

Bildirme ve dilek kiplerinin-genellikle- III. tekil kişilerine ek fiillerin di'li geçmiş, miş'li geçmiş, şart ekleri ulanarak oluşan fiillere birleşik zamanlı fiillerdir (Şahin, 2003: 158).

Birleşik kipler, hikâye, rivayet ve şart birleşik kipleri olmak üzere üçe ayrılır.

2.1.1.1.2.1.6.5.1. Hikâye Birleşik Kipleri

Geçmiş bir zaman diliminde gerçekleşmiş, hâlen de gerçekleşmeye devam eden ve gerçekleşmesi tasarlanmış bütün oluş ve kılışların geçmişte kaldığını bildirir kiplere hikâye birleşik kipleri denilmektedir (Korkmaz, 2009: 733). Başka bir deyişle ise bir eylemin hikâyeleşmesini sağlarlar.

Öğrenilen geçmiş zaman, gelecek zaman, şimdiki zaman, geniş zaman, şart kipinin ve gereklilik kipinin hikâye çekimi yapılırken bilinen geçmiş zamanın, emir kipinin ve istek kipinin hikâye çekimi mevcut değildir.

2.1.1.1.2.1.6.5.1.1. Öğrenilen Geçmiş Zamanın Hikâyesi

Bir hareketin konuşma anından önce gerçekleştiğini ve sona erdiğini konuşmacının da bunu kesin olarak bildiğini ifade eden bileşik kiptir. Tatar Türkçesinde öğrenilen geçmiş zamanın hikâyesi –gAn ekine “idé” eki getirilmek suretiyle yapılmaktadır (Buran ve Alkaya, 2017: 272).

İncelediğimiz peoma ve şiirlerde bu kipe ait örnekler şu şekildedir:

<i>Talavlardan ğarıķ bulĝan idé,</i> (500)	“Yağmalardan batmıştı.”
<i>Yalĝız ğına kitken idék te bit</i> (973)	“Yalnız gitmiştik de tabii ki.”
<i>Siné ézlep kilgen idé Akbüz at,</i> (1698)	“Seni arayıp gelmişti, Doru Atı,”
<i>Balaçakñı ceygen idék çiremge,</i> (1712)	“Çocukluk çağımı sermiş idik meraya,”
<i>Béz ışanmaĝan idék te,</i> (2297)	“Biz inanmazdık da,”
<i>Şular ğına barı kalĝan idé...</i> (3322)	“Bunların hepsi kalmıştı...”
<i>Bérge küterérge yazĝan idé.</i> (3408)	“Birlikte yükseltmeye yazmıştı.”
<i>Baĝanalar indé auĝan idé...</i> (3528)	“Sütunlar şimdi çökmüştü...”
<i>Sér itép kéne eytken idé ul</i> (3803)	“Gizleyip sadece söylemişti o”

2.1.1.1.2.1.6.5.1.2. Şimdiki Zamanın Hikâyesi

Bir hareketin konuşma anından önce gerçekleştiği bilinmektedir fakat bitip bitmediğinin tam olarak bilinmediği durumlarda kullanılan bileşik kiptir. Tatar Türkçesinde şimdiki zaman ekleri olan –a,-e; -y eklerine idé eki getirilerek hikâye şekli yapılır (Buran ve Alkaya, 2015: 272).

İncelediğimiz peoma ve şiirlerde bu kipe ait örnekler şu şekildedir:

<i>Béle idék te holķın,</i> (146)	“Biliyorduk da huyunu”
<i>Arba tartıp onĝa bara idék...</i> (265)	“Kaĝnı çekip una gidiyorduk.”
<i>Çırlıy idéñ yuksa sin elé!</i> (554)	“Söylüyordun yoksa sen şimdi”
<i>Eyte idé enkey:«Ķarıysım yuk,</i> (942)	“Söylüyordu anneciğim:“Yaşlanacağım yok”
<i>Bézde ırler at öyrete idé,</i> (1388)	“Bizden erkekler at öğretiyordu,”
<i>Ekiyetlerde bula idé barı</i> (1485)	“Masallarda oluyordu tümü”
<i>Sörtép kéne tota idé enkey</i> (1527)	“Temizleyip sadece tutuyor idi anne.”
<i>Çırlıy idéñ,</i> (3561)	“Şarkı söylüyordun,”

2.1.1.1.2.1.6.5.1.3. Gelecek Zamanın Hikâyesi

Geçmişte gelecek niteliği taşıyan bu kip -AcAk eki ile karşılanır ve ileride gerçekleşecek olan bir oluş ve kılışı geçmişe aktarmaktadır (Korkmaz, 2009: 741).

Gelecek zamanın hikâyesi, -AcAk eki ile bize bilinen geçmiş zamanı işaret eden -DI ekinin birleşmesiyle oluşmuştur ve olumsuz şekli -mA eki ile yapılır. Tatar Türkçesinde gelecek zamanın hikâyesi -AçAk idé ekinin üzerine şahıs ekleri getirilerek yapılmaktadır (Buran ve Alkaya, 2017: 272).

İncelediğimiz poema ve şiirlerde bu kipe ait örnek bulunmamaktadır.

2.1.1.1.2.1.6.5.1.4. Geniş Zamanın Hikâyesi

Bir oluş ve kılışın geçmişten geleceğe uzanan geniş bir zaman diliminde gerçekleştiğini ve aynı zamanda bu oluş ve kılışın geçmiş zamana aktarıldığını bildiren kiptir (Korkmaz, 2009:743). Tatar Türkçesinde geniş zamanın hikâyesi geniş zaman eki olan -ar, -er, -ér, -ır, -r eklerine idé eki getirilerek yapılmaktadır (Buran ve Alkaya,2017:272). Olumsuz şekli -mA ekiyle yapılmakta olup 2. ve 3. şahıslardan sonra -mAs şeklini alır.

İncelediğimiz poema ve şiirlerde bu kipe ait örnek şu şekildedir:

<i>Yazmışka <u>birmes idéñ</u> (171)</i>	“Kadere bırakmazdın”
<i>Kémner kérgen <u>bulur idé</u> (243)</i>	“Kimler girmiş olurdu.”
<i>Citmes idé barıber kıyulık. (281)</i>	“Yetmezdi nasıl olsa da cesaret”
<i>Kéşeçe bér yeşep <u>karar idéñ</u>, (541)</i>	“İnsanca bir yaşardın”
<i>Yavlar <u>tınar idé</u>. (642)</i>	“Düşmanlar vazgeçerdi.”
<i>Etkey isen bulsa, <u>tabar idé</u>, (1502)</i>	“Babacığım sağ olsa, bulur idi,”
<i>İter <u>idém</u>, kilse <u>kulımnan</u>. (1999)</i>	“Yapardım, gelse elimden.”
<i>Bolay <u>yazmas idém</u> <u>tekdirné</u>... (2117)</i>	“Böyle yazmazdım kaderi...”
<i>Éçep tuymas <u>bulur idék anı</u> (3138)</i>	“İçer doymazdık onu”

2.1.1.1.2.1.6.5.1.5. Şart Kipinin Hikâyesi

Şart Kipinin hikâye çekiminde bir oluş ve kılışın gerçekleşmesi ancak şarta bağlıdır ve bu oluş ve kılışı geçmişe aktarmak suretiyle anlatır (Korkmaz, 2009: 746). Tatar Türkçesinde şart kipinin hikâyesi -sA ekine idé yardımcı fiili getirilerek yapılmaktadır (Buran ve Alkaya, 2017: 272).

İncelediğimiz poema ve şiirlerde bu kipe ait örnek yoktur.

2.1.1.1.2.1.6.5.1.6. Gereklilik Kipinin Hikâyesi

Geçmişte yapılması veya olması gerekli bir oluş veya kılışı anlatan bir bileşik kiptir. Bu gereklilik geçmişte gerçekleşmiş olabileceği gibi gerçekleşmemişte olabilmektedir (Korkmaz, 2009: 751). Tatar Türkçesinde gereklilik kipinin hikâyesi gereklilik kipi kalıbının üzerine (-rgA + kirek/ tiyêş) idé yardımcı fiili getirilerek yapılmaktadır (Buran ve Alkaya, 2017: 272). Olumsuzu ise gereklilik kipinin olumsuz şekli ile aynı şekilde yapılmaktadır.

İncelediğimiz poema ve şiirlerde bu kipe ait örnek bulunmamaktadır.

2.1.1.1.2.1.6.5.2. Rivâyet Birleşik Kipleri

İsim filinin öğrenilen geçmiş zamanı ile yapılan birleşik çekimdir. Bu çekimde isim filinin eki rivâyet ifade eder ve rivâyet adını alır (Ergin, 2000: 332). Rivayet kipleri; olmuş, olacak veya olması tasarlanan işleri duyuma ve rivayete dayanarak anlatan kiplerdir (Korkmaz, 2009: 754).

Türkiye Türkçesinde *imiş* veya *miş* şeklinde olan rivayet kipi çekimi Tatar Türkçesinde *iken* eki ile yapılmaktadır (Buran ve Alkaya, 2017: 271). Anlatılan (öğrenilen/ duyulan) geçmiş zamanın, şimdiki zamanın, geniş zamanın, gelecek zamanın, istek kipinin ve şart kipinin rivayet çekimleri yapılabilmektedir.

2.1.1.1.2.1.6.5.2.1. Öğrenilen (Duyulan/Anlatılan) Geçmiş Zamanın Rivayeti

İken koşacı, konuşanın, söylediği tümcede bildirdiği yargıya gözlenebilir veyahutta gözlenemez verilerden yaptığı çıkarımlarla ulaşabildiği gibi bilgiyi başkasından duyma, başka kaynaktan öğrenme yöntemiyle de ulaşabilmeyi de ifade eder (Şahan Güney, 2015: 130). Duyma, başka kaynaktan öğrenme yani öğrenilen geçmiş zamanın rivayeti –*ğan*, –*gen*, –*kan*, –*ken* ekinden sonra *iken* eki getirilerek yapılmaktadır (Buran ve Alkaya, 2017: 271).

İncelediğimiz poema ve şiirlerde bu kipe ait örnekler şu şekildedir:

<i>Halık eytken iken haq buldı.</i> (1154)	“Halk söylemişmiş hak oldu.”
<i>...Tışav çişer irler kalğan iken</i> (1406)	“...Bukağı çözer erler kalmışmış”
<i>Tögellerge bözge kalğan iken...</i> (3240)	“Tam doğrular bize kalmışmış...”
<i>Sağındırğan iken, tansıqlatkan.</i> (3245)	“Özletmişmiş, istetmiş.”

2.1.1.1.2.1.6.5.2.2. Şimdiki Zamanın Rivayeti

Konuşanın doğrudan tanık olmayıp başkasından işittiği veya sonucuna göre çıkarımda bulunduğu, geçmişte veya şimdiki zamanda devam eden veyahutta düzenli aralıklarla yinelenen iş, oluş, ya da durumu bildiren kiptir (Şahan Güney, 2015: 131).

Şimdiki zaman eki olan –A ekine *iken* eki getirilerek rivayet çekimi yapılmaktadır. İncelediğimiz poema ve şiirlerde bu kipe ait örnekler şu şekildedir:

<i>Kala iken çipçik tézennen...</i> (218)	“Mahrum kalıyormuş serçenin dizinden...”
<i>Tırışa da çikmiy iken annan</i> (1077)	“Gayret etse de çikmiyormuş ondan”
<i>Bula iken gamel deftere</i> (2006)	“Oluyormuş amel defteri”
<i>Bulmy iken éçke yotıp!</i> (3706)	“Olmuyormuş içe yutarak!”
<i>Totaştan moñ bula iken bit</i> (4063)	“Dinmeyen ezgi oluyormuş elbette”

2.1.1.1.2.1.6.5.2.3. Gelecek Zamanın Rivayeti

Gelecekte gerçekleşecek olan bir olayı ya da durumu bir başkasından duyma veya çıkarımlarda bulunarak öğrenmeyi ifade eden kiptir (Şahan Güney, 2015: 133). –AçAk ekine *iken* eki getirilerek rivayet çekimi yapılır (Buran ve Alkaya, 2017: 271).

İncelediğimiz poema ve şiirlerde bu kipe ait örnek yoktur.

2.1.1.1.2.1.6.5.2.4. Geniş Zamanın Rivayeti

Belirli bir zamana bağlı olmayan ya da belirsiz gelecek zamana ilişkin devinimleri, olayları, durumlarında başkasından öğrenme ya da delile dayalılık ifade eder (Şahan Güney, 2015: 133).

Tatar Türkçesinde rivayet çekimi -Ar,-r ekine *iken* eki getirilerek yapılır. Olumsuzu ma ekiyle yapılırken 2. ve 3. şahıslarda mAs şeklindedir (-mAs iken).

İncelediğimiz poema ve şiirlerde bu kipe ait örnek şu şekildedir:

<i>Köyné köyden ayıralır iken</i> (758)	“Türküyü türküden ayırlırmış”

2.1.1.1.2.1.6.5.2.5. İstek Kipinin Rivayeti

İstek biçiminde tasarlanan bir bir oluş ve kılışın, duyuma dayanarak anlatılması istek kipinin rivayet çekimidir (Korkmaz, 2009: 763).

Tatar Türkçesinde istek kipinin çekimi üç farklı şekilde olduğu için rivayet şeklide üç farklı şekilde yapılır.

2.1.1.2.1.6.5.2.5.1. I. Tip İstek Kipinin Rivayeti

Birinci ve ikinci kişide –Iym istek ekiyle çekimli soru tümcelerinde iken eki konuşanın kendi kendisiyle iç muhasebesini bildirir ve Türkçeye ‘acaba’ şeklinde geçrilebilir (Şahan Güney, 2015: 134).

İncelediğimiz poema ve şiirlerde bu kipe ait örnekler şu şekildedir:

Ḳayan tabıym iken diyép, (2043)

“Nerede bulayım acaba diyerek”

Ḳayan alıym iken térék suvın?! (2145)

“Nerede alayım acaba can suyunu?”

2.1.1.2.1.6.5.2.5.2. II. Tip İstek Kipinin Rivayeti

-AsI/ ysI istek ekinin üzerine *iken* eki getirilerek yapılır. Konuşanın, tarifler, tanımlamalar ya da farazi durumlara ilişkin çıkarımlarının şimdiki zaman da ifadesidir (Şahan Güney, 2015: 133).

İncelediğimiz poema ve şiirlerde bu kipe ait örnek yoktur.

2.1.1.2.1.6.5.2.5.3. III. Tip İstek Kipinin Rivayeti

-mAkçI istek kipine iken eki getirilerek yapılan bu çekim geçmiş zamanda niyet bildirmektedir (Şahan Güney, 2015: 135).

İncelediğimiz poema ve şiirlerde bu kipe ait örnek yoktur.

2.1.1.2.1.6.5.2.6. Şart Kipinin Rivayeti

Bir oluş ve kılışın şarta bağlı olmadan duyuma dayalı anlatımına şart kipinin rivayeti denilmektedir (Korkmaz, 2009: 762). –sA *iken* ekiyle yapılan şart kipinin rivayeti gerçek olmayan durumlara ilişkin isteği bildirmektedir (Şahan Güney, 2015: 134).

İncelediğimiz poema ve şiirlerde bu kipe ait örnekler şu şekildedir:

Köyler itép uynap bulsa iken (637)

“Türküler yapıp oynar olsaymış”

Uynap bulsa iken!.. (668)

“Gönül eğlendirseymiş.”

Béraz ğina bézde bulsa iken (1370)

“Biraz sadece bizde olsaymış.”

2.1.1.2.1.6.5.3. Şart Birleşik Kipleri

Şart bileşik kipi, şart bildiren bir oluş ve kılışı cümledeki asıl fiille ilişkilendirerek onu asıl fiile bağlayan ve bu şekilde asıl fiilin tamamlayıcıları görevini üstlenmiş olan

yapıdır (Korkmaz, 2017: 671). Türkiye Türkçesinde örneği bol olan bu yapının görülen geçmiş zaman, duyulan geçmiş zaman, şimdiki zaman, geniş zaman, gelecek zaman ve gereklilik kipileri ile şartlı birleşik çekimi yapılırken emir, istek ve şart kipler ile yapılmaz.

Tatar Türkçesinde şart birleşik kipinin öğrenilen geçmiş zaman, geniş zaman ve istek kipinin şartı şeklinde çekimi yapılır (Buran ve Tulum, 2013: 70-71).

2.1.1.1.2.1.6.5.3.1. Öğrenilen Geçmiş Zamanın Şartı

Duyulan ya da sonradan fark edilen bir oluş ve kılışın şarta bağlanmasıyla oluşmuş birleşik kipe öğrenilen geçmiş zamanın şartı denilmektedir (Korkmaz, 2017: 673).

Tatar Türkçesinde öğrenilen geçmiş zamanın şartı *bul-* fiili üzerine *-sA* şart eki getirilerek yapılmaktadır.

İncelediğimiz şiir ve poemalarda bu kipe ait örnekler şu şekildedir:

Bélgen bulsa ni hëllerge tarısın... (961)

“Bilmiş olsa ne durumlara tesadüf edersin...”

Ul közgénéñ, bélgen bulsak ta (1490)

O aynanın, bilmiş olsak ta

Bik yırakka kitken bulsak ta. (3143)

“Çok fazla uzağa gitmiş olsak ta.”

2.1.1.1.2.1.6.5.3.2. Geniş Zamanın Şartı

Geniş zamanın şartı, geniş bir zaman diliminde gerçekleşen bir eylemin şarta bağlanmasıyla oluşur (Korkmaz, 2017: 676).

Tatar Türkçesinde geniş zamanın şartı ise *-Ar + bulsa+ iyelik kökenli şahıs ekleri* kalıbıyla yapılmaktadır (Öner, 1998: 221).

İncelediğimiz şiir ve poemalarda bu kipe ait örnek yoktur.

2.1.1.1.2.1.6.5.3.3. İstek Kipinin Şartı

İstek kipi, fiile istek, niyet, arzu gibi kavramlar verir (Korkmaz, 2017: 577). Türkiye Türkçesinde istek kipinin şart çekimi mevcut değildir.

Tatar Türkçesinde II. tip istek kipinin şart çekimi yapılmaktadır. *-mAkçI+* bulsam şeklinde yapılır.

İncelediğimiz şiir ve poemalarda bu küpe ait örnek yoktur.

2.1.1.1.2.1.6.6. Tasvir Fiil

Tasvir fiil, bir oluşu veya kılışı iki farklı fiilin anlamca birbirine sıkı sıkıya bağlanarak ifade etmesi olarak adlandırabiliriz. Bu birleşik yapının ilk fiili –A, -I veya –(y)-Ip zarf-fiil yapısındadır ve zarf-fiilin anlamı esas olur ikinci fiil ise anlam kayması yaşayarak esas fiile anlam incelikleri katan yardımcı fiil konumuna gelir (Korkmaz, 2009: 811; Banguoğlu, 2004: 488).

Buran ve Alkaya, Çağdaş Türk Lehçeleri adlı eserinde Tatar Türkçesi bölümünde tasvir fiilerden sadece yeterlilik tasvir fiiline yer vermiştir. Son yapılan çalışma da Tatar Türkçesinde tasvir fiilleri yeterlilik, başlama, sürüş ve bitiş olmak üzere dört başlıkta vermişlerdir (Kılıç, 2018: 56).

2.1.1.1.2.1.6.6.1. Yeterlilik Tasvir Fiili

Zarf fiil üzerine al-/bul- fiilleri getirilerek yapılmaktadır (Buran ve Alkaya, 2017: 271; Kılıç, 2018: 56).

İncelediğimiz poema ve şiirlerde bu kipe ait örnekler şu şekildedir:

<i>Yazmışlarını yazıp alğan su.</i> (9)	“Kaderleri yazabilen su”
<i>Satıp alıp bulmıy... Namusnı!</i> (276)	“Satın almıyor... Namusunu!”
<i>Satıp alır kilép kémner géne?</i> (420)	“Satabilir yetişip kimler sadece”
<i>Suvırıp alır öçén</i> (1206)	“Koparıp almak için”
<i>Bazarlardan alıp bula idé...</i> (1099)	“Pazarlardan alıyordu.”
<i>İndé hemme éşné kılıp bula, kılsañ.</i> (2182)	“Şimdi hepsi işini yapıyor, yapsın.”
<i>Afetlerden tartıp al da</i> (2525)	“Afetlerden tartabil de”
<i>Kém küterép alır, kém yuvatır?</i> (3078)	“Kim kaldırabilir, kim teselli eder?”

2.1.1.1.2.1.6.6.2. Başlama Tasvir Fiili

Başla-, totın-, kérés- yardımcı fiileriyle başlama tasvir fiillerinin oluşturulmuştur (Kılıç, 2018: 56).

İncelediğimiz poema ve şiirlerde bu kipe ait örnekler şu şekildedir:

«Elle-belli...» *dip başlağan idék*, (764) “El bebek, gül bebek” diyerek başlamıştık

2.1.1.1.2.1.6.6.3. Sürüş Tasvir Fiili

Sürüş tasvir fiilinin de yat-, tor-, kal- ve utır- fiileriyle yapıldığı belirtilmiştir (Kılıç, 2018: 56).

İncelediğimiz poema ve şiirlerde bu kipe ait örnekler şu şekildedir:

<i>Ayrılıp kalğandır malaylık</i> (1668)	“Ayrılıp kalmıştır oğlanlık”
<i>Çal başlarğa basıp tora Vakit</i> (1883)	“Akbaşlara basar Vakit”
<i>Balkıp torsun il-kön karşında</i> , (1989)	“Parlayıp dursun el gün karşısında”
<i>Söyu şulay sarılıp kalğan buğay</i> , (2478)	“Sevmek şöyle sarılıp kalmış o anda”
<i>Bülénép kalğan cırım avılımnıñ</i> (2640)	“Ayrılıp kalmış köyümün türküsü”
<i>Bağanalar niçe buşap kaldı</i> , (3494)	“Sütunlar ne kadar boş kaldı,”
<i>Suzılıp yatkan İdél östéne</i> , (3971)	“Uzanıp yatmış İdil üstüne,”
<i>Karap kaldı bézge Mézozoy</i> , (3974)	“Bakıp kaldı bize Mezozoy

2.1.1.1.2.1.6.6.4. Bitiş Tasvir Fiili

kit-; al-; töş-; kuy-; kal-; taşla-; at-; sal-; bir-; cit-; çık- fiileri ile de bitiş tasvir fiileri yapılmaktadır (Kılıç, 2018:56).

İncelediğimiz poema ve şiirlerde bu kipe ait örnekler şu şekildedir:

<i>Kaçıp kite Şahgaliler</i> , (52)	“Kaçıp gider Şahaliler”
<i>Kuşılıp kite almıym köyleréne</i> , (597)	“Karışıp gidemiyor türkülerine,”
<i>Uttan-sudan alıp çıktı atlar...</i> (1153)	“Ateşten sudan alıp çıktı atlar...”
<i>Cırlarımnan kilép alıgız...</i> (1181)	“Türkülerimden gelip alınız.”
<i>Açıp salğan halkım küñélén...</i> (2088)	“Açıp salmış halkım gönlünü...”
<i>Yıllar kiçép, kaytıp citken ilge</i> , (2449)	“Yıllar geçmiş dönüp gelmiş memlekete,”
<i>Ukıp birdém şunu gına!</i> (3063)	“Okuyup verdim şunu sadece”
<i>Üz kiyémén salıp birgen bézge</i> , (3180)	“Kendi giyimini dayatarak vermiş bize,”

2.1.1.1.2.1.6.6.5. Yaklaşma Tasvir Fiili

Zarffiil üzerine yaz- fiilinin eklenmesiyle oluşur ve yaklaşma bildirir (Kılıç, 2018: 57).

İncelediğimiz poema ve şiirlerde bu kipe ait örnekler şu şekildedir:

<i>Béte yazdık sibélép...</i> (248)	“Neredeyse bitiyorduk kurşunlanarak...”

2.1.1.1.2.1.6.6.6. Tezlik Tasvir Fiili

Zarf fiilin + al-/ ciber- kalıbıyla tezlik tasvir yapılır (Kılıç, 2018: 57).

Bér sızdırıp ciberérmén kébék. (784) “Bir ustaca çalıp serbest bırakırım gibi.”

Tartıp aldı zarıgıp gâşıyık küz. (1339) “Çekip alıverdi sıkıntı ile bekleyen âşık göz.”

Şul moñnarnı suzıp ciberdek. (1628) “Bu ezgileri sunarak serbest bıraktık.”

Kayıp alıym elé uzganiñni! (3253) “Kanırıp alayım şimdi geçmişini!”

Bézné sinnen tartıp algannar. (3648) “Bizi senden çekip almışlar.”

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ÜSLUP İNCELEMESİ I

3.1. Şiir ve Poemalarının Tema Bakımından İncelenmesi

Çağdaş Tatar edebiyatının başarılı şairlerinden biri olan Harras Eyüp çok sayıda şiir yazmıştır. Tabiat, sabır, ömür, iyi ile kötünün savaşı, özlem, din gibi ferdi temalar üzerinde şiirler yazan şairimiz aynı zamanda vatan, anadilin önemi, kültürel miraslara sahip çıkılması ve Tatar kimliğinin kaybedilmesi, sosyal yozlaşma gibi sosyal içerikli temalara da oldukça ağırlık vermiştir. Harras Eyüp, memlekette yaşamış olan hiçbir siyasi ve toplumsal olaylardan uzak kalmamış ve bunlara şiirlerinde geniş bir yer vermiştir. Aynı zamanda farklı toplumlarda yaşanan hadiseler karşılığında sessiz kalmayarak herkes tarafından bilinmesi için o konular hakkında da şiirler kaleme almıştır. Hiç şüphesiz bir insanlık ayıbı olan Hiroşima’da yaşanan felakete sessiz kal(a)mayan şairimiz bu olayı “Hiroşima” adlı şiiri ile dile getirmiştir. Şairin özellikle vatan, özgürlük, anadil vb. temalara yoğunlaşmasında içerisinde yaşadığı toplumsal ve siyasal olayların büyük bir payı olmuştur.

Çağdaşlarından onu ayıran en büyük özellik ise belki de mısralarına büyük bir ustalıklı serpiştirmiş olduğu tenkitleridir.

Harras Eyüp şiirlerinde okuyucuya vermek istediği tüm duygu, his, fikir ve öğütlerini her tür kesimden insanların anlayabilmesi için açık, anlaşılır sade bir dil kullanmıştır. Aynı zamanda kültürel benliğine, değerlerine çok fazla sahip çıkan, kıymet veren birisi olarak şiirlerinde atasözleri ve türkülere az da olsa yer vermiş hatta bazı şiirlerine onlarla başlamıştır. Bu tür şiirlerinden biri olan “Su Heteré” adlı poemasına yaşlılar sözü diye belirttiği bir sözle başlamış, bu poemasında tabiat unsurlarını kullanarak sembolik bir anlatımla rahatsız olduğu tüm sosyal konulara değinmiştir. Çalışmamızın bu bölümünde Harras Eyüp’ün şiir ve poemalarında belirlediğimiz temaları inceleyeceğiz.

Harras Eyüp’ün şiir ve poemalarında mevcut olan temaları bireysel konular, sosyal konular, dini konular, milli konular ve diğer konular olmak üzere beş başlık altında ele aldık.

3.1.1.Bireysel Konular

3.1.1.1 Tabiat

Şairin tabiat temalı şiirleri şunlardır: “Yörek Atım, At Cikté Malaylar, Akbüz At, Söyimbike Manarasındağı Aynı Selamleü, Koyaş, Koyaş Çığışlarında Karap Toram, Koyaş Totlganda Bér Uy, Béz Qoyaştan, Gómér Buyı, Kıır Kazları Kazan Östénde, Sandugaç Üléme, Oça Koşlar, Kayın, Gölçeçek, Tütel Tütel Aq Bolıtlar, Kazan, Yalgızlık, Pésnek, Koyaş Totlu, Kara Tav, Çişmené Sağınu, Avılım Yukeleréne, Dönya Yaratılı, Péçen Çabu, Mileş, Almalar,

Doğayla iç içe bir insan olması, tabiatı edibin hayatının, sanatının ve kültürünün bir parçası haline getirmiştir. Özellikle edebiyat, insanın ve toplumların kültür aynası olduğu için edebi eserlerde bu yansımaları daha net görebilmekteyiz. Yazarlar arslan cesareti, tilki kurnazlığı, ejderha gücü ile bize edebiyat aracılığı ile mesajlar verirler (Toprak, 2013: 107). Harras Eyüp de doğanın birçok özelliğinden ve çağrışımlarından faydalanarak mesajlarını okuyucuya çok iyi bir şekilde verebilmeyi başarmıştır.

Çocukluğundan beri tabiat ile yakından ilgilenen Eyüp tabiata ait olan “dağ, güneş, ay, su, çiçekler, at vb.” gibi hemen hemen tüm unsurlarla ilgili şiirler yazmış ya da şiirlerinde bu unsurlara atıfta bulunmuştur. Tasvirlerindeki kuvvetli gözlem yeteneği ve doğa sevgisine dayanan canlı anlatımıyla şiirlerinde doğanın tüm canlılığını hissedebilmek mümkündür.

Gél kıoyaşlı tügél dönya:

Bér yılap, bér külép toram

Bolıt artında hervakit

Koyaş barın bélép toram.

Her zaman güneşli değil dünya

Bir ağlayıp bir gülerim

Bulut ardında her zaman

Güneşin varlığını bilirim. (1745)

Şiirlerinde tabiata ait sadece bir unsurdan bahsettiği gibi birçok unsuru da kullanarak duygularını daha da pekiştirmiştir. Şairin bu mısralarında hem karamsarlığı hem de umudu bir arada görmek mümkündür. İçinde yaşadığı dünyada iyiliklerin güzelliklerin mutlulukların olduğu gibi kötülüklerin karamsarlıkların hüznlerin de var olduğunu ama her ne kadar kötü günler yaşanırsa yaşansın güzel günlere inancının olduğu belirtir. Onun için bulut umudun habercisi niteliğindedir. Şairimiz yaşama olan sitemini *Zavallı Dünya* sözü ile dile getirmiş olup aynı zaman da ölüm olgusundan hareketle dünyaya karşı dik duruşunu yansıtmıştır.

“Böténleyge kalasım yuk sinde,

Sonuna kadar kalasım yok sende,

Özgelemem alay, yalınmam. *Parçalanmam öyle, yalvarmam*
Siné kızgandırın, fekıyr Dönya, *Sana acırım zavallı Dünya,” (1839)*

“Kıygak-kıygak kazlar kıçkıra, *Gak gak kazlar bağıryor*
Alasılar siné şul törkémge... *Alsalar seni şu topluluğa*
Uça alsañ, eyde, oç kına! *Uçsan haydi uç yalnızca!”(1867)*

“Havalardan küzém almıym *Gökyüzünden gözümü alamıyorum*
Koşlar oça... koşlar oça... *Kuşlar uçuyor kuşlar uçuyor*
Küterélép baram sıman *Yukarıya doğru uzansam giderim gibi*
Oçkan koşlar arasına... *Uçan kuşların arasına” (1937)*

Şairin şiirlerinde işlediği diğer tabiat unsurları kuşlardır. Kuşların uçsuz bucaksız gökyüzünde diledikleri gibi özgürce uçabilmesine şair özenmektedir: “Karap kaldım küzden yugalğançı (Baka kaldım gözden kayboluna kadar) /Kazlar bélen kitté yüregém... (Kazlar ile gitti yüreğim...)” sözleriyle de bu isteğini perçinlemiştir.

Şair bu mısralarda kuşlara özellikle de bülbüle olan sevgisini dile getirmiştir. “İléññéñ bér kiségedér (Vatanın bir parçasıdır) /Kükte oçkan koşlar da (Gökte uçan kuşlar da.)” sözüyle kuşlara verdiği kıymeti açıkça ortaya koymuştur.

“Urmannarğa sıymıy, *Ormanlara sığmıyor,*
Bu cannarğa *Bu canlara*
Niçék itép sıysın köylere! *Nasıl edip sığsın türkülere” (1890).*

Tataristan coğrafyasında, kayın ağacının çokça bulunması sonucu gerek mevsimlerle inanışlarda gerek geleneklerde kayın ağacının ve onun etrafında oluşan inançların özel bir yeri bulunmaktadır. Tatarların kayın ağacıyla ilgili inançları çok eski dönemlere dayanmaktadır. Onlar, kayın ağacının mezarlık ağacı olduğuna inanır ve ev yakınlarında bulundurmazlar (Zaripova Çetin, 2009: 591-591). Kayın ağacıyla olan mevcut ilişkiyi dostluk boyutunda gören şairimiz onu kaygılarını dağıtan bir unsur olarak görür ve onunla dertleşir:

“Avıl sayın, urman sayın, *Her köy, her orman*
Yullar sayın, çor sayın *Her yol, her çağ*
Béznéñ bélen citekleşép, *Bizim ile yardımlaşarak*
Kaya baradır kayén... *Nereye gider kayın...” (2029)*

*Béznéñ kaygıların ilge
Taratıp yöriséñmé?*

*Bizim kaygılarımızı memlekete
Dağıtarak mı gidiyorsun? (2025)*

Şair aşağıdaki mısralarda tabiat unsurlarından yararlanarak birçok insanın ruhunu derinden etkileyen yalnızlık duygusunu dile getirmiştir:

*“Ağımsuda canın yuva Kazan...
Yaqtı cırlar bulsın aq bilev
Yöreğ başlarınnan kan tamğanda,
Yaralarını beyli «Teftilev».*

*Akan suda canını yıkar Kazan
Aydınlık türküler olsun ak belek
Yüreklerinden kan damladığında,
Yaralarını bağlar “Teftilev” (2607).*

*“Baş oçında töpséz zeñger kükler
Tavişlarıñ kitép yuğala.
...Yöregéñnen kısıp totқан cihan,
Tüzelérséñ miken, i bala?!”*

*Başucunda dipsiz çivit mavisi gökler
Avazların giderek kaybolur.
Yüreğinden yakalamış cihan
Sabreder misin ey çocuk?” (2716)*

3.1.1.2. Sabır

Şairin sabır temasını işlediği şiirler şunlardır: “Sabırlık, Yözyeşer Kart Bélen Oçraşu.”

Dünyanın var oluşundan beri belki de evrensel bir geçerliliği olan sabır, başta Yunus Emre⁷, Mevlâna olmak üzere birçok önemli şairin kaleme aldığı, öğütler verdiği ve sabırlı olmanın insana hem dünyada hem de ahirette kazandıracığı makam ve değerleri anlattığı bir konudur. Eyüp, her türlü zorluklara dayanarak sabırlı olmanın hikmetli bir davranış olacağını dile getirmiştir. Yaşanılan kötü günlere dayanmak için onlara yol gösterecek birbirinden farklı sayısız tecrübelerle sahip ihtiyarlara sahip olduklarına da değinen şair, o ihtiyarları yeryüzünün dağlarına benzeterek, onların toplum içerisinde akıl ehli olduklarına, onların yol göstericiliği sayesinde zorlukların aşılabileceğine de vurgu yapmıştır:

*“Çal başlarğa basıp tora Vaqıt
Hikmetlé bér heldér sabırlık,*

*Akbaşlara basar Vakit
Hikmetli bir haldir sabırlılık*

⁷ Detaylı bilgi için bkz. Soner Sağlam, “Risâletü’n-Nushiyye” Ve “Vagz-I Azat” Ta Nefis Terbiyesi”, *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Mayıs 2017, Sayı 27, s.349-362.

Cirde tavlar, ilde artlar barga   Yeryüzünde dağlar, memlekette ihtiyarlar varsa
Sizélmidér töslé avırlık...   Sezilmiyor bir sürü zorluk..." (1886)

"asırların olı sabırlık...   Asırların âdeti sabırlılık...(1947)

3. 1.1.3. Ömür

airin ömür temalı iirleri unlardır: "Béznén ómér, Vasiyat."

Eyüp'ün bireysel konular başlığı altında işlediği diğer bir tema da ömür temasıdır. air ömür temasını iir ve poemalarında genel olarak benzetmelerle işlemiştir. air mücadelelerle dolu ömrünü, savaş meydanlarında söylenen bir şarkıya benzetir:

*"Béznéñ ómér suğış ırlarında   Bizim ömür savaş meydanlarında
Özélép kalđan cirnñ devamı.   Derin hislerle söylenen şarkının devamı"* (2055)

air aşağıdaki mısralarda da kendi ömrünü annelerin ninnisi ve toprağın yaşamına benzetir:

*"Béznéñ ómér enilernéñ cirı,   Bizim ömür annelerin ninnisi
Yazđı yañgır, yeşen yeşnevé,   Yaz yağmuru, ışık yıldırımını
İgennernéñ ölgérüyé kırdá,   Ekinleriolgunlaşıyor tarlada
Béznéñ ómér cirnéñ yeşevé.   Bizim ömür toprağın yaşamı"* (2063)

3.1.1.4. Mektup

Harras Eyüp'ün mektup temasını işlediği iirleri unlardır: "atlar Yulı, Yazalmađan ata Tuğan ığır, ıđırnéñ Ö aleté, Béz Yazđan atlar."

Teknojinin henüz günümüzün seviyesine ulaşmadığı ve yaygınlaşmadığı zamanlarda uzun yıllar insanlar birbirlerinden haber alabilmek için mektubu kullanılmıştır. Mektup sadece biri hakkında bilgi almak içinde kullanılmakla kalmayıp aynı zamanda acının, hüznün, nefretin, mutluluğun, sevincin, aşkın, sevginin, hasretin kavuşmanın bir simgesi haline de gelmiştir. Mektuplar hayatımız da o kadar büyük bir yere sahip olmuş ki edebî bir dil, mektup dili geliştirilmiş, anlatılmak istenileni sadece bu dili bilen anlayacağı şekilde şifrelere yer verilerek yazılmıştır. Harras Eyüp'de mektup konusuna iirlerinde yer vermiştir. Aynı şekilde mehtup, açık açık söylenemeyecek konuların gizlendiği diğer bir mekân olmuştur. "...Kilecekke atlar kitép bara,(Geleceğe mektuplar gider)/atlar yulı orlar arılı; (Mektupların yolu ađlar boyunca)" sözlerinde

de mektuplardan ve onların insanlarda uyandırdığı hislerin eskimeyeceğine, sonsuzluğa kadar gideceğine inandığını görüyoruz.

*“Kitérelér hátlar Tukaylarnı, Getirsinler mektuplar Tukayları
Celillerné, Kutuy, Taktaşnı Celilleri, Kutuy, Taktaşu
Béle alar béznéñ yuğaltmasnı, Bizimle beraber onlar da kaybetmez mi
Bér yuğaltsağ kábat tapmasnı! Bir kez kaybetsek tekrar bulunmaz mı!”(2106)*

*Sargaysa da kile, tavşalsa da, Endişelense de gelir, yıpransa da,
Üt éçénnen soldat hátları: Ateş içinden asker mektupları.” (2108)*

*Yeşérép kéne hátlar yazdık sézge, Gizleyerek mektuplar yazdık size
Vaqlamasın söyüné yatlar. Parçalamasın sevgini yabancılar
Yeşlék turgayları bulıp kiler Gençlik turgayları olup gelir
Gómérégezge Ömrünüze
béz yazğan hátlar. Bizi yazan mektuplar. (3728).*

3.1.1.5.Şiir

Şairin diğer bir değindiği konu ise şiir olmuştur. Şiire, gönül vermiş bir şair olan Harras Eyüp kimi zaman şiirlerin hislerine tam manasıyla tercüme olamamasından, şiirinin yetersizliğinden yakınmıştır. *Şiğirnéñ Öç Håleté* adlı serbest nazımla yazdığı şiirinde şiiri üç alt başlıkta incelemiştir. Bunlar; İlki yeni yazılmış taze şiir, ikincisi tamamlanmayıp yarım kalan şiir üçüncüsü ise yazmaya artık tövbe edilmiş şiir. Bir süre yazmaya ara veren şair bunu “kafiye felan gelse dilime/ ağzımdan yel alsın” şeklindeki mısralarıyla okuyucularına iletmiştir.

*Eytélmi sulğan söyüder, Söylenilmiyor solmuş sevgidir,
Kanatı sığın köydér, Kanadı kırılmış türküdür,
Özélép kalğan gomérdér Bölünerek kalan ömürdür
Temamlanmağan şiğır... Tamamlanmayan şiir...”(3041)*

3.1.1.6. Gurbet ve Özlem

Harras Eyüp: “Şeherge Kilgen Avıl Balasına” adlı şiirinde gurbette olmanın zorluklarını dile getirmiştir.

Köyünden ayrılmış bir çocuğun köyüne, ailesine olan özlemi dile getirilmiştir. Köyünden ayrılan çocukların öz benliklerinin, imanlarını da yitirdiklerini, mal, mülk ve koltuk sevdasına kendilerine yakışmayan davranışları yaptıklarına değinmiştir. Yılıy alğan çakta yıla, yaktaş, (Ağlıdığın zamanda ağla, hemşehrim,)/Yılağanda elé ömét bar...(Ağladığın zaman ümit var...) sözlerinde de şairin çocukluğunda kalan köy hayatına bağlılığın iyi olacağını, kendi özünü yitirerek başkalaşmayacağını vurgular.

*“Sağınğanıñ sizdérmeske télep, Özlediğini hissettirmemeyi dileyip
Yeşérén géne yılap alasıñ Gizli gizli gözyaşı dökersin
Şeherlerge kérép adaştıñmi, Şehirlere girip yolunu kaybettin mi,
Í avılñuñ moñlı balası?! Ey köyümün kederli çocuğu” (2868).*

Şair, Tatar direnişinin önemli sembollerinden biri ve Tatarların kahraman şairi Musa Celile⁸ olan özlemine şu mısralarda dile getirmektedir:

*“Yıllar kiçép, kaytıp citken ilge, Yıllar geçmiş dönüp gelmiş memlekete
Sürélmişçe yörek tibésé: Yavaşlamadan yürek çarpıntısı
Tétrendére canı sağıyrnéñ bu Titrete canı şairin bu
Bézneñ könge kérép kilésé. Bizim hayatımıza girişi.
Kayta Musa... Dönse Musa
Tik haman da elé Fakat daima
Cırlar citmi defter biténe, Türküler yetmiyor defter sayfasına” (2455)*

3.1.1.7. İthaf Şiirleri

Harras Eyüp’ün şairlere ithafen yazdığı şiirleri şunlardır: “Ağkoş Külénde, Sibgat Hekim Töşé, Kalka Tufan, Yuksınuv, Ğarmun, Avılımda Şundıy Şağıyrler Bar. Köyler Tügél İdé, Ferman”

Eyüp’ün *Yöz Yaqtısı* adlı şiir kitabında Tataristan’ın önde gelen halk kahramanlarına, şairlere, sanatçılara, devlet büyüklerine hitaben yazdığı şiirler önemli bir yer tutmaktadır. Tatarların tutsak şairlerden Hasan Tufan ve Fatih Kerim’in hapis hayatlarını konu alan mısralar şu şekildedir:

⁸ Ayrıntılı bilgi için bkz. Gözde Güngör, “Tatar Şairi Musa Celil Ve Moabit Defterleri”, *Türk Dünyası*, Sayı 36. s.43-54.

“*Akkoş külé. Ak kayınnar.* *Kuğu gölü. Ak kayınlar*
Bérénçé yaz Tufansız... *Birinci bahar Tufansız*
Küké yılıy: «Yuk-yuk, yuk-yuk!..» *Guguk kuşu ağlar “Yok yok yok yok!”*
Ničék yeşer ul ansız? *Nasıl yaşar o onsuz?”(2340)*

“*Ĥesen Tufan bélen Fatih Kerim* *Hasan Tufan ile Fatih Kerim*
Oçraşkannar, iméş, törmède. *Karşılaşmışlar zindanda.*
Yılıy-yılıy koçaklaşkan alar, *Ağlaya ağlaya sarılmışlar onlar*
Bér ananıñ ulları sıman; *Bir ananın oğulları gibi” (2364)*

«Yuk-yuk, yuk-yuk...Ul kitmedé!» (“Yok yok yok yok... O gitmedi!”)
 /İşanmıylar kükéler. (İnanmıyor guguk kuşları) sözlerinden de büyük şair Hasan Tufanın
 gönüllerde olan yerini dile getirmiştir.

3.1.1.8. Merhamet

Ferdi temalardan bir diğeri ise merhamettir. Şair birçok şiirinde tek mısra bile olsa
 merhamet meselesine değinir. Ancak tamamen başlık ve konu olarak “Merhmet”
 şiirinde detaylı olarak bu konuyu işlemiş ve yeryüzündeki tüm kötülük ve acıların yok
 olması için merhameti çağırır.

“*Kil, Merhmet,* *Gel, Merhamet,*
Cirde her Usallık, *Yeryüzündeki her acımasızlık*
Herbér Mekér kıalsın ciñélép; *Her bir kötülük yenilerek kıalsın*
Doşmanıma, doslarıma kil sin, *Düşmanıma dostlarıma gel sen*
Üzéme kil lekin iñ élék!.. *Kendime gel lakin en önce!..”(2734)*

3.1.2. Dinî Konular

3.1.2.1. Namaz

Şair “Ĝıybadet, Biş Vaqıt Namaz; İrtengé Namaz, Öyle Namaz, AĤşam Namazı,
 Yastu Namazı, Disbé” adlı şiirlerinde dini değerlere yer vermiştir.

Çarlık Rusya dönemiyle başlayan, Sovyet Rusya ile devam eden ve hala günümüzde Rusyanın açıktan veya gizli olarak devam ettirdiği Hristiyanlaştırma⁹ politikası Müslüman Tatarlar üzerinde etkisini sürdürmeye devam etmektedir. Dinî yönden büyük bir baskı gören Kazan Tatarlarından zamanla bu zulme boyun eğip Hristiyanlığı kabul edenler olmuştur. Tatar toplumunda hızla yıkılan dinî değerler Harras Eyüp'ün özellikle işlediği konuların başında gelir. Şair, müslümanlığın unutturulmasından, dua bilmeyişlerinden, namazın kılınmayışından duyduğu rahatsızlığı poema ve şiirlerinde açıkça dile getirmiştir.

Şair özellikle *Biş Vaqıt Namaz* adlı poemasında ibadetten ve namaz vakitlerinden bahseder. Bu poemayı sabah namazı, öğle namazı, ikindi namazı, akşam namazı ve yatsı namazı olarak başlıklara ayıran şair poemaya eüzü besmele ile başlar ve yatsı namazı bölümünü de dua ile tamamlar.

*“Doğa bélmim, dörös. Onuttırıp   Dua bilmem doğru dürüst unutturup
Ölgérgenner indé doğamni...   Vaktinde yetişenler şimdi duamı...
Buldıralsa, yarlıkasın Hoday   Yaratsa, bağışlasın Allah
Bu yulı da yula bozgannı: Bu yolu da yolu bozanı da:”*(2164)

“Bélem, kıçkırırılar: «Bulmıy namaz bolay!..;» “Bilirim, feryat ederler: “Olmuyor namaz böyle!”

*Yüri kılanmıymın yarlıkasın Hoday.   Kasten yapmıyorum bağışlasın
Allah'im.”* (2184)

*Gönağ eşler kıla adem tav-tav öyép. Günah işler yapar insanoğlu dağ dağ yığıp
Koyaş yarlıkasın, yarlıkasın Galem... Güneş bağışlasın, bağışlasın Âlem...
(2195).*

*“Gómérlernéñ öyle turı citken...   Ömürleri öğleye doğru gelen.
Ayırılıp kazna eşénnen,   Ayrılarak mal mülk işinden,
Kuyıp torıp dönya meşekatén,   Koyup dünya meşakkatini,
Kémlégémné iske töşérem.   Kimliğimi akla düşürürüm*

⁹ Ayrıntılı bilgi için bkz. Fevziye Beyremova, “18. Yüzyılda Sibiryá'da İslama Karşı Saldırı Ve Tatarların Zorla Hristiyanlaştırılması”,(Akt. Ercan Alkaya) Turkish Studies, Volume 9/4 Spring 2014, Ankara, s. 25-30.

*Télek téler izgé seğatlerde,
Feréşteler iñer minutta
Üz-üzémné iske töşéremén...
Hoday barın béle torıp ta!*

*Dilek diler mübarek saatlerde
Melekler iner dakikada
Kendi aklıma düşürürüm.
Allahın varlığını bilerek de!” (2209)*

*“Namazlıkka başıñ orasıñmı,
Yılıysiñmı cirge kaplanıp,
Ġamel kirek adem balasına
Yeşegenén cirde aklarlık.
Bér Hodayém ġafu eyler elé,
Ġél yarlıkar diyép uylama,*

*Namazlıġa başını koyuyor musun
Aġlıyor musun yere kapanıp,
Amel lazım insanoġluna
Yaşanan yerde temizlik
Tamamen Allah ’ım affeder bugün,
Her zaman baġışlar diye düşünme” (2237)*

Eyüp, aynı zaman “Sıyalırmı Hoday ceygen namazlıkka? (Sıġar mı Allah serilmiş namazlıġa?)” sözünden Allahın sonsuzluġundan Allah sevgisinin eşsizliġinden bahseder. Aynı zamanda “Ġoméréñné ġazalarġa ġaldırġansıñ, (Ömrünü kazalara bıraktımısın) sözünden de kazalara bırakılan namazlara vurgu yapmaktadır.

*Siña bilgélé, Teñrém,
Dehri bulası idém...*

*Sen bilgili Tanrım
Dinsiz oluyordum... (2268)*

*Ahırette de dönyanı
Afetten yolasıdır...*

*Ahırette de dünyanı
Felaketten kurtarasın... (2302)*

*“Büten taġın kémnen sorıym, i Rabbém!
Cir yözéne ġıybret öçén nik yarattıñ:
yarattın “(2259)*

*Başka kimden isteyeyim Ey Rabbim
Yeryüzüne ibret maksadıyla mı*

*“Béznéñ öçén iman şuldır: bu dönyanıñ
Ġarasına mana-mana canıñ aġart...
aġart.” (2265)*

*Bizim için iman şudur: bu dünyanın
Karasına boyaya boyaya gönlünü*

Şair “Ġamelleréñ sinéñ ihlas bulsın! (Amellerin doğruluk olsun!)” sözüyle de imanın da ibadetinde salih amellerle doğru bir şekil yapılması gerektiğini vurgular.

3.1.2.2. Kader ve Amel Defteri

Şairin şiirleri şunlardır: “Tekdir Ġalemé, Ġamel Defteré, Térék Suví.”

Şair, “Amel Defteri” adlı şiirinde ömrün kendisinin bir amel defterinden ibaret olduğunu söyler. Hayat denilen bu yolda kişinin yaptıkları bu deftere doldurulacaktır. Şair de bu gerçeği dile getirir.

*“İsep-hisap şuşı dönyada uq,
Gómér üzé gamel deftere* *Plan hesap şu dünyada çok,
Ömrün kendisi amel defteri.”* (2012).

*“Kılır eşler tav kaderlé iken
Yeşev digen yulğa çığılğaç.
Üz defterém lekin üzém yazam,
Ferésteler kılı çıdamas!..* *Yapılan işler dağ kadar meğer
Hayat denilen yola çıkılınca
Kendi defterim lakin kendim yazarım
Meleklerin kolu dayanmaz!”* (2016).

*“Yağşısın da yaza, yamanın da,
Kém töşergen mondıy hellege?
Niler öçén géne birgennerdér
Bu cezayı méskén qalemge?* *İyisini de yazar, kötüsünü de
Kim düşürmüş böyle hallere?
Neler için sadece vermişlerdir
Bu cezayı bahtsız kaleme?”* (2122)

*“...Bér yılıdır takdir qalemneré
Tekdirlerné yazar aldınnan...
Yalnız ağlıyordur takdir kalemleri
Kaderleri yazar önden... (2130)”*

3.1.3. Millî Konular

3.1.3.1. Vatan Sevgisi

Şairin vatan sevgisi temalı şiirleri şunlardır: “Kaytıp Bargan Çakta Möslimge, Öy Salu, Niçe Ğasır Yılıy Yağqub, Enkeyge Kaytu.”

Harras Eyüp’ün şiir ve poemalarında millî temalı şiirlerinin başında vatan, vatan sevgisi ve hürriyet gelmektedir. Her türlü anlamda zengin bir coğrafyada yaşayan Tatarlar uzun yıllar birçok millete özellikle Ruslara karşı milli mücadele vermişlerdir ve vermeye de devam etmektedirler. Özerk bir cumhuriyet olarak varlıklarını devam ettirmelerine rağmen ekonomik ve sosyal açıdan günümüzde de birçok baskılara maruz kalmaktadırlar. Bu durum karşısında üzüntü yaşayan şairimiz Harras Eyüp özellikle poemalarında yaşadıkları bu baskılara yer vermiş ve şiirlerinde her fırsatta vatandan, vatan sevgisinden ve özlemini çektiği özgürlükten bahsetmiştir. Bunu yaparken de bazen açıkça dile getirmiş bazen de mısralarını büyük bir özenle gizlemiştir.

Harras Eyüp, Su Heteré adlı poemasında vatan, vatan sevgisi gibi konuları tabiat ögesi olan su motifinden yola çıkarak ele almıştır. Bu poema birçok ferdi ve sosyal temayı aynı anda içinde barındırmaktadır. Bu nedenle birçok temada bu poemaya ve poemadaki mısralara sık sık yer vereceğiz.

Şair, Çarlık Rusya döneminde Tatarların bağımsızlığına yönelik uygulanmış olan politikalarından oldukça rahatsız olmuş ve bu politikaların Tatarların millî kimlik duygusunu yıkmadığını ve bugün de yıkamayacağını, Tatar halkının bir dönem mankurtlaştırılmaya çalışıldığını fakat bunun bir daha olmayacağını dile getirir. Aynı zamanda büyük bir tarih şuuruna sahip olan Tatarların geçmişlerini unutmadıklarına şu dizelerde şahit oluruz:

<i>Doşman söyénmesén mañkortlarğa</i>	<i>Düşman sevinmesin mankurtlara</i>
<i>Eylendé, dip, halıķ ulları,</i>	<i>Döndü diye halk oğulları</i>
<i>Kileçekke ağa Kazan-yılğa</i>	<i>Geleceğe akar Kazan yıla</i>
<i>Onıtmağız élé ul barın...</i>	<i>Unutmayız daha o olduğunu...(19)</i>

Tatarların kalbinin attığı yer Kazan şehrinin esir olduğu günleri ağır azap olarak gören şair, o günleri şu mısralarında ele almıştır.

<i>Heterlevleré de avır ğazap</i>	<i>Hatırlaması da ağır azap</i>
<i>Ul könnerné...</i>	<i>O günleri...</i>
<i>Alla saklasın!</i>	<i>Allah korusun!</i>
<i>...Niçénçé kön kamalıştı şeher,</i>	<i>...Kaçınıcı gün kuşatma da şehir</i>
<i>Kal'ğa öslerénde aķ tötén...</i>	<i>Kale üstlerinde beyaz duman</i>
<i>Siña şatlık kayan: kilsén, Kazan,</i>	<i>Sana mutluluk nasıl gelsin, Kazan (27)</i>

Vatan, Türk toplumları için en kutsal öğelerden biridir. Onun bir parça toprağını bile düşmana ezdirmemek için gencinden yaşlısına, çocuğuna, erkeğinden kadınına kadar herkes ölümü göze alır ve vatanının müdafaası için aslanlar gibi cenk meydanında savaşır. Bunun en iyi örneğini Millî Mücadele döneminde gördük. Aynı şura sahip Türk kadını birçok defa vatan müdafaasında vatanperver erkeklerden geri kalmayı kendilerine utanç saymışlardır. Nitekim Kazan'ın işgali sırasında yaşanan zulme dayanamayan kahraman Tatar kadınları da büyük bir direnişe geçmiştir. Yaşanan bu hadiseyi şairimiz bu mısralarda ele almıştır.

<i>Eçe küz yeşlerén éçke yotıp,</i>	<i>Acı gözyaşlarını içine akıtıp</i>
<i>Ahır çikte çığa hatın-kızlar</i>	<i>En sonunda çıkar kadınlar.</i>

İlbasarğa karşı hencer totıp... İşgalciye karşı hançer tutup...
Yıla, Kazan! Ağla Kazan.
Yetim uramnariñ Yetim sokakların
Ul çağında yılıy almağandır O zamada ağlamayandır.
Sabıylarğa hetlé kanı akkaç, Küçük çocuklara kadar kan akınca
Yeşén tüger kéşé kalmağandır. Gözleri umut ışığı saçan insan kalmamıştır (94).

Şair verilen mücadelede asıl kahramanların Tufan ve Kerim olduğunu dile getirir. Aynı zamanda bizim edebiyatımızda vatan, milli mücadeleyi konu almış şiirlerde isimsiz kahramanların hepsine birden “Mehmet” veya “Mehmetçik” şeklinde ortak bir isim verilmiştir. Eyüp’de vatanperver isimsiz kahramanların hepsini Tufan ve Kerim olarak adlandırmıştır. Aynı zamanda “Tarihin tamamı/Yusuflar... Alimcanlar...” sözleri ile de Tatar halkında vatani ve milleti için canını veren, verecek olan sayısız, isimsiz kahramanların çokluğunu da dile getirmiştir.

Asıl yégétlerén ilnėñ Asıl kahramanları memleketin
Tufanın, Kerimnerén... Tufanı, Kerimleri...
Kémner bélsén niden bolay Kimler bilsin neden böyle?
Yarlarğa berélgenėñ! Sahillere çarptıgını! (175)

Harras Eyüp günümüzde Tatar halkının milli benlik ve değerlerini yitiriyor olmasından oldukça rahatsızlık duyuyor ve şiirlerinde bu durumu oldukça ağır bir dille eleştiriyor.

Évéréldėñ kémge sin?! Değiştin pek çok şeyden mahrumsun?
Çakırğan cirge barasıñ, Çağrılan yere gidersin,
Kuğan cirden kitesėñ... Kovulduğun yerden gidersin.
Kuğan çirler Tuğan cirėñ Kovulduğun yerler Ana vatanın.
Bulsa, ni hel itersėñ? Olursa ne yaparsın?(205)

Vatan, bayrak, dil ve din bir milletin var oluş sebeplerinin başında gelen temel öğelerdir. Şair de vatanını, benliğini korumak ve yönünü bulmak için kible olarak görmüştür. Eyüp, kiblem dediği vatanına olan bağlılığını şu mısralarda dile getirmiştir.

Kıyblamnu min tuğan tufragımnı Kiblemi ben vatan toprağımı
Büten kıyblalarğa almaşmam! Başka kiblelere değışmem! (3594).

3.1.3.2. Hürriyet

Şairimiz “Közge” adlı şiirinde, Tataristan’ın içinde bulunduğu durumu, bağımsızlık isteğini ayna benzetmesi ile dile getirmiştir. Başkası tarafından verilen kıymetlerin gerçek olmadığına, gerçekmiş gibi görülmesi için her türlü hileye başvurulup süslenip püslenmesinden, gerçek kıymetin ancak insanın ya da toplumların bizzat kendi kendine vereceği kıymette saklı olduğunu düşünen şair, Tatar halkının sahte kıymete aldanmış olmasından yakınmaktadır. Bu durumu da şu mısralarla dile getirmiştir.

<i>Zatlıdan da zatlóbızdır sıman:</i>	<i>Kıymetliden de kıymetliyizdir sanki</i>
<i>Bar dönyabız hezer közgélé.</i>	<i>Var dünyamız şu an aynalı</i>
<i>Üzébézné elle kürmi torsağ,</i>	<i>Kendimizi belki de görmüyorsak. (1433).</i>
...	
<i>Sténada közgé, işéklerde...</i>	<i>Duvarı ayna, kapılarda...</i>
<i>Tüşemnerge közge tézdeler.</i>	<i>Tavanlara ayna dizdiler.</i>
<i>Qaya barsañ, şunda qarşılıylar</i>	<i>Nereye gitsen, yine karşılıyorlar</i>
<i>Ézerlékli bézné közgéler.</i>	<i>Altın kemerli bizi aynalar</i>
<i>Üzébézné közgelege şulay</i>	<i>Kendimizi aynalara şöyle</i>
<i>Buldıralğan çaqlı tördék béz.</i>	<i>Yaratılana doğru sözü gizledik biz. (1440)</i>

Şair memleketin içinde bulunduğu siyasi yapının bir tasvirini yapmakla kalmamış aynı zamanda bu kötü gidişatı gören insanlara karşı alınan tavırdan da bahsetmiştir. “Mankurlara / Dönüştük mü yoksa biz?” diyen şair içinde bulunulan durumu başka bir boyutta yansıtmaya çalışmıştır. Eyüp, tüm bu siyasi ve toplumsal yapının genel bir özetini yansıtmak için “göğündeki yalan güneş” tabirini kullanmış ve halkın içinde bulunduğu duruma karşı uyanması ve bilinçlenmesi için durumu çarpıcı bir şekilde tasvir etmiştir. “Memleketin aynası Hürriyet!” diyerek de açıkça dileğini belirtmiştir.

<i>Döréslékné kürép torğan öçén,</i>	<i>Gerçekliği gören için,</i>
<i>Közgélerné berép vatqannar.</i>	<i>Aynaları çarpıp parçalamışlar.</i>
<i>İl közgeséz kalğan...</i>	<i>Memleket aynasız kalmış...</i>
<i>Aldanğan ul</i>	<i>Aldanmış o</i>
<i>Kügéndegé yalğan koyaşka;</i>	<i>Göğündeki yalan güneşe;</i>
<i>Açılmağan küzler,</i>	<i>Açılmamış gözler (1543).</i>

Şair, Tataristan’da hem Tatarca hem de Rusça ‘nın kullanılmasına karşın Tatar halkının daha çok Rusçayı kullanmasından yakınıyor ve bu durumu şu mısradan dile getiriyor.

Yörmibézmé tuğan télébéзде   *Yaşamıyormuyuz ana dilimizde (1608)*

3.1.3.4. Kültürel Miras

Harras Eyüp’ün kültürel miras temalı şiirleri şunlardır: “Kiçké Uym, Tatar Cırı, Yörek Atım, Beyremner, Sabantuy, Şığır Beyreménde, Ğarmun Beyremé, Köyler Tügel İdé, Köy, Sabantuy Bulıp Uzğan Meydanda, Qayda Sin, Ğarmun?.”

Bir milleti millet, bir toprak parçasını da memleket yapan unsurlara sıkı sıkıya bağlı olan milletin her bir ferdinin gönülden bağlı olduğu örf adetlerini, törelerini gelecek nesillere aktarması gerekmektedir. Bu örf adet, anane, millet, vatan, bayrak, hürriyet bilinci, türküler, dini ritüeller, düğün, ölüm ritüelleri vs. daha birçoğu kültürel miras adı altında anılmaktadır. Bu mirastan biri olan bayramlar; Harras Eyüp tarafından şiirlerinde sıkça kullanılan unsurlardan biri olmuştur. Bayramların güzelliğini dile getiren şairimiz “Beyremé bar ıalığı bay ıalığı, (Bayramı olan halk zengin halk,) / Beyremlé de, cırlı da sin, ıalığım, (Bayramlısın da türkölüsün de halkım)” sözleriyle de Tatar halkını över. Şairin bayramlarla ilgili düşünceleri şu şekildedir:

“Kéşéléknéñ üze şıkéllé ük,   *İnsanlığın kendisi gibi,*
Borınğıdan kile beyremner,   *Pek eski zamanlardan gelir bayramlar*
Şatlıkların beyrem ite kéşé,   *Sevinçleri bayram ede insan*
Beyremnerde olı yemner bar.   *Bayramlarda büyük güzellikler var” (1897)*

“Beyremnerde beıét tantanası,   *Bayramlarda baht töreni,*
Can saflığı, küñél yaqtısı.   *Gönül saflığı, gönül aydınlığı” (1904)*

Kökleri çok eski zamana dayanan Sabantoy bayramı Tatarların ekinle, çiftçilikle ilgili kutladığı bayramdır. Halkın gönlünde büyük bir yer tutan bu bayram Sosyet döneminde yapılan tüm baskılara rağmen vazgeçilmeyerek günümüze kadar süre gelmiştir. Kazan Tatarları dünyanın her neresinde olurlarsa olsunlar bu bayramı kutlamışlardır. Günümüzde Sabantoy kutlamaları eskiye nazaran seyrekleşmiş olsa da kutlanmaya devam etmektedir. Sabantoy kutlamalarını geçmişle gelecek nesillerin

arasındaki manevi bağı koruyan bir değer olarak gören şair, oldukça lirik bir anlatımla Sabantoy bayramını mısralarında işler:

*“Yalannarda sabantuylar görli,
Behétlésé ilnéñ bügen min.
Hetfe kébék yeşél yalannarğa
Açıp salğan halkım küñélén...*

*Kırlarda sabantoylar gürlüyor
Bahtlısı memleketin bugün benim
Kadife gibi yeşil kırlara
Açıp salmış halkım gönlünü”*(2088).

*Kiçe monda sabantuy görledé,
Cıydı, küreştérdé bu meydan,
Babaylarnıñ kaynarlığı kayttı,
Kunakçılık küçté yıllardan.*

*Dün burada sabantoy gürlédi.
Topladı, görüştürdü bu meydan
Dedelerinin sıcaklığı geri geldi.
Misafircilik göçtü yıllardan* (2807)

Şairin kültürel miras olarak gördüğü diğer şey ise türküdür. İnsanlar her türlü hislerini sevinçlerini üzüntülerini, aşklarını, ayrılıklarını, ölümü, doğumu kısacası yaşadıkları her şeyi türkü yakarak dile getirmişlerdir. Bu şekilde bir nevi hislerine ölümsüzlük kazandırmışlardır. Yüzyıllardır süren bu türkü söyleme geleneği bugün de insanların hislerini, anlatmada önemli bir rol oynamaktadır. Türkü Tatarlarda cır olarak adlandırılmıştır ve Tatarlar hislerini cırlar aracılığıyla anlatıp gönülden gönüle geçmişlerdir. Halk kültürünün en önemli unsurlarından olan türkünün yitip gitmesine gönlü razı olmayan Eyüp, şiirlerinde sıkça cırlara yer vermiştir ve hatta bu cırlardan yola çıkarak şiirler de yazmıştır. Rus yönetimin baskılarına ve asimilasyon politikaları nedeniyle Tatarların kendi anadillerini rahatça kullanamamalarından yakınan şair, türküleri sayesinde Tatarların nefes aldığını vurgulamıştır.

*Télséz kala yazğanda da
Cırlı buldı Tatar İlé*

*Dilsiz kalacağımız vakitte de
Türkülü yaşadı Tatar Devleti* (2522).

*Halık kader halıknı sin
Yeşerteséñ, tatar cırı!*

*Halk gibi halksın
Yeşertesin Tatar türküsunü* (2528)

*Kiç utırıp siña cırlar yazdım,
Cırlarıma tuldı kiçlerém
Utka sala bardım kiçlerémné,
Kiçérsene, elle nişledém.*

*Akşam oturup sana şarkılar yazdım
Şarkılarıma doldu akşamlarım
Ateşe koydum akşamlarımı
Geçirsene yoksa ne yaptım*(3789)

Harras Eyüp'ün işlediği diğer bir konu ise Tatarların çalgı aleti olarak kullandığı garmondur. Şair şiirlerinde garmonu ayrı olarak ele aldığı gibi türkülerle, şarkılarla beraber de işlemiştir. Eyüp'ün şiirlerinde bu müzik aletine özellikle yer vermiş olması, bu çalgının milli kimlik ile özdeşleşmiş olmasından kaynaklanmaktadır.

Yalannarda sabantuylar görli. Kırlarda Sabantoylar gürler.
Yeş yégétler sıza garmunın. Genç yiğitler ustaca çala garmonu
Uynaqlatıp ciller alıp kite Oynatarak rüzgârlar alıp gider
Yıraqlarğa ğarmunnar moñın. Uzaklara garmonların ezgisi (2068)

Uramnarda ğarmun beyremneré, Sokaklarda garmon bayramları,
Beyremnerden niçék qalasıñ?! Bayramlardan nasıl mahrum olursun?
Özgelene ğarmunnarı ilnêñ, Parçalana garmonları ilin
Uyadırğa adem balasın. Uyandıra insanoğlunu. (2549)

Öyde, belki, bér ğarmun da çiter Evde, belki bir ğarmun da yeter
İlge köyné kayan alasıñ?! Memlekete türküyü ne zaman alıyorsun?
Kémnéñ géne tınıç iken canı Kimin suskunmuş acaba canı
İl qaderlé ilge köy kirek! Memleket kıymetli memlekete türkü gerek? (844)

Şair köy hayatına büyük önem vermekte olup özellikle toplu şekilde oynanan akşam oyunlarının birlik ve beraberliği pekiştirdiği gibi oynayanlara da güzel hisler verdiğine inanmaktadır. Bir kültürel miras olan bu oyunların oynarken söylenen mani, şarkı, türkü ve tekerleme gibi unsurların da yaşatılmasını, unutulmamasını diliyor.

Avıllarda kiçké uyin Köylerde akşam oyunu
Bulmıy indé, onıtıldı... Olmuyor şimdi unutuldu...” (2849)

Yöreklerén cıltadır Yüreklerini ısıtır
Kiçké uynnar kaynarlığı... Akşam oyunların sıcaklığı... (2863)

3.1.4. Sosyal Konular

3.1.4.1.Söz

Dil, bireyin birbiriyle ve bireyin toplumla olan ilişkisini sağlayan en önemli araçların başında gelir. Bu bakımdan dili doğru ve etkili kullanma bireyin toplumsal ilişkilerini belirlemede önemli bir yere sahiptir. Bunu önemini; Yunus Emre “ Söz ola kese savaşı/ Söz ola kestire başı/ Söz ola agulu aşı/ Yağ ile bal ede bir söz” diyerek ortaya koymuştur. Harras Eyüp de iyi ve kötü sözün bıraktığı etkiyi mısralarında dile getirmiştir:

*“Yaman süzler avır yara salsa,   Kötü sözler onulmaz yara açsa
Télgelese eger sézné бүгэн,   Dilimlese eğer sizi bugün,
Canıgıznu savıktırır öçén   Canınızı iyileştirmek için
Kayan alıym iken térék suvın?!   Acaba nerede alayım can suyunu?” (2145)*

*“Kéşege bit bér cılı süz cite...   Kişiyeye tek bir sıcak söz yeter.
Şul bulğandır, belki, térék suvı;   Budur belki can suyu” (2147)*

*Yahşı süzém!   Güzel sözüm
Térék suvı bulıp   Can suyu olup
Sibél elé бүгэн çorıma sin!   Yayıl bugün çağıma sen (2152)*

3.1.4.2. Öğüt

Şair “İkmet” adlı şiirinde Tatar halkının ekmeğe verdiği önemi dile getirir:

*“Kéşe bélen gél yeneşe İkmek   İnsan ile Ekmek her zaman
Kırda, yulda, tabın yanında.   Kırda, yolda, yemek sofrasının yanında” (3116)*

*“Hemmebézden ölkenrektér ul,   Hepimizden daha eskidir o,
Yeşesek te cirde nihetlé;   Yaşasak da yeryüzünde kaç;
Şuňa hörmetlédér isémé aniñ,   Ondan ötürü hürmetlidir adı onun
Şuňa, gaziz, şuňa hikmetlé.   Ondan ötürü, aziz, ondan ötürü hikmetli.” (3122)*

3.1.4.3. Sosyal Yozlaşma

Harras Eyüp’ün sosyal yozlaşma temalı şiirleri şunlardır: “Avıl Canı, Bazarlar, Küter, Sabantuy Bulıp Uzğan Meydanda, Enkeyge Qaytu.”

Sovyet döneminde başlayan Tatar kültürünün sistemli bir şekilde bozulma politikası bugün hala devam etmektedir. Şair, poemalarında bu bozulmayı ve buna destek veren yöneticileri eleştirmiştir. Eyüp, bu problemi en net şekilde Köy Hayatı ve Bazarlar adlı poemasında gözler önüne sermiştir. Yaşanan yozlaşma sonunda halkın ahlakını yitirmesini eleştirdiği mısralar şu şekildedir:

*“Vaqlıqları öçén tügél, cirné   Alçaklıkları için değil yeryüzünü
Aklıqları öçén yarattım.   Ahlaklı oldukları için yarattım.”(2503)*

*Béz bit bolay tüben tügél idék,   Biz elbette bu şekilde alçak değil idik,
Éçkérsezlék kaytқан kunaқ bulıp,   Hilesizlik geri gelmiş misafir olup, (2814)*

Şair, okumak için ya da başka nedenlerden dolayı köylerini, memleketlerini bırakıp giden çocukların, içine düştükleri sosyal ve kültürel ikilemlerden annelerinin desteğiyle, tekrar memleketlerine dönerek kurtulabileceklerini ve özlerine sahip çıkabileceklerini dile getiriyor.

*“Balalarıñ bérük yatқа birme,   Çocuklarını asla yâda verme,
Turı yulğa kündér, inandır!   Doğru yola alıştır, inandır!
Hoday ğına béle iké iman   Allah tek bilir iki iman
Bér kuvişқа niçék sıyğandır?!   Bir kovuğa nasıl sığmıştır?!”(3660)*

Doğup büyüdüğü yerden, köyünden uzak kalanların memlekete dönme arzusunu işleyen şair, aynı zamanda Rus yönetiminde yaşamak zorunda oldukları şeylerden de bahseder:

*“Kaldırmadıñ namaz-niyazıñnu   Bırakmadın namaz niyazını
Ĝamelleréñ bézge yat idé;   Amellerin bize yabancı idi;
Öyretkenéñ, iméş, hata sinéñ,   Öğretmişsin, güya, hata senin,
«Alarnıķı» ğına haқ idé.   “Onların ki” tek hak idi.”(3656)*

3.1.4.5. Doğal Felaketler

Hirosima Taşı Monoloğı, Aқ Météor, Bér мүd Öçposmağı

Hiroşima’da yaşanan insanlık dışı olaya sessiz kalamayan şairimiz bu konuyu “Hirosima Taşı Monoloğı” adlı şiirinde işlemiştir:

*“Atom bombası şartlağanda   Atom bombası patladığında
Nurlanış neticesénde bér   Nurlanış neticesinde bir*

Kızçık sureté taşka uyılıp kalğan Küçük kız sureti taşa oyulmuş” (2926)

*E ul könné miña bér kız kildé, Oysa o gün bana bir kız geldi
Aķ kübelek uynap yörgen kük... Beyaz kelebek oynayarak giden gök...
Bér mizgélde taşka eylendé ul, Bir zamanda taşa döndü o,
Yaman efsén uķıp örgeren kük. Kötü efsun okuyup üfürmüş gök (2938)*

1908 yılında Sibirya’da meteor felaketi yaşanmıştır. Bu olay çok büyük yıkımlara neden olmuş ve çok fazla canlı zarar görmüştür. Yaşanılan bu felaketin meydana geliş şeklini canlı bir üslup ile kaleme alan şairimiz kaybedilen hayatlara dikkat çekmiştir.

*Sızılıp kala aķsıl éz géne, Gözüküyor beyazımsı iz sadece
Dulķın kaĝa yarga işélép. Dalgalar vuruyor yara sarılarak.
...Aķ météor çorlar östénde ...Ak meteor çağlar üstünde
Balkıp uzıp bara Kéşélék... Parlayarak gider İnsanlık... (3985)*

Şair dünyaca bilinen ve birçok hikâyeye konu olan ve şeytanın yuvası olarak tanımlanan bermuda şeytan üçgenini şiirine konu etmiştir. Eyüp bu mısralarda üçgene ait dikkat çeken noktalara değinmekle beraber, gerçek hayatta bir kişinin insani değerlerini çok çabuk yitirdiğine de imada bulunmuştur. Diğer insanlar tarafından bu durumun farkına varılmıyor oluşu özellikle üzerinde durmak istediği asıl meseledir. Yitip giden insani değerler karşısında insanların bu şekilde tepkisiz kalması karşısında “Orası tuhaf” sözü ile şaşkınlığını da dile getirmiştir:

*“Elle nindi şaytan öçpoçmaĝı: Acaba hangi şeytan üçgeni
Samolétlar, iméş, yukķa çıĝa, Uçaklar, güya, boşuna çıkar
Yalĝıslar ķompas hem seĝatler... Yanlış hem pusula hem de saatler...
Ni hikmet bu? Dönya ĝaciz řuņa. Ne hikmet bu? Dünya aciz şuna. (3990)
“Kéşélékné yota bara Zaman... İnsanlığını yutar Zaman
Bérķém ĝaceplenmi Hiç kimse şaşırmıyor
Şunısı ĝacep! Orası tuhaf!” (4008)*

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ÜSLUP İNCELEMESİ II

4.1. Şiir ve Poemalarının Yapı Bakımından İncelenmesi

4.1.1. Nazım Şekli

Harras Eyüp şiirlerini genel olarak dörtlük şeklinde yazmıştır. Yalnız şiirlerinde sadece dörtlük kullanmamış beşlik nazım şeklini de kullanmıştır. Dörtlük ve beşlik nazım şekillerini karışık olarak kullandığı şiirleri de mevcuttur. Eyüp poema nazım şeklini de kullanmaktadır. Poemalarını ise serbest nazım şekliyle yazmıştır. Diğer şiirlerinde serbest nazım şekliyle yazdıkları da vardır. Genelde uzun şiirler yazan şair, bazı şiirlerini bölümler halinde kaleme almıştır. Tek dörtlükten oluşan şiiri de vardır. Poemalarında tarihi, dini ve sosyal pek çok konuyu işlemiştir. “Yöz Yaqtısı” adlı eserindeki “Su Heteré” adlı poeması tarihi konuları işlediği, “Bazarlar” adlı poeması sosyal konuların ele alındığı, “Biş Vaqıt Namaz” adlı ise dini konuların ön plana çıktığı görülmektedir. Harras Eyüp nazım şekli olarak poemanın yanı sıra koşma nazım şeklini de kullanmıştır. Poema nazım şeklindeki yazılmış şiirinden örnek şu şekildedir:

İşkilganday şehir divarına,
 Ni gomérler ağa Qazan-su!
 Magnitli tasma siman,
 Béznéñ
 Yazmışlarını yazıp alğan su.
 Vaqıt çornıy bargan...
 Bolğansa da,
 Cuyılmıydir sular heteré;
 Qırılışıp bétse béte halıq
 Su bétmidér...
 Meñgé ul téré!
 Doşman söyénmesén mañkortlarğa
 Eylendé, dip, halıq ulları,
 Kileçekke ağa Qazan-yılğa
 Onıtmağız elé ul barın... (19)

4.1.2. Nazım Birimi

4.1.2.1. Mısra Anlayışı

Harras Eyüp şiirlerinde uzun ve kısa mısraları kullanmayı tercih etmiştir. Uzun şiir olan poemalar hikâyenin şiir şeklinde kaleme alınması olduğu için şair uzun mısralarla ayrıntıya girerek açık bir anlatım ile işlemeyi tercih etmiştir.

Şairin şiirlerinde sacede hece ölçüsünü kullandığı görülmektedir. Mısralarında hece ölçüleri değişkenlik göstermektedir.

Dörtlük nazım birimiyle yazılmış şiirler:

Eyüp şiirlerini genellikle dörtlük şeklinde yazmış olsa da beşlik nazım şekliyle yazdığı şiirleri ve serbest nazım şeklini kullandığı şiirleri vardır. İncelediğimiz şiirlerin 32 tanesi dörder mısralık bendler, 31 tanesi dörder ve beşer mısralık karışık bendler, 2 tanesi dörder ve altışar mısralık bendler, 4 tanesi beşer mısralık bendler, 1 tanesi altışar mısralık bendler ve 23 tanesi serbest nazım birimi kullanılarak yazılmıştır. Bu şiirlerin genelinde hece ölçüleri birbirlerine eşit değildir.

Tütel-Tütel Aşk Bolıtlar: 4'lük mısralar şeklinde 12'li hece ölçüsüyle yazılmıştır.

***¹⁰: 4'lük şeklinde 8'li hece ölçüsü ile yazılmıştır.

Yögéremén De Çığamın: 4'lük şeklinde yazılan bu şiirde ilk ve üçüncü mısralar 8'li ikinci ve sonuncu mısralar da ise 7'li hece kullanılmıştır.

Dörtlük ve beşlik nazım birimiyle yazılmış şiirler:

At Citke Malaylar: 4'lü ve 5'li mısralarla yazılmış şiirdir. Farklı hecelerde mısraların olsa da şiirin genelinde 9'lu hece ölçüsü kullanılmıştır.

Anda Ni Bar?: 4'lük ve 5'lik mısralar şeklinde farklı hece ölçüleri kullanılarak yazılmıştır.

Çaravılada: 4'lük ve 5'lik mısralar şeklinde farklı hece ölçüleri kullanılarak yazılmıştır.

Enkeyge Kaytu: 4'lik şeklinde yazılan bu şiirin sadece bir kıtası 5 mısradan oluşmuştur ve farklı hece ölçüleri kullanılmıştır.

Beşli nazım birimiyle yazılan şiirler

Sandugaç Üléme: Tek kıtadan oluşan bu şiirde her mısra farklı hecelerde yazılmıştır.

---

¹⁰ Harras Eyüp'ün Yöz Yaqtısı adlı eserindeki başlıksız şiiridir.

Béz Yazğan Hıatlar: Farklı hece ölçüleri kullanılmıştır.

Onıttır: Genellikle 9'lü hece ölçüsüyle yazılmıştır. Birinci mısra 9, ikinci ve üçüncü mısra toplamda 9, son mısra da 9 heceden oluşmaktadır. Diğer mısralar ise 3'lü ve 6'lü hecelerden oluşmaktadır.

Altılı nazım birimiyle yazılan şiirler

Mileş: Farklı hece ölçüleriyle yazılmıştır.

Serbest Nazım Birimiyle Yazılmış şiirler

“Su Hıetéré, Bazarlar, Köy Ézlev, Avıl Canı, Yörék Atım, Közgé, Akbüz At, Sibgat Hekim Töřé, Kalka Tufan, Ğarmun, Yuksınu, Avıl Kartları, Köyler Tügel İdé, Yözyeşer Kart Bélen Oçraşu, Oçu, Pésnek, Koyaş Totulu, řiğirnéñ Öç Hıaleté, Kapka Bağanası Turında Ballada, Kaytıp Barđan Çakta Möslimge, Disbé, 2 Gönah, Biş Vakııt Namaz,

4.1.3. Ahenk Unsurları

4.1.3.1. Ölçü

Harras Eyüp, şiirlerinde ve poemalarında hece ölçüsünü kullanmıştır. şairin her mısrasının aynı hece ölçüsü ile kurulu olan şiirleri olduğu gibi mısraları birbirinden farklı hece ölçüsüyle kurulu şiirleri de vardır. Mısralarda farklı hece kalıpları kullanmak şairin anlatımına dinamizm katmıştır.

Eyüp, dörtlük ile yazdığı şiirlerinde daha çok 9'lu ve 10'lu heceler kullanmıştır. Fakat daha önce de bahsettiğimiz gibi mısralarda farklı heceler kullanmıştır.

şairin dörtlük şeklinde yazdığı 8+4=12'li hece ölçüsüyle kaleme aldığı Tütel-tütel Ak Bolıtlar şiirinden bir dörtlük:

Ata-babam küp zamannar / monnan élék 8+4=12

Bolıtlarğa ömét törtép / kitken kébék: 8+4=12

Ceyler citse, havalardan / cillé-cillé 8+4=12

Cir östéne bereketler / yava kilép. 8+4=12

şairin dörtlük şeklinde yazdığı 4+5=9 ve 4+6=10'lu hece ölçüsüyle kaleme aldığı Ğamel Defteré şiirinden bir dörtlük:

Yaşılığım, / yamanlığım şunda, 4+6=10

Cimérgeném, / urđan-çeçkeném. 4+5=9

İsep-ħisap / şuşı dönyada uķ, $4+6=10$
Ėomér üzé / ġamel defteré. $4+5=9$

şairin dörtlük şeklinde yazdığı $4+4=8$ 'li hece ölçüsüyle kaleme aldığı Tatar Cırı şiirinden bir dörtlük:

Afetlerden / tartıp al da $4+4=8$
Asılıma / kaytar mine $4+4=8$
Ėalıķ kader / Ėalıķnı sin $4+4=8$
Yeřerteséñ, / tatar cırı! $4+4=8$

Dörtlük şeklinde yazılmış Ėayın şiirinde $4+4=8$ 'li hece ölçüleri kullanılmıştır.

Ėayın şiirinden bir mısra:

Niler sinéñ / başkayıñda $4+4=8$
Sıġılasıñ / cil sayın? $4+3=7$
Ciller bélen / citekleşép, $4+4=8$
Ėaya barasıñ, / kayén? $5+2=7$

Dörtlük şeklinde yazılmış “Dönya Yaratılı” şiirinde genelde 10'lı hece kullanılmış olsa da birkaç mısra da 11'li hece ölçüsü kullanılmıştır. Bu şiirinden örnek mısra:

Yaratıla / yaratıla / dönya $4+4+2=10$
Basularġa, / urmannarġa citken, $4+4+2=10$
Kürşé avılın / bar iterge / cirde $4+4+2=10$
Avılımnıñ / şep atların / cikken... $4+4+2=10$

şair dörtlük şeklinde yazdığı “Kiķké Terezeler” şiirinde farklı duraklara sahip 6'lı, 7'li ve 8'li hece ölçüleri kullanmıştır. Bu şiirinden örnek mısra:

Açılsa eger / karşıña $5+3=8$
Yeşérén / veġdelerden, $3+4=7$
İrtege / çıġası kıyaş $3+5=8$
şuşı / terezelerden. $2+5=7$
     Cırlap uza / töslé, $4+2=6$
     Çeçek suza / töslé $4+2=6$
     Kiķké / terezeler. $2+4=6$

İh, / bu terezeler! 1+5=6

Şair beşlik şeklinde yazdığı “Onıttır” şiirini 6+3=9, 4+2=6’lı hece ölçüsüyle kaleme almıştır. “Onıttır” şiirinden bir dördlük:

<i>Küñélém kügéndé / gomérlék</i>	6+3=9
<i>Aylarım, / kıoyaşım bulıp tor,</i>	3+6=9
<i>Onıttır,</i>	3
<i>Onıttır sin / miña,</i>	4+2=6
<i>Bolıttay / kıaygımnı onıttır.</i>	3+6=9

4.1.3.2. Kafiye Şeması

Harras Eyüp’ün şiirleri genellikle düz kafiye şeklinde olup, farklı dizilişlerde görülmektedir.

Kıoyaş şiirinden örnek:

<i>Kıoyaş bélen béz bit avıldaşlar</i>	<i>a</i>
<i>Niçe yıllar béрге uynadıq;</i>	<i>b</i>
<i>Bérgeleşép kıçén öyge kıayttık,</i>	<i>b</i>
<i>Anıñ bélen béрге uyandıq.</i>	<i>b</i>

Şair, *Yöz Yaktısı* şiirinde çapraz kafiye kullanılır:

<i>Innék tügél töşmi bitke,</i>	<i>a</i>
<i>Pudraday yağılmıy ul;</i>	<i>b</i>
<i>Satmıylar anı kibétte,</i>	<i>a</i>
<i>Blat bélen tabılmıy ul.</i>	<i>b</i>

4.1.3.3. Kafiye Türleri

Harras Eyüp’ün şiir ve poemalarında kafiye ve redife bolca rastlamaktayız. Şiir ve poemalarında kafiye türlerinde hepsinden örnekler görmek mümkündür. Ancak şair şiir ve poemalarında çoğunlukla yarım ve tam kafiye kullanır.

a. Yarım Kafiye

Yazlar kile, ceyler cite,

Közler kére, kışlar uza.
 Havalardan küzém almıym:
 oşlar, oa... oşlar oa... (1920)

Aoş külé. A eekler...
 Ah, göller yetimlégé!
 Kübelek alara soı
 Selamén eytim dimé? (2344)

b. Tam Kafiye

Aşıdaki dörtlükte mesén ekleri redif, it- ve kit- fiilleri tam kafiye dir:
 Min öyémné gomérém buyı salam
 Kürşé-külen ayép **itmesén.**
 Bar öysézler öylé bulsın, dimén,
 Kilgen kéşé kiré **kitmesén...** (2003)

Aşıdaki dörtlükte ise sabır ve avır kelimelerindeki –ır ekleri tam kafiye, -lık ekleri ise rediftir:

al başlara basıp tora Vaıt
 ikmetlé bér eldér **sabırlı,**
 Cirde tavlar, ilde artlar bara
 Sizélmidér töslé **avırlı...** (1886)

c. Zengin Kafiye

İncelediğimiz poema ve şiirlerde bu kafiye türüne ait örnek yoktur.

d. Tun Kafiye

Aşıdaki dörtlükte can ve alimcan kelimeleri tun kafiye, +nar ekleri ise rediftir.

“orlara kérép yualan
 Niader aziz **cannar!**
 Tarinıñ her atı sayın
 Yosıflar... alim**cannar...**”(2660)

Redif:

Cirde tavlur kük térevé **sıman**,
 Ciller süte bolıt-çalmasın.
 İlde kırtlar çor namusı **sıman**,
 Méñ uyına türgen çal başın. (1876)

İlde ciller isép **kıaldı**,
 Bereketler küçép **kıaldı**,
 Enkeyémneñ begırénnen
 Biş börtégé töşép **kıaldı**... (3698)

4.1.3.4. Aliterasyon

Harras Eyüp'ün aliterasyon yani aynı mısırada belirli seslerin tekrarıyla oluşturmuş olduğu ahenk ve ritim örneklerinden bazıları şunlardır:

Kiteler közén... Ya**M**ansu
 İldeñ ayırıla**M** sı**M**an,
 Cil ceygé kıanatları**M**nı
Miné**M** kıayıra sı**M**an. (3009)

Bötér elé, e**N**key, orçığıñ**N**ı
 Borçuları**N** ca**NN**ıñ urlası**N**;
 Cébéñ béle**N** bérgé suza-suza,
 Cırlarım**N**ı üzé**N**e urası**N**. (2699)

4.1.3.5. Asonas

Harras Eyüp'ün şiirlerinde ünlü tekrarların da sıkça rastlanmaktadır. Asonas olarak bilinen ünlü tekrarları örnekleri şu şekildedir:

Qalsa kıalır minnen barı
 Küm**É**r g**É**ne, köl g**É**ne,
 İs**É**m**É**ñ**É** yazıp kıuydım
 Yöreg**É**mn**É**ñ tür**É**ne,
 Yöreg**É**mn**É**ñ tür**É**ne. (3881)

Niçe tapkıır salkın kişiler çıktık
 Şul köy bélen yörek cılındı;
 Ütkerdéñ sin ğadi orçık aşa
 Bézge digen bötén cılıñı. (2695)

4.1.3.6. Edebî Sanatlar

Benzetme:

Harras Eyüp’ün şiir ve poemalarında *benzetme*, *kişileştirme*, *nida*, *telmih* ve *tezat* edebî sanatları çok kullandığı görülmektedir. Rusyanın uyguladığı politikalara neticesinde Tatar halkının kendi ana dillerini özgürce kullanamamaları şairi derinden üzmemektedir. O da bu durumu “yaralı kuş” benzetmesi ile anlatmıştır.

<i>İ tuğan tél, i matur tél! Sinéñ</i>	<i>Ey ana dil, ey güzel dil, Senin</i>
<i>Bardır tağın niler küreséñ?</i>	<i>Vardır yeni neler görürsün?</i>
<i>Yaralı koş siman bergelenép,</i>	<i>Yaralı kuş gibi sağa sola çarparak</i>
<i>Köyleréme kilép kéreséñ...</i>	<i>Türkülerimi gelip giresin... (779)</i>

“Avıl Canı” adlı poema da şair Tatar gençlerinin pek çoğu başta iş aramak üzere birçok nedenden dolayı doğup büyüdükları topraklardan şehirlere göçmek zorunda kalmıştır. Bunun neticesinde pek çok Tatar köyünde nüfus bir hayli azalmıştır. Şair bu durumu bülbülü olmayan, dallarına bülbül konmayan ağaç benzetmesiyle aktarmıştır:

<i>Sandugaçsız tal şikéllé, avıl</i>	<i>Bülbülsüz dal gibi köy</i>
<i>Tıp-tın ğına kére kiçleréne.</i>	<i>İpissiz olur akşamları (1063)</i>

Eyüp, “Sabırlık” adlı dağları gökyüzünün dayanağı olarak görmektedir. Şaire göre yaşlılar da devrin namusudur:

<i>Cirde tavlar kük térevé siman,</i>	<i>Yeryüzünde dağlar gökyüzünün dayanağı</i>
<i>Ciller süte bolıt-çalmasın.</i>	<i>Rüzgarlar saçar bulut almasın.</i>
<i>İlde kartlar çor namusı siman,</i>	<i>Memlekette ihtiyarlar devrin namusu, (1875)</i>

Harras Eyüp “Kiçké Terezeler” şiirinde ise akşam pencerelerini hiç sönmeyen bir tılsıma benzetmektedir:

<i>Tılsımlıdır töslé,</i>	<i>Tılsımlı gibi,</i>

Hiç sünmidér töslé   *Hiç sönmez gibi*
Kiçké terezeler.   *Akşamki pencereler.*
İh, bu terezeler!..   *Ah bu pencereler!.. (3752)*

Şair, “Ağ Meteor” şiirinde benzeyen, benzetilen, benzetme yönü ve benzetme edatı olmak üzere tam (ayrıntılı) benzetme yapmıştır:

Vakit ceyesénnen içkinğan   *Zaman yayından fırlamış*
Uktay oça béznéñ «Météor»,   *Ok gibi uçuyor bizim “Meteor”, (3979)*

Teşhis (Kişileştirme):

Harras Eyüp’ün şiir ve poemalarında en çok kullandığı edebî sanatlardan bir diğeri kişileştirme sanatıdır.

Kiçké Terezeler şiirinde kişileştirme örneği:

Cırlap uza töslé,   *Şarkı söyler gibi*
Çeçek suza töslé   *Çiçek verir gibi*
Kiçké terezeler.   *Akşamki pencereler*
İh, bu terezeler!   *Ah bu pencereler (3760)*

Nida (Seslenme):

Eyüp’ün şiir ve poemalarını yazarken yararlandığı edebî sanatlardan biri de nida sanatıdır. Şair, “Su Heteré” poemasında nida sanatını şu şekilde kullanır:

İ bu yılğa sabır, tüzém elé de!   *Ey bu yıla sabır, bugün de sabır (85)*

Heléñnen kilse, i yılğam,   *Halinden gelse ey ırmağım*
Yazmışka birmes idéñ   *Kadere bırakmazdın (171)*

“Bazarlar” poeması “Saman Bazarı” bölümünde ve “Kollar Bazarı” bölümünden nida sanatının örnekleri şu şekildedir:

İ bérkatlı halık!   *Ey saf halk!*
Törép alıp,   *Sararak alır*
Kar Ahmetke tağın yalına...Karahmet’e yine yalvarır... (335)

İ añlargá idé   *Ey anlayanlaraydı*

Satmıylar şul koşlar üz téllerén! Satmıyor şu kuşlar ana dillerini (479)

“Köy Ézlev” adlı poemasında şair, ana dilden yola çıkarak halka şu şekilde seslenmektedir:

«*İ tuğan tél, i matur tél!*» didék. “*Ey ana dil, ey güzel dil*” dedik.
Matur idé, köylé idé de... *Güzeldi, muntazamdı da*
Şul köyénçe saklıy aldık mı soñ? *Şu haliyle sakladık mı sonra? (762)*

Şairin “Biş Vaqıt Namaz” poemasında nida sanatı örneği şu şekildedir:

“*Büten tağın kémnen sorıym, i Rabbém! Başka kimden isteyeyim Ey Rabbim*
Cir yözene ğıybret öçén nik yarattıñ: Yeryüzüne ibret maksadıyla mı
yarattın “(2259)

Telmih (Hatırlatma):

Harras Eyüp’ün şiir ve poemalarında karşımıza çıkan edebi sanatların bir diğeri de telmih sanatıdır. Şair Tatar edebiyatının önde gelen fikir adamlarını, şair ve yazarlarını hatırlatmak için sık sık telmih sanatından yararlanmıştır. “Su Heteré” şiirinde Tatar Hanlığının devlet ve din adamı aynı zamanda meşhur şairi olan Kul Şerif’i hatırlatır:

*İlden iman, ahır, **Kol Şerifler** Memleketten iman belki de Kul Şeriflerin*
Canı bélen béрге oçkandır... Canı ile beraber yok olmuştur (41).

Şair, Akkoş Külénde şiirindeki şu mısralarında 1981 yılında vefat eden Tatar klasik edebiyatının sevilen şairi Hasan Tufan’ı hatırlatmıştır. Bu şiirin genelinde de Tufan’dan bahsetmektedir:

Akkoş külé. Ak kayınnar. Kuğu gölü. Ak kayınlar
*Bérénçé yaz **Tufansız...** Birinci bahar Tufansız (2338)*

“*Sibgat Hekim Töşé*” adlı şiirini şair, çağdaşı olan Tatar halk şairi Sibgat Hekim’e ithafen yazmıştır. Böylelikle hem Sibgat Hekim’i ve Hasan Tufan’ı hem de Fatih Kerim’i hatırlatmıştır. Hasan Tufan ile Fatih Kerim’in zindanlara düştüğüne de vurgu yapmıştır:

“*Hesen Tufan bélen **Fatih Kerim** Hasan Tufan ile Fatih Kerim*
Oçraşkannar, iméş, törmède. Karşılaşmışlar zindan da. (2362).

“Hatlar Yulu” şiirinde Tatarların kahraman şairi Musa Celil’i, Tatar halkının sevgili şairi Abdullah Tukay’ı, Tatar edebiyatının klasik yazarı Hadi Taktaş’ı ve “Gönderilmemiş Mektuplar” isimli hikâyesiyle halkın gönlünde önemli bir yere sahip olan Adil Kutuy’u hatırlatmıştır:

Kitérelér hatlar Tukaylarnı, Getirsinler mektuplar Tukayları
Celillerné, Kutuy, Taktaşnı Celilleri, Kutuy, Taktaş (2104).

Tezat:

Eyüp’ün şiir ve pemalarında kullandığı edebi sanatlardan biri de tezattır. *Küter* şiirindeki tezat sanatı örneği şu şekildedir:

Vaqlıqları öçén tügél, cirné Alçaklıkları için değıl yeryüzünü
Aqlıqları öçén yarattım. Ahlaklı oldukları için yarattım.”(2503)

Şair, “Yözyeşer Kart Bélen Oçraşu” şiirinde de tezat sanatını kullanmıştır:

Yamanlıknıñ yulu kışka bula, Kötülüğün yolu kısa olur
E igélék ozın gomérlé. Ama, iyilik uzun ömürlü (1957).

“Merhemet” şiirinde tezat örneği şu şekildedir:

Kil, Merhemet, Gel, Merhamet,
Cirde her Usallıq, Yeryüzündeki her Acımasızlık
Herbér Mekér qalsın ciñélép; Her bir Kötülük yenilerek kalsın (2733)

Harras Eyüp “Avıl Canı” şiirinde beyaz ile kara, suçlu ile suçsuz manasına gelen ak halde sözcüklerini bir arada kullanarak tezat sanatını oluşturmuştur:

Ap-aq bulsalar da qaraldılar. Bembeyaz olsalar da karaldılar.
Ğayépléler géne aq köyénçe Suçlular sadece ak halde(1118)

Şair, “Yörek Atım” poemasında ateş ve su sözcüklerinden ikileme şeklinde kullanarak tezat sanatının bir örneğini vermiştir:

Uttan-sudan alıp çıktı atlar... Ateşten sudan alıp çıktı atlar...
Halıq eyten iken haq buldı. Halk söylemişmiş hak oldu.(1154)

Eyüp’ün *Vasıyat* şiirindeki tezat örneği şu şekildedir:

Hberémné işétér doşmannar da, Haberimi işitir düşmanlar da

İşétérler yakın duslar da; İşitirler yakın dostlar da (2643)

BEŞİNCİ BÖLÜM

ŞİİR VE POEMALAR

5.1. Transkripsiyonlu Şiir ve Poemalar

- 1 SU HETÉRÉ
2 (Poéma)
3 Suniñ da hetéré bar
4 Kartlar süze
- 5 Işkılganday şeher divarına,
6 Ni gomérler ağa Qazan-su!
7 Mağnitli tasma siman,
8 Béznéñ
9 Yazmışlarını yazıp alğan su.
10 Vaqıt çornıy bargan...
11 Bolğansa da,
12 Cuyılmıydır sular hetéré;
13 Qırılışp bétse béte halık
14 Su bétmidér...
15 Meñgé ul téré!
16 Doşman söyénmesén mañkortlarga
17 Eylendé, dip, halık ulları,
18 Kileçekke ağa Qazan-yılğa
19 Onıtmağız élé ul barın...
- *
- 20 Küreçegéñ bulğaç, kürmi hel yuk
21 Yılğa niçék yözén qaplasın?
22 Hetérlevleré de avır gazap
23 Ul könnerné...
24 Alla saqlasın!
25 ...Niçénçé kön kamalıştı şeher,
26 Qal'ğa öslerénde aq tötén...
27 Siña şatlık qayan: kilsén, Qazan,
28 Şatlıklardan bulğaç behétéñ?!
29 İsenğerep kinet, çaykaldı köz,
30 Tınıç yılğa tétrep ah ordı.
31 Şatlıklarınıñ şaqşı qulı belén
32 Şartlattılar niçe ğasırını!
- 33 Adem evliyası Qol Şerifnéñ
34 Su östénde ap-aq şevlesé.
35 Şağıyrlernéñ öleşé
36 Halık öçén
37 Şehit kitü miken elle soñ?!
38 Hoday kuşmağandır bu yazmışını,
39 Başkiserler bézge kuşqandır

40 İlden iman, aħrı, K ol Şerifler
 41 Canı b elen b erge o kandır...
 42 Uramnardan kıızıl g rlev kler
 43 Kuşıldılar t ş p sularġa:
 44 Sular  et rene K azan-yılġa
 45 Kanlı tasma bulıp  ornalġan...

*

46 B el p toram: «Yazġanında
 47 Su k p», diyecekler n...
 48 Nişlis n ind  sulardan
 49 Bulġaç k recekler n?
 50 Uzġan g m rler sularda,
 51 Alar Şahit barına.
 52 Ka ıp kite Őahġaliler,
 53 Sular salıp dariņa.
 54 Őehern  ni ek saklıysın
 55  ılangan darı b elen?
 56 Ul sularnı kaya kuyıym
 57 Yazmıy a barı b elen?!
 58 B elgenner sunıñ kuyit n.
 59 Su b elen bulaşkannar
 60 K azannı b er yotım susız
 61 İterge tırışkannar.
 62 K apma-karşı ik  k  t r:
 63 B ers  su, b ers  darı...
 64  işmen  şartlatkan  akta
 65 O raşkan alar taġı.
 66 Beh t dip s ylen p, b g n
 67 K mner ul duamallanġan?
 68 H alığınıñ g m r  işmes 
 69 Şul  aktu  tomalanġan...
 70 Yazarġa kıızık bulġannan
 71 Su kuşıp yazmıysıñ la!
 72 Nişlis n, sular k p bulġaç
 73 H alkıñnıñ yazmışında?!
 74 Őahġalilerin n ġasırlar
 75 Uzıl ta b tken  yuk.
 76 Bar b zde darı... Tik anıñ
 77 El  de kipken  yuk...

*

78 K ş  t g l bit ul onıtırġa
 79  et r  bar sunıñ,  et r  bar,
 80 B zn n iş   et rs zler o  n
 81 Kir  kayta-kayta eyter  bar.
 82 Muyınınnan b renege beylep
 83 Aġızılġan irl r s z m  elle?
 84 Sabıylarınıñ yılaşuvı miken?
 85 İ bu yılġa sabır, t z m el  de!
 86 B t n s  ind  kırılıp b tke ,
 87 E   k z yeşler n   ke yotıp,

- 88 Aħır çikte çığa ھاtın-kıızlar
 89 İlbasarğa qarşı ھencer totıp...
 90 Yıla, Qazan!
 91 Yetim uramnarıñ
 92 Ul çağında yılıy almağandır
 93 Sabıylarğa ھetlé kanı aqqaç,
 94 Yeşén tüger kéşe qalmağandır.
 95 Qırıq cirde qırılışıp yatқан
 96 Tatarlarğa kémner Yasin çıqsın?
 97 Mösélmannar kilép doğa kıla
 98 Méne бүгэн niçe ғasırdan soñ?
 99 Aqқан sular onıtala dimé
 100 Ul suyışnı ғaziz қалasında?
 101 Yıla, Qazan!
 102 Taman bu қayғыña
 103 Niçe ғasır elé yılasañ da!..
 *
 104 Işkılganday şeher divarına
 105 Sular aqқан
 106 Sora sulardan:
 107 Meçét ھetlé meçétlerné tiran
 108 Urınınnan nige қubarğan?
 109 Yöregéne çirkev salıp қuyған,
 110 Sızlamasın nige yöregéñ?!
 111 Bolğarıñda çirkev
 112 Babaylarnıñ
 113 Qabér taşı bélen tüledéñ...
 114 Talap cıyğan altın-köméş citmi,
 115 Kirek aña sinéñ İmanıñ
 116 Qanlı қulın İmanıña suzған,
 117 Ҳökémdarı bulıp dönyanıñ.
 118 İvan bélen yaraşmıydır İman,
 119 Ҳақ İmanға барıbér кэр қunmıy...
 120 Qayınnarға қuşıp қarıy isémén
 121 E қayınнар haman қuқınmıy!
 122 ...Üz yulınnan sular aға torған,
 123 E sularға барı da yazılған.
 124 Bu Һalıқnıñ ruһın sındırırға
 125 Télevçéler elle az bulған?!
 126 Cimérelmi қалған Söyэmbike
 127 Manarası қıyafeténde
 128 Ul бүгэн de basıp tora elé,
 129 Yaña ézler uya Һetérge.
 130 Manaranıñ үtkén oçı yıрта
 131 Kémnernéñdér min-minléklerén
 132 Şecerelé bula yavızlıқ ta...
 133 İndé күpmé avız itkenéñ!
 134 Tükmi-çеçmi barsın salıp bara
 135 Ağışına.
 136 Sular Һetérlé.

137 Aqkan suday nige ozın buldı
138 Béznéñ kimlék? Sular eytérmé?

*

139 Uylanabız suğa qarap,
140 Ütkenné sağınabız,
141 Turı kildék le sularnıñ
142 Ayqalğan çağına béz,
143 Aqtarılğan çaqlarına...
144 Bötérép ala dulqın.
145 Çıgırdan çıqqan sularnıñ
146 Béle idék te ħolkın,
147 Bélgen köyénçe de, haman
148 Salamğa yabışabız
149 Zamañağa yabışır çaқта...
150 Yalgıssız yalgışabız!
151 Qaya qarasañ da sular,
152 Biş diñgez portı Qazan
153 Ağası iken le bézge
154 Qaysı diñgezge taban?!

*

155 Kémner géne cırlamadı
156 Bu beħétséz nigézde:
157 «Miném de qayğılarımın
158 İltép sal, dip, diñgezge...»
159 Ağızıp alıp kittéler,
160 Avırsınmadı sular
161 ħalıqnıñ qayğı-sağısın
162 Kön de tön taşıldılar.
163 Taşıldılar...
164 Elle nige
165 Bétmedé qayğı ħına
166 Ene tağın kémneréñdér
167 İlénen ayırıla.
168 Sularğa töşe şevlesé
169 Krém! törmeséñ...
170 ħelénen kilse, i yılğam,
171 Yazmışqa birmes idéñ
172 Asıl yégétlerén ilnéñ
173 Tufanın, Kerimnerén...
174 Kémner bélsén niden bolay
175 Yarlarğa berélgenéñ!
176 Su buylarında avıllar...
177 Sular nik aşıqtılar?
178 Qorbanlı yıllar qayğını
179 Kön de tön taşıttılar...

*

180 İdél... Qama...
181 Sular totaş,
182 Béleséñ, su, béleséñ!
183 Tuğan avılın ezli bérev

- 184 aya borsın k yemes n?
 185 Tirendem   y urını
 186 Taşlansınmı taşkınga?
 187 Ata-baba s yekler 
 188 aysı dulķın astında?
 189 Elle  ınlap ta alarnıñ
 190 Cannarı t r  miken
 191 Aıarlaķ bulıp, sularġa
 192 Suġılıp y ri miken?
 193 Nik bolay ġ k m itteler
 194  z n n başka ġına?
 195 uyalmıysıñ bařkayıñnı
 196 Nig z n taşlarına...
 197 Niġ k ġ rmetlemes n de
 198 Sular,
 199 Niġ k b lmes n:
 200 K ş  dip y rteler id 
 201 Ev r ld n k mge sin?!
 202 aķırġan cirge barasıñ,
 203 uġan cirden kites n...
 204 uġan  irler Tuġan cir n
 205 Balsa, ni ġel iters n?
 *
 206 Sular b len ġ l yeneşe bit b z,
 207 aġılabız ġuya k zġede.
 208 B r sorarlar el , taptırırar
 209 et rlep al, dulķın, b zn  de!
 210 om udıra id  z msnaryad,
 211 amışları azan-yılġanıñ
 212 Tirbeld ler cilde...
 213   ġaziz su!
 214 Yavlıġıñnı k mge bolġadıñ?
 215 Deşmi-tınnıy ġına sular aġa,
 216 Aġa et r sular  z n n.
 217 ad r b tken aķta et rler de
 218 ala iken  ip ik t z n n...
 219 K ml ġeb z  işmelerge yazdıķ,
 220 Suġa saldıķ k pm  baylıķnı!
 221  r med  suda ul g nahlar
 222  lgen
 223 Balık bulıp  ske alıķtı.
 224 Sayıķsa da et r, yıllar tiren
 225  z b zge  oñġıl azılġan.
 226 et rlep al, dulķın: kil r yazmış
 227 Senek b len suġa yazılġan.
 228 K ş  k z   t r ġes  y z n
 229 Alıp ala, diler,  z nde.
 230 Kit p bara sular
 231 B zn n şevle,
 232 B zn n suret sular k z nde...

*

233 Ğasırlar iken bit sinde...
 234 Añladım, su, añladım:
 235 Bézněñ bolay bulularda
 236 Ğayébé yuk Allanıñ!
 237 Mulla da, kulaq ta tğel
 238 Kéşelerněñ doşmanı
 239 Hıa doşmanıñ ütkeněñné
 240 Onıtırğa kuşkanı.
 241 ...Su buylarına töşesěñ,
 242 İ, sular bar elé de!
 243 Kémner kérgen bulır idé
 244 Bu halıknıñ heléne?
 245 İdelěñnen ayırmasın!
 246 Şunı téle in élék,
 247 Bolay da bit bar dönyağa
 248 Béte yazdıq sibélép...
 249 Cirdegé bar sular totaş,
 250 Aqsalar da kay taba,
 251 Akkan sular kiré kaytmıy,
 252 Diler de bit... Kaytapa!
 253 Yavızlıkta çama bétkeç,
 254 Sular da bér kaytaçak.
 255 Su hetéré bézněñ hetér!
 256 Tufan bulıp kalkaçak...

257 BAZARLAR
 258 (Publitsistik poéma)

259 1. Bazarğa baru
 260 Niñel, bazar halkı!
 261 İminlékmé?
 262 Bereketlé bulsın sevdeler...
 263 Yörgeledém min de bazarlarğa,
 264 Bulmasam da, bolay, sevdeger.
 265 Arba tartıp onğa bara idék...
 266 Bereñgege, itke kilengen...
 267 Yeşelçege, cilek-cimésene...
 268 Ni haq gomér? Heyér, kém belgen!
 269 Alıp-birép satulaşa halık.
 270 Bazar beyeleré törléçe.
 271 Eybérene, kéşésene qarap
 272 Üzgere ul könge bérniçe.
 273 Kémner mahir şularnıķı bazar
 274 Kaysı ütkenrek, kém uşlı.
 275 Satıp bula monda...Bula satıp
 276 Satıp alıp bulmıy... Namusnı!
 277 Kaynıy bazar...
 278 Béni alasım yuk.
 279 Bolay ğına kildém bu yulı.

280 Şıgır eytér çorlar indé uzğan...
 281 Citmes idé baribér kıyulık.
 282 Bazar qarap yürü borıngıdan
 283 Babaylardan qalğan bér gadet.
 284 İlnéñ helén bazarlardan béléş
 285 Yomıssız da yörım kergelep.
 286 Béléşkelim eybér beyelerén,
 287 Bulmasam da, Bolay, sevdeger...
 288 Söyli bazar, böténésén söyli,
 289 Qolax salsañ béráz sin eger.

290 2. Qolhoz bazarı
 291 İlnéñ helén bazarlardan béléş...
 292 Sayıqtı şul bazar sayıqtı.
 293 Östelénde bulsın
 294 Buş süz bélen
 295 Sıylav nige bügen halıknı?
 296 İlné bazar yasap,
 297 Niçe yıllar
 298 Satulaşıp gómér uzdırdık.
 299 Kükrek qağıp,
 300 Bötén dönyasına
 301 Qıçkıruçı cirde béz buldıq.
 302 Arta bardı yeşev beyeleré
 303 Bar tapqanıñ tülep alası,
 304 Gómér kıybat...
 305 İl qarşında gına
 306 Arzan tora adem balası!
 307 Şul qadérséz başnı bazarlarğa
 308 Alıp çığa, basa çiratqa
 309 Citmi qala.
 310 Öyge buş kul bélen
 311 Qaytıp kéré hırlık ir-atqa.
 312 «Buldıqlılar» tapmıy qalmıy malnı:
 313 Yeşeren köç kulda mafiya!
 314 «Cirde bütün tiñé bulmağan» il
 315 Mafiyage bügen baş iya.
 316 Üzgererge bér de oşamağan,
 317 Çirat tora halık elé de.
 318 Ükénemén kayçak
 319 İlnéñ helén
 320 Bazarlardan béléşkenéme...

321 3. Péçen bazarı
 322 Bik te kirek bulğaç, ersézlenép,
 323 Vaqıtlardan ferman soradım
 324 Çikné ütép,
 325 Törlé zamannarnıñ
 326 Bazarına barıp çıgamın.
 327 İské Qazan...

328 Péçen bazarında
 329 İt çabalar, ciñné sızğanıp...
 330 Yılıy bazar ehlé
 331 Kisékbaşnı tügél,
 332 Béznéñ başnı, aħrı, kızğanıp.
 333 İ bérkatlı ħalıķ!
 334 Törép alıp,
 335 Ƙarehmetke tağın yalına...
 336 Pehlévannar nerse bu zamanda
 337 Bézge kilgen bela aldında!
 338 Péçen bazarı şul...
 339 Ƙolħoz bazarların
 340 Ƙayan kilép, niçék añlasın?
 341 Ul Allasın béle.
 342 Bézméni soñ
 343 Üz Allasın nige aldasın?!
 344 Ni téleseñ şul bar.
 345 Ƙalıķ yörgeñ
 346 Bazarlarınñ bérsé indé ul.
 347 İrte kölgen Tuğay
 348 Méne béznéñ
 349 Zamannarnı kürsén idé ul!

350 4.Emekey bazarı
 351 İké ħatın bér arbada
 352 Bazar yulı yıraķ.
 353 Küreçektér birdé Ƙolħoz
 354 İkeséne bér at.
 355 Bérsé: «İkmek kıybat bulsın»,
 356 Diyép télep bara.
 357 «Niçékler on alırmın?» dip
 358 Bérsé yılap bara.
 359 Ƙolħoz reisé kızı
 360 Sata péşken ikmek...
 361 Biş balalı ħatın yuklıķ
 362 Bélen ğazap çıkmek.
 363 İkev bara bér ük atta,
 364 İké yaķķa Ƙarap...
 365 Niler kılsın бүгэн bazar?
 366 Éşler anıñ ħarap.
 367 Kile ħalıķ avıllardan
 368 Kémnerge yarası?
 369 Kübésénéñ utırğanı
 370 Aptırav arbası.
 371 Naloğların tüleséñmé,
 372 Satıp mal-tuvarın?
 373 Aç balalar Ƙaldı öyde,
 374 Kötép Ƙaytuların.
 375 Barlıķ bélen yörmi kéşé,
 376 Ƙuva anı nuca.

377 Ni eşlemek kirek; İlge
 378 Ul bérdenbér huca.
 379 İké yazmış bér arbada
 380 Bazar yulı yıraç.
 381 Bérsé sata, bérsé ala
 382 İkeséne bér at...
 383 Kémnéñ haqın haqlarğa soñ?
 384 Aptıravda bazar...
 385 ...Yuğ ul hezér.
 386 Taralğanmı
 387 Elle şuña-mazar?!

388 5. Bolğar Ağa bazar
 389 Kileçekte elé sinéñ haқта
 390 İbné Fadland, Mercaniler yazar...
 391 Qazan tarafınnan bu fekıyrné
 392 Qabul itçe bügen, Ağa bazar!
 393 Şaqlar qatıp söyler zamanına
 394 Üz küzleré bélen qalsın kürép.
 395 Yat bér qavém balasıdır diyép,
 396 Çitke tibe kürme anı bérük.
 397 Bétérüge hökém itélgendér...
 398 Ul da şuşı bolğar nesélennen.
 399 Qannan qanğa küçép, hetérene
 400 Yıraç babaları yeşéréngen.
 401 Bazarların ézlep kilgen méne...
 402 Seyran kılsın sinde, kürsén-bélsén,
 403 Birédegé zatlı eybérlernéñ
 404 Qazanında küresé yuğ bérsén!
 405 Arzan gına zatlı kün hem méhlar...
 406 Barsın kürü aña kıybat torır
 407 Ul yañadan qolhoz bazarında
 408 Bereñgege niçék çirat torır?!
 409 Vizantiya... Rum... Tön illeré...
 410 Qıtaylılar monda, garep, urıs,
 411 Yıraqlarğa kitken yaqtı danıñ
 412 Aqılıña sıydırırğa tırış!...
 413 Citer, Ağa bazar!
 414 Ğazaplama
 415 Fekıyréñnéñ kiré küçesé bar:
 416 Böyék Bolğarıñnan kileçekke
 417 Méskén Qazanıña töşesé bar...

418 6. Qollar bazarı
 419 Éş irleré boğavlangan kilés,
 420 Satıp alır kilép kémner géne?
 421 Cariyeler... beylep quyılğannar
 422 Bér-bérsénéñ nefis bélegéne.
 423 Ğailelé qollar...
 424 Yazmış açıq

425 Balası da ҡol buladır ҡolnıñ.
 426 Ҙayan kilsén zatlı bélezékler,
 427 Bogav öçén yaratılғаç ҡulnıñ?
 428 Ҙollarnı bit élék zamannarda
 429 Satқannar, dip öyreteséñ, Tariһ!
 430 Yalgısmıysıñ miken béraz ғına
 431 Ҙollar arasında min de bar iç...
 432 Soramıylar niçék yeşevéñné,
 433 Ҙucalarға sinéñ küçéñ kirek.
 434 Deşmi géne başnıñ iy. İlde
 435 Ҙol bulmıyça ҡalған késé sirek.
 436 Onıt ütkenéñné.
 437 Azaplanma
 438 Ҙalıқ, millet, tuған télém, diyép.
 439 Ni ҡuşsalar, éşle күndem géne,
 440 Ҙonstitutsion bogav kiyép!
 441 Yünlé ҡollar élék baş күtergen.
 442 Alardan da, aһrı, түbendér бéz
 443 Yañağıñnan ut күrsetép totқан
 444 Ҙulnı überge de cirenmibéz.
 445 Bazar tulı ҡollar...
 446 Min de şunda
 447 Şul iréklé ҡollar bazarında.
 448 Sata bézné merһemetséz zaman.
 449 Çit cirlerde түgél — Ҙazanımda!..

450 7. Ҙоşlar bazarı
 451 Çarasızdan ҡılған seferémnéñ
 452 Yaқınlaşқан çaқта azағına,
 453 Yalgış kerdém buғay bilgéséz bér
 454 Atavdağı ҡоşlar bazarına.
 455 Kötü-kötü
 456 Bérsé ҡilép töşe,
 457 Bérsé derrev күterélép kite.
 458 Ҙıçқırалар аңлаşılmıy ғına,
 459 Tınıp tormıy şav-şu kiç hem irte.
 460 Satuçısı da yuқ, aluçı da
 461 Böténésé tigéz bu bazarda.
 462 Okéan kiçken çaқта azға ғına
 463 Tın alırға tuқtap uza bar da.
 464 ...Béz de ҡоşlar idék bu galemde,
 465 Cir isémlé idé béznéñ atav...
 466 Meңgé şunda şul bazarda ҡaldıқ,
 467 Yasalғandır nindi ҡosmik һata?!
 468 Dönya totaş bazar...
 469 Anda һezér
 470 Barı da üte, üte ni satasıñ.
 471 İlén sata késé, télén sata,
 472 Küz de yommıy sata üz atasın...
 473 Tanıy almıy yörim késélerné,

474 Җая килеп чықтым, нишледем мин?
 475 Сеферемде, қошлар базарына
 476 Дийеп кене, бире төшкен idem.
 477 Қыңқыралар...
 478 Ы аһларға idé
 479 Сатмылар шул қошлар үз тёллерэн!
 480 «Кешелерге еyllenmeske!» — дийеп
 481 Кисетелерме elle бёр-бёрлерэн?..

482 8. Soroçi базары
 483 Қувып таратып та қарадılar.
 484 Шeher çитлерене сөрөп те
 485 Бётмедé ul...
 486 Yekşembéler citse,
 487 Mohtaclarını üzéне yöгérte.
 488 Бёр bulsa da бeреgeylé базар:
 489 Бётэн шеheréне билгелé.
 490 Ылде yуқını tabalsañ да anda,
 491 Kimséте soñ nige гél miné?
 492 Bazarlardan tanıym ilněñ һelén,
 493 Zamananıñ yözé bazarda.
 494 Tolқуққалар yуқлық һikmetédér,
 495 Қayan yуқsa bolay azарға?
 496 Kiregėñné elle қaydan ézlep,
 497 Kibétlerге çabil talçıқma,
 498 Satıp alalasıñ oç beyege
 499 Ы baylıғы şunda Talçuқта.
 500 Talavlardan гарıқ bulған idé,
 501 Kütken idé һalıқ бүтenné
 502 Bu üzgeréş шул uқ oyatsızларınıñ
 503 Bazarların gına күтердé.
 504 Éне төşer urın tabalmasıñ,
 505 Törtkeleşe базар, ayқala.
 506 Şunday һelėñde de nige, ilém,
 507 Қуpşı süzge sinde cay қala?
 508 Ы sabır да iken мэskén һalıқ...
 509 Işanırmı hamан çıdarmı?
 510 Nige elé қommunizm yulı
 511 Tolқуққаға iltép çıғardı?!

512 9. Dönya базары
 513 Yazdı şağıyr:
 514 «...Tatarstan, méне
 515 Kür, қayларға ilte tovarın...»
 516 Tanıp bula, bula üz malıñını,
 517 Бёр eyllenseñ dönya базарını.
 518 Yévropanıñ néft tamırında
 519 Tatarstannıñ yörek tibésé.
 520 «ҚamAZ»ларınıñ бэzné бар dönyadan
 521 Eyllendérép қaytıp kilésé.

522 Zatlı méhlar...
 523 Dönya qarşısına
 524 Kürsetérge géne quymağan.
 525 Qulıñ altın bulsa, tovarıñnı
 526 Soratalar elle qaylardan.
 527 İtéqçénéñ lekin itégé yuk...
 528 Halıq şulay cırlıy öyrengeñ
 529 Gómér buyé üzé igén ikken,
 530 Arba tartқан üzé, télengen.
 531 Üz malına huca bulalmadı
 532 Bérqayçan da ilde tatarlar.
 533 Bil géne bök
 534 Tapқан tabışıñnı
 535 Sinséz de bik eybet satarlar.
 536 Énéñné de erem cibermesler,
 537 Monda malnı tanıy béleler!
 538 İh, itékséz qalır idékméni
 539 Ağa bazarlardan
 540 Ayırılmağan bulsaq béz eger?!
 541 Kéşeçe bér yeşep qarar idéñ,
 542 Tatarstan késeñ bik taqır.
 543 Elé géne dönya bazarında
 544 Bulğan, diyép, siné kém eytér?!

545 10. Bazardan qaytu
 546 ...Cirde bazarlar küp.
 547 Bu seferde
 548 Min barsın da yörép çıqalmam.
 549 Hurlanuğa çıdamastır qalem.
 550 Ul çıdasa üzém çıdamam...
 551 İlnéñ helén bazarlardan belés
 552 Söyledéler indé, söyledé...
 553 «...Rehet tormış bézde géne», diyép
 554 Cırlıy idéñ yuksa sin elé!
 555 Cirde halıqlar küp.
 556 Sinéñ kébék,
 557 Sinéñ helge tüşken barmı soñ?
 558 Bérni alasım yuk, digen idem
 559 Niçék itép gıybret almıysıñ...
 560 Kirek iken bazar qarap yürü,
 561 Bulmasa da, bolay, alırıñ
 562 Bazar halkı!
 563 Üpkeleme miña
 564 Kémlégéñné eytép qaldırdım.
 565 Yaman télek télemedém siña,
 566 Yöregéme töbep uq atma.
 567 ...Gómér kıybat!
 568 Aña da bit çirat...
 569 Çiratiñnı bérük yugaltma!..

570 KÖY ÉZLEV
 571 (Poéma)
 572 1
 573 ullarıma abat armun aldım
 574 Kötmeğinde-uylamağanda.
 575 Niček bolay kilép çıktı elé
 576 Niçe yıllar uynamağanga?!
 577 Yeşléktegé dertlé-yarsu köyler
 578 Niček itép elé onıtıldı?
 579 Elle nindi amséz tınlık başkan
 580 Tügelme soñ torğan yortımını?!
 581 armunsız da yeşel bulğan, dimek,
 582 Dönyasında,
 583 Cırsız-köyséz de...
 584 Niček can saqlasañ bulmıydır ul:
 585 Yeşiler bit uysız-niséz de.
 586 Niçe yıllar şuña öyretkenner...
 587 armunnarınıñ köyé yuğalğan.
 588 «Cırınıñ yırtığı yuğ» diler de bit,
 589 Yırtık cırlar küpmé cırlanğan!
 590 ...Niček itép ayırıldım sézden,
 591 İsen miken elé, barmı séz?
 592 Onıtılğan köylerémné ézlim...
 593 armun kirek,
 594 Bulmıy armunsız!..
 .....
 595 Elle niçe törlé köy uynıylar
 596 Tik bérsé de miném köy tügel...
 597 uşılıp kite almıym köyleréne,
 598 Yalgışıla,
 599 Bétem intégép.
 600 Köyge kilmi aptırata süzler,
 601 ırğan eşler, ılğan ameller.
 602 Utırtmağçı üzénéñ arbasına
 603 ıyblasınnan yazğan ademner...
 604 İman nurı ilde almağan ağ...
 605 Yeşemidér köy de imansız.
 606 aya kitté canını ayğar köyler?
 607 Köy tabalmıym,
 608 Nişlim min ansız?!
 609 ...ullarıma abat armun aldım,
 610 Ey uynıysı idé armunını,
 611 Tügelesé idé...
 612 Nidér tota,
 613 Yullarımda elle ardımmı?
 614 Ata-baba köyé sağındıra,
 615 Alar totқан oréf-adetler;
 616 Yuqsındıra etkey cırlanğan cır,
 617 Moñ yaralğan izgé seğatler...
 618 Üz italmıym bütennernéñ köyén.

619 ullarıma armun buysınmıy...
 620 ...Bu canımının elle ay tşende
 621 ksi-ksi bér ky sulkıldıy...
 622 Bér balasam, tuktıy almam sıman,
 623 Ye yregm yarılır, ye armun.
 624 Tik barıbér yei almam ansız
 625 Min ul kyne zlep tabarın!..

626 2
 627 Tymelerde yri barmaklarım
 628 Avaz artı avaz.
 629 İske te enkey doaları,
 630 Ul uıan namaz.
 631 Sabır meam blen ize kitap
 632 Kyn kyler ide.
 633 Anın kneln de anılaman
 634 Dnya yler ide.
 635 abul itmi intktrde kpme
 636 Tleklern anın.
 637 Kyler itp uynap bulsa iken
 638 Bgn enkem canın!
 639 Heyran bulıp, anı urman-kller,
 640 Tavlar tılar ide;
 641 Bér yavızlı alması ide cirde,
 642 Yavlar tınar ide.
 643 İner ide rehım-efat barı
 644 Ke knelne...
 645 Cir yzne undıy aziz bér ky
 646 Citmi bgn mne.
 647 Bér ky citmi.
 648 Btn dnyasına
 649 Brdenbér ky bit ul
 650 Buvınnardan buvınnara kp
 651 Yrgen bér ky bit ul.
 652 aya kitte ele,
 653 Nik yualdı
 654 Bzge citke kne?
 655 İske terebz ilden-knnen
 656 Ret kitke mne.
 657 İskelk dip sbrp talav barın
 658 Bulandır da uyın
 659 Tabuları yualtannı bér at
 660 ıyın iken, ıyın.
 661 Ky ıkmıy ul ele ıılasa da
 662 Avaz artı avaz.
 663 İske te enkey doaları,
 664 Ul uıan namaz.
 665 Min ul kyne zli-zli kn de
 666 Arıp-alcıp btem
 667 Yualtannın barın kyler itp

668 Uynap bulsa iken!..

669 3

670 Niçe yıllar indé uynamağan...

671 Tansıqlatқан

672 Küçem köyden köyge.

673 Köylerém tik açılıp kitalmıylar,

674 Yatsınganday miné elle nige.

675 İsleréme töşérerge tırışam

676 İñ bérénçé otқан köylerémné...

677 Elle soñ min gomérém buylarına

678 Gél yat köyler géne köyledémmé?

679 «Saħralarğa çıgıp bér sızgırdım,

680 Çapқан paquslarım kipsén dip;

681 Bézge kémner télek téledé iken

682 Ayırılışıp gomér itsén dip?»

683 Sizéngendey, üzeklerné özgen

684 Séznéñ cır idé bit, avıldaşlar!

685 Ul köylerné séz cırlağan çaқта

686 Küteréle idé avır başlar.

687 Séznéñ bélen saħralarğa çıgıp

688 Sızgırğa küpten indé, küpten...

689 Bérgelésep çapқан paquslarınñ

690 Péçenneré elle kayçan kipken.

691 Elle kayçan...

692 Tik béz péçen tügél,

693 Küñéller soñ nik kiberge tiyés?

694 Çeçler géne aǵaradır barı,

695 Yeşev bit ul haman yeşél kilés!

696 Töşleréme yeşél kilés kére

697 Kızlar biyép yörge çiremneré...

698 İsemneréñ atap cırladılar...

699 Ul cırlarınñ bézge digenneré,

700 İndé méne niçe yıllar ütkeç,

701 Koçaǵıma kére ğarmun bulıp...

702 Uynağanbız-cırlağanbız. Niçék

703 Şularınñ soñ hezér barsın onıt?!

704 Onıta yazğan min génemé disem,

705 Ul köylerné hezér kémner béle?

706 Kémner yaman télek téledé iken,

707 Niler buldı bézge, niler géne?!

708 Üzébéz bolay elé isen kébék,

709 Bérébéz de yuksa avırmadı.

710 Cırnı ğına büten köyge cırlıy,

711 Büten telde... tatar avılları.

712 Koçaǵıma kére ğarmun bulıp,

713 Yetim köyler...

714 İh, bér sızdırası!

715 Elle indé, avıldaşlar kébék,

716 Saħralarğa çıgıp sızdırası?!

717 4
718 Malay aqtan birlé tıngı birmi
719 Özgelene
720 Nindi köydér ul?
721 Cırly ıma alğan yuqtır üzén...
722 Köy génemé? Bélmim, nidér ul.
723 Alıp kite, kite yıraqlarğa,
724 Kém aıra,
725 Niler tarta soñ?
726 Canıñ arıq bulğan ınbarlıqqa
727 Kilmestér şul kiré aytasıñ!
728 aytaralar...
729 Niek kéne elé
730 Késélégén salıp taptıylar;
731 a süzéñné yuqqa ıgaralar,
732 ép-i yalğan şımı a diler!..
733 Üzleréne baş idérü citmi
734 Étleréne ader selam bir...
735 Şul étlerden köyéñ özgeletmi
736 Alıp al da oşqa eylendér!
737 ...Saqlap alıp kilem ul köyémné
738 Malay aqtan birlé yıraqtan.
739 Talasalar şuldır ardaqlağan,
740 Küñél atsa şuldır yılatқан...
741 Canı bulğan cırlamıya tormas,
742 Herkémnéñ de köyé buladır;
743 Elle ayan böger idé yazmış
744 Baş imibéz şuña ınadır.
745 Kükregénde köyéñ isen bulsın,
746 alıqlar da béte, köy ülse.
747 Ézlik elé, armun,
748 Uynıyq elé
749 Yeşev yuqtır ul köy özélse!..

750 5
751 Yeşev yuqtır cirde cırlar ülse...
752 Siherlegen bézné çay ara
753 Töymelerge ul tiyüge,
754 armun
755 «Tuğan tél»ge taba çayıra
756 Niçe yıllar deşmi torğan idé
757 «Tuğan tél»né uynap téréle...
758 Köyné köyden ayırılır iken
759 Késé tügél, armun télé de!
760 «İ tuğan tél, i matur tél!» didék.
761 Matur idé, köylé idé de...
762 Şul köyénçe saqlıy aldıkımı soñ?
763 aziz köy bit nige özéle?
764 «Elle-belli...» dip başlağan idék,
765 Yalğışıldı aysı töşénde?

766 Üz köyéñné ézlev citmi iken,
 767 Ézlisédér ulñ öçén de.
 768 Tamağı tuğ, östé bötén, diséñ,
 769 Öyé cılı tağın ni kirek?!
 770 Balalar da kéşé iken le bit
 771 Alarga da moñlı köy kirek!
 772 Küpmé canrı moñsız ƣaldırğanbız,
 773 Öyér-öyér yöri moñsızlar,
 774 Köpe-köndéz kéşé ütérelér...
 775 Özélgen köy elé méñ sızlar!
 776 Í tuğan tél, i matur tél! Sinéñ
 777 Bardır tağın niler küreséñ?
 778 Yaralı ƣoş sıman bergelenép,
 779 Köyleréme kilép kéreséñ...

780 6
 781 Yukƣa ğına intéktérmim miken:
 782 Bér tartıla, bér ƣısıla kürek...
 783 Tabılır da kinet sérlé köyém,
 784 Bér sızdırıp ciberérmén kébék.
 785 Ƙayçağında şıbir tirge töşem...
 786 Tüzerséñ le elé moña ğına
 787 Tik nişlemek kirek,
 788 Sinéñ eger
 789 Ayu başkan bulsa ƣolağıña?!
 790 Ƙoláƣ ƣına turı kilse bér ģel,
 791 Yöregéñe mömkin basuları...
 792 Tabandağı yörek bélen de bit
 793 Yeşi ala, ģeyér, ƣaysıları!
 794 Türeléré tabanınnan ģayré
 795 Béрни күрми alar, işétmi de...
 796 E sin monda ģarmun cefalysıñ,
 797 Ézleneséñ, köyden küçép köyge.
 798 Yuk la!
 799 Hiç te alar öçén tüğél
 800 Basmasınnar öçén yöregéme!
 801 İnanğanga küre «ayu»larını
 802 Biyéterdey köyler kiregéne...

803 7
 804 Tabuları köyné, hay, ozaƣtır,
 805 Yuğaltular ğına tiz aña:
 806 Bér bozıƣ ƣıl köyné géne tüğél,
 807 Yazmışlarını, ilné bozala!
 808 Bér géne de bozmadılar indé...
 809 Uynadılar bozıƣ kilés te:
 810 Öleştéler ilné
 811 Tüze kildék,
 812 Ni tise de béznéñ öleşke.
 813 Eytép bulmıy béрни timedé dil,

814 Tidé bézge, heyran küp tidé!
 815 Küpmé gomér sürép, bu çaqlı uq
 816 Ğacizlékte qalğan yuq idé!
 817 Hemér satıp, oçın oçqa yalğar
 818 Künge töşték...
 819 Adem ışanmas!
 820 Vayımsızlar bardır dönyasında
 821 Tik barıber bézge citalmas...
 822 Uynadılar...
 823 Küpler sizmegendér
 824 Nindi yalğış avaz suzğannı.
 825 ...Min bér ğarmun bélen tözetmekçé
 826 Tügelme soñ alar bozğannı?
 827 Afet kilse, halıq borıngıdan
 828 İl östéne sala, tigézli.
 829 Kémneñ géne tınıç iken canı
 830 Köyne bügen bötén il ézli!..

.....
 831 Qullarıma qabat ğarmun aldım,
 832 Uynamıyça bulmas bér alğaç.
 833 Elle nindi köy sulkıldıy qanda...
 834 Canı bulğan cırsız toralmas.
 835 Niçe yıllar buyı uynalmağan...
 836 Tügelmiçe qalmas küñél bér.
 837 Yeşemeske, belki, mömkindér ul
 838 Köyséz yeşev mömkin tügédér!
 839 Köyden köyge kilép qağılırsıñ,
 840 Kireklésén barıber tabarsıñ.
 841 Öyde, belki, bér ğarmun da çiter
 842 İlge köyne qayan alasıñ?!
 843 Kémneñ géne tınıç iken canı
 844 İl qaderlé ilge köy kirek!
 845 Béz bit hezer niçe yıllar buyı
 846 Uynalmağan ğarmun töslerek.
 847 Uynavları indé kıyındır da,
 848 Uynamaska mömkin tügédér.
 849 İne niçék köyséz qaldırasıñ?
 850 Uynıyq elé, uynıyq bügen bér!..

851 AVIL CANI
 852 (Poéma)
 853 Gél başqada idé yuksa niyet.
 854 Tél çışélgen zaman, niler yazmam!
 855 Qalıqtı da açı töyér bulıp,
 856 Kémder aldı kébék buğazımnan.
 857 Eytérséñ ul kötép kéne torğan
 858 Qalem bélen yalğız qalğan qağım.
 859 Kémnerge soñ biresém bar iken,
 860 Qaysı sorap kilgen alaçağın?
 861 Tanımıyça bulamı soñ anı:

- 862 Tamaktağı töyér avıl idé...
 863 Kaytıp kürép kilgen bulgaladı
 864 Karap toruları avır idé:
 865 Sireklengen öyler... Önséz kiçler...
 866 Bala-çağa da yuq uramında...
 867 Kilép küréşkené kart-korıdır...
 868 Béz yuğında niler bulğan monda?!
 869 Avıl diyép söylengenbéz géne,
 870 Çınında bit anı onıttık béz!
 871 Yazmışlarını kém qarğadı elé,
 872 Nindi qarğışlarğa yulıktık béz?
 873 Tamağında açı töyér tora
 874 Tanımıyça bulamı soñ anı?
 875 ...Şeherdegé taş fatirdan mine
 876 Ézlep taptı avılımniñ canı.
 877 Hetérge bér küz salırğa quştı,
 878 Buşattı da tınnı az ğına ul;
 879 Élék enkey hat yazdırğan töslé,
 880 Vasıyatén eytép yazdıra ul...
- 881 Ğacep tügél kötmegende bolay
 882 Berép kérép miña du kilüyé.
 883 Béz kitsek te, onıtmadı bit ul,
 884 Béréncé kat tügél bu kilüyé.
 885 Canğa şifa östep, yıraklardan
 886 Kipken metrüşkeler bulıp kildé;
 887 Enkeylernéñ bézge beylep salğan
 888 Oyıqbaşlarına tulıp kildé.
 889 Könge niçe tapqır keselerden
 890 Yeşérép kéne alıp qarıy idék:
 891 Avılıbızniñ canı kızlar yazğan
 892 Hatlar éçénde de bar idé bit!..
 893 ...Helné béle tordı.
 894 E béz indé
 895 Tar balaqlı çalbar kiyép aldık;
 896 Kızlar bélen mini yubkalılar!
 897 Béráz ğına «tvist» biyép aldık,
 898 Kérép-kérép çıktık réstoranğa...
 899 «Şeherleşep» kitték bik tiz şulay.
 900 Kile tordı avıl.
 901 Tik kayçaқта
 902 Bézné indé tanımadı buğay.
 903 Avıl malayları bulğan öçén
 904 Oyalğannı size idé miken?
 905 Elle indé ğorurlıqlarına
 906 Timim diyép tüze idé miken?
 907 Yözébézge berép eytmese de,
 908 Sıkranğandır avılımniñ canı.
 909 Béz, öç künlék «şehar böyékleré»
 910 Ul çağında töşenmedék anı.

911 Kaysı moda bélen kiyések te,
 912 Taşlamadı bézné avıl canı.
 913 Béznéñ sıman kitép bargannarnıñ
 914 Yeşél çirem buldı avırğanı.
 915 Şul köyénçe kürémén dip kaytam,
 916 Niçençe kat indé aldanam min.
 917 İmenépler kitem, küremén de
 918 Avılımnıñ canı qalmanın.
 919 Avıl canı...
 920 Kayan bélik di béz
 921 Ğadi avılınıñ da canı barın?
 922 Ul turında kémner uylap torsın
 923 Taşlap kitken çaқта avılların?
 924 Üzébéznéñ can kayǵısı idé...
 925 Kaçıp kitté pasport bulmağannar.
 926 Behtësézlégén de taba buǵay
 927 Çitke kitép behet yullağannar.
 928 Şhernéké bulıp bétalmadık,
 929 Tügél indé avılınıñ da sin;
 930 Üzénen hiç östén bulmıy kéşe,
 931 Kaya ğına kérép uqımasıñ!
 932 Avıl canı herçaq béznéñ bélen,
 933 Üze hamam anda yıraqtadır.
 934 Zarıqtırmıy alıp kaytıǵız bér,
 935 Aulıǵızniñ canın yılatmaǵız.
 936 Niqaderlé géne yuvatsañ da,
 937 Üzénékén ite, yarsulana,
 938 Zinnetlengen saraylarǵa sıymıy
 939 Şeher uramnarı tar şul aña.

940 Tormış yamavlıǵı tabalmıyça,
 941 Aptıraşta qalğan çaqlarında
 942 Eyte idé enkey: «Karıysım yuk,
 943 Kitsem eger avıl yaqlarına...»
 944 «Olı süzém köfér kitermesén»,
 945 Diye torǵan idé büten çaқта,
 946 Açırganudan islerennen
 947 Çıǵarǵandır indé ul bu haқта:
 948 Tik bér géne tügel, méñ qaradı,
 949 Şul yaqlardan küzén alalmadı;
 950 Şeher öylerénde yeşese de,
 951 Küñél bélen anda qalalmadı.
 952 Yeşé tamdı terez töpleréne...
 953 Yuvatırdıy süzler deşelmedém.
 954 Bélmedém şul enkey kıyafetle
 955 Avıl canı monda yeşegenén...
 956 Niçe yıllar avılımnıñ canı
 957 Béznéñ terezeden qarap torǵan!
 958 Yokıdaǵı şeher ösleréne

- 959 Can yaqtısın sirpép, tañ attırğan.
 960 Andıy süzler eytmes idé enkey
 961 Bélgen bulsa ni hëllerge tarısın...
 962 ...Canı şeherlerde tilmérgende
 963 Avıllarnıñ nindi yemé qalsın?!
- 964 Küpmé öy urını...
 965 Yılıy torğaç,
 966 Suqırayğan küzler sıman alar.
 967 Öyé isen çaқта niqaderlé
 968 Küñél nurı, cılı sıyğan añar?!
 969 Nigéz sayın tuqtap, herbér öyné
 970 Hëtéremde бүгэн барlap yörım;
 971 Üzébéznéñ monda nindi yara
 972 Salğanlıqñı hëzér añlap yörım.
 973 Yalgız gına kitken idék te bit
 974 Tuğan öyden çıgırıp kitken közde
 975 Avılıbızñı kilér buvınnardan
 976 Böténleyge mehrüm itkenbéz le!
 977 İgelékséz ata balasıday,
 978 Elle kaya kitép olaqqanbız;
 979 Suqqayğan ana töslé bulğan
 980 Avılñıñ bit canın yılatqanbız.
 981 Üzébéznéñ gayéplerné yalgış
 982 Büténnerge yapsartmağız tağın.
 983 Sinnen-minnen başqa kémner bulsın
 984 Aluvçısı bézdér avıl canın!..
- 985 Avıl tufragında niçe gasır
 986 Üsken gölébézné alıp kitték.
 987 Çit cirlerde ni kötkenén béłmi,
 988 Tuğan télébézné alıp kitték.
 989 Alıp kitken idék kitüyén de...
 990 Saqlıy aldıqmı soñ ul gölné béz?
 991 Tuqay şıgırén balalarıbızğa
 992 Niçék öyretérge yul béłmibéz.
 993 Mekteplernéñ terez töplerénde
 994 Aña da bit citer idé yaqtı!
 995 Üzébézné-üzébéz kimsétkende,
 996 Sağına ul göl avılдаğı çaқñı.
 997 Ata-babalarnıñ yöregénde
 998 Géne yörgen nefis göl idé bit...
 999 Avıl kiçlerénde sanduğaçñı
 1000 Könleştére yazğan tél idé bit!
 1001 Alıp kitték...
 1002 Şundıy gölné hëzér
 1003 Bu tirede küpler kireksénmi;
 1004 Télén satıp türe bulğan
 1005 Anı
 1006 Yaqlap süz eytérge yöreksénmi.

- 1007 Bér gäsırlık ğıybret alırlık bar
 1008 Béznėñ cıyılışlarınıñ mizgélennen.
 1009 Başkalarnıñ bér gölé de hezér
 1010 Östėnrek sinėñ yöz göléñnen...
 1011 Gölėbéznė küpmė saqlap bulır
 1012 Kıyırıtkan çakta éte-törte?
 1013 Küpten qorıp bėtken bulır idé
 1014 Anı da şul avıl canı yörte...
- 1015 Avıllarnıñ, heyer, törlésė bar,
 1016 Béznėkédey barı da taralmağan.
 1017 Tik alar da indé talanudan
 1018 Üz cannarın saqlap qalalmağan.
 1019 Kėmner kilėp, niček buldırsa,
 1020 Avıllarnı şulay taladılar.
 1021 Qayçağında basu öslerėnde
 1022 Bér tıñlarlık turğay tabalmıylar.
 1023 Bėz iltifat itmesek te, elle
 1024 Kürėp tormıy dimsėz barısın alar.
 1025 Béren-seren qalğan çikėrtkeler
 1026 Sayramıylar indé çañ suğalar...
 1027 Tabıgatné söylep toram tağın,
 1028 Kėmge hacetė bar, harap bulsa?!
 1029 Heterreknė de kürėr idėñ,
 1030 Küñėllernė açıp qarap bulsa.
 1031 Élek bolınnarğa sıymağan can
 1032 Kısan ihatadan artmıy hezér;
 1033 Kürşésėnde éne artıq iken
 1034 Könleşüden köyėp, şartlıy hezér.
 1035 Ut kürşeler...
 1036 Ata-anaları
 1037 Bér-bėreñe élek utqa kėrgen.
 1038 İndė hezér çert ta kirė çıkmas
 1039 Urıs qapqalardan, yuqqa yörme!
 1040 Qunaq-töşėm, kilėm-kitėm bėttė,
 1041 Beyremnėrnė küpler onıtıp bara.
 1042 İsen miken élė, tibe miken!
 1043 Yöregėñné, avıl, totıp qara...
- 1044 Avılıñda ul bėrdenbėr idé,
 1045 Qalmağandır ğarmun kėrmegen öy;
 1046 Öyler ğėne miken?
 1047 Anıñ tavişı
 1048 Kėmnėrnėñ soñ canın tėlgelemi?!
 1049 Qız-qırkınnıñ yöregėnde buldı,
 1050 Suğılıp kite idé qartlarğa da
 1051 Bėr beyrem de ansız uzmağandır,
 1052 Tınmadı ul avır çaqlarda da.
 1053 Tuylar bulsa, zatlı qunaqlarnıñ
 1054 Ğarmun idé başlap deşėlgenė.

- 1055 Ul bélmegen sérler almaqandır
 1056 Bérnensesén avıl yeşérmedé.
 1057 Yeşérmedé...
 1058 İndé kémge söyler
 1059 Küñélénde bulğan moñın-zarın?
 1060 Körsénérge géne aldı ezér
 1061 Yeşler bélen kitép bardı ğarmun.
 1062 Sanduğaçsız tal şikéllé, avıl
 1063 Tıp-tın ğına kére kiçleréne.
 1064 Küpné kürdé.
 1065 Emma bu ellerné
 1066 Kitérmegendér ul isleréne.
 1067 Ğarmunınnan başqa avıl бүten,
 1068 Tönner şomlı kébék, öyler yetim;
 1069 Télséz aldı cannar: yörek sérén
 1070 Ğarmun kébék itép kémner eytsén?
 1071 Beyremnerénéñ de yemé bétté,
 1072 Küñéllerné açқан ğarmun iken;
 1073 Avılını sin yetim itim diseñ,
 1074 Moñnarınnan ğına yazdır iken!
 1075 Çit cirlerde yörep, ğarmunını da
 1076 İndé ezér télden alğan, diler.
 1077 Tırışsa da çıkmıy iken annan
 1078 Avıldağı canğa yaqın köyler...
- 1079 Salkınnar da totıp alalmadı,
 1080 Kirte bulalmadı yavımnar da
 1081 Kirek-yarağıña yögerérge
 1082 Bazar idé élék avıllarda.
 1083 İrte tañnan arba-çana tartıp,
 1084 Enkey bélen küpmé bargan buldı.
 1085 Onı talmıysıñ
 1086 Borınıñ bélen bozlar,
 1087 arınıñ bélen arlar yargan yulını...
 1088 Elle nerse alır çamabız yuq,
 1089 Bézge barı yartı pot on kirek.
 1090 Ozaq tormıy kiré borılabız,
 1091 Unbiş könlék yeşev ağın tülep.
 1092 Tormış kıskanına vatılırğa yaramağan,
 1093 İndé taş idék béz;
 1094 Arba tartıp, yıraq bazarlardan
 1095 Altı canğa gomér taşıdıq béz.
 1096 Atna yalın küpler kötép aldı
 1097 Bazar tulı alıq bula idé;
 1098 Ul çağında irtegésé könéñ
 1099 Bazarlardan alıp bula idé...
 1100 ...Avıllarda ezér bazarlar yuq.
 1101 Béle torıp, hamam şunda baram.
 1102 Onğa tügel indé ansı cite,
 1103 Yalgız cirsi-cirsi, moñğa baram.

- 1104 Alam elé arbam bulmasa da,
 1105 Töyim elé canğa sıyğan qader
 1106 Bügén ilde moñsız qalgannarğa
 1107 Alıp qaytıp ölgérsam eger...
- 1108 Aq behetler ezlep cıgıp kitték...
 1109 Aldalağan hıyal, anı bélem.
 1110 Kérép çumdıq şeher söreméne
 1111 Avılımnıñ ap-aq canı belen
 1112 Zamanası qorımlanğan çaқта,
 1113 Üzêñ géne niçék aq qalasıñ
 1114 Kérséz canı qara yalalardan
 1115 Niçék itép saqlap aqkalasıñ?
 1116 Qazlar ene qanatlılar da bit,
 1117 Ap-aq bulsalar da qaraldılar.
 1118 Ğayépléler géne aq köyénçe
 1119 Köçlélerge qara yağalmıylar...
- 1120 Qayda ğına yuqtır avıl canı,
 1121 Törlé yaqqa indé taralğan ul.
 1122 Avıltaşlar haman kite tora
 1123 Sabıy sıman, qalmıy alardan ul.
 1124 Kitken çaқта qayırılıp qarıy,
 1125 Voqzallarda yöri yamansılap;
 1126 Urmannarğa barıp çıksa közén
 1127 Urman bulıp urman yana sımaq
 1128 Yardem sorap bézge kıçkıra ul,
 1129 Havalarğa ménép sören sala;
 1130 Gönañıbız şulay zur mikenni?
 1131 Qır qazların kémdér qorban çala...
 1132 Tıpırçına mihérbansız qulda,
 1133 Bergelene canı avılımnıñ;
 1134 Sin bit anıñ qanatları idêñ,
 1135 Nige elé bolay qayırıldıñ?!
- ..
- 1136 Talpınasıñ haman, tartılasıñ,
 1137 Avılıñnıñ canı kükke tarta.
 1138 Başlarıña töşkeç, añlıysıñ şul:
 1139 Qoşlar yulı nige tuğan yaqqa?
 1140 Qaktırmıyça-suqtırmıyça ğına
 1141 Saqlap yörtüleré avır anı...
 1142 ...Üz-üzéme urın tabalmıyımın
 1143 Kaya kuyıym siné, avıl canı?!
- 1144 YÖREK ATIM
 1145 (Poéma)
 1146 İrler yöregénde iyerlengen
 1147 Atlar yatır...
 1148 Ey ul atlarını!
 1149 İr-yégétnêñ gaziz başqayların

- 1150 Kaya gına alıp çapmadı?!
 1151 Beygelerde, yulda, köreşlerde
 1152 İrler bélen béрге at buldı,
 1153 Uttan-sudan alıp çıktı atlar...
 1154 Halıq eytken iken haq buldı.
 1155 Ğasırlarını béрге kiçken çaқта
 1156 Yöreklerge küçken atlardır;
 1157 Atsız qalmasınnar
 1158 Ul atlarğa
 1159 Ullarıñnı indé atlandır,
 1160 Yallarına nıgraq yabıssınnar
 1161 İr namusı tabıla iyerde...
 1162 ...Atlı yörek bélen yeşer öçen.
 1163 Nıqlıq bire kürsén irlerge!..
- 1164 Tik qaydadır bér at yarsıp kéşni...
 1165 Çabıp yöri dönya buylatıp,
 1166 Ütkennerné aykıy, kileçekné,
 1167 Uylarıña kére uyatıp,
 1168 Tıngı birmi...
 1169 Qaysıgıznı atı,
 1170 Kémner elé atın yuğalttı?
 1171 Arlı-birlé toyaq tavışları...
 1172 Yögenlisé niçék şul atnı,
 1173 İyeséne niçék qaytarası?
 1174 İr yöregé atsız toralmas;
 1175 Attan başqa nindi ir-at bulsın,
 1176 Nişlesén ul atı yuğalgaç?
 1177 Kémneñ atı şulay kéşni iken?
 1178 Tuqталıp bér qolak salıgız:
 1179 Sézneñ at tügelmé?
 1180 Tanısağız
 1181 Cırlarımnan kilép alıgız...
- 1182 İh, qayçaқта cildéresé kile...
 1183 Tik... atım bar diyép aldanma
 1184 İsemébéz gene ir-at bézneñ,
 1185 Küpten indé atsız qalganğa.
 1186 Atsız gına gomér kiçerebéz,
 1187 Qayan kilsén bézge ul atlar?
 1188 Atı barın, helléregén irneñ
 1189 Sörgenner iç bér qat yıraqqā...
 1190 E qolhozğa atı bélen béрге
 1191 Yartı canın birgen babañnar;
 1192 Bu cansızlıq qayan kile dime
 1193 Şul çaқта uq tartıp algannar...
 1194 İrler şulay atlarımnan yazdı.
 1195 Ügi helde indé atlar da.
 1196 İrler canın yuqsınadır töslé
 1197 Neséllerén cuyğan çaptarlar.

- 1198 İlden yazuvıñ da yıraķ yörmes,
 1199 Başıñ iyép haman tik torsañ
 1200 At kürmegen adem aqtıgınıñ
 1201 Ƙullarına tézgen tottırsañ...
- 1202 ...Eüvel cigü atıñ...
 1203 E annan soñ,
 1204 «Doşman» yasap siné halkıña,
 1205 Ürelgenner
 1206 Suvırıp alır öçén
 1207 Yörektegé soñğı atıña.
 1208 Soñğı atıñ...
 1209 Yörek abzar tügél...
 1210 (Andıylar da, heyér, tabılğan!)
 1211 Törmelerde sıgıp çıgarğannar
 1212 Atlarıñnı sinéñ Ƙanıñnan...
 1213 Ƙaybér irler Ƙayttı,
 1214 E atları...
 1215 E atları indé Ƙaytmadı.
 1216 Ƙay yaqlarda Ƙaldı iken alar?
 1217 İh, atlarıñ kirek Ƙaqları!..
- 1218 Atlarıñ la kirek ƘaƘayları
 1219 Atsız yaşep, bigrek vaƘlandıƘ.
 1220 UtırdıƘ soñ kémner Ƙanasına,
 1221 İşegéne kémneñ atlandıƘ?!
 1222 Niçe yıllar kéşé cırın cırlap,
 1223 Üz cırıbız onıta yazğanbız:
 1224 Télne téşlep, deşmi yeşi torğaç,
 1225 Télséz Ƙalmağanbız azdan béz...
 1226 İrlerde soñ at hesteréméni?
 1227 UrındıƘı bulsın, «Volğa»sı;
 1228 Yöreklerne... kése almaştırdı
 1229 Nik alarğa dönya Ƙayğısı?!
 1230 İléñ, téléñ nik Ƙençélmi şunda
 1231 Ƙalınaysın barı késeler;
 1232 Östen ferman bulsa, urmanıñ da,
 1233 İmanıñ da totıp kiseler...
 1234 Bolınnarsız, Ƙışmellerséz ƘaldıƘ,
 1235 Şundıylarğa tézgen tottırıp;
 1236 Télegençe tiptérdéler alar,
 1237 HąıyƘatke hemér yotttırıp...
- 1238 Niçék itép atsız ƘaldıƘ soñ béz
 1239 Kémner anı yabıp totalar?
 1240 ƘayƘan ğına elé etkeylernéñ
 1241 Yöregénde idé bit alar!
 1242 Yörekleré at Ƙaderlé bulğan,
 1243 Suğışlarğa kérgen Ƙaqlarını.
 1244 Küpler Ƙaytalmadı...

- 1245 Etkeylernéñ
 1246 Cikken kilés qaldı atları...
 1247 Tik ul atlar yaqın cibermiler
 1248 Üzleréne, haqıñ bulmasa;
 1249 İr-at isémén niçék yörtmek kirek,
 1250 Yöregénde atıñ bulmasa?!
 1251 Bulır-bulmas irge atlar nige?
 1252 Yeşi bire alar atsız da:
 1253 Étke söyek bétép toramını.
 1254 Cay tabıla herçaq oyatsızğa.
 1255 Tübenlékke töşer öçén atlar
 1256 Kirek tügél, ansın bélebéz.
 1257 Ata-babalarnıñ yörek atın
 1258 Yuğalttıq soñ elé nige béz?
 1259 Qanat bulır atlar kirek бүгэн,
 1260 Kiçer sular, méner ür kirek,
 1261 İr-at ismén yörtép,
 1262 Yöregéne
 1263 Atlar sıydıralır ir sirek...
- 1264 At ézlegen buldı üsmér çaqta:
 1265 Yuğalsalar, tabıldılar da.
 1266 E boların qayan ézlisédér
 1267 Taralgannar alar yıllarğa.
 1268 İšetéle kéşnevleré gene,
 1269 Ayırılğannardır kémnerden?
 1270 Min şularnı ézlep tañ attıram
 1271 Tabılırlar sıman tönnerden.
 1272 Bérem-bérem barsın kürem kébék:
 1273 Yetim atlar... méskén... kızğanıç...
 1274 Ni ükénéç qayçan gına alar
 1275 İrler yöregénde bulğan iç!
 1276 Ene Sibaynıqı...
 1277 Tik hucası
 1278 Yala yağıp ilde kön kürdé.
 1279 Şul yörekte atlar niçék torsın:
 1280 İl biténe anıñ tökérde!
 1281 Gatanıqı...
 1282 Başıta esirlékte
 1283 Kéşélégén anıñ yéktılar;
 1284 İlge qaytqaç, toralmaslıq itép,
 1285 Yañağına qabat suqtılar...
 1286 Ene Sabir atı...
 1287 Turı yardı,
 1288 Türelerge yarıy almadı,
 1289 Sındırdılar... İndé ahır çikte
 1290 Éçkéçége başın salğanı...
 1291 Atlar, atlar...
 1292 Alardan da bigrek
 1293 Miña бүгэн irler kızğanıç.

- 1294 ayan ına elé bu irlernéñ
 1295 Yöregénde atlar bulan iç!
 1296 Ayagüre alu ciñél tügél,
 1297 Dürt ayaklı at ta abına;
 1298 Abınsa da, ayagına basa,
 1299 Ézlegenge térek tabıla.
 1300 Namusları taptalannar küpmé:
 1301 Emircannar, Necip, Bulatlar!
 1302 Atlar isen bulsa,
 1303 Yöreklerge
 1304 Bér ayırlar kébék ul atlar...
- 1305 «...ara da ına urman, arañı tön
 1306 Yaşı atlar kirek üterge...»
 1307 arurmannar aa alıp ıan
 1308 Cır-atlardan baka nilerge?!
 1309 İlénde bér atı almaanda
 1310 Almatırdı cırlar bar atnı.
 1311 At tartalmas ayı-esretlerné
 1312 Cır küterdé, cırlar tarattı.
 1313 Avır ata ına kirekmé cır?
 1314 Siregrek haman cırlıybız.
 1315 Sıltavlara sını tabılır la ul:
 1316 Sebepésé zaman, or dibéz.
 1317 «Ro»lar da bulır... örekler de
 1318 Bire kilseñ eger yörekné;
 1319 emér güne cırlatanmı barı
 1320 Moña ader elle ir-atnı?
 1321 Cır-ıırné sanga sumasa ta,
 1322 İsertkénéñ bazar yuarı.
 1323 Ata-babalarınñ bu etlé ük
 1324 Tüben töken aı bulmadı...
 1325 Niék- bolay yuldan yazanbızdı
 1326 Adaıp la bétken alarım,
 1327 ıar öén mondıy «urman»nardan
 1328 Yaşıraqı kirek atlarınñ!
- 1329 anatlanıp söygenéne otı
 1330 İr-yégétnéñ ata mengene;
 1331 Meebbetnéñ sizér a atları
 1332 avitırmaandır kémnerné?!
 1333 Otı atlar...
 1334 Dalalarını kité...
 1335 Aylar-yıllar aa sikérdé
 1336 Tik söyüvné cirge töérmedé,
 1337 Yöreklerge iltép citkérdé;
 1338 Yıraklardan araları belen
 1339 Tartıp aldı zarııp aıy küz.
 1340 Meebbetnéñ sizér atlarına
 1341 Atlanalmıy alan beétséz...

- 1342 Bérkém aña yögen kidéralmıy,
 1343 Billeréne iyer salalmıy;
 1344 Bu atlarını indé bér yugaltқан
 1345 Қабат меңгэ эзлеп табalmıy.
 1346 Ё... alar bit söya bélgennerden
 1347 Selam géne alıp barmaған:
 1348 Tufannarnıñ canın Luizalar
 1349 Üz қаннаrı bélen yalgаған...
 1350 Ѓómér buyı bér-béréñe ilte
 1351 Ul barı tik söyü һақına
 1352 Mataşmağız қамıt kidéреге
 1353 Meһebbetneñ sizger atına!..
- 1354 Attan başқа kiyén yeşevleré,
 1355 Kirek iken bit ul kémge de.
 1356 Қayçaғında bula iken atlar
 1357 Һatın-kızınıñ yöregénde de...
 1358 Öyeléşép yetim қalgannarnı
 1359 Ömétsézlék, қayğı-moñ basa
 1360 Niçék itép alıp çıқsın enkey
 1361 Ul қақlardan, atı bulmasa?!
 1362 Қолһoz éşén tarttı...Һucalıғın...
 1363 Kindér suқtı...
 1364 At ta çıdamas!
 1365 Aña nerse қala
 1366 Avırlıқтан
 1367 Avılıñda irler yılaғaç?..
 1368 Ёsleréñe töşse iskiterlék,
 1369 Öske kilse sınız қalırlıқ;
 1370 Béráz ғına bézde bulsa iken
 1371 Enkeylerde bulған sabırlıқ!
 1372 Alardağı tézgén bézge қaldı,
 1373 Yürtélebéz küpten irler dip.
 1374 Tik қayan soñ, çébén times borın,
 1375 Çér iterge bolay öyrendék?
 1376 Cayé kilgen sayın zarlanabız,
 1377 Avır, dibéz... Çornı sügebéz...
 1378 Çınlap torıp kütergen yuқ elé
 1379 Avırlıғın қayan bélebéz?!
 1380 ...Ёrler arasında yörim бүгэн,
 1381 Ёrler tabalmıyça aptırap.
 1382 Yaman iken atsız yeşevleré
 1383 Ёrler yöregéne at kirek!
 1384 Enkeylerden géne alıp қaytır
 1385 Ёdém de bit, eger yul bélsém...
 1386 ...Yörekke tik atlar kirek miken,
 1387 Һatın öçén géne ir bulsañ?!
- 1388 Bézde irler at öyrete idé,
 1389 Cey könénde cigép çanaға.

1390 Ƙara cirden ana stéregen
 1391 Taynıñ helén üzéñ amala...
 1392 Nindi hrlék çalsın ul atlarda,
 1393 Télleré yuğ niek sylesén?
 1394 Ƙayan bélsén irler şundiý helnéñ
 1395 z başına bérkön kilesén.
 1396 Ni tağsalar, şunı stérerger
 1397 Atlar tgél, béz de yrendék;
 1398 Tışavlap ta cibergeledéler
 1399 İ s kitmedé, bulsa iremlék.
 1400 Aşatsalar eger, éértseler,
 1401 Bu dnyada tağın ni kirek?
 1402 Tibleréñ, cirge killeréñ
 1403 Şuña idéméni, ih, Yrek!
 1404 Sinéñ méskénlékten babañnarnıñ
 1405 İzgé ruhu sıkrap yatğandır...
 1406 ...Tışav işer irler alğan iken
 1407 Atlarıña sikérép atlan bér,
 1408 İrgıl beygélerge,
 1409 İréksézlep,
 1410 Cey knénde ana cikkené!
 1411 Tuğtıy krme, hlğın ktép torğın
 1412 Meydannarğa barıp citkené...
 1413 ...Atımnı min yéllar buyé ézlim,
 1414 Nindi ir ul atı bulmağın?!
 1415 Atsız-niséz, isé kitmi gene
 1416 Yeşi alır oyatı bulmağın.
 1417 Yöreklerge kérép yatar ağta,
 1418 Ƙolın gına idé ul atlar;
 1419 Yuğaltğınıñ indé argamağtır,
 1420 Kém kiérér siné, kém ağlar?
 1421 İr-at ismén yrtkennerge bgén
 1422 Atlarınıñ canın toyar ağ.
 1423 Atıñ sinéñ at şikéllé iken
 1424 Kirtelerén berép ığaçaq!
 1425 ...İrler yöregénde iyarlengen
 1426 Atlar yatır... Ƙaya atığız?
 1427 Yürekten de kireklék ağı
 1428 Atığızın alıp aytığız!..

1429 KZGÉ
 1430 (Poéma)
 1431 Zatlıdan da zatlıbızdır sıman:
 1432 Bar dnyabız hezér kzgélé.
 1433 zébézné elle krmi torsaq,
 1434 Bér minut ta cannar tzmimé?
 1435 Sténada kzgé, işéklerde...
 1436 Tşemnerge kzgé tézdéler.
 1437 Ƙaya barsañ, şunda arşılıylar
 1438 Ézerlékli bézné kzgéler.

- 1439 Üzébézné közgélerge şulay
 1440 Buldıralğan çaqlı tördék béz.
 1441 Közgéler küp,
 1442 Tik nigedér méne
 1443 Kém ikenébézné kürmibéz...
 1444 Sınabrağ bér qarısı idé
 1445 Üzébéz de elé bardır la!
 1446 Niçék bulsağ, şulay kürset, közgé,
 1447 Mir aldında oyatqa qaldırma...
- 1448 Qatlamnarnı aqtar: teñke çığar,
 1449 Çulpı bulır, közgé tabılğan.
 1450 Baylıqtan da bigrek, borıngıdan
 1451 Maturlıqqa késé tabınğan.
 1452 Heyran qalgandır ul su östénde
 1453 Üz şevlesén kürép, üz tösén.
 1454 Üz-üzéne qarap gıybret alğan
 1455 Uylap tapқан şulay közgesén.
 1456 Maturlıqnı nığraq tanır oçén
 1457 Kirek bulğan közgé, haqlıqnı;
 1458 Tire-yağı kara çaқта késé
 1459 Közgeerde tapқан aqlıqnı.
 1460 Tönnerén de qoyaş küre alğan...
 1461 Küñél közgeleerñ sav bulsın!
 1462 Bézge bügén baylıqtan da bigrek,
 1463 Maturlıqlar kübrek tabılsın.
 1464 Borıngıdan kirek bulğan közgé.
 1465 Kirek bit ul elé bézge de:
 1466 Döreslékné haman eytalmıybız
 1467 Turı gına qarap küzlerge.
 1468 Qoyaş nurın qaplamıymı bügén,
 1469 Cırné buyamıymı qaragız?
 1470 Qara cannarğa da herem tügél,
 1471 Közgeelerge yışraq qaragız!..
- 1472 Miném de bar közgem: izgé miras
 1473 Tuğan öynéñ iske közgesé.
 1474 Kilemén de şul közgege qarıym...
 1475 Elle qayan yuqtır ézlisé:
 1476 Qayta miña tuğan öy cılısı,
 1477 Sağışları kile, şatlığı
 1478 Aqtarılam...
 1479 Béréncésé tügél
 1480 Mondıy helnéñ, tügél aqtığı.
 1481 Ütkennerge bér tereze sıman:
 1482 Küz töşüğe yaqtı sirpéle,
 1483 Sabıy çaqlar qarap tora annan,
 1484 Bér moñaya sıman, bér köle...
 1485 Ekiyetlerde bula idé barı
 1486 Tılsımlangan mondıy közgeeler.

- 1487 Öyébéзде andıy baylık barın
 1488 Niçék bélmi ǵaldıq béz géne?!
 1489 Citer idé miken tılsımnarı
 1490 Ul közgenéñ, bélgen bulsaq ta
 1491 Aldıbızda tormış üzé idé,
 1492 Ekiyet kéne tügél ul ǵaqlar...
 1493 Kémder eytté: «Séz beǵétlé!» didé.
 1494 Kiré ǵaqtı közgé: «Yuǵ!» didé.
 1495 Oçın oçka köçke yalǵıy idék...
 1496 Enkeylernéñ beǵiré ut idé.
 1497 Kirek idé beǵét...
 1498 Tik ul ǵına
 1499 Bik éndeşmi iken, sin deşép:
 1500 Kölü itép kürsetmedé közgé
 1501 Bérǵayçan da bézge küz yeşén.
 1502 Etkey isen bulsa, tabar idé,
 1503 Ǵızǵanmaslar idé atın da.
 1504 Béznéñ bélen sanlaşmadı beǵét,
 1505 San barını irséz ǵatınǵa?!
 1506 «Séz beǵétlé!» didé bézge kémder
 1507 Ul idémé, çormı bérǵatlı:
 1508 Beǵétné béz ǵışǵı ǵara tönde
 1509 Salam bélen urlap apǵayttıq,
 1510 İñselerge salıp, eremeden
 1511 Zirék bélen bérge taşydıq...
 1512 Min bügen de közgelerden ézlim
 1513 Ekiyetlerémneñ başı yuǵ.
 1514 Ul ǵaqtı uǵ yeşérmedé közgé:
 1515 «Bar!» dimedé yuǵnı. «Yuǵ!» didé.
 1516 ...Oçın-oçka köçke yalǵıy idék,
 1517 Enkeylernéñ beǵiré ut idé...
 1518 Ǵaraǵanıǵı ǵadi közgé tügél:
 1519 Min tılsımlı közgé ǵucası,
 1520 Ǵılǵan ǵamelémné döréslimén,
 1521 Aña ǵarap.
 1522 Elé moñarçı
 1523 Bulmaǵandır miné aldaǵanı,
 1524 Aǵ dimedé yözde tap barda.
 1525 Bérǵayçan da irék birmedé ul
 1526 Aǵlıqlarını salıp taptarǵa.
 1527 Sörtép kéne tota idé enkey
 1528 Canı kébék kürde közgené.
 1529 Közgerdey bulǵan iken canı...
 1530 Soñ tüşéndék lekin béz monı:
 1531 Béznéñ küñéllerné sörtken bit ul
 1532 Tını bélen örép, saǵ ǵına.
 1533 İ tiren de közgé...
 1534 Ǵezér indé
 1535 Közgerde oçraşsaǵ ǵına!..

- 1536 Koyaş bulıp koyaş yaktısına
 1537 Bulğan çorlar kara yaqqannar.
 1538 Döréslékné kürép torgan öçén,
 1539 Közgélerné berép vatqannar.
 1540 İl közgéséz qalğan...
 1541 Aldağan ul
 1542 Kügéndegé yalğan koyaşka;
 1543 Açılmağan küzler,
 1544 Méñerlegen
 1545 Asıl zatnıñ canın kıyğaç ta!..
 1546 Öyde közgé vatılsa da kıyın
 1547 Yuğalganday bula küz yavıñ;
 1548 İl qaderlé ilde yaman iken,
 1549 Heter iken küzgé bulmavı...
 1550 Bar tılsımı üzébézededér le,
 1551 Yuqtır bézge çitten ézlisé:
 1552 İl közgésé Irék!
 1553 Ni bulsa da
 1554 Taplanmasın ilnėñ közgésé!
 1555 Avızıñ çalış bulsa, közgélerge
 1556 Üpkeleme... Küpten bilgélé!
 1557 Üzébézdən ğayép ézlemedék,
 1558 Sügép kildék haman közgené.
 1559 Kémge mal citmedé, kémgedér dan,
 1560 Qatlı-qatlı «Géroy» bulsa da;
 1561 Yeşéralmıy közgé,
 1562 Yörtseñ eger
 1563 Yörek urınında... munçala!
 1564 Yalğan şöhet-dannan oyıştırıp
 1565 Közgé yasattılar...
 1566 Andıylar
 1567 Çın heléne kiré qaytalmıyça,
 1568 «Kölké bülmésé»nde qaldılar!..
 1569 «Abzıy»larnıñ qubızına quşılıp,
 1570 Qupşı süzler küpmé kıçkırdıq
 1571 İskérdéler bik tiz...
 1572 Ul veğdeler
 1573 Bulıp çıktı barı öç könlék.
 1574 Qaçtıq közgélerdey.
 1575 Yemséz çaқта
 1576 Üz-üzéñné kilmi küreséñ.
 1577 Közgélerden qaramasañ, yözéñ
 1578 Nindilégén qayan béleséñ?!
 1579 Hatanı da huplıy öyrengebéz...
 1580 Çigé bardır şevle bulunıñ
 1581 Yalğışkanda tözetérlék kene
 1582 Bér-béréñe közgé bul idéñ!

 1583 Közgésézler cirde küp buldılar,
 1584 Qıyblasızlar...

- 1585 Canı ğaripler...
 1586 Üz qarasin bütennerge yağar
 1587 Ul bendeler, siné ğayépler.
 1588 Köçsezlerge örer,
 1589 Köçlélernéñ
 1590 Ayağına kilép yılışır.
 1591 Şul köyé de ilnéñ bér maturı
 1592 Bulıp kürénéрге tırışır.
 1593 Andıylarğa közgé bulası bar,
 1594 Açıp kürsetesé çın yözén
 1595 Bu çaklı uq kéralmaslar idé
 1596 İl küzéné kiçén-köndézén.
 1597 Üzébézné tanıy alır çakta
 1598 Ğoréf-ğadet barda, tél barda
 1599 Yışraq qarıyq elé közgélerge
 1600 Tösmérlene бүгэн kém anda?
 1601 Turı qarıyq:
 1602 Kémner iken soñ béz,
 1603 Ni kılabız, niçék ğelébéz?
 1604 Ata-babalarınñ izgé isémén
 1605 Onıtmadıq miken elé béz?
 1606 Zamananınñ yaman çüp-çarına
 1607 Bétmedémé cannar buyalıp?
 1608 Yörmibézmé tuğan télébézde
 1609 Söyleşérge kayçaq oyalıp?
 1610 Yözé de yuq, eytér süzé de yuq
 1611 Kémner üstérebéz almaşqa?
 1612 Küp nersege indé küz yomabız
 1613 Küñéllerné nindi lem başkan?
 1614 Ğetérlerde ni bar?
 1615 Mañkortlarğa
 1616 Eylendékmé elle indé béz?
 1617 Töbebrek bér qaragız elé
 1618 Közgélerge,
 1619 Bulsa közgegéz!..

 1620 Eyllenép bér artqa qarıym diseñ,
 1621 Yandırılğan tariğ, yağılğan.
 1622 Küñél közgéleré cırlar ğına
 1623 Kile bézge
 1624 Ğerabelé çorlar yağınnan.
 1625 Nesél-nesebéñe, milletéñe
 1626 Qarasalar eger cirenép,
 1627 Babaylarınñ yüregénen çıkkan
 1628 Şul moñnarnı suzıp ciberdek.
 1629 Canı kara bulğan cırlıy almıy,
 1630 Yaqtı cannar cırsız toralmıy;
 1631 Tamğında «Ellüki»ler aqqan
 1632 Bérkayçan da vehşi bulalmıy!
 1633 İlséz-cırséz qalğan çağında da,

1634 Yuq, imansız bulıp qalmaq.
 1635 Béz bit izgê qabér taşlarınıñ
 1636 Ösleréne hram salmaq...
 1637 Hókémdarlar bulıp dan çıqmadı,
 1638 Yaqlasaq ta barı haq éşné.
 1639 Başkiserler tügél nesélébéz:
 1640 Cırlıy halıq
 1641 Cırlar baş kısmı!
 1642 Yandırılğan tarih, tuzdırılğan...
 1643 Cır yanmağan. Bézge cır qalğan.
 1644 Tanıy alır babaları canın
 1645 Bu közgege kilép küz salğan.

1646 İ tireñ de közgé...
 1647 Bér-bér arthı
 1648 Elle nindi yözler açıla;
 1649 Küpmé karasañ da, uylarıñınıñ
 1650 Çıgalmassıñ kébék oçına.
 1651 Allarıñda ğadi közge tügél
 1652 İl-halkıñınıñ namusıdır ul.
 1653 Küz qarañday saqlap,
 1654 Qanıñ belen
 1655 Yuva-yuva qarısıdır ul.
 1656 Yözge taplar quna-nite qalsa,
 1657 Şul közgege qarap sörtésé;
 1658 Yukqa uylap tapmağandır késé
 1659 Küñélébézde közge yörtésé.
 1660 Yuğaltqannar bardır közgélerén,
 1661 Adaşqannar yéllar éçénde.
 1662 Közgesézler!
 1663 Bér qarağız kilép:
 1664 Bu cır-közgém séznéñ öçén de...

1665 AT CİKTE MALAYLAR

1666 At cikte malaylar.
 1667 Şul könné
 1668 Ayırılıp qalgandır malaylıq
 1669 Qalgandır... Ceyevlé gomérgé
 1670 Atlarnı uzaday çama yuk.

1671 At cikté malaylar.
 1672 Yullarda
 1673 Haman da cigülé atları,
 1674 Tartalar... Yıllarıñın tun ğına
 1675 İr bulıp ölgérgen çaqları.

1676 At cikté malaylar, at cikté!
 1677 İ, inde etkeyler kuanır.
 1678 ...Malaylar cikken ul atlarını

1679 Bérkönné babaylar tuğarır...

1680 AQBÛZ AT

1681

I

1682 Yeşel çirem béznéñ қапқа төpleré...
 1683 Balaçaқnı ceyép қuydık çiremge:
 1684 Kém bulsañ da, saқlanıp bas añar sin,
 1685 Yulıñ түşép, bézge kérım digende.
 1686 Çit-yat heber қalıp torsın uramda,
 1687 Aқ behétler öçen géne bu nigéz!
 1688 Enkey méskén indé күtép argandır,
 1689 E béz elé öyge haman kermibéz.
 1690 Etkey de bit niktér méne күrenmi,
 1691 Ul қaytası idé бүgen at cigép.
 1692 Tegereşép yeşel çirem östéne,
 1693 Dürt күz bélen i kötebéz, қақ түзép...

1694

II

1695 Nige bolay zarıqtırdıñ sin bézné,
 1696 İ etkeyém, tordıñ iken nik ozaq?!
 1697 İrteden үk béznéñ қапқа төbéne
 1698 Siné ézlep kilgen idé Aқbüz at,
 1699 Canga tidé suzıp-suzıp kéşnevé...
 1700 Şunnan birlé indé méne niçe yıl!
 1701 Kitmi haman, aқ yalların tuzgıtıp,
 1702 Ceyden közge, kıştan yazğa күçe ul...
 1703 Қaylarda soñ sinéñ cikken atlarıñ,
 1704 Қayқан yanıp, қayda tuфрақ buldılar?
 1705 Yav қırınнан, бér Aқbüzge eylenép,
 1706 Elle indé қayttıларmı soñ şular?
 1707 Elle monda қалған atlar yılıymı,
 1708 Can birgende buraznağa yığılıp?..
 1709 Tipme, Aқbüz, tipme қапқа төbéne,
 1710 Ye östéñe yıllar түşer ubılıp!

1711

III

1712 Balaçaқnı ceygen idék çiremge,
 1713 Aқ behétler öçen idé bu nigéz...
 1714 Méskén enkey indé күtép argandır,
 1715 Cey-қışларım, eyde, öyge kérégez!
 1716 E Aқbüz at, aқ yalların tuzgıtıp,
 1717 İrtegeme miném barıber күçer ul,
 1718 Kéşnep yöri béznéñ қапқа төbénde,
 1719 Kitmi méskén méne indé niçe yıl!..

1720 ҚOYAŞ

1721 Қoyaş bélen béz bit avıldaşлар
 1722 Niçe yıllar берге uynadıқ;
 1723 Бергеleşép kiçen öyge қayttıқ,
 1724 Anıñ bélen берге uyandıқ.

1725 Ozın könnér buyé Ƙoyaş bézden,
 1726 Béz Ƙoyaştan totam ƙalmadıƙ.
 1727 Ozağraq çıƙmıy torsa eger,
 1728 Maylı botƙa birép aldadıƙ...

1729 Béznéñ bélen béрге ul da köldé,
 1730 Béznéñ bélen béрге yıladı;
 1731 Húelné béldé töşép terezege,
 1732 Min bit Ƙoyaş, diyép tormadı.

1733 Barğan sayın yaƙtırdılar yıllar,
 1734 Tartıldılar hamán Ƙoyaşƙa.
 1735 Yullarıbız annan ayırılmadı
 1736 Índé méne irler bulğaç ta.

1737 Ƙoyaş bélen béz bit avıl-daşlar
 1738 Béрге yanıp, béрге tuñğannar.
 1739 Ƙaraltırğa bazmas bu dönyanı
 1740 Küñéleñde Ƙoyaş bulğannar!..

1741 ***

1742 Gél ƙoyaşlı tügél dönya:
 1743 Bér yılap, bér külép toram
 1744 Bolıt artında hervaƙıt
 1745 Ƙoyaş barın belép toram.

1746 ƘOYAŞ ÇIĞIŞLARIN ƘARAP TORAM...

1747 Ƙoyaş çığışların ƙarap toram
 1748 Sade çağın könnéñ, tın çağın;
 1749 Nurğa ƙuyam canını,
 1750 Niçençédér
 1751 Gönahlısı bulıp dönyanıñ...

1752 Niçençédér késé bulıp cirde
 1753 Ƙoyaş bélen béрге yeşim min.
 1754 Behétlerém anıñ yaƙtısında,
 1755 Ul şahıtı tamğan yeşémnéñ.

1756 Kügéndegé ƙarañgılıƙlarını
 1757 Sıltaƙ barsañ herçaƙ bolıtƙa,
 1758 Yaƙtılıƙnı belmi ƙaluvıñ bar,
 1759 Ƙoyaş bélen çordaş bulıp ta.

1760 ...Ƙoyaş bayışların ƙarap toram
 1761 Al yavlıgın bolğıy kiterge;
 1762 Min bolıttan aralağan ƙoyaş
 1763 Kémner öçén çıgar irtege?!

1764 MEVLÉT KIÇÉNDE

- 1765 Gür iyese kürşe qarçıkları!
 1766 Kiçérégéz barsı öçén de
 1767 Qaytarasım kildé bügen sézné
 1768 Bik küptengé mevlét kiçéne.
- 1769 Utırırız östel tireséne,
 1770 Qaybérégéz seké çitene.
 1771 Ul kiç miné indé niçençe kat
 1772 Méne şulay tartıp kitére.
- 1773 Béz sabıylar ülésé tıñlap toru,
 1774 Urımbız bülme éçénde.
 1775 İzgé kitap süzé géne öyde,
 1776 Ğaybet yörmi mevlét kiçénde.
- 1777 Kübégez tol.
 1778 Yeşler kipken inde
 1779 Çaba-çaba qolhoz éşéne.
 1780 Canın sıypap bér yuvatır öçén
 1781 Mönecet te cite kéşége...
- 1782 Küplerégéz iman yañartkandır,
 1783 Sabırlıklar cıyıp ul kiçte.
 1784 Dönya malı tik öç kéne könlék,
 1785 İman kala üzéñ ülgeç te.
- 1786 Séznéñ yaqtı elé de töşe bézge...
 1787 Bügéngéler nerse qaldırsın
 1788 Uñ bélen sul tamam butalğan çaq,
 1789 Qaya qarıyq kıybla barmı soñ?!
- 1790 Yul tapqansız,
 1791 Yuksa lampağız da
 1792 Cidélé géne idé ul çaқта
 1793 E béz méne yuldan yazıp bétték,
 1794 İliç yaqtısında bulsaq ta...
- 1795 ...Gürlerénen kiré qaytardım da
 1796 Qarçıkları,
 1797 İndé nişlesé
 1798 Kémnerne soñ çaqırırğa iken?
 1799 Bügen bézde mevlét kiçesé...

1800 ĞOMÉR BUYI

- 1801 Çiremnerden taban ayrılrsa,
 1802 Siné yunlep tanımylar iken:
 1803 Ğomér buyı malay bit sin yuksa...

- 1804 Şul malayğa «abıy» diler iken!
- 1805 Çiremnerden taban ayrılrsa,
1806 «Canıy» diler...
1807 «Eti» diler bérkön.
1808 Tégé «malay» uynıy şular bélen...
1809 Malay ikenlégén sizmi bérkém.
- 1810 Zamana da béрни bélmi iken:
1811 Zur-zur éşler yökli «malay»largá.
1812 Avır bulsa bulır kütereler...
1813 Cırge ciñélrek alar barda.
- 1814 Aq saqallı «malay» ite dönya,
1815 Qalébéñe sala bér Allasın...
1816 Nindi kıyafetke kértsele de,
1817 Şul «malay»lar bézde yuğalmasıñ!
- 1818 Tanımaslar...
1819 İskermesler, belki,
1820 Gómér buyı malay bulğanıñnı.
1821 ...Dönyalıqqa nindi helde birse,
1822 Şulay alsın Hoday bu canımnı...
- 1823 DÖNYAĞA ÜPKE SÜZÉ
- 1824 Üz télegém bélen kilmedém bit,
1825 İhtıyarı şuldır Hodaynıñ!
1826 Kürsetmedéñ yaqtı çırayıñnı,
1827 Tanımağan bulıp kılandıñ.
- 1828 Min tanıdım siné:
1829 Nujalarıñ
1830 Baytaq séñgen nesél qanıña,
1831 Minde alar hezér, miném bélen,
1832 Tanımasañ, eyde, tanıma...
- 1833 Tümgek sayın başnı idereséñ,
1834 Gómér digen yulnı ütkende.
1835 Sin üzéñ de bit meñgélék tügél,
1836 Ul qaderlé borın küterme!
- 1837 Böténleyge qalasım yuk sinde,
1838 Özgelenmem alay, yalınmam.
1839 Siné kızğanırımıñ, fekıyr Dönya,
1840 Meñgélékke kiter aldınnan...

1841 TÜTEL-TÜTEL AĞ BOLITLAR

- 1842 Ofıqlarda aq bolıtlar tütel-tütel,

1843 Ya Hodayım, kémner nerse çeçép üter?
 1844 Dönya buylap taralışkan tütellerge
 1845 Küz taşlarğa qırkıp turam: yeşén üser!..

1846 Ata-babam küp zamannar monnan élék
 1847 Bolıtlarğa ömét törtép kitken kébék:
 1848 Ceyler citse, havalardan cillé-cillé
 1849 Cir östéne bereketler yava kilép.

1850 Cannarında bérkaderé orlıq barda
 1851 Qıymıldıysı ullarıña, onıqlarğa,
 1852 Cihan buylap talğın gına ağıp bara,
 1853 Tütél-tütél aq bolıtlar ofıqlarda...

1854 KIR QAZLARI QAZAN ÖSTÉNDE

1855 Qanatlarıñ bulsa, küterél de,
 1856 Barıp qışıl, bérge oç sin de:
 1857 Sinéñ öçén uravları buğay
 1858 Qır qazları Qazan östénde.

1859 Urın bardır,
 1860 Sinéñ canıña da
 1861 Kiñlékleri cite küklernéñ...
 1862 Niğe bolay qaldıñ ayırılıp,
 1863 Burannarnı niçék ütkerdén?

1864 Sinéñ öçén uravları buğay,
 1865 Qıyğaq-qıyğaq qazlar qıçqıra,
 1866 Alasılar siné şul törkémge...
 1867 Uça alsañ, eyde, oç qına!

1868 Qır qazları Qazan öslerénde,
 1869 Küktegéler barlıy cirdegén.
 1870 Qarap qaldım küzden yuğalğançı
 1871 Qazlar bélen kitté yüregém...

1872 SABIRLIQ

1873 Cirde tavlar kük térevé siman,
 1874 Ciller süte bolıt-çalmasın.
 1875 İlde qartlar çor namusı siman,
 1876 Méñ uyına türgen çal başın.

1877 Tavlar deşmi,
 1878 Alar télge kilse,
 1879 Tire-yağın yalkın-ut basa.
 1880 Qartlar sabır...
 1881 Qartlıq bulamını
 1882 Bar hesretén eçke yotmasa!

- 1883 Çal başlarğa basıp tora Vaqıt
 1884 Hikmetlé bér heldér sabırlıq,
 1885 Cırde tavlur, ilde qartlar barga
 1886 Sizélmidér töslé avırlık...

1887 SANDUĞAÇ ÜLEMÉ

- 1888 Urmannarğa sıymıy,
 1889 Bu cannarğa
 1890 Niçék itép sıysın köyleré!
 1891 Başqa ülem yuqtır sanduğaçqa:
 1892 Yarıladır moñnan yöregé...

1893 BEYREMNER

- 1894 Kéşéléknéñ üzé şikéllé ük,
 1895 Borıngıdan kile beyremner,
 1896 Şatlıqların beyrem ite kéşé,
 1897 Beyremnerde olı yemner bar.
- 1898 Cır şavlatır beyremneréñ bulsın...
 1899 Beyremé bar halıq bay halıq,
 1900 Ğasırların beyrem cillerénde
 1901 Cırı qala,
 1902 Bayraqları bara çayqalıp.
- 1903 Beyremnerde behet tantanası,
 1904 Can saflığı, küñél yaqtısı.
 1905 Ğomér buyı ozatıp bara bézné
 1906 Beyremneréñ kérséz aq töse.
- 1907 Tar küñélde bula almıy beyrem...
 1908 Beyremnerge kirek meydannar;
 1909 Borıngılar cannar maturlıgın
 1910 Meydannarğa,
 1911 Ğasırlarğa ceyép salğannar...
- 1912 Kéşéléknéñ üzé şikéllé ük,
 1913 Borıngıdan kile beyremner;
 1914 Beyremlé de, cırlı da sin, halkım,
 1915 Kileçekke iñer yamner bar...

1916 OÇA QOŞLAR

- 1917 Yazlar kile, ceyler cite,
 1918 Közler kére, qışlar uza.
 1919 Havalardan küzém almıym:
 1920 Qoşlar, oça... qoşlar oça...
 1921 Oça qoşlar...

1922 Kaysı çordan
 1923 Kémner canı küterélgen?
 1924 Kervan-kervan uzıp bara
 1925 Béznéñ devér küklerénnen.

1926 Ğamsézlékné yırtıp uza
 1927 Üzek özgéç tavişları,
 1928 Yöreklernéñ moñın bolay
 1929 Kaya alıp barışları?

1930 Niçék köymi qanatları?
 1931 Beğır aşı oça quşlar;
 1932 Qanatlanıp oçap iken
 1933 Cannardağı bu sağışlar!

1934 Havalardan küzém almıym
 1935 Qoşlar oça... qoşlar oça...
 1936 Küterélép baram sıman
 1937 Oçqan qoşlar arasına...

1938 YÖZYEŞER QART BÉLEN OÇRAŞU

1939 Buraznalar şunda küçkenméni
 1940 Mañğayında barı sır da sır,
 1941 Deşmi-tınmıy qarap tora miña
 1942 Ap-aq çeçlé tulı bér ğasır...
 1943 Küpmé kürgendér ul!
 1944 E üzéne
 1945 Tora-tora heyran qalırılıq:
 1946 Ğasırlar şul süzge saran bula,
 1947 Ğasırlarnıñ holqı sabırlıq...
 1948 Eytmeşe de açıq: péçen çaptı,
 1949 İgen ikté, bura buradı,
 1950 Yavlar kiçté...
 1951 Utlar-sular aşı
 1952 Ğasırlarnıñ ütken yulları!
 1953 Süzler nige?
 1954 Qılğan ğamelleré
 1955 Böténésén bézge béldérdé:
 1956 Yamanlıqniñ yulı kısqı bula,
 1957 E igélék ozın ğomérlé.
 1958 Lekin canı hamam tınıç tügél,
 1959 Kürgen ah-zar hiçbér onıtılmas;
 1960 Anıñ oçén yıllar malay ğına...
 1961 Ul malaylar Cirge ni kılmas?!
 1962 Bér ük télek buğay ğasırlarda,
 1963 Ğasırlarda şul uq tiñdeşlék:
 1964 Kiseteler sıman,
 1965 Süzséz gene
 1966 Kileçekke taba éndeşép...

- 1967   ÖY SALU
- 1968   Vasıyet itép kaldırgandır bézge,
1969   Yukka eytmegendér bu halık:
1970   Üz goméréñde barı bér bulsa da
1971   Sin kéréрге tiyész öy salıp.
- 1972   Borıngılar şuña tuğrı bulğan...
1973   Ütkermegen yañgır-cillerné,
1974   Yaman küzden nesélén saqlap kilgen
1975   Babaylarnıñ salğan öyleré.
- 1976   Etiler de salğan üz öylerén,
1977   Bürenenéñ saylap yuvanın.
1978   Ata yortı bala öçén kıybla,
1979   Çitke tipken çağı yuk anıñ.
- 1980   Min de, méne, üz kuvışım salam,
1981   Ğomérém buyı salam bér öyné.
1982   Nesélémneñ izgé töse itép,
1983   Babaylardan alam ölgéné.
- 1984   Nigézé nık, havası saf bulsın,
1985   İrkén bulsın, dimén, éçleré;
1986   Küñéllerné yaqtırtırılık bulsın
1987   Ğadetlernéñ monda küçkené.
- 1988   Ğapqaların bizek-bizek item
1989   Balkıp torsın il-kön qarşında,
1990   Ütken-sütkenerné tartıp torsın,
1991   Ğunak itsén, çağırıp alsın da.
- 1992   Késé özélmesén: kérsén duslar,
1993   Tön qunarğa tössén yulavçı;
1994   Balalarım kızarmaslık bulsın,
1995   Onıqlarğa citsén cılısı.
- 1996   Büreneden, ağaç-taştan tügel,
1997   Öyné salam küñél nurınnan
1998   Elle qayan-qaya kürénérlek
1999   İter idém, kilse qulımnan.
- 2000   Min öyémne gomérém buyı salam
2001   Kürşe-külen gayép itmesén.
2002   Bar öysézler öylé bulsın, dimén,
2003   Kilgen késé kiré kitmesén...
- 2004   ĞAMEL DEFTERÉ
- 2005   İşetken bar: her késénéñ, imész,

- 2006 Bula iken gamel deftere
 2007 Feréşteler yazıp bara iken,
 2008 Tükmi-çeçmi, kılgan eşlerén.
- 2009 Yaşılığım, yamanlığım şunda,
 2010 Cimérgeném, urgan-çeçkeném.
 2011 İsep-hısap şuşı dönyada uq,
 2012 Gómér üzé gamel defteré.
- 2013 Kılır eşler tav kaderlé iken
 2014 Yeşev digen yulğa çığılğaç.
 2015 Üz defterém lekin üzém yazam,
 2016 Feréşteler kılı çıdamas!..
- 2017 KAYIN
- 2018 Niler sinéñ başkayıñda
 2019 Sığılasıñ cil sayın?
 2020 Ciller bélen citekleşép,
 2021 Kaya barasıñ, kayén?
- 2022 Ciller yuvatır diséñmé,
 2023 Séréñné söyliséñmé?
 2024 Béznéñ kayğılarını ilge
 2025 Taratıp yöriséñmé?
- 2026 Avıl sayın, urman sayın,
 2027 Yullar sayın, çor sayın
 2028 Béznéñ bélen citekleşép,
 2029 Kaya baradır kayén...
- 2030 YÖZ YAQTISI
- 2031 İnnék tügél töşmi bitke,
 2032 Pudraday yağılmıy ul;
 2033 Satmıylar anı kibétte,
 2034 Blat bélen tabılmıy ul.
- 2035 Kullarıña iyeleşmi
 2036 Baylıq-felen bélen géne;
 2037 Buysınmıy ul köç-қodretke
 2038 Yavlap-nitép alam dime.
- 2039 Bérevlerge kara yağıp,
 2040 Yözéñ sinéñ yaqtırmastır.
 2041 Emma kılgan igélégéñ
 2042 Késé cirde yatqırmastır.
- 2043 Kayan tabıym iken diyép,
 2044 Baş vatası tügél dedér:

- 2045 Béznéñ yözlernéñ yaqtısı
2046 Üzébéznéñ küñéldedér.
- 2047 BÉZNEÑ GOMÉR
- 2048 Béznéñ gomér çişme çiltıravı,
2049 Tañ atuvı, kızlar kölüyé,
2050 Çeçeklernéñ çıkka mançıluvı,
2051 Yıl da cirge yazlar kilüyé.
- 2052 Béznéñ buvın ézli enilernéñ
2053 Yarasına kirek devanı,
2054 Béznéñ gomér suğış kırlarında
2055 Özélép kalğan cırnıñ devamı.
- 2056 Qurkularnı bélmi béznéñ gomér...
2057 Şefkat sorap barmas ülémnen,
2058 Bu köngeçe gorur basıp kile.
2059 Yıraqlardan, tariğ türénnen.
- 2060 Béznéñ gomér enilernéñ cırı,
2061 Yazğı yañgır, yeşén yeşnevé,
2062 İgennernéñ ölgörüyé kırdá,
2063 Béznéñ gomér cırnıñ yeşevé.
- 2064 SABANTUY
- 2065 Yalannarda sabantuylar görli.
2066 Yeş yégétler sıza ğarmunın,
2067 Uynaklatıp ciller alıp kite
2068 Yıraqlarğa ğarmunnar moñın.
- 2069 Vağ-vağ atlap biyégen kızlar yalğış
2070 Yöregéñe basar kébékler.
2071 Cayın tabıp kına sılularğa
2072 Kaş sikértép uza yégétler.
- 2073 Köreş kıza meydan urtasında.
2074 Dulqınlana ğalıq: kém ciñer?
2075 Köreşcéler elé bil birmiler,
2076 Çıdasınnar ğına sölgéler!
- 2077 Ğasırlarnıñ yögén kütergende
2078 Böğélmegeç, bér kat sınağaç,
2079 Gér taşların çöygen çaқта ğına
2080 Bu bélekler, bélem, sığılmas.
- 2081 Beygélerde cilden citéz atlar,
2082 Dağalardan oçkın çeçéle.
2083 At östénde kilgen üsmérlernéñ

- 2084 Ut qabınır sıman çeçene.
- 2085 Yalannarda sabantuylar görli,
2086 Behtlése ilnéñ bügen min.
2087 Hetfe kébék yeşel yalannarğa
2088 Açıp salğan halkım küñélén...
- 2089 HATLAR YULI
- 2090 Hatlar yulda,
2091 Meñgé yulda hatlar...
2092 Bélmim qaya barıp citerén
2093 Sarğayışıp qarap tora bézge
2094 Yıllar aşu defter bitleré.
- 2095 Niçe qabat indé uqlıgannar,
2096 Küpmé canğa kilép tigenner,
2097 Tik haman da isen, haman söyli,
2098 Hat östéne üsmi çiremner...
- 2099 Taşqa yazğan, qayın tuzlarına,
2100 Pérğaméntqa yazğan keshélék,
2101 Bérsén de ul uylap çığarmağan
2102 Yöregénnen quyğan küçérép.
- 2103 Kitereleler hatlar Tuqaylarnı,
2104 Celillerné, Kutuy, Taqtaşnı
2105 Béle alar beznéñ yuğaltmasnı,
2106 Bér yuğaltsaq qabat tapmasnı!
- 2107 Sarğaysa da kile, tavşalsa da,
2108 Üt eçénnen soldat hatları:
2109 Bérqayçan da tavşalmadı söyu,
2110 İr namusı cirge yatmadı.
- 2111 ...Kileçekke hatlar kitép bara,
2112 Hatlar yulı çorlar arqılı;
2113 Zaman ösleréne hat yazalğan
2114 İr-yégétler qaruy qalkınıp...
- 2115 TEKDIR QALEMÉ
- 2116 Tekdir qalemneré üzém bulsam
2117 Bolay yazmas idém tekdirné...
2118 Halıq cırı
- 2119 Yaqsısın da yaza, yamanın da,
2120 Kém töşergen mondıy hellige?
2121 Niler öçén géne birgennerdér
2122 Bu cezanı méskén qalemge?

2123 Köle Késé... Bér minuttan ülém...
 2124 Şunu yaz sin, künder kullarnı;
 2125 İ bérkatlı adem balaları!
 2126 Utta-suda tilmért şularnı.

2127 Yaşısın da, yamanın da yaza,
 2128 Mondıy eşke niçék alıngan?!
 2129 ...Bér yılıdır tekdir kalemneré
 2130 Tekdirlerné yazar aldınnan...

2131 TÉRÉK SUVI

2132 Yaşşı süz can azığı.
 2133 Meçal

2134 Siber öçén ülém yarasına
 2135 Ézlep tapkan késé térék suvın.
 2136 Yaqtırğandır küpmé ekiyetler,
 2137 Savıkkandır annan niçe buvın!

2138 Béz soñğaraq kalıp tuğanbız şul,
 2139 Ekiyetlerde yeşev yazmağan la!
 2140 Tik yamanlık barda, térék suvı
 2141 Kirek iken, kirek her zamanğa...

2142 Yaman süzler avır yara salsa,
 2143 Télgelese eger sézné бүгэн,
 2144 Canıgıznı savıqtırır öçén
 2145 Qayan alıym iken térék suvın?!

2146 Késége bit bér cılı süz cite...
 2147 Şul bulğandır, belki, térék suvı;
 2148 Bér-bérébézge devadır béz yukşa
 2149 Añlap kına citkermibéz şunı.

2150 Yaşşı süzém!
 2151 Térék suvı bulıp
 2152 Sibél elé бүгэн çorıma sin!
 2153 ...Herbér küñél şunduk savığaçak
 2154 Térék süzé bézde korımasın...

2155 ĞIYBADET

2156 Elé şökér!
 2157 İmanımnan tekdir
 2158 Böténley ük mehrüm itmegen:
 2159 Canım talanganda, yalgız kalıp,
 2160 Ğıybadetke kérép biklenem...

- 2161 Doğa bélmim, dörös. Onıttırıp
 2162 Ölgérgenner indé doğamını...
 2163 Buldıralısa, yarlıkasın Hoday
 2164 Bu yulı da yula bozđanı:
- 2165 Küñéléme nindi süzler kile
 2166 Şunı uķıym, şuña inanam.
 2167 Yazıp yuvanamın min alarnı,
 2168 Alarnı min sızıp kıynalam.
- 2169 Arıp-talıp, tınıçlanıp tuktıym.
 2170 Séz eytérséz indé: bu şaşkan!
 2171 Şaşkandırımı-yuķmı,
 2172 Emma lekin
 2173 Kükler bélen küñélém totaşkan...
- 2174 BİŞ VAĞIT NAMAZ
 2175 (Şıgri ğıybadet)
- 2176 İrtengé namaz
 2177 Eguzébillahi... Niyetledém namaz...
 2178 Namazlığım miném yazılmağan keğaz.
 2179 Yüneldé ruğım izgé kıybla yakķa
 2180 Ğaziz yak idé ul... enkem isen çakķta...
 2181 Kıybla üzgermidér. Üzgere tik insan:
 2182 İndé hemme eşné kılıp bula, kılsañ.
 2183 Bélem, kıçkırırlar: «Bulmıy namaz bolay!.,;»
 2184 Yüri kılanmıymın yarlıkasın Hoday.
 2185 Nişlim «ĝıylémlégém» şuña ĝına citkeç?
 2186 Belki, rehmeténnen elé mehrüm itmes...
 2187 Ğaziz enkem ruğı! Rencémeseñ idé...
 2188 Zaman ĥastasınnan aralaçı miné!
 2189 Namazlığım keğaz, baş orası aķķa.
 2190 Ya Rabbém, bézné yaman çirden sakķla!
 2191 Bik tiz yoğa bit ul, töşe yöregéñe:
 2192 Bismillanı ĥezér eytmi kémner géne!
 2193 Ĥaķ Tegale isémén bitlék itép kıyép,
 2194 Ğonaĥ eşler kıla adem tav-tav öyép.
 2195 Kıyaş yarlıkasın, yarlıkasın Ğalem...
 2196 E sin ni kılırsıñ nişletérséñ, Kılem?!
 2197 Asılına töşmi, kıya kürme noķta:
 2198 Namazlıđıñ keğaz, başıñ namazlıķta...
 2199 Kıbul bula kürsén çın iĥlastan yazam!
 2200 Yaña yakķı kõnge kérép kile Kızan...
- 2201 Öyle namazı
 2202 Ğomérlernéñ öyle turı citken...
 2203 Ayırılıp kızna eşénnen,
 2204 Kıuyıp torıp dönya meşekatén,
 2205 Kémlégémné iske töşérem.

- 2206 Télek téler izgé seğatlerde,
 2207 Ferésteler iñer minutta
 2208 Üz-üzémné iske töşeremén...
 2209 Höday barın béle torıp ta!
 2210 Bu yullarnı uķımıy uz, tuğan,
 2211 Köfér süzden eger kırıkçañ...
 2212 ...Deşmevéñné köte,
 2213 Yeşevéñné
 2214 Onıttıra dönya, onıtçañ.
 2215 Ademner de yuktan bar bulmıydır...
 2216 Şuşındadır nesél-nesebé.
 2217 Nik soñ bolay, ğaziz nesélémnéñ
 2218 Qadérlerén béłmi yeşedém?!
 2219 Uçağınnan çitke tegeregen
 2220 Utlı kümér pısqıp süneçek.
 2221 Kileçek bar...
 2222 Emma süngennerge
 2223 Kilmeyeçek bit ul Kileçek!
 2224 Cidé babañ qarap tora siña,
 2225 Cidénéñ de cidé babası...
 2226 Küzleréne kürénér de idéñ,
 2227 Yuğalgansıñ... Qayan tabası?!
 2228 Ğomérlernéñ öyle turı citken...
 2229 Sinda haman sabıy aķılı
 2230 Ferésteler qanatında ğına
 2231 Sikérmekçe yıllar arķılı.
 2232 Namazlıqqa başıñ orasıñmı,
 2233 Yılıysıñmı cirge qaplanıp,
 2234 Ğamel kirek adem balasına
 2235 Yeşegenén cirde aķlarlıq.
 2236 Bér Hödayém ğafu eyler elé,
 2237 Gél yarlıqar diyép uylama,
 2238 Höday bit ul siña üzéñ Kéşe
 2239 Bulsañ ğına Höday bulala...
 2240 ...Secdelege kitem,
 2241 Ütkennernéñ
 2242 Ayağına kilep yığılam.
 2243 Üz-üzémné meñge tabalmamın,
 2244 Qabul bulmıy qalsa bu doğam...
- 2245 İkendé namazı
 2246 Yakınraq bulıym diyép ömmetéme,
 2247 Yazıp-tayıp kérseñ namaz niyeténe,
 2248 Büldérelér alardan hiç qotılma yuk,
 2249 Başqayıña qatlı-qatlı uylar kile.
 2250 Meñgeléknéñ yul östénde elé de sin bar
 2251 Almaştırıp bulmıy torğan gönahıqyar.
 2252 Sıyalırmı Höday ceygen namazlıqqa?
 2253 Hülleréne indé sinéñ dönyalar tar...
 2254 Ğoméréñné qazalarga qaldırğansıñ,

2255 Niçék itép kaytarıplar alırğa soñ?!
 2256 Sorap tormıy-nitmi géne çığaçaqlar
 2257 Téré meyétler öçén de bar ul Yasin...
 2258 Büten tağın kémnen sorıym, i Rabbém!
 2259 Cir yözéne gıybret öçén nik yarattıñ:
 2260 Ülmes borın mehrüm itkeç yöregémnen,
 2261 Milletteşler qarşısında nik ir-at min?!
 2262 Qalem şahit: aqqa kara, karağa aq,
 2263 Gómér buyı şunı yaza qabat-qabat,
 2264 Béznéñ öçén iman şuldır: bu dönyanıñ
 2265 Qarasına mana-mana canıñ ağırt...

2266 Aşşam namazı
 2267 Siña bilgélé, Teñrém,
 2268 Dehri bulası idém...
 2269 Yuğıyse etkem-enkemnén
 2270 Ğaziz balası idém!
 2271 İşandıkını ul çaқта
 2272 Alarnıñ doğasına?
 2273 Yukqa diséñmé şulhetlé
 2274 Zeñmetler yuğa siña?!
 2275 Yıllarnı küpmé yılatıp,
 2276 Meñgélék qarğış alğaç,
 2277 Citer miken tevlégéne
 2278 Biş kéne vaqıt namaz?!
 2279 Bötén mirge kürsetkenné
 2280 Bér Hodaydan yeşérdék,
 2281 Rencidér enkeylerden
 2282 Alıp qalğan behillék.
 2283 Barın bar da ul kıybla,
 2284 Namazlıq aq ta ağın...
 2285 Sınqaylarım bélen qatıp,
 2286 Sıgılıp tüşer qağım.
 2287 Sinnen de surar ullarıñ,
 2288 Qalası kilér alıp:
 2289 İzgélék barmı canıñda
 2290 Bér heyér-fatıhalıq?!
 2291 İsléréme töşermegé
 2292 Dehri bulası idém...
 2293 Qayçandır etkem-enkemnén
 2294 Ğaziz balası idém.
 2295 Ut yotıp ézlep kilgendér
 2296 Şularnıñ duğaları...
 2297 Béz ışanmağan idék te,
 2298 Döréske çığa barı.
 2299 Çorları büten bulsa da,
 2300 Gamelé-yulası bér:
 2301 Añirette de dönyanı
 2302 Afetten yolasıdır...

- 2303 Yastü namazı
 2304 Elé anı, elé monı yazıp,
 2305 alemné min küpmé izaladım!
 2306 Dürt yata da tögél iken kıybla...
 2307 oday ihtıyarın bozalmadım.
 2308 Citkendér bu!
 2309 Yuksa zamanası
 2310 Azgannarga bolay azarlı ta...
 2311 Kilér könnéñ asıl yatılıı
 2312 babaylardan alğan namazlıta!
 2313 ul yatıa cannı uyam бүгэн,
 2314 Anıñ bélen ıgım irtegeme.
 2315 «Namazlııñ kegaz géne bit», dip
 2316 İ uuım, miné biterleme!
 2317 oday miña ulay nasıyp itken...
 2318 Ğamelleréñ sinéñ ihlas bulsın!
 2319 Köné buyı unda baş orası...
 2320 Uımıya alıym niék monısın?!
 2321 Üzé bélép, kürép tora bit ul:
 2322 Bézge berkém namaz öyretmedé.
 2323 uşı namazlıa yatıp yılıy
 2324 Ğaciz bendelernéñ yörekleré...
 2325 Yıllar buyı min ularnı uıym.
 2326 Duam uldır...
 2327 İzgélékte niyet:
 2328 Babaylardan alğan yatılıtır
 2329 Küñéllerné ul yatıa iyert!
 2330İRtege de tañnar atası bar...
 2331 Yatılıa fida bulsın canım.
 2332 İzgé télek bélen tamam ittém
 2333 Namazımnı!..
 2334 Ya İlahiamin!..

- 2335 AO KÜLENDE
 2336 Hesén aa Tufan istelégéne

- 2337 Ao külé. A ayınnar.
 2338 Béréñcé yaz Tufansız...
 2339 Küké yılıy: «Yu-yu, yu-yu!..»
 2340 Niék yeer ul ansız?

- 2341 Ao külé. A eekler...
 2342 Ah, göller yetimlégél!
 2343 Kübelek alarga soñı
 2344 Selamén eytim dimé?

- 2345 Könnerde anıñ yatıısı,
 2346 Cillerde anıñ nazı;
 2347 Téréle Ao külénde
 2348 Göllerdey cannıñ yazı.

- 2349 Anıñ öçen tügel iken
 2350 Bu dönyadan kitüler.
 2351 «Yuq-yuq, yuq-yuq... Ul kitmedé!»
 2352 Işanmıylar kükéler.

2353 SİBGAT HEKİM TÖŞÉ

- 2354 Tufan turındağı istelékte
 2355 Eytérséñ bu ğadi töş kéne.
 2356 Töş kéne de...
 2357 Lekin şundıy töş bu
 2358 İsten çığar dime hiç kéne.
 2359 Çınbarlıkka oħşaş nindi tüştér,
 2360 Siskendérgen, kilép kérgen de
 2361 Ğesen Tufan bélen Fatih Kerim
 2362 Oçraşkannar, iméş, törméde.
 2363 Yılıy-yılıy қоçакlaşкан алар,
 2364 Bér ananıñ ulları sıman;
 2365 Kargap oçırılğan Sak-Soklarga
 2366 Bér moğciza bulğanı sıman...
 2367 Elle қayan kermilerdér töşler...
 2368 Tufan avızınнан işétép,
 2369 Zirek şağıyr önde bulğan ğelné
 2370 Yazğan iken barı töş itép.
 2371 Tariğ öçen térkep қuyğan şulay,
 2372 Ğeter çorda ğeter zamannı.
 2373 Yazıp қaldırğan ul töşleréñde
 2374 Kürérge de yaramağannı.
 2375 İndé töşler çınğa eylenér çak...
 2376 Kémner күrdé, kémner күrmedé
 2377 Üzébéznéñ törmelerden çığıp,
 2378 İlleréne қaytқан irlerné.
 2379 Tufannarıñ baştan kiçérgené
 2380 Bézge ğezér avır töş kébék.
 2381 Söyli idé bézge Sibgat Ğekim,
 2382 Şul töşlerné iske töşérép.

2383 ҚАЛҚА ТУФАН...

- 2384 Kitap ezérlibéz.
 2385 Қалın папқа
 2386 İstelékler Tufan turındağı.
 2387 Қалқа Tufan, ğetérlerden қалқа,
 2388 Kirtelerné cimérép yulındağı.
 2389 Yıllar aşa,
 2390 Ut-davıllar aşa
 2391 Қалқа Tufan...
 2392 Urallarnı kiçép...
 2393 Törmelerné vatıp қалқып çığa

- 2394 Dértlep kite Vaqıt elle niçék.
 2395 Iq buyınnan...
 2396 Yıraq kom çülennen...
 2397 Yözlerénde uçaq şevleleré...
 2398 Qalkıp çığa İl östéne Tufan,
 2399 Bolıtlarğa cite gevdeleré.
 2400 Ğalem türéndege yoldızlardan,
 2401 Meñgelékten indé qarap tora...
 2402 Késélerge yazmış ülém birgen
 2403 Kitmi Tufan aña qarap qına.
 2404 Qayta-qayta yöreklerné beylep
 2405 Yöri elé cılı, armas bér qul.
 2406 Qalka Tufan,
 2407 Yıllar buylap qalka
 2408 Qıtaplarğa gına sıymastır ul!..

- 2409 ĞARMUN
 2410 Ğarmunçı Ğali Cemlihanuvqa

- 2411 Quyın késesénnen çığardı ul
 2412 Şırpı qabı kader Ğarmunı,
 2413 Uynarına bérkém ışanmadı
 2414 Şayartuğa burdı.
 2415 Bar moñı
 2416 Üzéné cıyğan sérlé tartma sıman,
 2417 Kinet çıñlap şunda Ğarmunı
 2418 Télge kildé,
 2419 Şıgırım tulı zalnı
 2420 Bér tında ul télséz qaldırdı.
 2421 Ğarmun tügédér le!
 2422 Kükregénen
 2423 Suğıp alğan, aħrı, yöregén
 2424 Bergelenép şul talpına buğay,
 2425 Qağıla buğay canına irlernéñ.
 2426 Tiñséz heber bulıp ağıla köy
 2427 Ütkenlerden, yıraq çorlardan;
 2428 Şulqaderlé moñğa neni Ğarmun
 2429 Niçék tüzgen, niçék çıdağan?!
 2430 Talpına ul,
 2431 Zalıñ-niyéñ bélen
 2432 Kiter sıman siné küterép...
 2433 Şul davılnı sin yöregéñ aşa,
 2434 Canıñ aşa qara ütkerép!
 2435 Qaytır sıman ilge,
 2436 Kükregéne
 2437 Qarurmannar sıyğan yégétler,
 2438 Küpten süngen uçaq qabınır sıman...
 2439 Tuqtasañçı, Ğarmun, çü, citer!
 2440 ...Uynarına bérkém ışanmadı,
 2441 Şayartadır, didé bar halıq,

2442 Şırpı kabı çaklı şul ğarmunı
2443 Beğirlerné saldı aqtarıp.

2444 YUKSINU
2445 («Muabit defterü»n uqıganda)
2446 ...Lekin kıaya yazıym?
2447 Üzém bélen béрге üleler.
2448 Musa Celil

2449 Yıllar kıçép, kıayıp citken ilge,
2450 Sürélmiçe yörek tibéşe:
2451 Tétrendére canrı şağıyrnéñ bu
2452 Béznéñ könge kérép kiléşe.
2453 Kıayta Musa...
2454 Tik haman da elé
2455 Cırlar citmi defter biténe,
2456 Citmi cırlar... Min siskenép kitem,
2457 Cırlarıñ da başı kisélgen!..
2458 Tik ülmegen alar,
2459 Kükke ürlep,
2460 Kıuşılğannar avğust tañına;
2461 Terezeler açıq torsın elé,
2462 Tañ cilleré isken çağında!
2463 Defterlerné kıat-kıat kıulğa alam,
2464 Buş urın bar canda cır citmi;
2465 Büğén alar, ilge kıaytalmıyça,
2466 Yuksındırğan ırlar kébéktér.
2467 Defter açıq, terezeler açıq,
2468 Alsu şevle ofıq çiténde,
2469 Yazılalmıy kıalğan cırlar kıayıp,
2470 Taralır kük defter biténe...

2471 AVIL KARTLARI

2472 Alsulıkmı, elle moñsulıkmı?
2473 Ofıqlarıñ yangan çakları...
2474 Kıapka töplerénde sabır ğına
2475 Nidér tıñlıy avıl kıartları.
2476 Par tolımğa taqqan çulpılarınıñ
2477 Çıñıldavı, ahrı, cannarda,
2478 Söyu şulay sarılıp kıalğan buğay,
2479 Ğomérlerden uzıp barganda.
2480 Duğalarğa taqqan kıñğıravlar
2481 Şulay moñlı buldı mikenni?
2482 Kıaya çaptı alar?
2483 Artlarınnan
2484 Yögérép kıarıy hıyal, citelmi!
2485 Çalgı kıarıy kémdér,
2486 Połos-polos
2487 Suzılıp kıalğan yıllar éçénnen

2488 Taraladır ul çalgınıñ tavişı
 2489 Tanış moñı kiçler östénde...
 2490 Tıñlıy kartlar,
 2491 Ütken gomérleré
 2492 Qayta güya qapqa töbéne...
 2493 Yamansudır indé ikénçé kat
 2494 Yeşevleré bér ük gomérde.
 2495 ...Kartlar gına işéte ala torgan
 2496 Moñnarı bar, ahrı, kiçlernéñ,
 2497 Gomér digen töş kürgenner buğay,
 2498 Büldérmedék miken töşlerén?..

2499 KÜTER!

2500 Béz bit bolay tüben tügél idék,
 2501 Küter miné, küter, qanatım!
 2502 Vaqlıqları öçén tügél, cirné
 2503 Aqlıqları öçén yarattım.

2504 Ütkenmerge kader küter miné,
 2505 Küter de sin, kiré töşérme:
 2506 Tübenlékke töşüden de heter
 2507 Nerse bulsın téré kéşége?!

2508 Biyékkerek küter, biyékkerek
 2509 Zamananıñ buyı citmesén.
 2510 Üzén géne, üzén gene yılat...
 2511 Üzén géne barı sört yeşém!

2512 Béz bit bolay tüben tügél idék,
 2513 Tarihtağı hata bu barı.
 2514 Babaylarnıñ yaqtı ruqları
 2515 Elé de bulsa tarta yuğarı.

2516 Tübennernéñ üzén uza almıy
 2517 Béznéñ haqta yaman heberé.
 2518 Küter miné, küter, i qanatım,
 2519 Üzébéznéñ kükke kaderlé!..

2520 TATAR CIRI

2521 Télséz qala yazğanda da
 2522 Cırlı buldı Tatar İlé
 2523 Şuşındadır bu dönyanıñ
 2524 Bereketler yatar ciré.

2525 Afetlerden tartıp al da
 2526 Asılıma qaytar miné
 2527 Halıq kader halıqmı sin
 2528 Yeşerteséñ, tatar cırı!

- 2529 Göl tamırı cirde bula,
 2530 Cırda bula Һalıқ canı.
 2531 Sin bit aniñ özgelenép
 2532 Upkınnardan ҡalıққанı.
- 2533 Tıyған җақлар buldı siné,
 2534 Bu yeşevnéñ һeter cilé...
 2535 Zamannarı cılıtırға
 2536 Yazған siña, tatar cırı!
- 2537 İlsézlerge il buldıñ sin,
 2538 Tělsézlernéñ télé buldıñ,
 2539 İlde göller bétken җақта,
 2540 Yöreklernéñ gölé buldıñ.
- 2541 Şuşındadır bu dönyanıñ
 2542 Bereketler yatar ciré:
 2543 Uyatadır, uylatadır,
 2544 Yuvatadır tatar cırı...
- 2545   ĜARMUN BEYREMÉ
- 2546 Uramnarda ğarmun beyremneré,
 2547 Beyremnerden niçék ҡalasıñ?!
 2548 Özgelene ğarmunnarı ilnéñ,
 2549 Uyatırға adem balasın.
- 2550 Özgelene ğarmunnarı ilnéñ...
 2551 Һalıқ canı, dimek, buş түгél.
 2552 Eytér süzén ul bit ğomér buyı
 2553 Ĝarmunnarға, cırға ҡuştı gél.
- 2554 Buş bulalmıy бүгэн Һalıқ canı,
 2555 Şuña ҡarap ğamel ҡılına:
 2556 Kémder cirde ҡılıç күtergende,
 2557 Ĝarmun ala tatar ҡılına.
- 2558 Ĝarmun ala tatar...
 2559 Cilkéndere
 2560 Éçlerénde canı bulğannı.
 2561 Köyler bulıp күteréle yıllar...
 2562 Ciñép ҡara şuşı moñnarnı!
- 2563 Meydannarға ğarmunnarı җıға
 2564 Yalğanına ҡarşı yatlarınıñ
 2565 Ғılıңların бér yaқtarак torsın
 2566 Ĝarmunnarı barda tatarnıñ...
- 2567 Özgelene ğarmunnarı çornıñ,

- 2568 Küñéldegén eytép, ildegén.
 2569 Beyrem géne bulır idé cirde,
 2570 Tıñlasalar Һalıq yöregén...

2571 KÖYLER TÜGÉL İDÉ

- 2572 Tatarstannıñ atqazanğan tabıbı
 2573 Ravil Şeymerdenovqa

- 2574 İsém kitél toram: Һirurgnıñ
 2575 Barmaqları ğarmun téllerénde.
 2576 Bügén ilge kıreğ moñnı, Һoday,
 2577 Birgenséñ le méne kémneréñe!
 2578 Méne kémneréñnéñ cannarında
 2579 Dönyalarğa bügén kıreğ iman!
 2580 Ҷöyler bulıp sarqıy,
 2581 İl tabıbı
 2582 Barı üze géne bélgen yuldan.
 2583 Ağıla da haman ağıla ul,
 2584 Ğarmun yuk çakta da ҡullarında...
 2585 Yeşi iken Һalıq, yeşi iken
 2586 Méñ şifağa iye ullarında,
 2587 Eytérséñ le ğarmun urınına
 2588 Ğomérlerné şulay қоçaқлаған.
 2589 Ézli barmaqları, taba köyén,
 2590 İgelékné méne kém saқлаған!...
 2591 İsém kitép tıñlap tordım berkön
 2592 Һirurgnıñ ğarmun uynağanın:
 2593 Bik küplernéñ yazmışları idé
 2594 Ҷöyler түгél idé tıñлағанım...

2595 ҚАЗАН

- 2596 Talğın ğına ağıp yata İdél,
 2597 Çıgıp başқан bérev tın yargá:
 2598 Yuvatırğa elle çal yılğanı,
 2599 Yöregénde elle moñ bargá.
- 2600 Kémé қaldı iken arğı yarda?
 2601 Ürelép қarıy yıllar арқılı.
 2602 Totaş yalқın kiçké İdél östé,
 2603 Eytmi yılға şunnan artığın.
- 2604 Ağımsuda canın yuva Қazan...
 2605 Yaқtı cırlar bulsın aқ bilev
 2606 Yöreğ başlarinnan қан tamğanda,
 2607 Yaralarını beyli «Teftilev».
- 2608 Légéndalar bulıp térélgende,
 2609 Kémner kilmes anı tıñlarğa?

- 2610 Talgın ğına ağıp yata Vaqıt
2611 Elle şeher, elle moñ yarda...
- 2612 TL KRSETE
2613 Ulim, siña eytem...
2614 Meqalden
- 2615 İsem kitp toram kayçaq:
2616 Minm yortmı, bu km yortı?
2617 Balalarda urıs tl,
2618 z tller yarım-yortı.
- 2619 «Bismillañ eyt, diler id,
2620 Avızıña şaytan krr...»
2621 Kayçan krd balalarg?
2622 Bz krmegeç, kmner krr?!
- 2623 Trsek yaqın tŝlep bulmıy,
2624 Citmi iken buy trsekke.
2625 z balañniñ avızınnan
2626 Yavız İvan tl krsete...
- 2627 VASIYAT
- 2628 Kŝnñ lgeç te oç knlk ŝ kala...
- 2629 Yazmış şul uq: dnya meŝekatn
2630 Br min ğene oçlap kitelmem,
2631 Baŝkarırğa soñğı ŝlermn
2632 Miña da br kilr btenner...
- 2633 Yuq-bar ŝke erem itmegz tik
2634 Miña digen soñğı oç knn:
2635 İltgzç Aña,
2636 Ğomrm buyı
2637 Yregmde yrtken ğıyŝkımnı.
- 2638 Ara yıraç diyp krsnmeğz,
2639 Zinhar oçn, vaqıt tabığız:
2640 Blnp kalğan cırım avılımniñ
2641 Çıŝmesne iltp salığız.
- 2642 Hebermn iŝtr doşmannar da,
2643 İŝtrler yaqın duslar da;
2644 Kkte br koş artır...
2645 Kaymasınnar
2646 Eytsegz le şunı koŝlarga!..
2647 NİÇE ĞASIR YILİY YAĞKUB...
- 2648 Niçe ğasır yılıy Yağkub

2649 Yosıftan yazğan, méskén!
 2650 Yılıy-yılıy kürmes bulğan,
 2651 Yuvata almıy hiçkém.

2652 Yeş tüge kaharmannarı
 2653 Qol Ğali kıyssasınıñ;
 2654 Ğasırlar yılıy,
 2655 Canıñnı
 2656 Yazmışlar kıssa sinéñ.

2657 Çorlarğa kérép yuğalğan
 2658 Niqader ğaziz cannar!
 2659 Tariñnıñ her çatı sayın
 2660 Yosıflar... Ğalimcannar...

2661 ...Niçe ğasır yılıy Yağqub
 2662 Halıqñıñ yöregénde!
 2663 Sörtérge iken küzlerén
 2664 Kémnernéñ külmegéne?!

2665 MİRAS

2666 Qoş totqanday söyénép yördém ul çak
 2667 Bürék bélen qayış qalğanğa.
 2668 Etkey ülgen könné yazmış miné
 2669 İské qayış birép aldağan.

2670 —İtéğén de min kiyarmén indé,
 2671 Çıqmené de yarar qözlerén...
 2672 Niçék, enkey, şul süzlerém öçén
 2673 Télémné sin tartıp özmedéñ?!

2674 —Ulım, ulım!
 2675 Etkeñ isen bulsa,
 2676 Qayış qına tapmas idémé?
 2677 Qaherledéñ şunda yazmışñı sin,
 2678 Legnetledéñ erséz ülémné.

2679 Bürék bélen nuja kidém başqa,
 2680 Qayış bélen budım qayğısın
 2681 Aları da miña qalğan iken,
 2682 Miném gomér, miném can öçén...

2683 KÖY

2684 Yargalanıp bétken qullarında
 2685 Tanış orçık tanış köy suza;
 2686 Ağıp baram min de şul köy bélen,
 2687 Moñda érép, tağın kiç uza.

2688 Malay çaķnıñ herbér söyénécé
 2689 Şul köy bélen tıgız beylengen;
 2690 Niçe tapķır anıñ aşá bézge
 2691 Külmek bulıp kildé beyremner...

2692 Niçe tapķır salkın kışlar çıqtık
 2693 Şul köy bélen yörek cılındı;
 2694 Ütkerdéñ sin ğadi orçık aşá
 2695 Bézge digen bötén cılıñnı.

2696 Bötér elé, enkey, orçığıñnı
 2697 Borçuların cannıñ urlasın;
 2698 Cébéñ bélen bérge suza-suza,
 2699 Cırlarımñı üzéne urasın.

2700 Yargalanıp bétken ķullarıñnan
 2701 Yöregéme izgé köy tama:
 2702 Bötérelé, uynıy tanış orçık
 2703 Beyrem bulır kébék irtege...

2704 YALĜIZLIK

2705 Cil sızğıra çige çeçleréñde,
 2706 Ofıķlarğa küzéñ töbelgen;
 2707 Ğomér siña бүgen külmeķ çige
 2708 Elle nindi moñsu köylerden.

2709 Tınlık ösleréne suzıp ķuyğan
 2710 Üzek özgéc néçke céplerén,
 2711 Ğetérdegé ğaziz mizğéllernéñ
 2712 Sağınu bélen ķayıy çitlerén.

2713 Baş oçında töpséz zeñger kükler
 2714 Tavışlarıñ kitép yuğala.
 2715 ...Yöregéñnen kısıp totķan cihan,
 2716 Tüzelérséñ miken, i bala?!

2717 MERĞEMET

2718 Ƙannan ķanğa, kannan canğa küçép,
 2719 Kilép citken bézge MerĞemet,
 2720 Küñéllerge ul ķağıldı ise,
 2721 Üzgere de ķuya bar ğalet.

2722 Érép kite taştay beğırlar de,
 2723 Ƙanatları anıñ tigende;
 2724 Küterélgen balta tuķtap ķala,
 2725 İndé kilép töştém digende.

2726 Cır yözénde küpmé can iyese,

2727 Niçe yörek aña buriçli
 2728 Érétken ul küpmé yadrené
 2729 Hem sındırğan küpmé kılıçnı!

2730 Kil, Merhemet,
 2731 Cirde her Usallık,
 2732 Herbér Mekér ıalsın ciñélép;
 2733 Doşmanıma, doslarıma kil sin,
 2734 Üzéme kil lekin iñ élék!..

2735 CILI KİLE

2736 Aralarda niçe méñ yıl
 2737 Babalarım yıraq-yıraq,
 2738 Arğı başta alar canı,
 2739 E biréde miném yörek.

2740 Yıllar buylap tamırlardan
 2741 Cılı kile, cılı kile,
 2742 Tége başta ni hıllerdér
 2743 Sağışları, moñı kile.

2744 Birge başta miném yörek,
 2745 Kilér çorda onıklarım;
 2746 Bélérlermé gomérlerén
 2747 Nindi dulkın cılıtkanın?

2748 Aralarda niçe méñ yıl!
 2749 Cılı isen, yulı isen:
 2750 Kémder sıkrar kileçekte,
 2751 Eger bügen min yığılsam.

2752 Sağışlarım éçke yotam
 2753 Beğirlerén yaralar dim:
 2754 Sizmesénner gasırlarğa
 2755 Taralışkan balalarım!

2756 ...Dönya buylap tamırlardan
 2757 Cılı kile... cılı kile,
 2758 Meñgeléknéñ Késé digen
 2759 Qabatlanmas moñı kile...

2760 OÇU

2761 Töşlerémde oçkanımnı kürem
 2762 Karasana: min bit qanatlı!
 2763 Késé zatı şul qanatlar oçén
 2764 Küpmé gomér indé can attı...
 2765 E min uçam,
 2766 Bézné kıızıqtırğan

- 2767 Yullarına töştém қоşларını;
 2768 Ğacep түгél бérни
 2769 Eytérséñ min
 2770 Yıllar buyı şulay oçқанmin!
 2771 Bik түбende қалды бötén вақлық,
 2772 Meşekatler, dönya çüp-çarı
 2773 Yukқа çıktı бүгэн бöténésé,
 2774 Alar öçén yullar yuk arı.
 2775 Saflıq İlé!
 2776 Méne қayda iken
 2777 Béznéñ canğa zarur irkénlék!
 2778 Şul kiñlékné toyğan küñél öçén
 2779 Kéşé goméré barı bér könlék...
 2780 Min uyandım:
 2781 Қanatlar yuk iñde...
 2782 Tik түбenge indé töşmimén,
 2783 Oça bélem,
 2784 Cirde yeşesem de,
 2785 Kükregemde barıbér қоş miném!..

2786 HALET

- 2787 Uçaklarda dörlep ut yana...
 2788 Utlar yana,
 2789 Yöregéme қaba,
 2790 Қaylardan soñ tabıym, ni çara?

- 2791 Deryalarını iñlep su ağa...
 2792 Sular ağa,
 2793 Yarga dulkın қаға,
 2794 Tik tabılmıy canğa hiç deva.
 2795 Ağaçlarını tarap cil ise...
 2796 Ciller ise,
 2797 Beğirlerné kise,
 2798 Hüllerémné miném béلميçe.

- 2799 Utlar, sular, ciller ni bélsén?..
 2800 Niler bélsén,
 2801 Ni emeller күrsén?
 2802 Utlar-sular ğına түгél sin!..

2803 SABANTUY BULIP UZĜAN MEYDANDA

- 2804 Kiçe monda sabantuy görledé,
 2805 Cıydı, күрéstérdé bu meydan,
 2806 Babaylarınıñ қaynarlığı қayttı,
 2807 Қunақçılıқ күçté yıllardan.

- 2808 Atlar çaptı...
 2809 Қолға başlarına

- 2810 Ménép citté kiçe Kıyulık;
 2811 Haqlık batır qaldı.
 2812 Maqtançılık
 2813 Qapçık tigeç tüşté yığılıp.
- 2814 Éçkérésézlék kaytқан қунақ bulıp,
 2815 Tapqırılıǵı şunda, corlıǵı,
 2816 Her késénéñ canın sıypap yördé
 2817 Ğasırlardan kilgen cır-moñı...
- 2818 Halıқтаǵı matur ğadetlerné
 2819 Bérem-bérem ciyép yıllardan,
 2820 Bér kürsénner elé diyép, aǵrı,
 2821 Deşép alǵan bézné bu meydan...
- 2822 Bügén méne taǵın taralıştık.
 2823 Yıraqlardan kilgen cılılık
 2824 Meydandaǵı aq baǵana sıman
 2825 Küñéllerde qaldı suzılıp...
- 2826 KİÇKÉ UYIN
- 2827 Kiçké uym idé bit ul
 2828 Niçék elé tönné kiçté?
 2829 Aylar-yıllar aşa ütép,
 2830 Saǵındırıp iske töşté.
- 2831 Ceygé indır artlarına
 2832 Çakıradır talyannarı...
 2833 Min monda da
 2834 Yéǵétlernéñ
 2835 Qayda iken qalǵannarı?
- 2836 «Çuma ürdek, çuma qaz...» dip,
 2837 Şulardır qul çabıp tora.
 2838 Söygennerneñ yılmayuvın
 2839 Yöregéne salıp tora.
- 2840 Salıp tora eytér süznéñ,
 2841 Bér-bér artlı, cırǵa barın;
 2842 Böténésé belép tora
 2843 Cırınıñ kémge cırlanǵanın.
- 2844 Qızlardaǵı uñǵanlıqnı
 2845 Uyında da kürép bula:
 2846 Tügereknéñ urtasında
 2847 Göller üsken kébék bula...
- 2848 Avıllarda kiçké uym
 2849 Bulmıy indé, onıtıldı...

- 2850 Yalannarda elle kayçan
2851 Talyannarnıñ moñı tındı.
- 2852 Klubların, sarayların
2853 Tarsındımı kiçké uyın
2854 Yalannarı bélen béрге
2855 Hıyallarğa küçté... Kıyın!
- 2856 Kiçké tügel gomérléktér
2857 Índé bézge ul uynnar
2858 Ozınayta ul kiçlerné,
2859 Ozınayta haman yıllar.
- 2860 Kızlarınıñ-yégétlernéñ de
2861 Möhim tügel kaydalığı
2862 Yöreklerén cılıtadır
2863 Kiçké uynnar kaynarlığı...
- 2864   ŞEHERGE KİLGEN AVIL BALASINA
- 2865 Sağınganıñ sizdérmeske télep,
2866 Yeşéren géne yılap alasıñ
2867 Şeherlerge kérép adaştıñmı,
2868 Í avılınıñ moñlı balası?!
- 2869 Karaşlarıñ nige yeşereséñ?
2870 Çit-yat tügel iç min, oyalma!
2871 Hıyallarıñ kitérgendér siné...
2872 Adaştırıya kayçak hıyal da.
- 2873 Atañ-anañ, tuğan ciréñ qalğan.
2874 Tuğan téléñ...
2875 Qalır ansı da:
2876 Milleténnen yöz çöyérse eger,
2877 Béрни tormıy monda saysızğa.
- 2878 Tıñlap üsken nazlı köyleréñné
2879 Almaştırısañ, ezér méñ almaş.
2880 Kündem géne cırın cırlar bulsañ,
2881 Arbasına siné kém almas?!
- 2882 Yılıy-yılıy üzgereler şulay,
2883 Monda kilgeç, sinéñ kébékler:
2884 Hıyalınnan, imanınnan yazğan,
2885 Yullarınnan küpmé yégétler!
- 2886 İmannarın satıp, krésloğa
2887 Ürmeli de
2888 Halkı östéne
2889 Doşmannarıña da kürsetmestey

- 2890 Étléklerné indé östére...
- 2891 Yuk, yuk!
 2892 Siné biterlevém tögél,
 2893 Nik kimsétim adem balasın?
 2894 Kile miném barlık afetlerden
 2895 Küñéléñné saqlap qalasım.
- 2896 Yılıy alğan çakta yıla, yaqtaş,
 2897 Yılağanda elé ömét bar...
 2898 Şeherlerge kilép,
 2899 Adaşmıyça
 2900 Qalasağız iken, yégétler!

2901 PÉSNEK

- 2902 Tuqta, Késé!
 2903 Terezeñe
 2904 Pésnek qunğan bit elé!
 2905 Kirekmi aña nindi çor,
 2906 Niçençe yıl ikené
 2907 Pıyala artında kém ul,
 2908 Ni eşli, nerse yaza?
 2909 Mihérban barmı canında,
 2910 Qılmasmı bela-qaza?
 2911 Qarıy iké qara seylesen,
 2912 İkélenép-sağayıp.
 2913 Eytedér töslé: «Ya Hoda,
 2914 Monsınnan da fayda yuk!...»
 2915 Urmanına kiré oçtı,
 2916 Kildé de kitté pésnek.
 2917 Ul kitté... kitép yuğaldı...
 2918 Qaldım min elle nişlep.
 2919 Yaman eş qılıp totılğan
 2920 Késédey turam basıp:
 2921 Çınlap ta pésnek idémé
 2922 Kém kitté miña deşép?

2923 HİROSİMA TAŞI MONOLOĞI

- 2924 Atom bombası şartlağanda
 2925 Nurlanış neticesinde bér
 2926 Qızçık sureté taşqa uyılıp qalğan
- 2927 Bu cirge min meñgélékten kilgen
 2928 Érémes bér gadi taş idém,
 2929 Késélerge qatılığım bélen,
 2930 Salkınlıgım bélen faş idém.
- 2931 Cir yarıldı, tavlار işeldéler,

- 2932 Yıllar yandı lekin deşmedém,
 2933 Min bitaraf qaldım barsına da...
 2934 Küpmé yıllar şulay yeşedém.
- 2935 E ul könné miña bér kız kildé,
 2936 Aq kübelek uynap yörgen kük...
 2937 Bér mizgélde taşka eyelendé ul,
 2938 Yaman efsén uqıp örgen kük.
- 2939 Kübelektey köydé kızçık utta,
 2940 Hem... Can kerdé miña şul melde;
 2941 Taş bulsañ da tüzelmiséñ iken,
 2942 Gönahsızlık utqa kérgende.
- 2943 Fotoplastınka tügél idém,
 2944 Ğadi bér taş idém min barı;
 2945 Bu mizgélne tösérép alu öçén
 2946 Tüzmi idé késé qulları.
- 2947 Min tösérdém...
 2948 Méne kükregémde
 2949 Niçe yıllar indé bu resém,
 2950 Cinayetneñ bér şahiti bulıp
 2951 Kileçekke barın söylesén.
- 2952 E sabıynı ézlep intékmegéz,
 2953 Ul neni kız méne min bulam,
 2954 Taş tügél min,
 2955 Devér kükregénde
 2956 Taşka uyıp yazğan moñ bulam.
- 2957 Taş bulsañ da tüzelmiséñ iken...
 2958 Cir yözénde küpmé taş qalır
 2959 Kübelektey köyse gönahsızlık,
 2960 Késélerde bulsa taş beğır...
- 2961 **KOYAŞ TOTILU**
 2962 **31 iyul, 1981**
- 2963 Şomlı ırte:
 2964 Tañnı siskendérép,
 2965 Ét atalar...
 2966 Qoyaşnı qarşılarga çıqқан
 2967 Yöreklerné tuqtatar!
 2968 Çabıp bargan çirden
 2969 Tegerep kite gönahsızlık;
 2970 Ét yöregén quyıp tota ülém,
 2971 Késé yöregénen suzılıp...
 2972 Ni gönahlar şomlığıdır
 2973 Írte tañda

- 2974 Ét atalar kıoyaş totılğanda.
 2975 Kéşe kıaraşında oça ülém:
 2976 Küzén kıapla, dönya, sin,
 2977 Kıoyaşnı tügél!
 2978 Köček bulıp
 2979 Ülen arasına kıaça
 2980 Gönahsızlık,
 2981 Ézlep tabıp, berép yığa ülém,
 2982 Mıltık köpşesénnen suzılıp.
 2983 Süne bara .kıoyaş ét küzénde
 2984 Tigenmé soñ elle yadre
 2985 Kıoyaşnıñ üzéne?
- 2986   KARA TAV
- 2987 Kıara Tavnıñ biyéklégé
 2988 diñgéz östé tigézlégénnen 577 métr
- 2989 Diñgéz töpkélénen kıalıkkanday,
 2990 Kükke aşıp tora Kıara Tav.
 2991 Uzğan halıq Kıara Tavlar kıalğan,
 2992 Yuq, tavlarnı bulmıy taratıp...
- 2993 Halıq birgen isémneré isen
 2994 Kileçekke kıarap yul saba.
 2995 Cirde bézden Kük Tübeler kıalsın,
 2996 Tavlar kıalsın... kıara bulsa da.
- 2997 Diñgéz bulıp, diñgéz başın iye,
 2998 Tuqtap torıp diñgézligénnen;
 2999 Kıara Tavnıñ biyéklégén ülçim
 3000 Kıarap çorlar tigézlégénnen...
- 3001   ***
- 3002 Tuğan il kiñ: ceyélgen ul
 3003 Ceylerge hem kışlarğa;
 3004 İléñnéñ bér kisegédér
 3005 Kükte oçkan kıoşlar da.
- 3006 Kiteler közén... Yamansu
 3007 İlden ayırılam sıman,
 3008 Cil ceygé kıanatlarımını
 3009 Miném kıayıra sıman.
- 3010 Uza kışlar da... Kıaytalar,
 3011 Kıaytalar tuğan ilge!
 3012 Kıoşlar kıaytkan yazğı melde
 3013 Kiñeyép kite il de...

3014 ŞİGİRNÉÑ ÖÇ HALETÉ

- 3015 1.Ƙar östéndege şıgır
3016 Könnéñ yaña bitén açıp,
3017 Ƙullarıma ƙalem alsam,
3018 Ƙoşlar indé miña ƙader
3019 Yazıp ƙuyğan elle ƙayçan:
3020 Yaña yavğan ƙar östénde
3021 Tepi ézé, ƙanat ézé
3022 Yazmışların yazğan ƙoşlar...
3023 Uƙıp bula kirek süzné.
3024 Üzébéz de ƙoşlar bit béz
3025 İñnerde yuk ƙanat ƙına;
3026 Üzgermi le iken yazmış,
3027 Ƙanatsızğa ƙarap ƙına!
3028 Ƙarlar yava, ise ciller,
3029 Ceyler uza, ƙışlar çıgam
3030 Béz barabız,
3031 Dönya buylap
3032 Ceyev kitken ƙoşlar sıman...
3033 Bu şıgırné irten-irtük,
3034 Déƙabrnéñ suvıgında
3035 Ƙar östéne ƙoşlar yazğan...
3036 Uƙıp birdém şunı ğına!
- 3037 2.Temamlanmağan şıgır
3038 Eytélmi sulğan söyüder,
3039 Ƙanadı sınğan köydér,
3040 Özélép ƙalğan gomérdér
3041 Temamlanmağan şıgır...
- 3042 3.Soñğı şıgır
3043 (Méñ de béréncé tevbe)
- 3044 İles-miles cırlar arƙasında
3045 İšetkenner elle az buldı?
3046 İndé citer!
3047 İrtegeden taşlıym,
3048 Böténleyge, şıgır yazunı.
3049 Bu soñğısı.
3050 Monnan arı bér de
3051 Ğazaplamam keğaz-ƙalemné;
3052 Min soñ. elle, cıru çığarmasam,
3053 Tamak tuydıralmas ademmé?!
3054 Taƙmaƙ öçén tapmağandır enkey,
3055 Yünlé bala bulır digendér:
3056 Min elé de anıñ hıyalında
3057 Saban sörep, igén igemdér.
3058 Buldı, citté!
3059 İndé şıgır diyép,

- 3060 Töné buyı büten cénlensén;
 3061 Rifma-felen kilse télleréme,
 3062 Avızımnan miném cil alsın!
 3063 Yazılmıy ƙal lutçı,
 3064 İl télénde
 3065 Yamanat alƙançı: «Buş şıƙır...»
 3066 Yağşı ƙaƙta ayırıla belik
 3067 Bér-bérébézden yarıy, huş, şıƙır!

3068 BİŞÉKSÉZLER ÖÇÉN BİŞÉK CIRI

- 3069 Şıƙır uƙıp yörér zamanmını!
 3070 Aƙıl kéréér ƙaƙtır miña da:
 3071 Ni ƙómérler yeşep,
 3072 Bişégémnen
 3073 Çıƙalmıyça ƙaldım divana...
 3074 Sézné de min tirbetmekçe bulam:
 3075 Yuvanırsız, dimén, niçék séz?
 3076 Sirtmeséne ƙaƙılası itsem
 3077 Kübéğéznéñ canı bişékséz...
 3078 Kém küterép alır, kém yuvatır?
 3079 Cannarıƙız haman sabıy la!
 3080 Sarıla ul...
 3081 Tirbetmiler géne
 3082 Tirbelesé kilgen ƙaƙında.
 3083 Sirtmeséne ƙaƙılası itsem,
 3084 Küplerégéz bügén bişékséz.
 3085 Beƙirégéz ƙatılanıp bétken
 3086 Taş östéne yıƙılıp töşép séz.
 3087 Min bit sézné haman tirbetmekçe,
 3088 Cırlarıma salıp divana.
 3089 Çıƙalmıyça ƙaldım bişéklerden...
 3090 Tirbetüçe yuk şul miña da!

3091 ELLİ-BELLİ

- 3092 Matçalarƙa élgen bişék
 3093 Elli-belli, elli-belli...
 3094 Sabıy canƙa ni kiregén
 3095 Sin ƙaylardan sizdeñ elé?
 3096 Elli-belli...
 3097 Ğaziz bişék!
 3098 Avılımdaƙı yıraƙ kiçten
 3099 Sinéñ herbér tirbeléseñ
 3100 Eytérséñ le miña küçken.

- 3101 Ağa alar minde бүгэн,
 3102 Tamırlarda tibép-tibép,
 3103 Talpınasıñ gomérdegé
 3104 Arımas bér yöreğ kebék.
- 3105 Oçkan қоştay tirbelem min,
 3106 Sin gomérler aқışıнда;
 3107 Yıllar аша köyéñ sarқıy
 3108 Hem қуşıла тавışıма.
- 3109 Yuvatırға cırıñ ezér,
 3110 Balsa cannıñ cirsev melé:
 3111 Elli-belli...
 3112 Sin қайlardan
 3113 Sizeséñdér miném ҳelné!..
- 3114 İKMEK
- 3115 Késé bélen gél yeneşe İkmek
 3116 Қırда, yulда, tabın yanında.
 3117 İñ béréңçe öyge İkmek kére,
 3118 Yaña yortқа küçken çağında.
- 3119 Hemmebézden ölkenrektér ul,
 3120 Yeşesek te cirde nihetlé;
 3121 Şuña һörmetlédér isémé anıñ,
 3122 Şuña, ғaziz, şuña һikmetlé.
- 3123 Bardır anda қartlar olılıғı
 3124 Hem irlernéñ sınmas nıқlıғı,
 3125 Sadelégé bardır sabıylarınıñ,
 3126 Enilernéñ küñél aқlıғı.
- 3127 Niçe kilseñ İkmek üsken cirge,
 3128 Şulқaderlé başnı orırılıқ:
 3129 Yıraқ yulға çıққан bér devérdér
 3130 Tuфраққа төşken bér orlıқ!
- 3131 ÇİŞMENÉ SAĞINU
- 3132 Avıl başındaғı çışmelerden
 3133 Başlandıқ бéz, çışme төбénнен,
 3134 Anıñ бérçақ сағину diңgézéне
 3135 İltép çıғarasın kém bélgen?!
- 3136 İ bérқatlı avıl malayları!
 3137 Çışme түgél, söyü bulған ul;
 3138 Éçép tuymas bulır idék anı
 3139 Nik eytmegen бézge bu avıl?

3140 Moñ bulğan ul, yeşev moñı bulğan,
 3141 Sizmegenbéz niçék ul çakta?
 3142 Ağa canda, indé çışmelerden
 3143 Bik yırakça kitken bulsağ ta.

3144 Şunda bulğan başı izgéléknéñ,
 3145 Şunnan kile saflık, ıñanıç!
 3146 Hıyallarda çışme zeñgerlége,
 3147 Şul çışmeden béznéñ bu taviş.

3148 Çuyırtaşlar tügel, balaçaqnı
 3149 Cıyğanbız şul çışme töbénen.
 3150 ...Bu dönyağa çışme töplerénen
 3151 Ağıp çıgarıñnı kém bélgen?!

3152 AVILIMDA ŞUNDIY ŞAĞIYRLER BAR...

3153 Avılımda şundiý şağıyrler bar
 3154 Alar bér de yazıp karamağan.
 3155 Yıllar buyı barı igén ikken,
 3156 Çana yasağannar karamadan.

3157 Azaplanıp yormegenner hiçbér
 3158 Usal naşirlerden sızdırğalap
 3159 Üz eşlerén köyge kitérgenner
 3160 Kağıl-suğıp haman, sızgırğalap.

3161 Bérkayçan da alar tapkır süzge
 3162 Kérmegenner kéşe késeséne,
 3163 Onıtılmaşlıq itép eyte bélgen,
 3164 İsep totmıy télge küçeséne.

3165 Töçé süzler saylap mataşmaslar,
 3166 Tupas kébék béráz çitten alar,
 3167 E üzleré péçen çapқан çakta
 3168 Bolınnarğa çigü çikken alar.

3169 Dönya maturlığı, yeşev gamé
 3170 Şular yöregénde söyénsene!
 3171 Bér tapkır da şigır yazmağannar
 3172 Şağıyr alar şuşı köyénçe de...

3173 AVILIM YUKELERÉNE

3174 Göjlep tora, köyler köylep tora
 3175 Bal iséne çumğan yükelék.
 3176 Şunda kémdér kilép çıgar töslé,
 3177 Çabatalıq yuke küterép!

- 3178 Niçék yasap ölgértkenner digén
 3179 Ebélfatih, Eħmet, Ğabdélħaķ?
 3180 Üz kiyémén salıp birgen bézge,
 3181 Kiyéndérge urman... Yuķsıl çak!
- 3182 Böténésé yükelékten idé:
 3183 Ķabıķ bişék, çıpta, munçala;
 3184 Arķan bulıp tarttı avılını ul
 3185 Yaķtı künge... Yuke bulsa da...
- 3186 Çabatanı küpten onıttıķ béz,
 3187 Ķolyaşķaģa küçté bebiler;
 3188 Çıpta urınına idennerge
 3189 Zatlı palas alıp ceydeler.
- 3190 Ebélfatih, Eħmet, Ğabdélħaķlar
 3191 Gür iyeseé indé küptennen.
 3192 Tik nigedér méne cırģa kére,
 3193 Küterélép alar ütkenen.
- 3194 Avılım yükeleré!
 3195 Sissenmegéz,
 3196 Ķayızlamas indé bérkém de:
 3197 Çakırırģa ĝına kildém sézné
 3198 Cırlarıma moñlı törkémge...
- 3199 ...Ĥozurıma бүģén ütkennerden
 3200 Avılımını kile küterép,
 3201 Ĥeter kébék göjli,
 3202 Bal iséne
 3203 Moñ éçéne çumıp yukelék...
- 3204 DÖNYA YARATILU
- 3205 Ķaybérevler Ĥoday yaratķan di,
 3206 Yaralģandır dönya bélmim niden?
 3207 Tik nigedér miña bu téréklék
 3208 Başlangandır sıman béznéñ öyden.
- 3209 Bik küptennen, eyé, ciller isken,
 3210 Sular aķķan, ĝomér bara torģan.
 3211 Miném öçén emma iñ béréñçé
 3212 Enkeyémneñ yüzé yaratılģan:
- 3213 Yaralģandır annan bér-bér artlı
 3214 Etkey erçép birgen bereñģeler...
 3215 Uyınçıklar... iden..., işéģaldi...
 3216 Yeşél Ĥetfe uram... annan öyler...
- 3217 Şul öylerde yılıy-yılıy, miña

- 3218 İpteş bulır ullar-kızlar tuğan.
 3219 Küñéllerné moñğa köyler öçén,
 3220 Baqçalarğa sayrar қоşlar tulğan.
- 3221 Dönya kiték bulıp қалır idé,
 3222 Yaratmasa usal mayımayların;
 3223 Béz de kirek elé diğen sıman,
 3224 Çabıp kilép çıққан bağbayларım.
- 3225 Yaratıla-yaratıla dönya
 3226 Basularğa, urmannarğa citken,
 3227 Kürşe avılını bar iterge cirde
 3228 Avılımniñ şep atların cikken...
- 3229 Barıp kérgen yıraқ şeherlerge
 3230 Yıllar uzğan, gömér bara torğan.
 3231 Hödayniқın bélmim, emma minde
 3232 Dönya ene şulay yaratılğan.
- 3233 Yaraludan tuqtamağan dönya;
 3234 Çigé kaya һesret-ğazaplarınıñ,
 3235 Kéşe қayқан kéşe bulıp cite?
 3236 Tabalmıyça yörım cavapların.
- 3237 Uçlarına başım kısqan kéşe
 3238 Dönya kitéklégé yaman iken!
 3239 Höday eşlep bétérmegen eşné
 3240 Tögellerge bézge kalğan iken...
- 3241 PÉÇEN ÇABU
- 3242 Çalgı totıp yalannarğa çıқtım...
 3243 Ülen ösleréne çıқlar yatқан. .
 3244 Péçen çabu télé avılımniñ,
 3245 Sağındırğan iken, tansıқlatқан.
- 3246 Bér tamçı da onıtılmağan ul,
 3247 Ciñél añlaşıla, süzler nige?
 3248 İzüyémné çişép, çalgımni bér
 3249 Élékkéçe yanap ciberim de,
- 3250 Söyle miña, avıl, moñ -zarıñni,
 3251 Çitke kitép bétken kızlarıñni.
 3252 Séltenim de, yalan türlerénen
 3253 Қayıрып alıym elé uzғanıñni!
- 3254 ...Etkey péçen çapқан cirler bit bu,
 3255 Yalanayaқ yörgen yalannarım...
 3256 Ülen öslerénde çıқlar cím-cém
 3257 Éncé bulıp қалğan zamannarıñ.

- 3258 Péçen çabu télé avılımnıñ:
 3259 Ala kiyép, cirge yığıp sala.
 3260 Min üzém de bélem ğayébémné,
 3261 Çırayıma bérük bermesene!
- 3262 Aldımdağı paqusımnı çıǵıp,
 3263 Çalgımnı bér yanap ciber im de,
 3264 Uylarımnı séltep taşlıym elé
 3265 Kéndék qanım tamǵan cirleréme.
- 3266 Bu tufraқта béz bit cilek idék,
 3267 Tansıq idék aña, kirek idék.
 3268 Suǵıp alıp kitkenner şul indé
 3269 Tuǵan cirde béz bit yörek idék!..
- 3270 Ülen öslerénde çıqlar cém-cém...
 3271 Élek bélmegenbéz hezer bédém:
 3272 Ütkenberge çumıp alalmıysıñ,
 3273 Töpleréne töşep kitkeç éncéñ.
- 3274 ...Çalgımnı bér yanap ciberim de,
 3275 Hesretlerém miném monda séñsén.
 3276 Ğacizlékten iza çikken cannar
 3277 Tuǵan tufraǵınıñ télén bélsén!
- 3278   ŞÉLTE
- 3279 İndé küpmé şelteledé yazmış.
 3280 E küpmésén elé tatıysı!
 3281 Cuyılmıyça hetéremde yöri
 3282 Şéltelernéñ iñ-iñ qatısı.
- 3283 Eytérséñ le canǵa uyıp yazǵan
 3284 Her heréfén anıñ, her yulın,
 3285 Yalǵıstımmı ul sızlana başlıy,
 3286 Qanıy başlıy kinet:
 3287 —İh, ulım!
- 3288 Ütelmeslék upqın peyda bula,
 3289 Min butasam eger uñ-sulım;
 3290 Siskendére açınulı taviş,
 3291 Sıqranulı taviş:
 3292 —İ-iğ, ulım!
- 3293 Hıyanetke barsam, tav işélér,
 3294 Nek urtalay yarılır bu bolın,
 3295 İmennerné davıl yolqıp taşlar,
 3296 Barısı béрге deşer:
 3297 —İ-i-iğ, ulım!..

3298 KAPKA BAĞANASI TURINDA BALLADA

3299 Eniyém Bibidörriya Eħmetveli kıızı istelégéne

3300

1

3301 ...İşégaldı, uram tula idé

3302 Yazın sıyrıçıklar tavişına.

3303 Yıl da kilép oyaladı alar

3304 Kapka bağanası kuvışına.

3305 Yazgı sıyrıçıklar sayravında

3306 Nindi moñnar idé béz bélmegen?

3307 Deşmi idé kapka bağanası,

3308 Aña söyler hoquq birélmegen.

3309 Küpné kürgen imen bağanalar...

3310 Sıyrıçıklar nige saylağandır?

3311 Belki, alar ul kapkadán niler

3312 Kiçkenlégen çıgıp sayrağandır...

3313

2

3314 ...Ĥezretnéñ ĥocalığı yandı.

3315 Bilgélédér uttan ni qalası:

3316 Kümérlendé, yanıp bétalmadı

3317 Kapkasınıñ iké bağanası.

3318 Uqaz alğan yılını utırtılğan

3319 Taza imen bağanalar idé.

3320 Yandı dónya...

3321 Barıp söyélérge

3322 Şular gına barı qalğan idé...

3323 Eçé-tışı yalkın ĥezretnéñ,

3324 Yandı haman, yandı sünmedé ut:

3325 Sindeylerge ilde kón bétken çaq,

3326 Yıgılası iken kémge barıp?

3327 Yana iken, aħırğaça yana,

3328 Ĥesretler kapkaç çal başıña!

3329 ...Taşlamadı ĥalıq, kulın suzdı,

3330 Ĥörmet kürsetteler çalmasına.

3331 Küçenesé itté Yañavılğa.

3332 Ġailesé...

3333 Tağın ni alasıñ?

3334 Qazıp alıp kitté kapkasınıñ

3335 Kümérlengen iké bağanasın...

3336

3

3337 İské bağana da yarap tora,

3338 Ayağıñnan siné nuja yıksa:

3339 Ağarıp uq bétalmasalar da,

3340 Térek buldı alar ĥucalıqqa.

3341 Arı çaptı ĥezret, biré çaptı,

3342 Böténésé kirek yañabaştan;

3343 At ta yunet, sıyr-sarığın da,

3344 Kém qarasın, üzéñ qaramasañ?

3345 Din yulınmı, yaña nigéznémé

3346 Qaysın bérsén géne qayğırtasıñ?

3347 Namazı da qalğaladı qayçaq,

- 3348 Bér Һodayıñ üze yarlıqasın!
 3349 Bilén bökté bötén gairesé,
 3350 Bağanalar barsın kürép tordı:
 3351 Ҙапқа аша һиҗ кәрмедé һерем,
 3352 Һеһел тапқан гına yörép tordı.
 3353 4
 3354 Barsın kürép tordı бағаналар...
 3355 Yazmış тағın şul Ҙапқанı Ҙақтı,
 3356 Avılınñ bar yarlı-yabaғayı
 3357 «Ҙулақ» digen қара isém тақтı.
 3358 Ҙуyıp җıғardılar üz öyénнен
 3359 Һезretné.
 3360 Bér yalқavı küçté.
 3361 Atın cikté éşten җıғarғанçı,
 3362 Siyérın da şular savıp éçté.
 3363 Küpné күrgen бағаналар idé...
 3364 Ҙızıllar da buldı, aқları da.
 3365 Tik bérsé de bolay қul suzmadı
 3366 Һеһел көҗé бeһen тапқанına.
 3367 Tége һөresenneñ қısan öyé
 3368 Һезretnéñ kéşélégén қıstı:
 3369 «Nişledéñ sin, Һoday,
 3370 Bézné bolay
 3371 Kimsétérge ilde kémner қuştı?!»
 3372 Yalvaruvın işéttémé күkler
 3373 Kiré қaytardılar nigézéne.
 3374 Ҙара yaққан kiléş қaldı haman,
 3375 Aғarmadı méne isém géne...
 3376 5
 3377 ...Uttan қalған Ҙапқа бағанası...
 3378 Nige géne yanıp bétmegendér?!
 3379 Kürmes idé...
 3380 İmen бағанanıñ
 3381 Üzegéne niler ütmegendér!
 3382 İndé méne күpmé sular aққаҗ,
 3383 Ҙıғıp üzgelene sıyırçıқлар:
 3384 Ҙапқа бағанası қuyışında
 3385 Télge kilemé elle қıyın җақлар?
 3386 ...Citü қızlarına һезretnéñ
 3387 Uramnarga җıғar kön bulmadı;
 3388 Géһ naһаққа kimsétélgennerén
 3389 Һalıқ arasında kém bélmedé!
 3390 «Ҙулақ balaları» digen isém
 3391 Yuvılmadı һезret ülgeçtén de,
 3392 Һоқuqsızlar bulıp sanaldılar
 3393 Avıldağı vlast қul astında.
 3394 Almadılar
 3395 Ҙулақ sıynıf öçén
 3396 Tügel, iméş, қолһoz digenneré.
 3397 Nindi «sıynıf» bulsın:

- 3398 Çabata da,
 3399 Kindér.külmek idé kigenneré!..
 3400 Uyınargá katnaştırmadılar,
 3401 Citü kızlar ilge çığalmadı;
 3402 Yanıp bétalmağan bağanalar
 3403 Bér géne kat yeşke çılanmadı...
 3404 6
 3405 Kümérlenseler de tışkı yaqtan,
 3406 Bağanalar éçten taza idé...
 3407 Kapkadan da yıllar avırarak
 3408 Béрге küterérge yazğan idé.
 3409 Adem balasına kayçangaça,
 3410 Kayçangaça herem bulsın koyaş?!
 3411 Qolhozına almıy nişlesénner,
 3412 Buşka eşleüçéler kirek bulğaç?
 3413 Bérsé kötü kötté.
 3414 İkençésé
 3415 Qarulaşmıy yördé kara eşke.
 3416 Mulla nesélénen buluların
 3417 Töşergeledéler haman iske.
 3418 Cellep turmadılar qolhozçını.
 3419 Çaptı alar şulay könén-tönén
 3420 Tamakları açlı-tuklı köyé,
 3421 Aşap bulmıy idé hézmet könén...
 3422 7
 3423 Elle kayan uzmağandır gomér,
 3424 Şuşı kapka aşá yöri birgen.
 3425 İkençésé mulla kızlarınıñ
 3426 Töp nigézge kayttı iré bélen.
 3427 İkeüleşép atlar qaradılar
 3428 (Yaqtı bulıp iste qalğan ansı).
 3429 Küpmé yıllar uzğaç, at beylerge
 3430 Kirek buldı kapka bağanası.
 3431 Küpné kürgen imen bağanalar...
 3432 Alargá da kayçaq térek kirek.
 3433 Tormış bağanası aumas öçén,
 3434 Qaya gına barma, ir-at kirek.
 3435 Tegereşép balaları üsté
 3436 Kapka töbéndegé çiremlékte;
 3437 Açırğalana nik sıyrıçıklar?
 3438 Oyasına hiçkém tigen yuk la!
 3439 Kapka bağanası éçlerénen
 3440 Kilemé elle hesret avazları?
 3441 Bağanalar kürép tordılar şul
 3442 Adem başlarına ni yazğannı.
 3443 İren kértép salğaç (suğış cilé!),
 3444 Çişéndérép aldı çabatasın.
 3445 Kayğı kürgené bar...
 3446 Yetim qalğan
 3447 Biş balanı niçék yuvatasıñ?

- 3448 ...Kıpkasına kilép suğılgannı
 3449 Bağanalar eçke cıya bardı.
 3450 Ükénmedé miken sıyrıçıklar
 3451 Ey tınıçsız buldı oyaları!..
 3452 8
 3453 Moñnar tınmağandır kuvışında
 3454 Barsın kürép tordı bağanalar...
 3455 Yıgılğan da bulır idé késé,
 3456 Éçte iman digen bağana bar.
 3457 Índé audım, digen çağında da
 3458 Cibermi ul, eçten totıp tora.
 3459 Küz yeşéñné tışka çığarmıyça,
 3460 Hesret-cebérlerné yotıp tora.
 3461 Kilücéler bulmadılar tügél,
 3462 İrséz hatınğa soñ tıngı barmı!
 3463 Küñéldegé iman-bağanağa
 3464 Uzgınçılar başın berép yardı...
 3465 Kırıkkanı késé haqı idé.
 3466 Bérkayçan da gaybet söylemedé,
 3467 İste hatın-kızniñ:
 3468 —Tütékeyém,
 3469 Rehet sinéñ bélen! digenneré.
 3470 Önemevücéler de tabılğandır:
 3471 —Harap iken, mulla kıızı, iméş!
 3472 Berélgeledéler.
 3473 Bağanalar...
 3474 Bağanalar qaldı turı kiléş...
 3475 9
 3476 Çığa idé kıpka töpleréne,
 3477 Söyelmedé niktér bağanağa...
 3478 Ozata tordı,
 3479 Nerse disén indé
 3480 «Kitem, enkey» digen balalarğa?!
 3481 Sin génemé
 3482 Sıyrıçıklar da bit
 3483 Yıl da ene bala oçıralar?
 3484 Oçıp kiteler şul...
 3485 Sıyrıçıklar
 3486 Nige bolay çır-çır kıçkıralar?
 3487 Sinéñ canıñdağı hafalar da
 3488 Barmı elle alar tavışında?
 3489 Çıqqan buğay béрге çükérdeşken
 3490 Könner qanatlanıp
 3491 Barsı şunda!
 3492 Kite tordı koşlar...
 3493 İ koşkaylar!..
 3494 Bağanalar niçe buşap qaldı,
 3495 ...Kıpka töbénde ul
 3496 Moñnan torğan
 3497 Yalgız bağanağa oşşap qaldı.

- 3498 10
3499 Küpné kürgen imen bağanalar...
3500 Alar küreséné kémner kürsén?
3501 Şherdegé balaları kaytıp,
3502 Anaların alıp kitté bérkön.
3503 Yartı avıl kildé ozatırğa...
3504 Alay itken buldı, bolay itté;
3505 Niler géne kiçérlmegen şul!
3506 Böténésén töyep alıp kitté.
3507 Töyep alıp kitté avıl yemén,
3508 Moñsu buşlık qaldı küñéllerde.
3509 Hezretten qalğan bağanalar
3510 Yuq, bağana ğına tügélle le!
3511 Utta yandı, açlıkların kürdé,
3512 Kimsétélülerné, sugış cilén...
3513 Qapqa bağanası!
3514 Ul qaqlarda
3515 Sin bolay uq yetim tügél idéñ.
3516 Térek idéñ avır yıllarına,
3517 Nindi ciller siña qağılmadı!
3518 Aq köyénçe qaldı lekin nigéz,
3519 Bu qapqağa qara yağılmadı...
3520 ...İndé kérgen bala-qağa ğına
3521 Çireménen nidér tabıp aldı;
3522 Ozaq tordı elé bağanalar:
3523 Ütkenmerge qapqa yabıq qaldı...
3524 11
3525 ...Sıyrıçıklar kile tordı haman,
3526 Bu nigézde alar devam idé;
3527 Lekin bér yaz neümüz qaldı qoşlar:
3528 Bağanalar indé auğan idé...
3529 Uça-quna ézlep yördé alar
3530 Niçe yıllık ğaziz oyaların;
3531 Qayan bélsén qoşlar, uzğan ceyde
3532 Tütüleriñ cirlep quyğannarın?!
3533 Biçaralar ozaq ézledéler:
3534 Oya kirek, oya bağanalar!
3535 Qaya ğına barıp sıyınısınar
3536 Auğannar şul indé, auğan alar.
3537 Bu nigézde üskennerné ézlep
3538 Oçsınnarmı,
3539 Qayan tabalasıñ?
3540 Şherlerde alar torğan öynéñ
3541 Yuq şul indé qapqa bağanası!
3542 Kitép bargannarınıñ canımı elle
3543 Sıyrıçıklar?
3544 Aykıy cirné-kükné;
3545 Ézler elé, ézler, méskénkeyler:
3546 Auğan bağanalar ilde küpmé?!
3547 Arta bara bağanasız cannar...

3548 Җая барып, кэмге таянасы?
 3549 Бэлми эзлемидэр сыйрчықлар
 3550 Киректэр ул җапқа бағанасы!..

3551   ANDA NI BAR?

3552 «Yazıym miken, citer miken, diyép,
 3553 Béter miken, diyép, bu җaygular?»
 3554 Cırlıy idéñ enkey...
 3555 Köyleréñnen
 3556 Sabıy cannar küpmé ut aldılar!

3557 Cırlarıñniñ җая totaşkanın
 3558 Töşéndém min méne elé géne:
 3559 Şağıyrlernéñ süzé bik küptennen
 3560 Oyalagan bulğan җalébéñe.

3561 Cırlıy idéñ,
 3562 İké күзде; yeşéñ...
 3563 Kúñél, töpkélende anda ni bar?
 3564 Cannarıñni yamaştırğan ul җaқ
 3565 Aқmullalar sinéñ, Җandalıylar...

3566 Ösleréñe kilgen җayğılardan
 3567 Sıgılıplар төшер көннерénde
 3568 Sıyınğansıñ iken, tayangansıñ
 3569 Җalıқniñ sin ene kémneréne!

3570 ...Tulğan җақта sabır savıtlarım,
 3571 Cırlarıñni cırlıym anda ni bar?
 3572 Җannarıма сéñép,
 3573 Yuvatırға
 3574 Җалған iken miné Җandalıylar!..

3575   ҖAYTIP BARĜAN ҖAҚТА MÖSLİMGE...

3576 Ğaziz enkey!
 3577 Җош totқандаy bulıp,
 3578 Kitép bargan җақта Möslimnen,
 3579 Kitép bargan җақта Möslimnerden,
 3580 Alyapқıçıñ salıp östéñnen,
 3581 Cirge ceyép namaz uқıғansıñ,
 3582 Télek télegenséñ sin bézge:
 3583 Ézkeyleré bérük suvınmasın,
 3584 Җaytarsın, dip, tuğan nigézge.

3585 Ğaziz enkey!
 3586 Ut yotarday bulıp,
 3587 Җaytıp bargan җақта Möslimge,
 3588 Җaytıp bargan җақта Möslimnerge,

- 3589 Üzek özép iske töštéñ de
 3590 Bala çaқтағыча sin citeklep
 3591 Alıp kittéñ...
 3592 Índé adaşmam:
 3593 Қыblamnı min tuğan tuфрағımnı
 3594 Bütен қыblalarға almaşmam!
- 3595 Ғазиз enkey!
 3596 Күñéllerém cirsép
 3597 Yörgeñ чақта бүгэн Мөslimде,
 3598 Yörgeñ чақта бүгэн Мөslimnerде
 3599 Ыман сéñген tuфрақ östénde,
 3600 Sinéñ cılıñ, nazlarıñnı toydım,
 3601 Söyénéçleréñné, қayғыñnı
 3602 Cirden kitken чақта urınıña
 3603 Қaldırғansıñ tuğan yaғımnı...
- 3604   ҚАRAVILDA
- 3605 ...Batıp bara şefek.
 3606 Көзгé күкке
 3607 Yoldızlarıñnı cıyam
 3608 Alarға bit бүгэн дөnya miné
 3609 Қaravılға қuyған.
- 3610 Yuғalmaska tiyеş бér yoldız da...
 3611 Ы балаçак күгé!
 3612 Ul чақта bit enkey бéлен idék,
 3613 Bolay yalgız түгél.
- 3614 Aşlıқ көşéllerén saқlıy enkey,
 3615 E min yoldızlarıñnı:
 3616 —Urınıñdamı sin, Қazıқ Yoldız,
 3617 Cidégen, sin barmı?!
- 3618 Қızған mekinеge көзгé tönde
 3619 Ayaklarıñnı tıғıp,
 3620 Bu дөnyanıñ barlıқ yoldızlarıñnı
 3621 Saқlap yatu қızıқ!
- 3622 Bérüzéme ene niқaderlé
 3623 Yoldız көşélleré!
 3624 Bérnerse de bulmas min yoldızsız
 3625 Ыtmem kеşélerné,..
- 3626 Şefek bata...
 3627 Күклерéme тағın
 3628 Cıyam yoldızlarıñnı:
 3629 Urınıñdamı sin, Қazıқ Yoldız,
 3630 Cidégen, sin barmı?!

3631 Bér yoldız da yuğalmağan, isen.
 3632 Méne... enkey géne...
 3633 Balaçaq ta elle kaya kitken
 3634 Saqlamadım nige?

3635 Dönya miné, aħrı, gél yalgışıp
 3636 aravılğa kuyğan
 3637 Közge kükte enkem éndeşemé:
 3638 aytık, ulım, uyan!
 3639 Uya-a-an!..

3640 ENKEYGE AYTU

3641 İndé yulğa töştém buğay, disem,
 3642 Tağın yalgış... Tağın butaldım!
 3643 Ğomérém buyı siña aytam, enkey,
 3644 Tik haman da aytıp citalmıym.

3645 Sabıy cannar ayan ayırsın:
 3646 aıyat bar cirde, yalğan bar,
 3647 Küzébéz de açılmağan kiléş
 3648 Bézné sinnen tartıp algannar.

3649 Béz sinéké bulmağanbız, enkey,
 3650 Cılınsağ ta anat astında.
 3651 Yaratılğanbızdır Ğomérlek bér
 3652 esret itép Ğaziz başıña.

3653 aldırmadıñ namaz-niyazıñnı
 3654 Ğamelleréñ bézge yat idé;
 3655 Öyretkenéñ, iméş, ata sinéñ,
 3656 «Alarnıı» Ğına ağ idé.

3657 Balalarıñ bérük yata birme,
 3658 Turı yulğa kündér, inandır!
 3659 oday Ğına béle iké iman
 3660 Bér uvıřa niček sıyğandır?!

3661 Aaçınnan yırak töşmi, diler
 3662 İdé de bit bolay almanı,
 3663 Bézné yırak, yırak ırğıtannar...
 3664 ayta-ayta eller almadı,

3665 Küpmé analarıñ, miném kébék,
 3666 Balaları бүgen yuldadır.
 3667 aytalardır...
 3668 arşı ık la, enkey,
 3669 Yul başına, yavulı bolğa bér!

- 3670 Bütén bérkém otkaralmayaak,
 3671 Halkım cirden mordar kiteek
 3672 Tabalmasa eger tamırlarını,
 3673 Enkeylerge ayıp citmesek...

3674 ENKEYÉMNİN BİŞ BÖRTÉGÉ

- 3675 Béz biş kéne börték idék.
 3676 Elle aya sipté ciller...,
 3677 Sular kipté, audı urman,
 3678 Bézden baka bétté öyler.

- 3679 Kilép töté bu yaqlarğa
 3680 Enkeyémnéñ bér börtégé.
 3681 Niek itép tamırlanır?
 3682 Su siberge yuk bérkémé...

- 3683 Ta östéne kilép töté
 3684 Yara alsa ına taını!
 3685 Tufraq kirek iken, tufraq
 3686 Küterélér öén baını...

- 3687 Béz biş kéne börték idék,
 3688 Sibélété k biş tarafa.
 3689 Kémner kémnéñ börtégédér
 3690 Tarata la cil, tarata.

- 3691 alalarda, dalalarda
 3692 Bérem-bérem, börték-börték.
 3693 Kémder ézlep tabar töslé:
 3694 Anda bér töp, monda bér töp.

- 3695 İlde ciller isép aldı,
 3696 Bereketler küep aldı,
 3697 Enkeyémnéñ beirénnen
 3698 Biş börtégé tötép aldı...

3699 DİSBÉ

- 3700 Ki utırıp disbé tézdeñ
 3701 Meryam-ana küz yeénnen

- 3702 ...Barsın bélép tora bit ul,
 3703 Teñréden kém yeérgen:
 3704 Tama küzden,
 3705 Böténésén
 3706 Bulmıy iken éke yotıp!
 3707 Alarını da sin ul kite
 3708 Tézgenséñder disbé itép...

3709 Tuksan tuğız yeş börtégé...
 3710 Öte siman kullarımni,
 3711 Çéltér-çéltér söyli disbé
 3712 Bu dönyada bulğanıñni.

3713 Çéltér-çéltér...
 3714 Közgé ciller
 3715 Terezeme yañğır sılıy.
 3716 Tik sin géne béleséñdér:
 3717 Zamanalar nige yılıy?

3718 Tuksan tuğız yeş börtégé
 3719 Devérlernéñ arasında,
 3720 Şul disbéne tartasıdır
 3721 Cirde adem balasına...

3722 BÉZ YAZĞAN ҺATLAR
 3723 Kızlarğa

3724 Yeşérép kéne Һatlar yazdıq sézge,
 3725 Vaqlamasın söyüné yatlar.
 3726 Yeşlék turğayları bulıp kiler
 3727 Ğomérégézge
 3728 béz yazğan Һatlar.

3729 Yıraqlarğa kitép barırbız béz,
 3730 Citalmaslar argamaq atlar.
 3731 Beğét tamçıları bulıp tamar
 3732 Camıgızğa
 3733 béz yazğan Һatlar.

3734 Çalarırsız, begirégézné télép,
 3735 Íske tüşer vayımsız çaqlar.
 3736 Sandıqlardan çığıp yuvatırlar,
 3737 Sağınganda,
 3738 béz yazğan Һatlar.

3739 Kalem mançıp yazğan süyu utın
 3740 Süréldérmi gél şulay saqlar;
 3741 Ğomér buyı barır, séz kötégéz:
 3742 Aralarda
 3743 béz yazğan Һatlar...

3744 KİÇKÉ TEREZELER

3745 Tik bér géne qarıylar da,
 3746 Üzekné özeler de
 3747 Nur bulıp kabına kızlar
 3748 Kiçké terezelerde.
 3749 Tılsımlıdır töslé,

3750 Hiç sünmidér töslé
 3751 Kiçké terezeler.
 3752 İh, bu terezeler!..
 3753 Açılsa eger karşıña
 3754 Yeşerén veğdelerden,
 3755 İртеге ығасы кoyaş
 3756 Şuşı terezelerden.
 3757 Cırlap uza töslé,
 3758 Çeçek suza töslé
 3759 Kiçké terezeler.
 3760 İh, bu terezeler!
 3761 Sirpéle elle kaylarga,
 3762 Kütere perdelerén
 3763 Yıllarga töşe yaqtısı
 3764 Kiçké terezelerneñ..
 3765 Nidér deşe töslé,
 3766 Behet çeçe töslé
 3767 Kiçké terezeler.
 3768 İh, bu terezeler!

3769 ONITTIR

3770 Küñélém kügende gomérlék
 3771 Aylarım, koyaşım bulıp tor,
 3772 Onıttır,
 3773 Onıttır sin miña,
 3774 Bolıttay kaygımnı onıttır.

3775 Adaşıp yıgılır çağımda
 3776 Yıraktan kullarıñ suzıp tor,
 3777 Onıttır,
 3778 Onıttır sin miña,
 3779 Yalgızlık gazabın onıttır.

3780 Zarıgıp, sağınp kilgende,
 3781 Söyüneñ karşına ыgıp tor,
 3782 Dönyamnı onıttır,
 3783 Sin miné
 3784 Meñgélék behétke yulıktır...

3785 KİÇLERÉM

3786 Kiç utırıp siña cırlar yazdım,
 3787 Cırlarıma tuldı kiçlerém
 3788 Utka sala bardım kiçlerémne,
 3789 Kiçersene, elle nişledém.

3790 Töşleréne sinéñ küçmedémé,
 3791 Deşmedémé zeñger kiçlerém?
 3792 Kiçektéñme elle kiçleréme?

- 3793 K m ş nurlar bulıp t şmed n.
- 3794 Kiçk  ciller bulıp sin ismed n,
3795 Yeneşemde yıllar kiçmed n.
3796 Kiç rsene min m kiçler mn ,
3797 İslere ne t şse kiçler n...
- 3798 KAYDA SİN, ĞARMUN?
- 3799 Çi nladı ğarmun, mo landı ğarmun,
3800 Aylı kiçlerde tınmadı ğarmun.
3801  z it p k ne s yled  b zge
3802 Şul mo ĝa kuşıp Őatlıĝın, zari .
- 3803 S r it p k ne eytken id  ul
3804 Bu cirde kaynar s y n n barın,
3805 Taraldı ul s r avıl buyınça,
3806 Eytç , eytç  sin, nişled n, ğarmun?
- 3807 Eyt rge b zge onıttı buĝay
3808 Bu cirde taĝın kavıŐu barın...
3809 S r it p k ne s yler id  b r,
3810 Kayda so  ğarmun?
3811 Kayda sin, ğarmun?!
- 3812 S Y 
- 3813 İller b tken cirde, t ller b tken,
3814 Halıĝ bulıp b tken halıĝlar,
3815 Ul b tmegen: Vaĝıt t pk l nnen
3816 Haman  ske,  ske kalıĝkan.
- 3817 B z y zeb z sin n b len ike ,
3818 TotınıŐıp kulnı kullarĝa;
3819 Yuĝ, batmıybız nindi cil berse de,
3820 Y reklerde b zn n Ul barda.
- 3821 İpler b tken cirde, t ller b tken,
3822 Vaĝıtlarĝa bar Şul buysınu!
3823 Y z p y ri Vaĝıt  sler nde
3824 Par aĝkoşlar bulıp bu S y ...
- 3825 MATURLARĝA
- 3826 Bu tabıĝat s zn n b r karaşĝa
3827 Niĝaderl   odret yeşergen!
3828 K lm  y rek s zn n kolliĝtadır...
3829 S zn n alda Őahlar baş igen.
- 3830 Ğom r g z b zge b r b lekt r:

3831 Séznéñ bélen könner nurlıraq,
 3832 Yeşev megnelerek séznéñ bélen,
 3833 Séznéñ bélen cırlar moñlıraq.

3834 Ҙараşlarıñ niçék tartılmasın:
 3835 Кéşéléknéñ sézdér çeçегé;
 3836 Күpmé қullar suzıla üzэгэгze,
 3837 Қıyınрақtır сэзге yeşevé.

3838 Elle сэзге sınav öçén géne
 3839 Бірэлдémé iken maturlıқ:
 3840 Güzellerge canın matur kilés
 3841 Saқlap yörte alu batırlıқ!

3842 MİLEŞ

3843 Öy түrénde mileş,
 3844 İyéle ciller tigeç,
 3845 Terezege қарап қızара;
 3846 Özgelenme, mileş,
 3847 Bulçı yaқın sérdeş
 3848 Meһebbetén kötken қızларға!

3849 Yazıñ-közéñ dime,
 3850 Başқayéñni ide
 3851 Yöreklerén tıñla kön de sin:
 3852 Eytme tañ ciléne,
 3853 Bél tik üzéñ géne,
 3854 Yatlar bérük size күrmesén.

3855 Öy түrénde mileş...
 3856 Avıl béрни bélmes:
 3857 Nik қızарған bolay, dimesler;
 3858 Yeşérén yana-yana
 3859 Қulın bolғap қала,
 3860 Elle қızлар, elle mileşler...

3861 YAZĞAN İDÉM İSÉMÉÑNÉ

3862 Yazған idém iséméñné
 3863 Yaña yavуған қарларға,
 3864 Қарлар érép ағıp kitte
 3865 Índé elle қайларға,
 3866 Índé elle қайларға.

3867 İseméñné nurlar bélen
 3868 Küllerge yazған idém,
 3869 Küller kibép, қамışlarını
 3870 Қayғыға салған idé,
 3871 Қayғыға салған idé.

3872 Íséméñné ürger idem
 3873 Kırdá úsken göllerden,
 3874 Göller kibép taraldılar,
 3875 Sibéldéler cillerge,
 3876 Sibéldéler cillerge.

3877 Ƙalsa Ƙalır minnen barı
 3878 Ƙümer géne, köl géne,
 3879 Íséméñné yazıp Ƙuydım
 3880 Yöregémnéñ türéne,
 3881 Yöregémnéñ türéne.

3882 YÖGÉREMÉN DE ÇİĞAMIN

3883 Yögéremén de çığamın,
 3884 Çığamın yullarıña
 3885 Şökérler itép, söyénép
 3886 Dönyada bulğaniña.

3887 Ğomérnéñ Ƙarşı cilleré
 3888 Ƙaplansa tınnarıma,
 3889 BaşƘaylarımın Ƙuyamın
 3890 ŞefƘatlé Ƙullarıña.

3891 Bélem bit sinéñ canıña
 3892 Ƙayğılar çıdamasın
 3893 Ƙoyaşnı cirge kön sayın
 3894 Sin géne çığarasıñ.

3895 Ƙilmidér elé başına,
 3896 Ƙilmidér bérevnéñ de:
 3897 Beğétnéñ altın açƘıçı
 3898 Ul sinéñ yöregéñde.

3899 Yögéremén de çığamın,
 3900 Çığamın yullarıña
 3901 Şökérler itép, söyénép
 3902 Dönyada bulğaniña...

3903 ALMALAR

3904 Almalar bélen söyleşem,
 3905 Sorıysı süzém Ƙalğan,
 3906 Şunsız min alma bitlernéñ
 3907 Sérlerén añlıy almam.

3908 Allanıp çığalar iken,
 3909 Éndeşseñ almalarğa:
 3910 Barı alsu cil géne bit,

- 3911 Cil géne aralarda.
- 3912 Cırğa eylenérge tora
3913 Íséñe alğan sayın,
3914 Sanduğaç moñı tamğandır
3915 Bu yaқта alma sayın.
- 3916 Yeşérme almalarıñnı,
3917 Aldala, gomér, alda!
3918 ...Tañnargá töşe alsulıq
3919 Almalar bardır alda...
- 3920 FERMAN
3921 Aydar bélen Ruzilege
- 3922 Yaratırğa, barı yaratırğa!..
3923 Hodaynıñ bu izgé fermanı.
3924 Anı ütemegen bendelernéñ
3925 Behétleré bula almadı.
- 3926 Gomér cilé cilférdegen cayğa,
3927 Tuğrı qalıp böyék fermanğa,
3928 Mehebbetten yörek kéne tügél,
3929 Alsulanıp göller yanganda
- 3930 Qavişalar adem balaları.
3931 Meñgéléktér béznéñ bu beyrem.
3932 Annan berkém çitte qalalmıyça,
3933 Gölge yaki kölge eylengen.
- 3934 Meñgéléktér..
3935 Urta bér cirénde,
3936 Qazan digen şuşı töbekte
3937 Sürélmiçe kilép citken ferman,
3938 Ütép kérgen iké yörekke.
- 3939 Sulışlarga indé eylengendér,
3940 Ütemiçe qara sin anı:
3941 Yaratırğa, meñgé yaratırğa,
3942 Dönya iter oçén dönyanı...
- 3943 GÖNAH
- 3944 Hatalardan hali tügél bende,
3945 Séznéñ alda min de gönahlı:
3946 Hoday miña söyü birgen idé,
3947 Feqıyrégéz şunı yuğalttı.
- 3948 Adem bélen Hava bulmasaq ta,
3949 Bér-bérébézge Hoday yaratқан.

3950 Ul yaratқан.
 3951 Méne tik béz géne...
 3952 Ükénmedé miken azaktan?

3953 Í gönahlı cannar!
 3954 Niçe yıllar
 3955 Cir yözénde min de,
 3956 Ul da bar.
 3957 Barın bar da,
 3958 Tik Hodayça tügél.
 3959 Şuña bozıq melle dönyalar?!

3960 Afetlernéñ başı şundadır kük...
 3961 Séznéñ alda olı gayébém.
 3962 Yeşi almam bolay,
 3963 Ğayébémné
 3964 Tözetérmén kébék elé min!

3965 AĞ MÉTÉOR

3966 Bér kürénéş kitmi hetérden:
 3967 Ídél. Ağ «Météor». Aqsıl éz.
 3968 Sızılıp uzğan çaқта su öslep,
 3969 Dulqınnarğa töşe yaqtıbiz.

3970 Katlam-katlam téke yarlar da
 3971 Suzılıp yatқан Ídél östéne,
 3972 Eytérséñ le yılğa bér tında
 3973 Devérlerné kıyıp töşérgen.

3974 Karap kaldı bézge Mézozoy,
 3975 Paléolit... Bozlıq... Taş gasır...
 3976 Yar başında ap-ağ kayınnar
 3977 Soñğı devér, béznéñ yaña çor.

3978 Vaqıt ceyesénen ıçkıngan
 3979 Uqtay oça béznéñ «Météor»,
 3980 Yılğa buylap bargan çağında
 3981 Işkıla kük canğa iké yar.

3982 Sızılıp kala aqsıl éz géne,
 3983 Dulqın қаға yarğa işélép.
 3984 ...Ağ météor çorlar östénde
 3985 Balqıp uzıp bara Kéşélék...

3986 BÉRMÜD ÖÇPOÇMAĞI

3987 Elle nindi şaytan öçpoçmağı:
 3988 Samolétlar, iméş, yukқа çığa,
 3989 Yalgışlar kompas hem seğatler...

- 3990 Ni hikmet bu? Dönya gaciz şuña.
- 3991 Kõrabları tabıla isen kilêş:
 3992 Bétmi kalgan êçken çeyleré de,
 3993 Sigaralar sünmegenner
 3994 Barı
 3995 Kêşeler yuk méne elle nige...
- 3996 ...Kêşeler yuk, haman kêşeler yuk:
 3997 Şeherleré tabıla, sarayları,
 3998 Uq-kılıçlar çığa katlamnardan
 3999 Çeçélêşép cirde kalgan barı.
- 4000 Kaya aşıkannar altınga da,
 4001 Éncé-mercenge de is kitmegen;
 4002 Nindi heter öçpoçmaқта dönya
 4003 Küz kürmegen, kolak işétmegen?..
- 4004 Ğasırlardan barlıym kêşeler yuk!
 4005 Bu yugaltuv cirde kémge hacet?
 4006 Kêşélékné yota bara Zaman...
 4007 Bérkém gaceplenmi
 4008 Şunısı gacep!
- 4009 NESÉL AĞAÇI
- 4010 Nesél ağaçı dip tormağannar,
 4011 Cayé kilse, balta çapĖannar
 4012 Kevsesénde tiren cöyler kalgan,
 4013 Botağların utĖa yakĖannar.
- 4014 YanĖan ağaç...
 4015 Başı utta bulsa,
 4016 Taşlar aralağan tamırı.
 4017 Birêşmegen utĖa-suğa Ėına
 4018 AĖaçlarınñ cirde kalırı.
- 4019 Yazmış bérder barlığ çorlarda da:
 4020 AĞaç bulsa balta tabıla.
 4021 Lekin béle tariğ aĖaçlarınñ
 4022 Baltalarını vatĖan çağın da...
- 4023 Tamırları kısıp қоçаклаĖan,
 4024 Cibermeske totĖan, uralıp
 4025 Çorlardan sin yolĖıp taşlap Ėara,
 4026 Ğasırlardan Ėara Ėubarıp!
- 4027 Şul ağaçtan bit béz...
 4028 Buriç urtağ
 4029 Cirde niçék yeşep kitseñ de.

4030 Ya frağ bulıp yarıl kileçekke,
4031 Tamır bulıp taral ütkenge...

4032 ETKEY BÉLEN SÖYLEŞÜ

4033

1

4034 Җaytuvın җayttım da yanıña
4035 Bélmim şul, etkeyém, җabéréñ!
4036 Җayınnar ziratta, şomırtlar...
4037 Җoçaқlap yılıysı herbéren.

4038 Ni buldı, nişledém elé min?
4039 Sin cirde җabérséz җalgansıñ!
4040 Җaylardayın, etkeyém, min sinéñ
4041 Bu җaқlı һeyérséz balañ soñ?!

4042 Gönahsız bulsa da sabıy җaқ,
4043 Kiçérmem, bérқayçan kiçérmem:
4044 Dönyada etkeyém ülgenné
4045 Niçék soñ җığardım isémnen?!

4046 Min sinéñ tuфрақnı bélmiçe,
4047 Niçék soñ ciberdém yıllarnı?
4048 Nik alar eytmiçe kittéler
4049 Vöcdanıм bér җaytıp sorarnı?

4050 Kildém de yanıña,
4051 Sin diyép
4052 Sıypıymın indé her erémné.
4053 Җabérséz түгél sin, etkeyém
4054 Yörekke küçérdém kabéréñné...

4055

2

4056 Siña bit citalmıy torğandır
4057 Barıbér uynağan köylerém
4058 Í Etkey!
4059 Nige soñ sin miné
4060 Ğarmunçı iterge téledéñ?

4061 Néçkerér köy sayın, özélér:
4062 Bér canға kübrek түгélmé?
4063 Totaştan moñ bula iken bit
4064 Bolay da yetimner küñélé.

4065 Barsın da sıydırıp yuvatır
4066 Ğarmunın җaylardan alasıñ?
4067 Bélmedéñméni soñ enkeynéñ
4068 Aқtıққı sıyırdan җаласın?

4069 Җayğısın, şatlıғın барın da
4070 Uynarға öyrendém min indé.

- 4071 Töséñné tabalmıy intégem
 4072 Eytmiler yaratқан köyéñné.
- 4073 Қағılmıy қалалмас сиña da:
 4074 Ğarmunda nindi moñ, diséñmé?
 4075 İ Etkey!
 4076 Niçe yıl totaştan
 4077 Uynıymın bit indé min siné!..
 4078 3
 4079 Atadan balağa ni қала?
 4080 Hiçқayқан eytalmam min ansın.
 4081 E miném üzéme gomérlék
 4082 Yörektér қaldırған mirasıñ.
- 4083 Büten ni çıdasın қayғыға?
 4084 İñ başlap şul yörek kirekté,
 4085 Ni қıyın bulsa da түздé ul,
 4086 Miné de түzerge öyretté.
- 4087 Nişletér idém min söyüné,
 4088 Nefretné, davılın-cillerén?
 4089 Küterdé, barsın da küterdé:
 4090 Alay da bar idé yöregém!
- 4091 Bügén de miném şul yörekke
 4092 Tayana күк bulsın, cir bulsın...
 4093 Bélgenséñ sin, etkey, күrgenséñ:
 4094 Yörekséz ul nindi ir bulsın?!
- 4095 Atadan balağa ni kala?
 4096 Ğomérlék miraslı itkenséñ;
 4097 İrterek kitseñ de,
 4098 Sin mine
 4099 Barıbér yöreklé itkenséñ...

5.2. Türkiye Türkçesine Aktarılmış Şiir ve Poemalar

- 1 SU HATIRI
 2 (Şiir)
 3 Suyunda hafızası var
 4 Yaşlıların sözü
- 5 Temizler gibi şehir duvarını
 6 Ne ömürler akar Kazan su!
 7 Mıknatıslı kurdele gibi
 8 Bizim
 9 Kaderleri yazabilen su
 10 Zaman devir gider..
 11 Bulansa da
 12 Kaybolmuyordur suyun hatırı
 13 Kırılıp bitse biter halk
 14 Su bitmez...
 15 Sonsuza kadar o canlı
 16 Düşman sevinmesin mankurlara
 17 Döndü diye halk oğulları
 18 Geleceğe akar Kazan yıla
 19 Unutmayız daha o herşeyi
 *
- 20 Görülesi olunca görmeye mecal yok
 21 Yıl nasıl yüzünü kapatsın?
 22 Hatırlaması da ağır azap
 23 O günleri...
 24 Allah korusun!
 25 ...Kaçınıcı gün kuşatma da şehir
 26 Kale üstlerinde beyaz duman
 27 Sana mutluluk nasıl gelsin, Kazan
 28 Sevinçlerden olunca bahtın?
 29 Sersemleşerek ansızın, silkelendi sonbahar
 30 Sessiz yıla ürperip ah etti.
 31 Sevinçlerin kirli eli ile
 32 Yıktilar pek çok asrı
- 33 İnsan evliyası Kul Şerif'in
 34 Su üstünde bembeyaz aksi
 35 Şairlerin payı
 36 Halk için
 37 Şehit gitmek mi acaba ?
 38 Allah buyruğu değildir bu kaderi
 39 Eşkîyalar bize buyurmuştur.
 40 Memleketten iman belki de Kul Şeriflerin
 41 Canı ile beraber yok olmuştur.
 42 Ormanlardan kızıl çağlayanlar
 43 Karıştılar düşüp sulara
 44 Suların hatırını Kazan suyu
 45 Kanlı kurdele şeklinde sarılan...

*

46 Bilirim: “Kaderinde
 47 Su çok” diyecekler...
 48 Ne yapsın şimdi sulardan
 49 Bulunca göreceklerin?
 50 Geçmiş ömürler sulardan.
 51 Onlar şahit hepsine.
 52 Kaçıp gider Şahaliler
 53 Sular yerleştirip barutuna.
 54 Şehri nasıl koruyorsun
 55 Islanmış barut ile ?
 56 O suları nereye koyayım.
 57 Yazmadan barut ile?!
 58 Bilenler suyun karartın
 59 Su ile oluşanlar
 60 Kazanı bir yudum susuz
 61 Bırakmaya çalışanlar.
 62 Karşıt iki güçtür.
 63 Birisi su, birisi barut.
 64 Pınarı patladığı çağda
 65 Rastlamış onlar yeniden.
 66 Baht diye söylenir bugün
 67 Kimler o gamsız davranan?
 68 Halkının ömür kaynağı
 69 Şu vakitte sağırlaşmış...
 70 Yazmaya değer olandan
 71 Su isteyip yazmıyorsun ya!
 72 Ne yaparsın sular çok olunca?
 73 Milletinin kaderinde?
 74 Şahalilerin devirleri
 75 Geçip gittiği yok
 76 Var bizde barut... Sadece onun
 77 Şimdi de kurumuşu yok.

*

78 İnsan değil oğul şüphesiz unutmaz
 79 Hafızası var suyun, hafızası var
 80 Bizim gibi hafızasızlar için
 81 Yeniden tekrar tekrar söyleyesi var.
 82 Boyununa ağaç kütüğünü bağlayarak
 83 Asılan kahramanların sözü mü yoksa?
 84 Küçük çocukların ağlayışı mı acaba?
 85 Ey bu yıla sabır, bugün de sabır
 86 Tamamı şimdi kırılıp bitince
 87 Acı gözyaşlarını içine akıtıp
 88 En sonunda çıkar kadınlar.
 89 İşgalciye karşı hançer tutup...
 90 Ağla Kazan.
 91 Yetim sokakların
 92 O zamanında ağlamayandır.
 93 Küçük çocuklara kadar kan akınca

- 94 Gözleri umut ışığı saçan insan kalmamıştır.
 95 Topluca katledilmiş kırk yerde yatan
 96 Tatarlara kimler okusun fatiha?
 97 Müslümanlar gelip dua eder.
 98 İşte bugün kaç asırdan sonra?
 99 Akan sular unutulur değil mi
 100 O katliamı aziz şehrinde?
 101 Ağla Kazan!
 102 Tam da bu gamına
 103 Kaç asır sürekli ağlasan da
 *
 104 Temizler gibi şehir duvarına
 105 Sular akmış
 106 Sor sulardan
 107 Mescit kadar mescitleri de baskıcı.
 108 Yerinden neden koparılmış.
 109 Yüreğini kiliseye koymuş
 110 Neden sızlamasın yüreğin?
 111 Bulgarlarında kilise
 112 Atalarının
 113 Mezar taşı ile ödedin...
 114 Zor kullanılarak toplanmış altın gümüş yetmiyor
 115 Ona senin imanın gerekli
 116 Kanlı eliyle İmanına uzanmış
 117 Hükümdarı olup dünyanın
 118 İvan ile uyarmıydı İman
 119 Doğru İmana nede olsa kir konmuyor
 120 Kayınlara katıp bakar ismini.
 121 Oysa kayınlr asla baş eğmez
 122 Kendi yolundan sular akarmış
 123 Fakat sulara hepsi de yazılmış
 124 Bu halkın özünü kırmaya
 125 Yoksa dilekçiler az mı bulmuş?
 126 Harap olmak mı kalmış Süyimbike.
 127 Minaresi dış görünüşünde
 128 O bugün de hala ayakta durur
 129 Yine yollar düşer hatıra.
 130 Minarenin sivri ucu yırtıyor.
 131 Kimlerindir kibirlilikleri
 132 Şecereli oluyor kötülükte...
 133 Şimdi çok mu ağız feryad edenin
 134 Aynen koruyor.
 135 Akışına
 136 Sular hatırlı
 137 Akan su misali neden uzun sürdü
 138 Bizim mahrumiyetimiz? Sular söyler mi?
 *
 139 Efkârlanırız suya bakarak
 140 Geçmişî özleriz.
 141 Karşılaştık tabiki suların

- 142 Aranan devrine biz
 143 Karıştırılmış devirlerini...
 144 Kıvrılarak ele geçirse dalga.
 145 Çıkırdan çıkmış suların
 146 Biliyorduk da huyunu,
 147 Hep bilinen biçimde de.
 148 Samana suvanırız.
 149 Zamaneye bulaştığında...
 150 Yanlızsız yanlış yaparız
 151 Ne tarafa bakarsan bak sular
 152 Beş deniz iskelesi Kazan
 153 Akarmış tabiki bize
 154 Hangi denize doğru?
 *
- 155 Kimler sadece türkü söylemedi.
 156 Bu bahtsız yerde
 157 “Benim de endişelerimi
 158 Alıp götür diyerek denize”
 159 Yığınla alıp gittiler,
 160 Zorlanmadı sular
 161 Halkının kederini
 162 Gündüz de gece de taşıdılar.
 163 Taşıdılar...
 164 Öyleyse
 165 Bitmedi kaygı sadece
 166 İşte yeniden kimlerin
 167 Vatanından ayrılısın.
 168 Sulara düşer aksi
 169 Kremlin zindanının
 170 Halinden gelse ey ırmağım
 171 Kadere bırakmazdın
 172 Asıl kahramanları memleketin
 173 Tufanı, Kerimleri...
 174 Kimler bilsin neden böyle?
 175 Sahillere çarptığın!
 176 Su boylarında köyler...
 177 Sular neden acele ettiler?
 178 Kurbanlı yıllar gamını
 179 Günden geceye taşıttılar...
 *
- 180 İdil... Kama...
 181 Sular bitişik
 182 Bilesin su bilesin
 183 Doğduğun köyün bazı yolunu
 184 Ne tarafa çevirsin de kaygılanmasın?
 185 Derinde mi evin yeri
 186 Bırakılsın mı sele?
 187 Ecdadın kemikleri
 188 Hangi dalga altında?
 189 Belki hakikaten onların

- 190 Canları dirimiymiş.
 191 Martı olup sulara
 192 Girip çıkar mı?
 193 Neden böyle hükmettiler.
 194 Sadece kendinden başka?
 195 Koyamıyorsun başkasını
 196 Vatanın taşlarına...
 197 Nasıl hürmet göstermesin
 198 Sular
 199 Nasıl bilmesin?
 200 İnsan diyerek yürütürlerdi
 201 Değiştin pek çok şeyden mahrumsun?
 202 Çağrılan yere gidersin,
 203 Kovulduğun yerden gidersin.
 204 Kovulduğun yerler Ana vatanın.
 205 Olursa ne yaparsın?
 *
- 206 Sular ile biz şüphesiz her zaman yan yanayız
 207 Yansıyoruz sözde aynada
 208 Bir sorarlar şimdi, ısrar ederler
 209 Hatırla dalga bizi de
 210 Kum damıtıyordu zémsnaryad,
 211 Kamışları Kazan ırmağının
 212 Çalkalandılar rüzgârda
 213 Ey aziz su !
 214 Mendilini kime salladın.
 215 Sadece suskun sular akar.
 216 Akar hatıra suların izinden
 217 Kıymetin bittiği zamanlarda hafızalarda
 218 Mahrum kalıyormuşum serçenin dizinden
 219 Kimliğimizi pınarlara yazdık.
 220 Suyu saldık ne kadar zenginliği.
 221 Erimesi su da o günahlar
 222 Ölü
 223 Balık olup yukarı yükseldi.
 224 Bitmeye yüz tutsa da hatır, yıllar derin
 225 Kendimize girdap kazılmış.
 226 Hatırla dalgayla gelir alınyazısı
 227 Yaba ile suya yazılan
 228 İnsan gözünde katilin yüzü
 229 Kalır derler, kendinde
 230 Gidiyor sular
 231 Bizim yansımamız
 232 Bizim suretimiz suların gözünde?
 *
- 233 Asırlar meğer sayfa sende
 234 Anladım su anladım.
 235 Bizim böyle durumlarda
 236 Suçu yok Allahın
 237 Molla da toprak ağası da değil

238 İnsanların düşmanı
 239 Hak düşmanın geçmişini
 240 Unutturmayı istemiş
 241 ...Su boylarına düşersin,
 242 Ey, sular var şimdi de
 243 Kimler girmişti.
 244 Bu halkın haline?
 245 İdil nehrinden ayırmasın!
 246 Şunu dile ilk önce
 247 Zaten mevcut dünyaya
 248 Neredeyse bitiyorduk kurşunlanarak
 249 Memleketteki tüm sular durmadan
 250 Aksalar da hangi tarafa
 251 Akan sular geri dönmüyor
 252 Söyledi de elbet... Geri gelir!
 253 Kötülükte niyet bitince
 254 Sular da tamamen geri dönecek
 255 Suyun hafızası bizim hafızamız
 256 Tufan olup yükselecek.

257 PAZARLAR
 258 (Publistik Şiir)

259 1. Pazara gitmek
 260 Nasılsın Pazar halkı
 261 Huzurlu mu?
 262 Bereketli olsun alışveriş...
 263 Ben de gittim pazarlara,
 264 Olmasam da böyle esnaf
 265 Kağrı çekip una gidiyorduk.
 266 Patatese, ete gelinmiş...
 267 Sebze, çilek meyvesine...
 268 Hayat nasıl? İyiliği kim bilmiş.
 269 Alışveriş yapar pazarlık yapar halk
 270 Pazar fiyatları farklı farklı.
 271 Eşyasına, kişisine bakıp
 272 Değiştiriyor o gün için bir miktar.
 273 Kimler mahir bunlar gibi pazarda
 274 Bazısı daha sivri, bazısı şuurlu
 275 Satar burada... Bulur satıp
 276 Satın almıyor...Namusunu!
 277 Kaynıyor pazar...
 278 Hiçbir şey alırım yok
 279 Öylesine geldim bu yolu.
 280 Şiir söylenecek devirler çoktan geçmiş
 281 Nasıl olsa cesaret yetmezdi
 282 Pazara bakarak yürümek pek eskiden
 283 Dedelerden kalan bir adet
 284 Devletin halini pazarlardan tanıdık
 285 Arasına girerek boş boş gezerim

- 286 Bilelim eşyanın fiyatlarını
 287 Olmasam da böyle esnaf...
 288 Söylüyor Pazar tamamını söylüyor.
 289 Can kulağıyla dinlesen şayet.
- 290 2. Kolhoz pazarı
 291 Memleketin halini pazarlardan tanıdık
 292 Azaldı bu pazar azaldı.
 293 Masasında olsun
 294 Boş söz ile
 295 Bugün neden cezalandırır halkını?
 296 Devleti pazar yaparak
 297 Nice yıllar
 298 Pazarlık ederek ömür geçirdik.
 299 Göğüs kabartarak
 300 Bütün dünyasına
 301 Feryat eden yerde biz olduk
 302 Geriledi yaşamın değeri
 303 Günahını ödeyerek alası var
 304 Hayat pahalı...
 305 Devlet önünde yalnızca
 306 Kıymetsiz durur âdemoğlu!
 307 Şu kadersiz başı pazarlara
 308 Kahraman çıkar basar düzeni
 309 Yetişmiyor
 310 Eve boş elle
 311 Geri dönen erkeği hor görme
 312 “Becerikliler” bulmadan mahrum olmadan malı
 313 Gizli güç eline mafya
 314 “Yeryüzünde başka emsali olmayan” memleket
 315 Mafyaya bugün baş eğer
 316 Bir de başkalaşmaya benzemeyen.
 317 Nöbet tutar halk daima
 318 Pişman olurum bazen
 319 Memleketin halini
 320 Pazarlardan tanıdım.
- 321 3.Saman Pazarı
 322 Çokta gerek olduğunda, arsızlanıp
 323 Devirlerden ferman istedim
 324 Sınırı geçerek
 325 Farklı zamanların
 326 Pazarına girip çıkarım
 327 Eski Kazan
 328 Saman pazarında
 329 Et döverler kollarını sıvayıp
 330 Ağlıyor pazar halkı
 331 Kesikbaşı değil
 332 Belki bizim başımız esirgeyip
 333 Ey saf halk

334 Sararak alır
 335 Karahmet'e yine yalvarır...
 336 Pehlivanlar ne bu zaman da
 337 Bize gelen belanın önünde
 338 Saman pazarı
 339 Kolhoz pazarları
 340 Nereden gelip nasıl anlasın?
 341 O Allahını bilir.
 342 Terzi mi o
 343 Allahını neden aldatsın.
 344 Ne dilersen o olur
 345 Halk yürümüş
 346 Pazarların biri şimdi o
 347 Erken gülen Tukay
 348 Elbette bizim
 349 Devirleri görseydi o!

350 4. Emekey Pazarı
 351 İki kadın bir arabada
 352 Pazar yolu uzak.
 353 Görecektir bir de Kolhoz
 354 İkisine bir at
 355 Birisi "Ekmek pahalı olsun",
 356 Diye dileyerek gider.
 357 "Nasıl un alırım?" diye
 358 Birisi ağlayarak gider
 359 Kolhoz seferi canlanıyor
 360 Satar pişmiş ekmek
 361 Beş çocuklu kadın yoksulluk.
 362 İle cefa çekmek.
 363 İkisi birlikte gider bir atta.
 364 İki tarafa bakarak
 365 Neler yapsın bugün Pazar?
 366 Onun işleri harap
 367 Gelir halk köylerden
 368 Kimlere faydalı olsun?
 369 Hepsinin oturduğu
 370 Kağrı acizleşir
 371 Vergilerini ödesin mi
 372 Satıp malını mülkünü hayvanı?
 373 Aç çocuklar evde kaldı
 374 Bekler dönenleri
 375 Varlık ile yaşamıyor insan
 376 Kovuyor onu yoksulluk
 377 Ne yapmak gerek; Memlekete.
 378 O yegâne malik
 379 İki yazgı bir kağrıda
 380 Pazar yolu uzak.
 381 Birisi satar birisi alır.
 382 İkisini bir at...

383 Kimin hakkı haktan sonra?
 384 Şaşırmakta pazar
 385 Yok o hemen
 386 Unutulmuş mu
 387 Yoksa, bu mezar?

388 5. Bulgar Ağabey Pazarı
 389 Gelecekte senin doğrunu da
 390 İbni Fadlandlar, Mercaniler yazar
 391 Kazan tarafından bu yoksulluğu
 392 Kabul etsene lütfen bugün, Ağabey pazarı
 393 Apaçık söyler zamanına
 394 Kendi gözleri ile görsün
 395 Yabancı bir kavmin çocuğudur diyerek
 396 Hor görme onu lütfen.
 397 Yok edilmesine hüküm verilmiştir.
 398 O da şu Bulgar neslinden
 399 Kandan kana geçerek, hatırına
 400 Uzak dedeleri gizlenmiş
 401 Pazarlarını izleyerek gelmiş işte
 402 Rahat olsun sende görse
 403 Buradaki değerli eşyaların
 404 Kazanında göremezsın hiçbirini!
 405 Hem ucuz hemde değerli kürkleri...
 406 Görürsün ona pahalıdır
 407 O yeniden kolhoz pazarında
 408 Patatase nasıl düzen bulur ?
 409 Vizantiya... Rum... Kuzey devletleri...
 410 Çinliler bu, Arap, Rus.
 411 Uzaklara gitmiş parlak şanın
 412 Aklını toplamaya çalış...
 413 Yeter, Ağabey pazarı
 414 Zulüm etme
 415 Fakirlerin geri göçesi var:
 416 Büyük Bulgardan geleceğe
 417 Çağresiz Kazanına düşesi var

418 6. Kollar bazarı
 419 İşçilere pranga vurulmuş halde.
 420 Satabilir yetişip kimler sadece
 421 Cariyeler... Bağlanarak koyulmuşlar
 422 Herhangi birisinin güzel bileğini.
 423 Aileli köleler
 424 Kader aşıkâr
 425 Kölenin çocuğuda köle olur
 426 Nasıl gelsin değerli bilezikler
 427 Esaret için mi yaratılmış kolun?
 428 Köleleri elbette ilk zamanlarda
 429 Satmışlar diye öğretesin, Tarih
 430 Hatalımısın acaba biraz.

431 Şüphesiz kullar arasında ben de varım.
 432 Sormuyorlar nasıl yaşadığını
 433 Sahiplere senin göçün gerek.
 434 Konuşma sadece başını eğ. Memlekette
 435 Kul olmadan kalan insan çok nadir.
 436 Unut geçmişini
 437 Azap görme
 438 Hak, millet, ana dil, diyerek.
 439 Ne buyursalar, uslu ol yap
 440 Ana yasanın boyunduruğunu giyip
 441 Çareli kullar ilk baş kaldıran
 442 Belki onlardan da alçağız
 443 Yeniden ateş gösterip tutan
 444 Ellerini öpmeye iğrenmiyoruz.
 445 Pazar dolu köleler.
 446 Herşeye rağmen ben de
 447 Şu azat köleler pazarında
 448 Satar bizi merhametsiz zaman
 449 Yabancı memleketlerde değil Kazanımda

450 7. Kuşlar Pazarı
 451 Çaresiz olan seferimin
 452 Sahip çıkılan devirde son parçasına
 453 Yanlış girdim o anda bilinmeyen bir
 454 Adadaki kuşlar pazarına.
 455 Sürü sürü
 456 Birisi gelip düşer.
 457 Birisi aniden yükselip gider.
 458 Bağırıyorlar anlaşılmıyor.
 459 Dinmiyor şamata ne akşam ne sabah
 460 Satıcısı da yok alıcısı da
 461 Tamamı düzenli bu pazarda.
 462 Okyanusu geçtiğin devir de azar sadece
 463 Soluk almayı durdurup geçti
 464 ...Biz de kuşlardık bu âlemde
 465 Memleket isimliydi bizim ada.
 466 Daima herşeye rağmen bu pazarda kaldık.
 467 Meydana gelmiştir hangi kozmik hata
 468 Dünya mütemadiyen pazar...
 469 Orada şu an.
 470 Hepsi geçer, geçeni satasın
 471 Memleketini satar insan, dilini satar.
 472 Göz de yumup satıyor kendi babasını
 473 Tanımaz yürüyorum insanları.
 474 Nereye gelip çıktım, ne yaptım ben?
 475 Seferimde, kuşlar pazarına
 476 Diyerek sadece, ileri atıldım
 477 Bağırıyorlar
 478 Ey anlayanlaraydı
 479 Satmıyor şu kuşlar ana dillerini

480 “İnsanlara dönmeyin” diyerek
481 Uyarıyorlar mı yoksa birbirlerini.

482 8.Soroçi Pazarı
483 Kovıp dağıtıp ta baktılar.
484 Şehir kıyılarına sürgün edipte
485 Bitmedi o
486 Pazar günleri yetse,
487 Yoksullar kendilerini at gibi koşturur.
488 Bir olsa da tek pazar:
489 Tamamen şehire aşına
490 Memlekette yok olan bir şeyi bulabilirden de orada
491 Neden her zaman hor görüyor beni?
492 Pazarlardan bilirim memleketin halini
493 Zamanın yüzü pazarda
494 Sokak pazarı yokluk hikmetidir.
495 Nerede yoksa bu şekil incitme
496 Gereği yoksa nereden arayıp.
497 Dükkânlara kaykılıp bitkin düşme.
498 Satıp alıyorsun üç kuruşa
499 Memleket zenginliği her seye rağmen Talçukta.
500 Yağmalardan batmıştı.
501 Beklemiş idi halkı başkası
502 Bu değişim aynı utanmazların
503 Pazarları sadece yükseltti.
504 İğne atsan yere bulamazsın,
505 Dürtüp durur Pazar, karıştırır
506 Neden bu halde, memleketim.
507 Muhteşem sözü sende marifet kalsın?
508 İyi sabırlıymış bahtsız halk.
509 İnanır mı daima karşı durur mu?
510 Niye elé kommünizm yulı
511 Sokak pazarı iterek kovdu mu?!

512 9. Dünya Pazarı.
513 Yazdı şair:
514 “...Tataristan işte
515 Bak, hangilerini alıp gideyim satılık malın...”
516 Tanı bul, bul kendi malını,
517 Bir dolaşsan dünya pazarını.
518 Avrupanın petrol kökünde
519 Tataristanın yürek çarpıntısı
520 “KamAZ” bize var dünyadan
521 Dolaştırıp geri dönerek gelişi.
522 Değerli kürkler...
523 Dünya karşısına
524 Göstermeye bile koymayan
525 Elin altın olsa, malını.
526 Sordururlar nelerden
527 Çizmeci fakat çizmesi yok

528 Halk şöyle şarkı söylemeyi öğrenmiş.
 529 Ömür boyu kendisi ekin ekmiş
 530 Kağnı sürmüş kendisi, dilenmiş.
 531 Kendi malına sahip çıkamadı.
 532 Hiçbir zaman da memlekette Tatarlar.
 533 Sadece bel bük.
 534 Bulmuş kazancını.
 535 Sensiz de pek güzel satarlar.
 536 Erkek kardeşini de boşuna serbest bırakmazlar.
 537 Burada malı tanırırlar.
 538 Eh, çizmesiz kalırmıydık
 539 Ağabey pazarlardan
 540 Eğer biz ayrılmazsak
 541 İnsanca bir yaşar idin
 542 Tataristan kesen şüphesiz bomboş.
 543 Şimdi dünya pazarında
 544 Çalışkan diye sana kim söyler?

545 10.Pazardan Dönüş
 546 ...Memlekette pazarlar çok
 547 Bu seferde
 548 Ben gitsem de çıkamam
 549 Sövmeye karşı koyamaz kalem
 550 O tahammül etse kendim tahammül edemem
 551 Memleketin hali pazarlardan bilinir
 552 Söylediler şimdi, söyledi...
 553 “Rahat hayat sadece bizde” diyerek
 554 Söylüyordun yoksa sen şimdi
 555 Memlekette halklar çok
 556 Senin gibi
 557 Senin durmuna düşen var mı sonra?
 558 Hiçbir sey alasım yok diyendim
 559 Nasıl olurda ibret almazsın
 560 Gerek pazarı seyrederek yürü.
 561 Olmasada böyle, al
 562 Pazar ahalisi
 563 Öfkelenendirme beni
 564 Kimliğini söyleyip kaldırdım
 565 Beddua etmedim sana
 566 Yüreğime nişan alıp okla vurma.
 567 ...Hayat değerli!
 568 Onu da mutlaka düzenle...
 569 Düzenini asla kaybetme!

570 TÜRKÜ ARAYIŞI
 571 (Şiir)
 572 1
 573 Kollarıma yeniden garmun aldım
 574 Birdenbire fikrimde
 575 Nasıl böyle geldi şimdi

- 576 Kaç yıl oynamamışta?
 577 Gençlikteki arzulu heyecanlı türküler
 578 Nasıl oldu da şimdi unutuldu?
 579 Yoksa herkesi gamsız sessizlik mi basmış.
 580 Değil mi sonra yaşadığım evimi?
 581 Garmunsuz da yeşilmiş, demek
 582 Dünyasında
 583 Şarkısız da türküsüz de ...
 584 Nasıl can korusun olmuyordur o
 585 Yaşıyorlar elbette akılsız da
 586 Kaç yıl bunu öğretmişler...
 587 Garmunların türküsü yok olmuş.
 588 “Türkünün yırtığı yok” derler de elbet,
 589 İçli türküler içli ötermiş.
 590 Nasıl edip ayrıldım sizden
 591 Esen mi ki halen var mı?
 592 Unutulmuş türkülerimi arıyorum.
 593 Garmun gerek,
 594 Olmuyor garmunsuz!..
 .....
 595 Peki kaç türlü türkü oynuyorlar
 596 Yalnızca birisi de benim türküm değil.
 597 Karışıp gidemiyor türkülerine,
 598 Yanılır,
 599 Tamamlarım azap çekerek.
 600 Türküye gelme acizleştirme sözleri
 601 Şekil verilmiş işler, şekil verilmiş ameller
 602 Oturmaya kendi arabasına
 603 Kiblesinden yazmış insanlar.
 604 İman nuru memlekette kalmadığında...
 605 Yaşamıyordur türkü de imansız
 606 Nereye gitti canı yıkayan türküler?
 607 Türküyü bulamıyorum
 608 Ne yapayım ben o olmadan?
 609 ...Ellerime yeniden garmun aldım,
 610 Ah oynayasaydı garmunı
 611 Döküleseydi...
 612 Her hangi bir şeyi tutar,
 613 Yollarımda yoksa ardı mı?
 614 Dedeler türküye hasret çektiriyor
 615 Onlar tutmuş örf adetleri;
 616 Hasret bırakıyor baba türkü söylemiş türkü
 617 Ezgi doğmuş sufi saati
 618 Kendi almıyor başkalarının türküsü
 619 Kollarımda garmun boyun eğmiyor...
 620 ...Bu gönlümün hangi düşünde
 621 İnce ince bir türkü sızlıyor.
 622 Bir başlasam, duramam gibi
 623 Ya yüreğim yarılır, ya da garmun.
 624 Yalnız nasıl olsa da yaşayamam onsuz

- 625 Ben o türküyü arayıp bulurum!..
- 626 2
- 627 Düğmelerde hareket eder parmaklarım
- 628 Avaz üstüne avaz
- 629 Eski düşer anne duaları
- 630 O kılınmış namaz.
- 631 Sabır makam ile mukaddes kitap
- 632 Türkün türküler idi.
- 633 Onun gönlün de anlamayan
- 634 Dünya gamsızdı.
- 635 Kabul etme aksi takdirde ne kadar.
- 636 Arzuları onun.
- 637 Türküler yapıp oynasaymış
- 638 Bugün annemin canı!
- 639 Hayran olur, ona orman göller
- 640 Dağlar kulak verirdi.
- 641 Bir kötülük kalmazdı yeryüzünde,
- 642 Düşmanlar vazgeçerdi
- 643 Alçalırdı merhamet şefkatin hepsi.
- 644 İnsan gönlüne
- 645 Yeryüzüne böyle aziz bir türkü
- 646 Yetmiyor bugün elbet.
- 647 Bir türkü yetmiyor.
- 648 Tamamen dünyasına
- 649 Yegâne türkü şüphesiz o
- 650 Nesillerden nesillere göçüp
- 651 Gelen bir türkü şüphesiz o
- 652 Nereye gitti bugün
- 653 Neden kayboldu
- 654 Bize gelince sadece?
- 655 Eskiye ulaştırırız memleketten
- 656 Faydası gidince işte
- 657 Eskilik deyip gönderip vazgeçin
- 658 Çalışkandır da oyun
- 659 Tabuları yıkmak bir defa.
- 660 Zormuş zor
- 661 Türkü çıkmıyor şimdi sesi duyulsa da
- 662 Avaz üstüne avaz.
- 663 Eski kalır anne duaları.
- 664 O kılınan namazı
- 665 Ben o türküyü izli izli gün de
- 666 Yoruldum öldüm bittim
- 667 Kaybetmişim hepsini türküler yaparak
- 668 Gönül eğlendirseymiş.
- 669 3
- 670 Kaç yıldır şayet gönül eğlendirmeye
- 671 Dilemiş
- 672 Göçeyim türküden türküye

673 Türkülerim sadece açılıp gitmiyorlar
 674 Yadırgamış gibi beni nedense
 675 Aklıma düşürmeye çalışırım.
 676 İlk ezberlediğim türkülerimi...
 677 Ya sonra ben ömrüm boyunca
 678 Her zaman sadece el türkülerini mi mırıldandım ?
 679 “Çöllere çıkıp bir ıslık çaldım,
 680 Biçilmiş otlar kurusun diye.
 681 Bize kimler dilek dilemiş
 682 Birbirlerinden ayrılıp ömür sürsün diye?”
 683 Sırrını sezmiş gibi gönüllerini koparmış
 684 Sizin türkünüzdü elbette köylüler!
 685 O türküleri siz söylediğiniz vakitte
 686 Doğrulur idi kaygılı başlar.
 687 Sizinle beraber kırlara çıkıp
 688 ıslık çalmaya uzun zamandır uzun zamandır..
 689 Biçilmiş otlar birleşip kurusun diye
 690 Samanları acaba ne zaman kurumuş.
 691 Acaba ne zaman
 692 Yalnız biz saman değiliz.
 693 Gönüller sonra neden kurumalı?
 694 Saçlar ağarmıştır tamamen
 695 Yaşamak elbette daima aydınlık hal
 696 Düşlerime aydınlık hal girer.
 697 Kızlar dans edip çimenlikleri...
 698 İsimleri vererek türkü söylediler
 699 O türkülerin bize mahsusları
 700 Şayet nice yıllar geçti
 701 Kucağıma girsin garmun olup...
 702 Oynamışız söylemişiz Nasıl
 703 Bunlardan sonra hemen unuttur mu?
 704 Unutmaya başlamışım ben tekrar dersem,
 705 O türküleri şu an kimler biliyor?
 706 Kimler beddua etmiş,
 707 Neler oldu bize neler?
 708 Kendimiz halen sağ salim gibi,
 709 Vururuz da yoksa kaygılanmadı
 710 Şarkıyı sadece başka türküye söylüyor
 711 Başka dilde... Tatar köyleri.
 712 Kucağıma girsin garmun olup,
 713 Yetim türküler...
 714 Ey bir çalsa
 715 Yoksa bugün hemşehriler gibi.
 716 Kırlara çıkıp çalsa?!

717 4
 718 Çocukluk çağından beri sessizliği verme
 719 Parçalana
 720 Nasıl türküdür bu?
 721 Türkü söylüyor sadece alan yoktur kendine

722 Türkü mü? Bilmem nedir o.
 723 Alıp gider, gider uzaklara,
 724 Kim çağırıyor,
 725 Neler taşısın sonra?
 726 Canın gark olmuş hayata.
 727 Gelmez bu tekrar geri dönsün.
 728 Geri dönsünler...
 729 Nasıl hala
 730 İnsanlığını kaybedip basıp eziyorlar
 731 Hak sözünü yok sayarlar,
 732 Bütünüyle yalan buna hak derler
 733 Kendilerine başkan eğdirmek yeterli gelmiyor.
 734 İtlerine kadar selam ver.
 735 Bu itlerden türküyü parçalatma
 736 Al da kuşa döndür!
 737 Koruyup kollayayım o türkümü.
 738 Çocukluk çağından beri uzaktan.
 739 Saldırsalar budur değeri
 740 Gönül katılaşa budur ağlatan
 741 Canı olan türkü söylemeden duramaz
 742 Herhangi birinin de türküsü yaşıyordur
 743 Hayat beni çok eskiden bükerdi
 744 Ama buna biz baş eğmeyiz.
 745 Göğsünde türkün esen olsun
 746 Halklar da biter, türkü ölürse.
 747 İzlük halen garmun.
 748 Gönül eğlendirelim şimdi
 749 Yaşamak olmaz o türkü ölse!

750 5
 751 Yaşam yoktur memlekette türküler ölürse
 752 Büyülemiş bizi hangi ara
 753 Düğmelere kol değer
 754 Garmun
 755 “Ana dil” e doğru yönelir
 756 Yıllardır suskun durmuştu.
 757 “Ana dil” ne kımıldayıp dirilir
 758 Türkü türküden ayırılırmış
 759 İnsan dili değil, garmun dili de
 760 “Ey ana dil, ey güzel dil” dedik.
 761 Güzeldi, muntazamdı da
 762 Şu haliyle sakladık mı sonra?
 763 Aziz türkü acaba niye ölür?
 764 “El bebek, gül bebek” diyerek başlamıştık
 765 Yanılındı hangi düşünde ?
 766 Kendi türkünü aramak yetmiyormuş
 767 Yol göstericidir oğlun için
 768 Karnı tok, sırtı pek desen
 769 Evi sıcak daha ne gerek?
 770 Çocuklar da insanmış elbette

771 Onlara da kederli türkü gerek
 772 Ne kadar canı kedersiz bırakmışız.
 773 Sürü sürü yürür kedersiz,
 774 Güpegündüz insan öldürürler...
 775 Ölmüş türkü şimdi bin sızlar.
 776 Ey ana dil, ey güzel dil, Senin
 777 Vardır yeni neler görürsün?
 778 Yaralı kuş gibi sağa sola çarparak
 779 Türkülerimi gelip giresin...

780 6
 781 Boşuna azap çektirirmi acaba:
 782 Bir çekile, bir kısıla kürek.
 783 Bulunur da ansızın gizli türküm.
 784 Bir ustaca çalıp serbest bırakırım gibi.
 785 Bazı vakitler şıpır şıpır tere düşerim.
 786 Sabredersin tabii ki şimdi ezgiye sadece
 787 Sadece ne yapmak gerek,
 788 Senin şayet.
 789 Ayı basmış olsa kulağına?
 790 Kulak yine yaralı bir halde
 791 Yüreğine mümkün basmaları...
 792 Ayağın altındaki yök ile de elbette.
 793 Yaşıyor, iyilik, hangileri!
 794 Yöneticilerinin ayağının altından başka
 795 Hiçbir şey görmez onlar, işitmez de...
 796 Fakat sen bunda garmuna eziyet ediyorsun,
 797 Aranıyorsun türküden türküye geçerek.
 798 Yok tabii ki
 799 Hiçte onlar için değil.
 800 Ezmesinler diye yüreğimi
 801 İnanmışa göre iyiliklere
 802 Oynatır gibi türküler girdiğinde...

803 7
 804 Bulmaları türküyü, hay, uzaktır,
 805 Kaybettiler hemen onu
 806 Bir bozuk et sadece türküyü değil.
 807 Memleketin kaderini bozar
 808 Bir tek bozmadılar şimdi.
 809 Gönül eğlendirdiler bozuk halde de:
 810 Paylaştılar memleketi
 811 Sabrettik.
 812 Ne söylese de bizim paya
 813 Söylemiyor hiçbir şey söylemedi dil
 814 Söyledi bize çok güzel söyledi
 815 Çok mu ömür sürüp, bu gibi
 816 Acizlikte kalanı yoktu
 817 İçki satarak uç ucuna getirecek
 818 Günlere düştük

- 819 İnsanoğlu inanmaz.
820 Gamsızlar vardır dünyasında
821 Ama yine de bize yetemez
822 Gönül eğlendirdiler...
823 Sayısızca hissedilmemiştir.
824 Hangi yanlış nidayı uzatmış
825 ...Ben bir garmun ile düzeltmek istiyorum
826 Değil mi peki onlar bozulandı?
827 Afet gelse, halk eski zamandan.
828 Memleket üzerine salar, düzenliyor
829 Kimin gürültüsüzümüş acaba canı.
830 Türkü bugün tamamen memleket yolu
. . . . .
831 Kollarıma yeniden garmun aldım
832 Oynamadan olmaz bir defa alınca.
833 Yoksa hangi türkü hıçkırıyor gibi kanda...
834 Canı olan türküsüz duramaz
835 Uzun yıllardır gönül eğlendirmeyen...
836 Dökülmeden kalmaz gönül bir
837 Yaşamamak belki mümkündür o
838 Türküsüz yaşamak mümkün değildir.
839 Türküden türküye değersin
840 Gereklisin yine de bulursun.
841 Evde, belki bir garmun da yeter
842 Memlekete türküyü ne zaman alırsın?
843 Kimin sadece suskunmuş acaba canı
844 Memleket kıymetli memlekete türkü gerek?
845 Biz elbette hemen yıllar boyu
846 Gönül eğlendirmeyen garmun daha renkli
847 Gönül eğlendirmeleri şimdi zordur da,
848 Gönül eğlendirmemek mümkün değildir
849 Memleketi neden türküsüz bırakırsın
850 Oynayalım şimdi oynayalım bugün biraz

- 851 KÖY HAYATI
852 (Şiir)
853 Her zaman başkamıydı yoksa niyet
854 Dil çözüldüğünde, neler yazmam
855 Kalktı da acı parçalar olup.
856 Biri aldı sanki boğazımdan.
857 Söylersin o sadece bekleyip durmuş
858 Kalem ile yalnız kaldığım çağım
859 Kimlere borcum varmış
860 Hangisi sorup alacak borcunu?
861 Tanımayınca bulamıyorsun sonra onu:
862 Damaktaki parçalar köydü...
863 Geri dönüp gelmiş
864 Bakarak yaşamaları zordu:
865 Seyrekleşmiş evler... Sessiz akşamlar
866 Çoluk çocuk da yok sokağında.

867 Gelip görüşünce kart-kurudur.
 868 Biz yokken neler olmuş burada?
 869 Köy diye söylendiğimiz sadece,
 870 Aslında onu unuttuk biz!
 871 Kaderini kim nefretle yâd etti şimdi
 872 Hangi beddualara bilmeden denk geldik biz?
 873 Damağımda acı parçalar duruyor
 874 Tanımadam olur mu sonra onu?
 875 ...Şehirdeki taş daireden işte
 876 Arayıp buldu köyümün hayatı
 877 Hatıralara bir göz atmayı buyurdu.
 878 Boşalttı da sakinliği sadece o
 879 Önce anneciğime mektup yazdırmış çeşit çeşit
 880 Vasiyetini de söyleyip yazdırır o...

881 Şaşılacak şey değil beklemediğinde böyle
 882 Vurup girip bana da gelmesi
 883 Biz gitsek te unutmadı sadece o,
 884 İlk kez değil bu gelişi.
 885 Cana şifa katıp uzaklardan
 886 Kurumuş mercan köşkler olarak geldi
 887 Annelerin bize bağladığı.
 888 Çoraplarına dolup geldi.
 889 Güne birçok açığız keselerden
 890 Gizleyip sadece alıp bakıyorduk;
 891 Köyümüzün hayatını kızlar yazmış
 892 Mektuplar içinde de vardı elbette
 893 Halini biliyordu.
 894 Ama biz şimdi
 895 Dar paçalı pantolon giyerdik
 896 Kızlar ile mini etekliler
 897 Biraz dönerek dansı ettik.
 898 Girip girip çıktık restoranta
 899 “Şehirlileştik” biz çabucak böyle
 900 Geldi köy
 901 Sadece ara sıra
 902 Bizi şimdi tanımadı o anda
 903 Köy çocuğu olman için
 904 Utanmayı hissettiniz mi acaba?
 905 Belki şimdi böbürlenmelerine
 906 Dokunmam diye sabır ediyormuydu?
 907 Yüzümüze çarpıp söylemese de,
 908 Ah etmiştir köyümün gönlü.
 909 Biz üç günlük şehir büyükleri
 910 Oğlan çağında düşünmedik onu

911 Hangi moda ile giyinsek te
 912 Terk etmedi bizi köy hayatı
 913 Bizim gibi gidenlerin
 914 Yeşil çimenlik oldu kaygısı

- 915 Bu hâlde görürüm deyip dönerim,
 916 Kaçınıcı kez aldanırım ben.
 917 Ürke ürke giderim, görürüm de
 918 Köyümde hayatın kalmadığını
 919 Köy hayatı
 920 Nereden bilirdik biz
 921 Basit köyünün de hayatı olduğunu,
 922 Onun hakkında kimler düşünsün
 923 Terk edip gittiğimiz zaman köyleri?
 924 Kendimizin hayat endişesiydi...
 925 Kaçıp gitti kimliği olmayanlar.
 926 Bahtsız olan da bulur o anda
 927 Yaban ele gidip talih yollayanlar
 928 Şehrinki olup bitemedik
 929 Değil şimdi köye ait olan da sen
 930 Kendini hiç üstün görmez insan
 931 Nereye sadece girip okumasın!
 932 Köy hayatı her zaman bizimle birlikte
 933 Kendisi hep orada uzaktadır.
 934 Sıkıntı ile bekletmiyor geri gidiniz bir
 935 Köyünüzü sakın ha ağlatmayınız.
 936 Ne kadar ümitlendirsene de,
 937 Kendi bildiğini yapar, öfkelenir,
 938 Mücevherli saraylara sığmaz
 939 Şehir sokakları dar ona
- 940 Hayat yamalığı bulunmadan
 941 Şaşkınlıkta kaldığım zamanlarda
 942 Söylüyordu anneciğim: “Yaşlanmayacağım
 943 Şayet gitsem köy taraflarına...”
 944 “Ulu sözüm küfür getirmesin”,
 945 Deyip dururdu,
 946 Acı acı yakılmaktan akıllarından
 947 Çıkarmıştır şimdi o bu konuda:
 948 Sadece bir değil bin baktı,
 949 Bu taraflardan gözünü alamadı;
 950 Şehir evlerinde yaşasa da,
 951 Gönülden orada kalamadı
 952 Gözyaşı damladı pencere diplerine...
 953 Teselli eder gibi sözler konuşmadım
 954 Bilmedim şu anne görünüşlü
 955 Köy hayatıydı bu da yaşayanın...
 956 Kaç yıl köyümün yaşamına
 957 Bizim pencereden bakıp durmuşum
 958 Uykudaki şehir üslerine
 959 Gönül aydınlığı serpip tan attırmış.
 960 Öyle sözler söylemeseydi anne
 961 Bilen olsa nelerle karşılaşırın...
 962 ...Gönlü şehirlerde acı çekmişti
 963 Köyelerinin hangi güzelliği kalsın?

- 964 Ne kadar köy yeri...
 965 Ağlıyınca
 966 Körleşen gözler gibi onlar
 967 Evi iyi olduğunda ne kadara
 968 Gönül nuru, sıcaklığı yerleşebilir ona?
 969 Her temelın yanın durup, her bir evi
 970 Hafızamıda yoklarım bugün
 971 Kendimizin bu da hangi yarası
 972 Gönderilmişliği şuan anlarım.
 973 Yalnız gitmiştik de tabikii.
 974 Doğduğun evden çıkarıp gitmiş sonbaharda
 975 Köyünüze gelecek nesillerden
 976 Tamamen mahrum etmişiz elbette
 977 Yararsız baba evlâdı gibi
 978 Öyleyse nereye gidip kaybolmuşuz.
 979 Ona da yeterdi aydınlık.
 980 Elbette köy hayatını ağlatmışız.
 981 Kendi ayıplarımızı yanlış.
 982 Herkese yapıştırmak
 983 Senden benden başka kimler olsun.
 984 Müşterisi biziz köy hayatının

 985 Köy toprağında kaç asır
 986 Büyüyen gülümüzü alıp gittik.
 987 Yabancı memleketlerde ne beklediğini bilmem
 988 Ana dilimizi alıp gittik.
 989 Alıp gitmiştik, gittik de
 990 Koruduk mu sonra o gülü biz?
 991 Tukayın şiirini çocuklarımıza
 992 Nasıl öğretilir yol bilmeyiz
 993 Mekteplerin pencere diplerinde
 994 Ona da elbette yeterdi nur.
 995 Kendimizi kendimiz hor gördüğümüzde
 996 Özlüyor o gül köydeki gibi zamanı
 997 Ecdadının yüreğinde
 998 Sadece yürüyen güzel güldü şüphesiz.
 999 Köy akşamlarında bülbülü
 1000 İmrendiren dildi elbette
 1001 Alıp gittik.
 1002 Böyle gülü hemen
 1003 Bir yanı da çok fazla ihtiyaç duysun mu;
 1004 Dilini satıp yönetici olan
 1005 Onu
 1006 Savunup söz söylemeye kaptırsınmı.
 1007 Bir asırlık ibret alınacak şey var
 1008 Bizim toplantılarımızdan
 1009 Başkaların bir gülü de şu an
 1010 Daha üstün senin yüz gülünden...
 1011 Gülümüzü ne kadar koruruz.

- 1012 Aşağılanan devirde hatırlatıyor?.
- 1013 Uzun zamandır yok olurdu.
- 1014 Onu da bu köy hayatı sürdürüyor...
- 1015 Köylerin iyiliğinde envai çeşiti var
- 1016 Bizimki gibi hepsi de unutulmamış.
- 1017 Sadece onlar da bugün talan etmekten.
- 1018 Kendi hayatlarını koruyamamış.
- 1019 Kimler gelip, nasıl yaratılsa,
- 1020 Köyleri böyle gasp ettiler.
- 1021 Ne zaman tarla üstlerinde
- 1022 Dinleyecek bir toygar bulamıyorlar.
- 1023 Biz saygı göstermesek de, belki.
- 1024 Görmüyorlar mı onlar herşeyin tatsız olduğunu.
- 1025 Tek tük kalan çekirgeler.
- 1026 Ötmüyorlar şimdi çan vururlar...
- 1027 Tabiatı anlarım yeniden,
- 1028 Kime ihtiyacı var, harap olsa?
- 1029 Daha fazla anı da görürdün
- 1030 Gönüllerini açıp baksan
- 1031 İlk otlaklara sığmayan hayat.
- 1032 Dar çitten geçmiyor hemen
- 1033 Yakınında iğne fazla meğer
- 1034 İmrenmekten kaygılanıp, patlıyor hemen.
- 1035 O komşular...
- 1036 Ana babaları
- 1037 Birbiriyle ateşe girmiş.
- 1038 Şimdi ise şeytan bile çıkmaz
- 1039 Rus kapılardan, boşuna yürüme
- 1040 Ziyaret kazanç, gelip gitme bitti,
- 1041 Bayramları çoğu unutulur gider.
- 1042 Şimdi kalbin iyi mi yoksa değil mi?.
- 1043 Yüreğini, köy, tutup bakar...
- 1044 Köyünde o yegâne idi.
- 1045 Kalmamıştır garmun girmeyen ev
- 1046 Evler mi sadece?
- 1047 Onun sesi
- 1048 Kimlerin çok sonra gönlünü parçalar mı?
- 1049 Kızların yüreğinde oldu.
- 1050 Çarpılıp giderdi ihtiyarlara da;
- 1051 Bir bayramı da onsuz geçirmemiştir,
- 1052 Sessiz kalmadı o zor zamanlarda da.
- 1053 Düğünler olsa, değeri misafirlerin
- 1054 Garmundu başlayıp çağırılması
- 1055 O bilinmedik sır bırakmayandır.
- 1056 Hiçbir şeysiz köy yaşamadı.
- 1057 Yaşamadı.
- 1058 Şimdi kime söyler.
- 1059 Gönlündeki kederi?

- 1060 Sadece zorlanıp oflamaya kaldı şu an.
 1061 Gençlerle beraber gitti garmun
 1062 Bülbülsüz dal gibi köy
 1063 İpissiz olur akşamları
 1064 Çoğu gördü.
 1065 Ama bu hâllerini
 1066 Getirmemiştir o akıllarına
 1067 Garmunundan başka köy tamamen
 1068 Geceler uğursuz gibi evler öksüz
 1069 Dilsiz kaldı canlar, yürek sırrını
 1070 Garmun gibi kimler söylesin?
 1071 Bayramlarında güzelliği bitti.
 1072 Gönülleri açan garmunmuş.
 1073 Köyü sen yetim edeyim dersen
 1074 Sadece ezgilerinden yoksun bırakmış
 1075 Yabancı yerlerde yaşar garmunu da
 1076 Şayet şimdi dilden kalan derler.
 1077 Gayret etse de çıkmıyormuş ondan
 1078 Köydeki hayata benzer türküler
- 1079 Soğuklarda tutup kalamadı.
 1080 Engel olamadı yağışlar da.
 1081 Gerekli malzemeye koşmaya
 1082 Pazardı ilk köylerde.
 1083 Sabah şafaktan kağrı kızak çekip,
 1084 Anneciği ile az mı giden oldu.
 1085 Unutamıyorsun
 1086 Burnun ile buzlar.
 1087 Karnın ile karlar yarmış yolu...
 1088 Yoksa ne almaya çabamız yok.
 1089 Bize hepi topu yarım teneke un gerek.
 1090 Uzağa gitmeden yeniden döneriz.
 1091 On beş günlük yaşama hakkını ödeyip
 1092 Hayat kısa olduğuna faydası olmayan,
 1093 Şimdi taş idik biz
 1094 Kağrı çekip uzak pazarlardan
 1095 Altı cana ömür taşıdık biz.
 1096 Hafta da bir dinlenmeyi çoğu beklerdi
 1097 Pazar tamamen halk olurdu;
 1098 O zamanında ertesi gününkü
 1099 Pazarlardan alıyordu.
 1100 ...Köylerde şimdi pazarlar yok.
 1101 Böyle kalkıp, hemen oraya giderim.
 1102 Onlara olsamada oraya giderim.
 1103 Yalnız şarkı söyle söyleye kederlenirim
 1104 Satın alayım şimdi kağrı olmasa da
 1105 Parçalayım şimdi cana sığar gibi.
 1106 Bugün memlekette kaygısız kalanlara
 1107 Alıp döner vaktinde yetişirsem şayet.

- 1108 Ak talihler arayarak çıkıp gittik...
 1109 Yalan söyleyen rüya, onu bilirim.
 1110 Girip derin duygulara daldık şehir isine
 1111 Köyümün tertemiz ruhu ile.
 1112 Zamanesi kurumlanmış devirde
 1113 Kendin bile nasıl temiz kalırsın
 1114 Temiz canı kara iftiralardan
 1115 Nasıl edip de koruya bilirsin
 1116 Kazlar işte kanatlılar şüphesiz.
 1117 Bembeyaz olsalar da karaldılar.
 1118 Suçlular ise sadece ak hâlde
 1119 Güçlülere iftira atmıyorlar...
- 1120 Hangi yerde yoktur köy hayatı,
 1121 Farklı yerlere sonra yayılmış o.
 1122 Köylüler hep gidiyor.
 1123 Küçük çocuk gibi kalmıyor onlardan o
 1124 Giderken ardına bakardı.
 1125 Garlarda yürür kötüyerek
 1126 Ormanlara gidip çıksa güzün
 1127 Orman olup orman yanıyor sanki
 1128 Yardım isteyerek bize yalvarıyor o
 1129 Gökyüzüne yükselip bağılıyor
 1130 Günahımız böyle büyük müymüş?
 1131 Kır kazları kim kurban eder...
 1132 Çırpınır şefkatsiz elde
 1133 Kızgınlıkla sağa sola çarpar canı köyümün
 1134 Sen elbette onun kanatlarıydın
 1135 Neden şimdi böyle koparıldın?
 ..
- 1136 Çırpınasın hemen yükselesin
 1137 Köyünün hayatı gökyüzüne yükselsin.
 1138 Aklına gelince anlıyorsun şu:
 1139 Kuşların yolu neden doğduğum tarafa
 1140 Vurdurmadan yalnızca
 1141 Koruyarak sürdürmeleri zor onu...
 1142 ...Kendi kendime yer bulamıyorum
 1143 Nereye koyayım seni köy hayatı?
- 1144 KALBİMDEKİ AT
 1145 (Şiir)
 1146 Erlerin yüreğinde eyerlenmiş
 1147 Atlar yatar...
 1148 Ah o atları
 1149 Er yiğidin aziz başlarını
 1150 Nereye hızla koşmadı?
 1151 Yarışlarda, yolda, savaşlarda
 1152 Erkekler ile beraber at oldu
 1153 Ateşten sudan alıp çıktı atlar...
 1154 Halk söylemişmiş hak oldu.

- 1155 Asırları ile birlikte geçen çağda.
 1156 Gönüllere yerleşen atlardır.
 1157 Atsız kalmasınlar
 1158 O atlara
 1159 Oğullarını şimdi atlandır.
 1160 Yelelerine sımsıkı yapışsınlar
 1161 Erkeğin şanı bulunur eyerde...
 1162 ...Atlı yürek ile yaşar için.
 1163 Sağlamlık verir görsen erkeklere!..
- 1164 Nerede bir at coşkuyla kişner...
 1165 Hızla koşara dolaşır dünyayı boydan boya.
 1166 Geçmişten bir şey arıyormuş, gelecekte.
 1167 Uyandırıp akıllarına giriyor
 1168 Huzur vermiyor...
 1169 Hanginizin atı
 1170 Kimler şimdi atı kaybetti?
 1171 Bir orada bir buraya toynak sesleri.
 1172 Yuları nasıl şu atın
 1173 Sahibine nasıl dönecek?
 1174 Er yüreği atsız duramaz
 1175 Attan başka nasıl erkek olsun
 1176 Ne yapsın o atı kaybolunca?
 1177 Kimin atı böyle kişnermiş?
 1178 Durup dikkatle bir dinleyiniz:
 1179 Sizin at değil mi?
 1180 Tanısanız.
 1181 Türkülerimden gelip alınız.
- 1182 Ah ne zaman at üstünde koşturası gelir.
 1183 Yalnız atım var deyip kandırma
 1184 Adımız yine erkek bizim.
 1185 Uzun zamandır atsız kalana.
 1186 Atsız epey ömür geçiririz.
 1187 Ne zaman gelsin bize o atlar?
 1188 Atı hepsinin hallerin erkeğin
 1189 Sürmüşler elbette bir defa uzağa
 1190 Ama kolhoza atı ile birlikte
 1191 Canının yarısını vermiş ataların.
 1192 Bu cansızlık ne zaman gelir deme
 1193 Bu çağda çok tartıp alanlar
 1194 Erkekler böyle atlarından oldu.
 1195 Üvey hâlde şimdi atlar da.
 1196 Erkeklerin canını özlüyorlar gibi
 1197 Nesilleri tükenmiş Çaptarlar
 1198 İlden kaderin uzak gitmez.
 1199 Başını eğip hep hareketsiz dursan
 1200 At görmeyen insanın sonu
 1201 Ellerine dizgin tuttursan...

- 1202 ...Önce koşum atın...
 1203 Fakat ondan sonra
 1204 “Düşman” yapar seni halkına
 1205 Bağlanmışlar
 1206 Koparıp almak için
 1207 Yüreğindeki sonuncu atını
 1208 Sonuncu atın
 1209 Gönül ahır değil
 1210 (Onlar gibi de iyilikte bulunmuş!)
 1211 Zindanlardan ezerek çıkarmışlar
 1212 Atların seni savaş meydanından ölümden
 1213 Bazı erkekler geri geldi,
 1214 Oysa atları...
 1215 Oysa atları şimdi geri gelmedi.
 1216 Nerelerde kaldı acaba onlar?
 1217 Ah atların gerekli zamancıkları!
- 1218 Atların da gerekir koşmaları
 1219 Atsız yaşayıp hepsinden evvel bölündük
 1220 Oturduk sonra kimlerin kağnısına
 1221 Kimin eşeğine atana bindik?
 1222 Kaç yıl el türküsünü söyleyip
 1223 Kendi türkümüzü unutmuşuz.
 1224 Dilini ısırıp konuşma yaşayınca,
 1225 Dilsiz kalmışız çoktan biz...
 1226 Erkeler de sonra at kaygısını mı?
 1227 Yerinde olsun Volgası
 1228 Yüreklerini para değiştirdi
 1229 Neden onlara dünya kaygısı?
 1230 Devletin dilin niçin yok olmuyor yine de
 1231 Kalınlaşsın tüm cüzdanlar.
 1232 Üstten ferman olsa ormanın da
 1233 İmanın da kavrayıp keserler
 1234 Çayırılsız pınarlarsız kaldık
 1235 Böylelerine dizgin tutturup
 1236 Dilediğiniz kadar şen oldu onlar,
 1237 Doğruya içki içirtip
- 1238 Nasıl oldu atsız kaldık sonra biz
 1239 Onu kimler kapatırlar?
 1240 Ne zaman beri yalnız babaların
 1241 Yüreğindeydi şüphesiz onlar
 1242 Gönüllere at değerliymiş
 1243 Savaşlara girilmiş devirleri
 1244 Çoğu kişiler dönemedi...
 1245 Babaların
 1246 Koşulmuş hali kaldı atların
 1247 Yalnız o atları serbest bırakmıyorlar
 1248 Kendilerine doğru olmasa.
 1249 Erkek ismini nasıl sürdürmek gerek

- 1250 Yüreğinde atın olmasa?
 1251 Olur olmaz erkeğe at niye?
 1252 Yaşayı verir onlar atsız da
 1253 Köpeğe kemik biter mi ya.
 1254 Çare bulunsun her zaman utanmaza
 1255 Alçaklığa düşen için atlar
 1256 Gerek değil onu için biliriz
 1257 Dedelerinin gönül atı
 1258 Kaybettik sonra neden biz?
 1259 Kanat olacak atlar gerek bugün
 1260 Geçilecek sular, çıkılacak tepe gerek
 1261 Erkek ismini yaşatıp
 1262 Yüreğine
 1263 Atlar sığırdıran er nadir
- 1264 At arayan buldı yetişkin çağında
 1265 Kaybolsalar bulurlar da
 1266 Ah bunları nerede buluruz ki
 1267 Yayılmış onlar yıllara
 1268 İşitilir kişnemeleri sadece,
 1269 Ayrılmışlardır kimlerden?
 1270 Ben bunları araya araya şafak attırayım
 1271 Bulunurlar sanki gecelerden
 1272 Teker teker varsın fal gibi
 1273 Yetim atlar... bahtsız... zavallı...
 1274 Nasıl pişmalık sadece onlar
 1275 Erkekler yüreğinde hünerli elbette!
 1276 İşte Sibayınki
 1277 Yalnız sahibi
 1278 Dedikodu yayıp memlekette de gün gördü.
 1279 Bu yürekte atlar nasıl dursun.
 1280 Devlet yüzüne onun tükürdü!
 1281 Gatanın ki
 1282 Esirliğin başında
 1283 İnsanlığını onun yıktılar.
 1284 Memlekete dönünce durulmayıp,
 1285 Kapı pervazına tekrar sertçe vurdular
 1286 İşte Sabir atı
 1287 Doğru yârdı.
 1288 Yöneticilere olur çıkmadı.
 1289 Boyun eğdirdiler... Şayet ahir çekti.
 1290 Ayyaşa baş salayanı...
 1291 Atlar atlar...
 1292 Onlardan da evvel
 1293 Bana bugün erkekler zavallı
 1294 Ne zaman sadece bu erlerin
 1295 Yüreğinde atlar olan şüphesiz!
 1296 Ayaküstünde durmak kolay değil
 1297 Dört ayaklı atta tökezler,
 1298 Tökezlesede ayağa kalkar

- 1299 Arayana dayanak bulunur.
 1300 Namusları çiğnenmek çok mu:
 1301 Emircanlar, Necip, Bulatlar!
 1302 Atlar sağ olsa,
 1303 Yüreklere
 1304 Tamamen dönerler gibi o atlar
- 1305 “Kara da sadece orman karanlık gece
 1306 İyi atlar gerek geçmeye...”
 1307 Koca ormanlar bir uçtan bir uca
 1308 Türkü atlardan başka ne yapar?
 1309 Devletinde bir atı kalmadığında
 1310 Değiştirdi türküler var atı
 1311 At çekemez gamı hasreti
 1312 Türkü yükseldi, türküler dağıttı.
 1313 Zor zamanda gerekmez mi türkü?
 1314 Daha seyrekde olsa şarkı söylüyoruz.
 1315 Bahanelere bunalmıştır o:
 1316 Sebebi zaman, çağ deriz.
 1317 “İçki” de olur... Hayaletler de
 1318 Beri gelsen şayet yüreği;
 1319 Sadece içki mi şarkını söylettirir.
 1320 Buna kıymeti yoksa erkeğin?
 1321 Türküye şiire kıymet vermesekte
 1322 Alkollü içeceğin kıymeti yüksek.
 1323 Dedelerin bu kadar çok.
 1324 Kıymetsizleştiği devir olmadı.
 1325 Nasıl böyle yoldan yoksun kalmışsınız.
 1326 Yoldan sapıp kaybolduğum devirler
 1327 Kovmak için böyle ormanlardan
 1328 Daha iyisi gerek atların
- 1329 Kanatlanıp sevgilisine uçtu
 1330 Ata binen yiğit
 1331 Muhabbetin sezgisi güçlü ak atları
 1332 Kavuşturmamıştır kimleri?
 1333 Yok oldu atlar.
 1334 Bozkırları geçti.
 1335 Aylar yıllar aşıyordu.
 1336 Sadece sevmeyi toprak üstüne indirmedi.
 1337 Gönüllere götürüp yakınlaştırdı.
 1338 Uzaklardan bakışlarıyla
 1339 Çekip aldı sıkıntı ile bekleyen âşık göz.
 1340 Muhabbet sezgisi güçlü atlarına
 1341 Ata binilmemiş kalmış talihsiz
 1342 Hiç kimse ona yular takamıyor
 1343 Sırtlarına eyer yüklemiyor.
 1344 Bu atları şimdi tamamen kaybetmiş
 1345 Tekrar ömür boyu arayıp bulamıyor.
 1346 Ey... Onlar süphesiz seve bilenlerden

- 1347 Selam bile almayan
 1348 Tufanların canı Luizalar
 1349 Kendi kanları ile eklemiş...
 1350 Ömür boyu birbirlerine önderlik eder.
 1351 Onlar yalnız sevme uğruna
 1352 Çabalamayız hamut giydirmeye
 1353 Muhabbetinin sezgisi güçlü atına...
- 1354 Attan başka giyim hayatları
 1355 Gerekirmiş elbette o diğerine de.
 1356 Ne zaman yaşıyormuş atlar.
 1357 Kadınların gönlünde de...
 1358 Toplanıp yetim kalanları
 1359 Ümitsizlik tedirginlik hüzün basar
 1360 Nasıl edip de alsın anneciğim
 1361 O devirlerde atı olmasa?
 1362 Kolhoz işi çekti... Ev işlerini...
 1363 Kendir şekli verdi
 1364 At da tahammül edemez
 1365 Ona ne kalır
 1366 Zorluktan
 1367 Köyünde erkekler ağlayınca?
 1368 Akıllarına düşse ansızın
 1369 Üste gelse kararsızlık;
 1370 Biraz bizde olsaymış.
 1371 Annelerde olan sabır
 1372 Onlardaki dizgin bize kaldı.
 1373 Söyleriz uzun zamandır erkeksiniz diye.
 1374 Yalnız nerede, karasinek dokunmadan burnuna
 1375 Ses çıkarmayı böyle mi öğrendik.
 1376 Düzen geldiğinde de yakınıyoruz.
 1377 Zor, deriz...Devre küfrederiz..
 1378 Hakikaten durup yükselen yok şimdi
 1379 Zorluğunu ne zaman biliriz?
 1380 ...Erkekler arasında yürürüm bugün
 1381 Erkekler bulamayınca acizleşip
 1382 Kötüymüş atsız yaşamaları
 1383 Erler yüreğine at gerek
 1384 Annelerden yine alıp geri götürür
 1385 İdim de elbette, fakat yol bilsem
 1386 ...Yüreğe yalnız atlar gerekir mi acaba
 1387 Kadın için sadece er olsan?
- 1388 Bizden erkekler at öğretiyordu
 1389 Yaz gününde koşup kağına
 1390 Kara topraktan kağıni yetiştiren
 1391 Tayın halini kendin tahmin et.
 1392 Hangi özgürlük kalsın o atlarda
 1393 Dilleride yok nasıl söylesin?
 1394 Nereden bilsin erler böyle halini

- 1395 Kendi başına bir gün gelsin
 1396 Ne taksalar, şunu kışkırtmaya
 1397 Atlar değil, bizde öğrendik.
 1398 Bukağı takıp gönderdiler.
 1399 İs gitmedi olsa meralık
 1400 Yedirseler eger, içirtseler
 1401 Bu dünyada yeniden ne gerek?
 1402 Çarpmaların dünyaya gelmelerin
 1403 Bunun için miydi, ah, Gönül!
 1404 Senin bahtsızlıktan atalarının
 1405 Mukaddes ruhu inleyerek yatmıştır...
 1406 Bukağı çözer erler kalmışmış
 1407 Atlarına zıplayarak bir bin.
 1408 Hücüm et at yarışlarına
 1409 Hürriyetsizleşip,
 1410 Yaz gününde kağını çekince
 1411 Duruyor görmek için halkı bekliyormuş
 1412 Meydanlara varıp yakınlaşınca kadar
 1413 ...Atımı ben yıllardır ararım
 1414 Nasıl er o atı olmayan
 1415 Atsız nesiz aklı gitmez yine
 1416 Yaşar utanması olmadan
 1417 Yüreklere girdiği zamanda
 1418 Kölendi o atlar.
 1419 Kaybettiğin şimdi savaş atıdır.
 1420 Kim bağışlar seni, kim aklar
 1421 Erkek ismini sürdürenler bugün
 1422 Atlarının canının duyduğu zaman.
 1423 Atın senin at gibiymiş
 1424 Engellerine vurup çıkacak
 1425 ...Erler yüreğinde eyerlenmiş
 1426 Atlar yatar. Nerede atınız?
 1427 Yürekten de daha fazla gerekli çağı
 1428 Atınızı alıp dönünüz!

- 1429 AYNNA
 1430 (Şiir)
 1431 Kıymetliden de kıymetliyizdir belki
 1432 Var dünyamız şuan aynalı
 1433 Kendimizi belki de görmüyorsak.
 1434 Bir dakika bile can dayanamaz mı?
 1435 Duvarda ayna, kapılarda...
 1436 Tavanlara ayna dizdiler.
 1437 Nereye gitsen, yine de karşılıyorlar
 1438 Altın kemerli bizi aynalar
 1439 Kendimizi aynalara doğru
 1440 Yaratılana doğru sözü gizledik biz.
 1441 Aynalar çok
 1442 Sadece belirsiz şekilde işte
 1443 Kim olduğumuzu görmeyiz...

- 1444 Biraz daha dikkatli bakılırsa
 1445 Kendimizde de bugün vardır tabii ki
 1446 Nasılsak, doğru göster, ayna
 1447 Ahali önünde utanmaya bırakma...
- 1448 Katları aramak için para çıkar
 1449 Pul bulur ayna bulan.
 1450 Zenginlikten de evvel, pek eskiden
 1451 Güzelliğe insan tapmış.
 1452 Çok güzel kalmıştır o su üstünde
 1453 Kendi silüetini görüp, kendi yüzünü.
 1454 Kendi kendine bakıp ibret almış
 1455 Fikir ederek bulan doğru aynasını
 1456 Güzelliği daha iyi tanıyan için
 1457 Gerek olan ayna, doğruluğu;
 1458 Etrafı kara olduğu zaman insan
 1459 Aynalarda bulmuş aydınlığı
 1460 Gecelerinde güneş görmüş...
 1461 Gönül aynaları sağ olsun!
 1462 Bize bugün zenginlikten de evvel
 1463 Güzellikler çok bulunsun
 1464 Pek eskiden gerek olmayan ayna
 1465 Gerekli sadece o bugün bize de
 1466 Gerçekliği daima söyleyemiyoruz.
 1467 Doğru sadece bakarak gözlere
 1468 Güneş nuru yayılmıyor mu bugün
 1469 Yeryüzünü boyamayım mı bakınız?
 1470 Kara gönüllere de haram değil.
 1471 Aynalara daha sık bakınız.
- 1472 Benim de var aynam: Peygamber mirası
 1473 Doğduğum evin eski aynası
 1474 Geleyim de bu aynaya bakayım...
 1475 Öyleyse yoktur izlisi:
 1476 Döner bana doğduğum evin sıcaklığı
 1477 Hasreti gelir, mutluluğu
 1478 Ararım...
 1479 İlki değil
 1480 Böyle hâlin, değil sonu
 1481 Geçmişlere bir pencere gibi
 1482 Göz önüne ışıklar serpilir,
 1483 Çocukluk çağlarına bakar sonra,
 1484 Biraz hüzünlenir gibi, biraz güler...
 1485 Masalarda oluyordu tümü
 1486 Tılsımlanmış böyle aynalar
 1487 Evimizde onun gibi zenginlik olduğunu
 1488 Nasıl bilmedik biz bile?
 1489 Yeter miydi ki tılsımları
 1490 O aynanı, bilmiş olsak ta
 1491 Aldığımız da hayatın kendisiydi.

- 1492 Sadece masallar değil o devirler...
 1493 Biri söyledi: “Siz talihlisiniz” dedi.
 1494 Yeniden vurdu : “Hayır!” dedi.
 1495 Ucu ucuna güçle ekledik...
 1496 Annelerin bağı ateşti.
 1497 Gerekliydi talih...
 1498 Sadece o.
 1499 Pek fazla konuşmazmış sen konuşarak:
 1500 Gülerek göstermedi ayna
 1501 Hiçbir zaman da bize gözyaşını
 1502 Babacığım sağ olsa, bulurdu.
 1503 Esirgemezlerdi atı da
 1504 Bizim ile saygı göstermedi talih.
 1505 Kıymet var mı erkeksiz kadına?
 1506 “Talihlisiniz!” dedi bize birisi
 1507 O muydu, devir mi toy.
 1508 Talihiyiz kışın kara gecede
 1509 Saman ile çalıp götürdük.
 1510 Omuzlara alıp kaybetmeden
 1511 Kızılağaç ile birlikte taşıdık...
 1512 Ben bugün de aynalardan ararım.
 1513 Masalların başı yok
 1514 Hatta O devirde gizlemedi ayna.
 1515 “Var” demedi yoğa “Yok” dedi.
 1516 ...Ucu ucuna zorla ekledik.
 1517 Annelerin bağı ateşti...
 1518 Nazarımda basit ayna değil.
 1519 Ben tılsımlı ayna sahibi
 1520 Yapılan âmelimi doğrularım
 1521 Ona bakıp.
 1522 Bugüne kadar.
 1523 Yoktur beni kandıranı
 1524 Ak demedi yüzde leke varsa.
 1525 Hiçbir zaman da hürriyet vermedi o
 1526 Namusluluğunu gösterip ezmeye
 1527 Temizleyip sadece tutuyor idi anne.
 1528 Canı gibi gördü aynayı.
 1529 Aynalar gibi olmuş canı...
 1530 Fakat biz bunu sonra düşündük:
 1531 Bizim gönülleri temizlemiş ki o.
 1532 Nefesiyle üfleyerek, özlenle...
 1533 Ey derin de ayna...
 1534 Hemen şimdi
 1535 Aynalarda buluşalım

 1536 Güneş olup güneş nuruna
 1537 Hünerli devirler kara yakmışlar
 1538 Gerçekliği gören için,
 1539 Aynaları çarpıp parçalamışlar.
 1540 Memleket aynasız kalmış...

- 1541 Aldanmış o
 1542 Göğündeki yalan güneşe;
 1543 Açılmamış gözler
 1544 Binlerce
 1545 Asıl varlığın canına kıyınca da!
 1546 Evde ayna parçalansa da zor
 1547 Kaybolmuş gibi olur göz düşmanın
 1548 Memleket kadar memleket kötüymüş
 1549 Korku meğer ayna olması...
 1550 Tılsımı var kendimizdedir tabii ki,
 1551 Yoktur bize yabancından izlisi
 1552 Memleketin aynası Hürriyet!
 1553 Ne olsa da
 1554 Lekelenmesin memleketin aynası!
 1555 Ağzın yamuk olsa, aynalara
 1556 Öfkelenme... Uzun zamandır aşikâr
 1557 Kendimizde günah aramadık.
 1558 Hor gördük daima aynanı
 1559 Kime mal yetmedi, kimedir şan
 1560 Katbekat “Kahraman” olsa da.
 1561 Gizleyemiyor ayna
 1562 Yürütsen eğer
 1563 Yüreğinde... Silme!
 1564 Yalan şöhret düzenleyerek
 1565 Aynaya yaptırdılar...
 1566 Öyleler
 1567 Gerçek haline geri dönmeden
 1568 “Komik bölümü”nde kaldılar!..
 1569 “Okumuş”ların ağız kopuzuna karışarak
 1570 Muhteşem sözler ne kadar bağırdık.
 1571 Eskidiler çabucak
 1572 O vaatler
 1573 Meydana geldi hepsi üç günlük
 1574 Saklandık aynalar gibi
 1575 Berbat anda
 1576 Kendi kendini gelme görürsün
 1577 Aynalardan bakmazsan yüzüne
 1578 Nasıl olduğunu nereden biliyorsun?
 1579 Hatanı da takdir etmeyi öğrenmişiz.
 1580 Sınırı vardır bir gölge olmasının
 1581 Yanlış yaptığında düzelterek olan
 1582 Herhangi birine ayna olsaydın!

 1583 Aynasızlar memlekette çoğaldılar.
 1584 Kiblesizler...
 1585 Ruhu fakirler...
 1586 Kendisi baksın başkalarını yakar.
 1587 O köleler, seni günahlar
 1588 Güçsüzlere söver,
 1589 Güçlülerin

- 1590 Ayağına gelip yılışır.
 1591 Şu halde de memleketin bir güzeli
 1592 Olarak gözükmeye gayret eder.
 1593 Onun gibilere ayna olası var.
 1594 Açıp gösterse gerçek yüzünü
 1595 Bu tamamen kirlenmezdi.
 1596 Memleket gözüne akşam gündüz.
 1597 Kendimizi bildiğimiz devirde
 1598 Örf adet vardı dil vardı
 1599 Daha sık bakalım şimdi aynalara
 1600 Göz önünde kim canlanıyor bugün?
 1601 Doğru bakalım
 1602 Kimlermiş sonra biz
 1603 Ne yapıyoruz nasıl hâlimiz?
 1604 Dedelerinin yolu ismin
 1605 Unutmadık mı acaba halen biz?
 1606 Zamanının kötü lüzumsuz şeylerini
 1607 Bitmedi mi gönüller kirletilerek?
 1608 Yaşamıyormuyuz ana dilimizde
 1609 Konuşmaya bazen utanarak?
 1610 Yüzü de yok, söyleyecek sözü de yok
 1611 Kimleri yetiştiriyoruz halefe?
 1612 Çok şeye bugün göz yumuyoruz.
 1613 Gönüllerini hangi balçık basmış?
 1614 Hatırlar da ne var?
 1615 Mankurlara
 1616 Dönüştük mü yoksa şimdi biz?
 1617 Daha dikkatli baksaydınız
 1618 Aynalara
 1619 Olsa aynanız

 1620 Dönüp arkaya bir bakayım desen
 1621 Ateşe verilmiş tarih, yakılmış.
 1622 Gönül aynaları türküler yalnızca
 1623 Gelir bize
 1624 Yıkık devirler tarafından
 1625 Neslini, milletini
 1626 Baksalar eğer düşman gibi görür
 1627 Atalarının yüreğinden çıkmış
 1628 Bu ezgileri sunarak serbest bıraktık
 1629 Ruhu kirlili olan türkü söylemiyor
 1630 Aydınlık gönüller türküsüz durmuyor
 1631 Damarında «Ellüki»ler akan
 1632 Hiçbir zaman da vahşi olmaz!
 1633 Devletsiz türküsüz kaldığımız devirde de
 1634 Yok imansız olarak kalmadık.
 1635 Biz kutsal mezar taşlarının
 1636 Üstlerine kilise koymadık...
 1637 Hükümdarlar olup şanı terk etmedi
 1638 Savunsak ta hepsi Doğru işi

1639 Cellat değil nesilimiz:
 1640 Türkü söylüyor halk
 1641 Türküler baş kesmez
 1642 Yakılmış tarih, dağıtılmış...
 1643 Türkü yanmamış. Bize türkü kalmış.
 1644 Tanıyor ataların ruhunu
 1645 Bu aynaya gelip göz atan.

1646 Ah derin de ayna
 1647 Herhangi biri ardınca
 1648 Yoksa hangi yüzler açılıyor
 1649 Ne kadar baksan da, fikirlerinin
 1650 Çıkamazsın gibi ucuna
 1651 Önlerinde mütavazi ayna yok.
 1652 Memleket halkının şanıdır o
 1653 Göz bebeği koruyup
 1654 Kanın ile
 1655 Yıkana yıkana bakılmalıdır o
 1656 Yüze günahlar konup kalsa
 1657 Şu aynaya bakarak temizleyesin
 1658 Yoğa efkârlanıp bulmayandır insan
 1659 Gönlümüzde ayna sürdürse.
 1660 Kaybedenler vardır aynaları
 1661 Yolunu kaybedenler yıllar içinde
 1662 Aynasızlar
 1663 Bir bakınız gelip
 1664 Bu türkü aynam sizin için de...

1665 AT KOŞULMUŞ OĞLANLAR

1666 At koşulmuş oğlanlar
 1667 Bu güne
 1668 Ayrılıp kalmıştır oğlanlık
 1669 Kalmıştır... Yaya ömür
 1670 Atları geride bırakasım yok

1671 At koşulmuş oğlanlar
 1672 Yollarda
 1673 Daima da koşulu atları,
 1674 Çekerler... Yılları sessizce.
 1675 Erkek olup zamanında yetişmiş devirleri.

1676 At koşulmuş oğlanlar at koşulmuş
 1677 İyi, şimdi babalar gururlanır.
 1678 ...Oğlanların koştuğu o atları
 1679 Bir gün atalar serbest bırakır.

1680 DORU ATI

1681 **I**
 1682 Yeşil mera bizim kapı dipleri...

1683 Çocukluk çağını serdik meraya
 1684 Kim olsan da, sakınarak bas ona sen.
 1685 Yolun düşüp bize gireyim dediğinde
 1686 Yabancı haber dursun sokakta
 1687 İyi talihler için sadece bu temel.
 1688 Anneciğim zavallı bekleyip yorulmuşmuş
 1689 Fakat biz şimdi eve daima girmeyiz
 1690 Babacığım da nedense bana gözükmez
 1691 O dönecekti bugün at koşup
 1692 Yuvarlanıp yeşil çimenlik üstüne.
 1693 Dört gözle bekleriz, zamana katlanıp

II

1694 Neden böyle sıkıntıyla beklettin sen bizi
 1695 Ey Babacığım, Acaba neden uzak durdun?
 1696 Sabahın köründe bizim kapı dibine
 1697 Seni arayıp gelmişti, Doru Atı
 1698 Cana değdi uzata uzata kışnemesi
 1699 Ondan sonra bugün bana kaç yıl
 1700 Gitme hep, beyaz yelelerini savurtarak.
 1701 Yazdan güze, kıştan bahara göçer o.
 1702 Nerelerde sonra senin koşulmuş atların.
 1703 Ne zaman yanıp, nerede toprak oldular?
 1704 Savaş meydanından bir Doru atına dolaşıp
 1705 Şayet şimdi geri gelirler mi bunlar?
 1706 Yoksa burada kalan atlar ağlıyor mu?
 1707 Can verdiğinde çiziye yığılarak?
 1708 Tepme Doru Atı tepme kapı dibini
 1709 Yoksa üstüne yıllar yığılarak düşer.

III

1711 Çocukluk çağını sermiştik meraya,
 1712 Ak talihler içinde sadece bu yer...
 1713 Bahtsız anne şimdi bekleyip duruyordur
 1714 Yazlarım kışlarım, haydi, eve giriyoruz!
 1715 Fakat Doru at, ak yelelerini savurtup
 1716 Yarın mı benim hepsi de gider o
 1717 Kışneyerek yürüyor bizim kapı dibinde
 1718 Gitme bahtsız işte bugün kaç yıl

1720 GÜNEŞ

1721 Güneş ile biz nede olsa aynı köylüyüz
 1722 Kaç yıl birlikte oynadık
 1723 Geçen hep beraber eve döndük
 1724 Onunla birlikte uyandık
 1725 Uzun günler boyunca Güneş bizden
 1726 Biz Güneşten bir tutam mahrum kalmadık
 1727 Biraz daha uzun çıkmasa eğer
 1728 Yağlı lapa verip kandırdık.

1729 Bizim ile birlikte o da güldü
 1730 Bizim ile birlikte ağladı;
 1731 Halimiz bildi düşüp pencereye
 1732 Ben Güneşim ki diye övmeden.

1733 Giden her gün ağardı yıllar
 1734 Tartıldılar hep Güneşe
 1735 Yollarımız ondan ayrılmadı
 1736 Elbette bugün erkekler yaşayınca

1737 Güneş ile biz aynı köyden.
 1738 Birlikte yanıp, birlikte donmuşlar
 1739 Karartmaya kalkışmaz bu dünyayı
 1740 Gönlünde Güneş olanlar.

1741 ***

1742 Her zaman güneşli değil dünya
 1743 Bir ağlayıp bir gülerim
 1744 Bulut ardında her zaman
 1745 Güneşin varlığını bilirim.

1746 GÜN DOĞUMUNU SEYREDERİM

1747 Gün doğumunu seyrederim
 1748 Saf vakti günün, sakın vakti.
 1749 Nura koyayım canı
 1750 Kaçınıcı defa
 1751 Günahlısı olup dünyanın...

1752 Kaçınıcı defa insan olup yeryüzünde
 1753 Güneş ile birlikte yaşıyorum ben
 1754 Bahtım onun aydınlığında
 1755 O şahidi olup durur yaşımın.

1756 Göğündeki karanlıkları
 1757 Ortaya çıkarıp gitsen her zaman buluta
 1758 Aydınlığını bilmeden kalışın var,
 1759 Güneş ile çağdaş olup ta

1760 ...Güneşin batışını seyrederim
 1761 Kırmızı eşarbını gittiği için sallar;
 1762 Beni bulutlardan aralayan güneş
 1763 Kimler için doğar yarın?

1764 MEVLÜT AKŞAMINDA

1765 Mezar sahibi komşu yaşlı kadınları
 1766 Geçiririz hepsi için de
 1767 Dönesim geldi bugün size

- 1768 Şüphesiz kadim mevlüt akşamına
- 1769 Oturursunuz masa yanına
1770 Bazınız divan kenarına
1771 O akşam beni kaçınıcı kat
1772 İşte böyle yükseltiyor.
- 1773 Biz küçük çocuklar ölür gibi dinliyoruz.
1774 Yerimiz oda içinde
1775 Mukaddes kitap sözü yalnızca evde
1776 Dedikodu yürümüyor mevlüt akşamında
- 1777 Çoğunuz dul
1778 Gençler kurumuş bugün
1779 Koşa koşa kolhoz işini
1780 Ruhunu okşayarak bir kere teselli etmek için
1781 Niyeti de yeter insana
- 1782 Çoğunuz iman yenilemiştir,
1783 Sabırlar biriktirerek o akşam da
1784 Dünya malı tek üç günlük
1785 İman kalır öldüğün zaman da
- 1786 Sizin aydınlık şimdi de düşer bize...
1787 Bugünküler ne bıraksın
1788 Sağ ile sol tamamen karıştığında
1789 Nereye bakalım kible var mı sonra?
- 1790 Yol bulunmaz
1791 Yoksa lambanız da
1792 Sadece yedili idi o zamanda
1793 Fakat biz yoldan yoksun kalarak bittik
1794 İliç¹¹'in aydınlığında olsak ta
- 1795 ...Mezarlarından geri döndüm de
1796 Yaşlı kadınları,
1797 Bugün ne yapsa
1798 Kimleri sonra çağırır mı?
1799 Bugün bizde mevlüt akşamı...
- 1800 ÖMÜR BOYU
- 1801 Meralardan uzaklaşsan ,
1802 Seni iyice tanımıyorlarmış:
1803 Elbette ömür boyu oğlan yoksa
1804 Bu oğlana "Ağabey" derler mi acaba!

---

¹¹ Vladimir İlyiç Lenin zamanında yapılmış lambalar için kullanılmıştır. Kalıplaşmış sözdür.

- 1805 Meralardan uzaklaşsan
 1806 “Yâr” derler...
 1807 “Baba” derler bir gün.
 1808 Öteki “oğlan” oynuyor bunlar ile...
 1809 Oğlanlığında sezmiyor hiç kimse
- 1810 Zamane de hiçbir şey bilmiyormuş
 1811 Büyük büyük işler yüklüyor “oğlan”lara.
 1812 Ağır olsa da olur kaldırırlar...
 1813 Yeryüzüne daha zararsız onlar var da
- 1814 Ak sakallı oğlan eder dünya,
 1815 Kalbine koyu ver Allahımı.
 1816 Hangi şekile girseler de,
 1817 Bu “oğlan”lar bizde kaybetmesin!
- 1818 Tanımazlar...
 1819 Hatırlamazlar,
 1820 Ömür boyu oğlan olanını.
 1821 ...Dünyalığa ne hâlde sunsa,
 1822 Böyle alsın Allah bu canımı...
- 1823 DÜNYAYA SİTEM
- 1824 Öz dilim ile yetişmedim, elbette
 1825 Hükmü budur Allah’ın!
 1826 Göstermedin aydınlık yüzünü
 1827 Tanımadan yaşadım
- 1828 Ben tanıdım seni
 1829 Muhtaçlıkların
 1830 Pek fazla sinmiş nesil kanına,
 1831 Ben de onlar da şimdi, benimle
 1832 Tanımasan, haydi, tanıma...
- 1833 Her tümsekte başı yönetsen,
 1834 Ömür denilen yolu geçtiğinde
 1835 Sen kendin de sonsuzluk değilsin
 1836 O kadar burnunu kaldırma!
- 1837 Sonuna kadar kalasım yok sende,
 1838 Parçalanmam öyle, yalvarmam
 1839 Sana acırım zavallı Dünya,
 1840 Ebediyete gider önünden...
- 1841 ÖBEK ÖBEK BEYAZ BULUTLAR
- 1842 Ufuklarda beyaz bulutlar öbek öbek,
 1843 Ya Allah’ım, kimler neyi açar geçer?
 1844 Dünyaya dağılmış öbeklere

1845 Göz atmaya korkuyorum: yıldırım düşer!

1846 Ecdadım bundan uzun zaman önce
1847 Bulutlara umut gizleyip gitmiş gibi
1848 Yazlara ulaşırsa gökyüzünden rüzgârlı
1849 Yer üstüne bereket yağar.

1850 Canlarında bir miktar tohum var da
1851 Kıvıldıyorsa oğullarına, torunlara
1852 Cihan boyunca yavaş akıp gider.
1853 Öbek öbek ak bulutlar ufuklarda...

1854 KIR KAZLARI KAZAN ÜSTÜNDE

1855 Kanatların olsa, yükselt de
1856 Gidip katıl, birlikte uç sen de
1857 Uçuşları senin içindir belki
1858 Kır kazları Kazan üstünde.

1859 Yerin vardır,
1860 Senin gönlüne de
1861 Genişliği yeter gökyüzünün...
1862 Neden böyle kaldın ayrılıp
1863 Boranları nasıl geçirdin?

1864 Uçuşları senin içindir belki
1865 Gak gak kazlar çağırıyor
1866 Alacaklar seni şu topluluğa
1867 Uçabilir sen haydi uç sadece!

1868 Kır kazları Kazan üstlerinde,
1869 Gökyüzündekiler yerdekilerini çağırıyor.
1870 Baka kaldım gözden kayboluna kadar
1871 Kazlar ile gitti yüreğim...

1872 SABIR

1873 Yeryüzünde dağlar gökyüzünün dayanağı gibi
1874 Rüzgârlar saçar bulut çekmesin.
1875 Memlekette ihtiyarlar devrin namusu gibi,
1876 Bin oyuna bozan ihtiyar başını.

1877 Dağlar suskun
1878 Onlar dile gelse
1879 Yanını alev basar
1880 İhtiyarlar sabır...
1881 İhtiyarlık yaşamayı
1882 Var hasretin içine atmasa

1883 Akbaşlara basar Vakit

- 1884 Hikmetli bir haldir sabırlılık
 1885 Yeryüzünde dağlar, memlekette ihtiyarlar varsa
 1886 Sezilmiyor bir sürü zorluk...

1887 BÜLBÜLÜN ÖLÜMÜ

- 1888 Ormanlara sığmıyor,
 1889 Bu canlara
 1890 Nasıl edip sığsın türkülere
 1891 Başka keder yoktur bülbüle
 1892 Parçalanmıştır hüzünden yüreği...

1893 BAYRAMLAR

- 1894 İnsanlığın kendisi gibi,
 1895 Pek eski zamanlardan gelir bayramlar
 1896 Sevinçleri bayram eder insan
 1897 Bayramlarda büyük güzellikler var
- 1898 Yer çınlatır bayramların olsun...
 1899 Bayramı olan halk zengin halk,
 1900 Asırların bayram rüzgârlarında
 1901 Türküsü kalır.
 1902 Bayrakları gider dalgalanarak
- 1903 Bayramlarda baht töreni,
 1904 Gönül saflığı, gönül aydınlığı
 1905 Ömür boyu uğurlayarak gider bizi
 1906 Bayramların temiz ak yüzü
- 1907 Dar gönülde olmuyor bayram...
 1908 Bayramlara gerek meydanlar;
 1909 Pek eskiler gönüllerin güzelliği
 1910 Meydanlara,
 1911 Asırlara yaymışlar...
- 1912 İnsanlığın kendisi gibi,
 1913 Pek eski zamanlardan gelir bayramlar:
 1914 Bayramlısın da, türküsün de halkım
 1915 Geleceğe inen güzellikler var...

1916 UÇUYOR KUŞLAR

- 1917 Baharlar gelir yazlar gelir,
 1918 Güzler girer, kışlar geçer
 1919 Gökyüzünden gözümü alamıyorum
 1920 Kuşlar uçuyor... Kuşlar uçuyor...
- 1921 Uçuyor kuşlar
 1922 Hangi devirden

- 1923 Kimlerin ruhu yükseltilmiş
 1924 Grup grup geçip gider
 1925 Bizim devir gökyüzünden.
- 1926 Gamsızlığı yırtıp geçer
 1927 Efkârlandırın sesleri
 1928 Yüreklerin hüznü böyle
 1929 Nereye alarak gidişleri?
- 1930 Nasıl türkü mü kanatları?
 1931 Yürek aşar uçar kuşlar,
 1932 Kanatlanıp uçarken
 1933 Gönüllerdeki bu hasretler
- 1934 Gökyüzünden gözümü alamıyorum
 1935 Kuşlar uçuyor kuşlar uçuyor
 1936 Yukarıya doğru uzansam giderim gibi
 1937 Uçan kuşların arasına...
- 1938 YÜZ YAŞINDAKİ İHTİYAR İLE BULUŞMA
- 1939 Saban izleri buraya mı geçmiş
 1940 Alınında var iz de iz
 1941 Suskun bakarak bana
 1942 Bembeyaz saçla dolu bir asır...
 1943 Çok mu görmüştür o!
 1944 Fakat kendisine
 1945 Vakit geçirdikçe hayran kalınır
 1946 Asırlar bu söze müptela olur.
 1947 Asırların âdeti sabırlılık
 1948 Söylemese de açık: saman vurdu,
 1949 Ekin ekti, fırtına oldu esti,
 1950 Savaşlar geçti...
 1951 Ateşler sular aşar
 1952 Asırların geçmiş yolları
 1953 Sözleri neden?
 1954 Yapılan amelleri
 1955 Tamamını bize bildirdi
 1956 Kötülüğün yolu kısa olur
 1957 Ama, iyilik uzun ömürlü
 1958 Fakat gönlü daima rahat değil
 1959 Görmüş ahuzar, hiçbiri unutulmaz
 1960 Onun için yıllar oğlan sadece...
 1961 O oğlanlar yeryüzüne ne yapmaz?
 1962 Sadece dilek böyle asırlarda
 1963 Asırlarda aynı denklik.
 1964 Uyarsın benzer
 1965 Sözler yalnız
 1966 Geleceğe doğru konuşarak...

- 1967 EV KURMAK
- 1968 Vasiyet edip bırakılmıştır bize,
1969 Boşuna konuşmaz bu halk:
1970 Kendi ömründe hepsi bir olsa da
1971 Sen girilecek ev kurup
- 1972 Eskiler ona doğru gelmiş...
1973 Geçirmemiş yağmur rüzgârları,
1974 Kötü gözden neslini koruyan
1975 Dedelerinin kurduğu evleri.
- 1976 Babalar da kurmuş kendi evlerini,
1977 Ağaç kütüğünü seçerek oyalanın.
1978 Baba yurdu çocuk için kible,
1979 Dışarı attığı çağ yok onun.
- 1980 Ben de, elbet, kendi evimi kurarım
1981 Ömrüm boyunca kurayım bir evi.
1982 Neslimin mukaddes yüzü yapıp,
1983 Dedelerden alıyorum örneğini.
- 1984 Yeri sağlam havası temiz olsun,
1985 Özgür olsun, nefesleri, içleri;
1986 Gönülleri ısıtır olsun.
1987 Örflerin buraya da göçenleri
- 1988 Kapıları nakış nakış süsleyeyim
1989 Parlayıp dursun el gün karşısında
1990 Gelen geçeni çeksin
1991 Misafir etsin, çağırsın da
- 1992 İnsan bölünmesin: girsin dostlar
1993 Kuzeye konsun yolcu
1994 Çocuklarım kızarmasın
1995 Torunlara yetsin sıcaklığı
- 1996 Kütükten, ağaç, taştan değil.
1997 Evi kurayım gönül nurundan
1998 Öyleyse nerden nereye görünür
1999 Yapardım, gelse elimden.
- 2000 Ben evimi ömrüm boyunca kurarım
2001 Kapı komşun ayıp etmesin
2002 Bütün evsiz evli olsun, zamanı,
2003 Gelen kişi geri gitmesin...

- 2004 ÂMEL DEFTERİ
- 2005 İşitmiş var, her insanın güyası
 2006 Oluyormuş âmel defteri
 2007 Melekler yazarmış
 2008 Dökmez saçmaz, yapılan işleri
- 2009 İyiliğim, kötülüğüm orda,
 2010 Saçtığım biçtiğimde orada.
 2011 Plan hesap şu dünyada çok,
 2012 Ömrün kendisi amel defteri.
- 2013 Yapılan işler dağ kadarmış
 2014 Hayat denilen yola çıkılınca
 2015 Kendi defterim lakin kendim yazarım
 2016 Meleklerin kolu dayanmaz!
- 2017 KAYIN
- 2018 Neler senin kafanda
 2019 Eğilir misin her yel?
 2020 Rüzgârlar ile yardımlaşarak
 2021 Nereye gidiyorsun kayın?
- 2022 Rüzgârlar teselli eder mi dersin,
 2023 Sırrını söylüyor musun?
 2024 Bizim kaygılarımızı memlekete
 2025 Dağıtarak mı gidiyorsun?
- 2026 Her köy, her orman
 2027 Her yol, her çağ
 2028 Bizim ile yardımlaşarak
 2029 Nereye gider kayın...
- 2030 YÜZ AYDINLIĞI
- 2031 Pembelik değil düşmez yüze
 2032 Pudra gibi sürülmez o;
 2033 Satmıyorlar onu dükkân da
 2034 Torpil ile bulunmuyor o.
- 2035 Ellerine gelmez
 2036 Zenginlik falan ile sadece
 2037 İtat etmez o güç kudrete
 2038 Zaptederek alayım deme.
- 2039 Bazılarına kara sürerek,
 2040 Senin yüzünü parlatmazdır.
 2041 Ama yaptığın iyilik
 2042 İnsanı toprakta yatırmaz.

- 2043 Nerede bulayım acaba diyerek
 2044 Baş vurulası değildir o
 2045 Bizim yüzümüzün aydınlığı
 2046 Kendimizin gönlündedir

2047 BİZİM ÖMÜR

- 2048 Bizim ömür pınarın çağlaması
 2049 Tan atışı, kızların gülüşü.
 2050 Çiçeklerin çiyle ıslanması
 2051 Yıl da toprağa baharlar gelmesi
- 2052 Bizim nesil arar annelerin
 2053 Yarasına gereken devayı
 2054 Bizim ömür savaş meydanlarında
 2055 Üzülüp kalmış şarkının devamı
- 2056 Korku nedir bilmez bizim ömür...
 2057 Şefkat isteyerek gitmez ölüme
 2058 Bugüne dek gururla gelir.
 2059 Uzaklardan tarihin içinden
- 2060 Bizim ömür annelerin ninnisi
 2061 Bahar yağmuru, yıldırım düşmesi
 2062 Ekinlerini tarlada olgunlaşması
 2063 Bizim ömür toprağın yaşamı

2064 EKİN BAYRAMI

- 2065 Kırlarda Sabantuyular gürler
 2066 Genç delikanlılar duyar garmunu
 2067 Oynatarak rüzgârlar alıp gider
 2068 Uzaklara garmunların ezgisi
- 2069 Adam adım oynayan kızlar yanlışlıkla
 2070 Kalbine basar
 2071 Fırsat arayıp sadece güzellere
 2072 Kaş oynatıp geçer delikanlılar
- 2073 Güreş canlanır meydan ortasında
 2074 Dalgalana halk, kim yener?
 2075 Güreşçiler şimdi bel vermezler,
 2076 Dirensin sadece havlular
- 2077 Asırları diz çöküp selamlarken de
 2078 Bükülmeyince, bir kat kırılacak
 2079 Dirhem taşların havaya atıldığı devirde
 2080 Bu bilekler, bilirim, bükülmez

- 2081 At yarışlarında rüzgârdan hızlı atlar,
 2082 At nalından kıvılcım saçılır.
 2083 At üstünde gelen gençlerin
 2084 Ateş tutuşturur gibi saçına.
- 2085 Kırlarda sabantuylar gürlüyor
 2086 Bahtlısı memleketin bugün benim
 2087 Kadife gibi yeşil kırlara
 2088 Açıp salmış halkım gönlünü
- 2089 MEKTUPLARIN YOLU
- 2090 Mektuplar yolda,
 2091 Edebî yolda mektuplar...
 2092 Bilmiyorum nereye gidip ulaşacağını
 2093 Sararmış da bakar bize
 2094 Yılları aşar defter sayfaları.
- 2095 Kaçınıcı kez şimdi okunmuşlar
 2096 Çok mu cana gelip degenler,
 2097 Daima da selamet, daima söyle
 2098 Mektup üstüne büyümeyen meralar...
- 2099 Taşa yazmış, kayın kabuklarına,
 2100 Parşömene yazmış insanlık,
 2101 Hiç birisini de uydurulmamış
 2102 Yüreğinde taşarak konulmuş
- 2103 Getirsinler mektuplar Tukayları
 2104 Celilleri, Kutuy, Taktaş
 2105 Bizimle beraber onlarda kaybetmez mi
 2106 Bir kez kaybetsek tekrar bulunmaz mı!
- 2107 Endişelense de gelir, yıpransa da,
 2108 Ateş içinden asker mektupları:
 2109 Hiçbir zaman da eskimedi sevmek
 2110 Er namusu yere düşmedi
- 2111 ...Geleceğe mektuplar gider
 2112 Mektupların yolu çağlar boyunca
 2113 Zamanında kendilerine mektup yazılan
 2114 Kahramanlar ihtiyar olur.
- 2115 TAKDİR KALEMİ
 2116 Takdir kalemi kendim olsam
 2117 Böyle yazmazdım kaderi...
 2118 Halk türküsü
- 2119 İyisini de yazar, kötüsünü de
 2120 Kim düşürmüş böyle hallere?

- 2121 Neler yaptığı için vermişler
2122 Bu cezayı bahtsız kaleme?
- 2123 Güler İnsan... Bir dakikada ölüm...
2124 Şunu yaz sen, alıştır ellerini;
2125 Ey saf insanoğulları!
2126 Ateşe de suya da muhtaç et bunları
- 2127 İyisini de kötüsünü de yazar,
2128 Böyle işe nasıl alınmış?
2129 ...Yalnız ağlıyordur takdir kalemleri
2130 Kaderleri önden yazar...
- 2131 CAN SUYU
2132 Güzel söz can azığı
2133 Atasözü
- 2134 Dökmek için ölüm yarasına
2135 Arayıp bulmuş insan can suyunu
2136 İçini ısıtmıştır ne kadar masal,
2137 İyileşmiştir onda kaç nesil.
- 2138 Biz çok daha geç doğmuşuz bu,
2139 Masalarda hayat yazmamış ya!
2140 Sadece kötülük var da, can suyu
2141 Gerekirmiş oysa gerekirmiş her zamana
- 2142 Kötü sözler onulmaz yara açsa
2143 Dilimlese eğer sizi bugün,
2144 Ruhunuzu iyileştirmek için
2145 Acaba nereden alayım can suyunu?
- 2146 Kişiyeye tek bir sıcak söz yeter.
2147 Budur belki can suyu
2148 Birbirimize devadır biz yoksa
2149 Anlar anlatmayız bunu.
- 2150 Güzel sözüm
2151 Can suyu olup
2152 Yayıl bugün çağıma sen
2153 ...Her biri gönül hemen şimdi iyileşecek
2154 Can sözü bizde kurumasın...
- 2155 İBADET
- 2156 Daima Şükür!
2157 İmanımdan takdir
2158 Tamamen mahrum etmeyen:
2159 Canım talan ediliğinde, yalnız kalarak,
2160 İbadete girip kilitlenirim...

- 2161 Dua bilmem doğru dürüst Unutturup
 2162 Vaktinde yetişenler şimdi duamı...
 2163 Yaratsa, bağışlasın Allah
 2164 Bu yolu da yolu bozamı da:
- 2165 Gönlüme hangi sözler gelir
 2166 Şunu okurum, şuna inanırım.
 2167 Yazıp teselli olurum ben onları
 2168 Onları ben çizip üzülürüm.
- 2169 Bitap düşüp, rahatlarım.
 2170 Siz söylersiniz şimdi: bu şaşkın!
 2171 Şaşkın mıdır değil mi?
 2172 Ama, lakin
 2173 Gökler ile gönlüm birleşmiş...
- 2174 BEŞ VAKİT NAMAZ
 2175 (İbadet Şiiri)
- 2176 Sabah namazı
 2177 Eüzübillah... Niyet ettim namaza...
 2178 Namazlığım benim yazılmamış kâğıt.
 2179 Yönelde ruhum mübarek kible tarafına
 2180 Aziz yer idi o... Annemin sağ olduğu vakitte...
 2181 Kible değişmez. Değişir yalnızca insan
 2182 Şimdi hepsi işini yapıyor, yapsın.
 2183 Bilirim, feryat ederler: "Olmuyor namaz böyle!"
 2184 Kasten yapmıyorum bağışlasın Allah'ım.
 2185 Ne yapayım "Bilimliyim" sadece buna yetince?
 2186 Belki, merhametinden şimdi mahrum etmez...
 2187 Aziz annemin ruhu! İncinmesin...
 2188 Zaman hastasından ayıran beni!
 2189 Namazlığım kağıt, baş koyacak beyaza
 2190 Ya Rabbim, bizi kötü haslatıktan koru!
 2191 Pek çabuk uyur elbet o düşer yüreğine
 2192 Besmeleni, hemen söyleme kimler sadece.
 2193 Yüce Allah ismine sayfalarca yer verip
 2194 Günah işler insanoğlu dağ dağ yığıp
 2195 Güneş bağışlasın, bağışlasın Âlem...
 2196 Fakat sen ne yaparsın, ne yaptırırısın Kalem?
 2197 Özüne düş mü, koyar görme noktasına:
 2198 Namazlığın kağıt, başın namazlıkta...
 2199 Kabul olur görse gerçek ihlastan yazarım
 2200 Yeni aydınlık güne giriyor Kazan...
- 2201 Öğle namazı
 2202 Ömürleri öğleye doğru gelen.
 2203 Ayrılarak mal mülk işinden,
 2204 Koyup dünya meşakkatini,

- 2205 Kimliğimi akla düşürürüm
 2206 Dilek diler mübarek saatlerde
 2207 Melekler iner dakikada
 2208 Kendi kendimi akla düşürürüm.
 2209 Allahın varlığını birilerek de!
 2210 Bu yolları öğrenmiyor usta, kardeş,
 2211 Küfür sözden şayet korksan
 2212 ...Suskunluğunu bekler,
 2213 Hayatını
 2214 Unutturur dünya, unutsan.
 2215 İnsanlar yoktan var olmuyordur...
 2216 Tam buradadır neslim.
 2217 Neden sonra bu şekilde aziz neslimin
 2218 Kıymetini bilmeden mi yaşadım?
 2219 Baba ocağından dışarı giden
 2220 Ateşli kömür için için yanıp sönecek.
 2221 İstikbal var...
 2222 Ama sönenlere
 2223 Gelmeyecek elbette o İstikbâl
 2224 Yedi atan bakar sana
 2225 Yedinin de yedi atası
 2226 Gözlerine görünüyordun da,
 2227 Kaybolmuşsun... Nerede bulunsun?
 2228 Ömürleri öğleye doğru gelen.
 2229 Sende daima küçük çocuk akli
 2230 Meleklerin kanadında sadece
 2231 Yılları aşmak istiyorsun.
 2232 Namazlığa başını vuruyor musun
 2233 Ağlıyor musun yere kapanıp,
 2234 Amel lazım insanoğluna
 2235 Yaşanan yerde temizlik
 2236 Tamamen Allah'ım affeder bugün,
 2237 Her zaman bağışlar diye düşünme
 2238 Allah şüphesiz o sana özün İnsan.
 2239 Yaşasan sadece Allah'la...
 2240 ...Secdelere giderim.
 2241 Geçmişlerin
 2242 Ayağına gelip yere eğiliyorum.
 2243 Kendi kendimi aralıksız bulamıyorum,
 2244 Kabul olmuyorsa bu duam..
- 2245 İkinci namazı
 2246 Daha yakın olayım diye ümmetime
 2247 Yakıp kayıp girsen namaz niyetine
 2248 Böldürüyorlar onlardan hiç kurtulmak yok
 2249 Aklına katlı katlı düşünce girer.
 2250 Sonsuzluğun yolunda şimdi de sen varsın
 2251 Değiştirmiyor olan günahkâr.
 2252 Sığar mı Allah serilmiş namazlığa?
 2253 Hâllerini şimdi senin dünyan dar

2254 Ömrünü kazalara bırakmışsın,
 2255 Nasıl edip geri gelirler almaya sonra?
 2256 Sorup durmuyor sadece terk edip gidecekler
 2257 Canlı cenazeler için de var o Yasin...
 2258 Başka kimden isteyeyim Ey Rabbim
 2259 Yeryüzüne ibret maksadıyla mı yarattın
 2260 Ölmeden önce mahrum edecek yüreğimden
 2261 Millettaşlar önünde neden erkeğim?
 2262 Kalem şahit: aka kara karaya ak
 2263 Ömür boyu şunu yazar tekrar tekrar
 2264 Bizim için iman şudur: bu dünyanın
 2265 Karasına boyaya boyaya gönlünü ağart.

2266 Akşam namazı
 2267 Sen bilgili Tanrım
 2268 Dinsiz oluyordum...
 2269 Yok olsa babamla annemin
 2270 Aziz evladiydım
 2271 İmandık mı ne o çağda
 2272 Onların duasına?
 2273 Boşuna desen mi bu kadara
 2274 Zahmetler yapışır sana?!
 2275 Yıllarını ne kadar aşağılayıp
 2276 Sonsuzluk beddua alınca
 2277 Yeter mi ki acaba öylesine
 2278 Sadece beş vakit namaz?
 2279 Tamamen ahaliye göstereni
 2280 Bir Allah'tan yaşardık
 2281 Küser annelerden
 2282 Kalan bağışlama
 2283 Hepsi var da o kıble,
 2284 Seccade beyazdan ak
 2285 Heykeller gibi katılaşıyor
 2286 Eğilerek düşer çagım
 2287 Senin de sorar oğulların,
 2288 Kalası gelir alıp:
 2289 Sufilik var mı gönlünde
 2290 Bir iyilik hayır duası?
 2291 Aklıma düşürmeyen
 2292 Dinsiz oluyordum...
 2293 Kaç zamandır babamın annemin
 2294 Aziz evladiydım
 2295 Ateş yutup arayarak gelendir.
 2296 Bunların duaları...
 2297 Biz inanmazdık da
 2298 Doğruluğa çıkar hepsinin
 2299 Çağlar bütün olsa da
 2300 Âmeli bir
 2301 Ahirette de dünyanı
 2302 Felaketten kurtarasın...

- 2303 Yatsı namazı
 2304 Bir gün onu, bir gün bunu yazıp
 2305 Kalemi ben çok mu ezaladım!
 2306 Dört tarafta değilmiş kible
 2307 Allah ihtiyarım bozulmadım.
 2308 Yetmiştir bu!
 2309 Yoksa zamanı
 2310 Azanlara böyle azdıkların da...
 2311 Gelir günün asıl aydınlığı
 2312 Atalardan kalan namazlıkta!
 2313 Bu aydınlığa canımı koyayım bugün
 2314 Onun ile çıkayım yarına.
 2315 “Namazlığım kâğıt sayfası” diyerek
 2316 Ey, öğrencim, beni kötüleme!
 2317 Allah bana böyle nasip etmiş...
 2318 Amellerin senin ihlas olsun!
 2319 Gün boyu yine de başvuracak...
 2320 Nasıl bu namazı okumayayım?!
 2321 Kendisi bilir görür elbette o
 2322 Bize hiç kimse namaz öğretmedi.
 2323 Şu namazlıkta yatıp ağlıyor
 2324 Aciz kölelerin yürekleri...
 2325 Yıllar boyu ben bunları okuyayım.
 2326 Duam şudur...
 2327 Mukaddeslikte niyet:
 2328 Dedelerden kalan aydınlıktır
 2329 Gönüllerini bu aydınlığa götür!
 2330 Yarın da tanların atası var.
 2331 Aydınlığa feda olsun canım.
 2332 Mübarek dilek ile tamamladım
 2333 Namazımı!
 2334 Ya İlahim!..

- 2335 KUĞU GÖLÜNDE
 2336 Hasan ağabey Tufan anısına

- 2337 Kuğu gölü. Ak kayınlar
 2338 Birinci bahar Tufansız
 2339 Guguk kuşu ağlar “Yok yok yok yok!”
 2340 Nasıl yaşar onsuz?
- 2341 Kuğu gölü. Ak çiçekler
 2342 Ah, güllerin yetimliği
 2343 Kelebek onlara sonuncu.
 2344 Selamını söyleyeyim deme
- 2345 Günlerde onun aydınlığı
 2346 Rüzgârlarda onun nazı;
 2347 Dirilsin Kuğu gölünde

2348 Güller gibi canın baharı

2349 Onun için değilmiş

2350 Bu dünyadan giderler.

2351 “Yok yok yok yok... O gitmedi!”

2352 İnanmıyor guguk kuşları

2353 SİBGAT HEKİM'İN RÜYASI

2354 Tufan hakkındaki anıda

2355 Anlatırsın bu sadece basit rüya

2356 Rüya da...

2357 Fakat öyle bir rüya ki bu

2358 Akıldan çıkar deme hiç

2359 Hayata benzer hangi rüyadır

2360 Sıçratmış, gelip girdiğinde

2361 Hasan Tufan ile Fatih Kerim

2362 Karşılaşmışlar zindan da.

2363 Ağlaya ağlaya sarılmışlar onlar

2364 Bir ananın oğulları gibi

2365 Beddua ederek uçurulan Sak-Soklara

2366 Bir mucize olmuş gibi...

2367 Öyleyse girmiyorlardır rüyalara...

2368 Tufanın ağzından işitip,

2369 Hisleri kuvvetli şairin ses bulmuş hali

2370 Yazdığında hepsini hayal edip,

2371 Tarih için yazıp da koymuş böyle

2372 Kötü devirin kötü zamanı.

2373 Yazıp bırakmış o düşlerinde

2374 Görmeye de faydalı olmayanı.

2375 Şimdi rüyaların gerçeğe döndüğü vakit...

2376 Kimler gördü, kimler görmedi

2377 Kendimizin zindanlardan çıkıp

2378 Memleketlerine geri gelen kahramanları.

2379 Tufanların başından geçeni

2380 Bize şuan ağır düş gibi.

2381 Anlatıyordu bize Sıbgat Hekim

2382 Bu rüyaları akla düşürüp.

2383 KALKAR TUFAN

2384 Kitap hazırlıyoruz

2385 Kalın dosya

2386 Hatıralar Tufan hakkında ki.

2387 Kalkar Tufan hafızalardan kalkar

2388 Engelleri yıkarak yolundaki

2389 Yıllar geçer

2390 Ateşleri rüzgârları geçer.

2391 Kalkar Tufan...

2392 Ural dağlarını geçerek...

- 2393 Zindanları yıkarak çıkar
 2394 İlkiler gider Vakit yoksa nasıl
 2395 İk boyundan...
 2396 Uzak kum çölünden...
 2397 Yüzlerinde ocak ışıkları...
 2398 Yükselir Memleket üstüne Tufan
 2399 Bulutlara gider gövdeleri.
 2400 Alem türündeki yıldızlardan,
 2401 Sonsuzluktan şimdi bakar...
 2402 İnsanlara kader ölüm vermiş
 2403 Gitme Tufan ona bakarak
 2404 Yeniden gönüllerini bağlayıp
 2405 Git şimdi sıcak, yorulmaz bir kol
 2406 Kalkar Tufan
 2407 Yıllar boyunca kalkar
 2408 Kitaplara sığmaz o
- 2409 GARMUN
 2410 Garmuncu Ali Cemlihanov'a
- 2411 Döş cebinden çıkardı o
 2412 Kibrit kutusu kadar garmunu
 2413 Fikirlerine hiç kimse inanmadı
 2414 Şakaya vurdu.
 2415 Var kederi.
 2416 Kendini toplamış esrarengiz kutu gibi.
 2417 Ansızın sesi duyulur herşeye rağmen garmunun
 2418 Dile geldi
 2419 Tıklım tıklım dolu salonu.
 2420 Bir sessizlikte o dilsiz bıraktı.
 2421 Garmun değildir tabii ki
 2422 Göğsünden
 2423 Zedeleyerek almış belki yüreğin
 2424 Kızgınlıkla sağa sola çarparak çırpınır o anda
 2425 Değer o anda canına erkeklerin.
 2426 Eşit olmadan haber olup yayılır ezgi.
 2427 Geçmişlerden uzak çağlardan
 2428 Bu kadarcık ezgiye küçücük garmun
 2429 Nasıl sabretmiş, nasıl direnmiş?
 2430 Çırpınır o
 2431 Garmun sesleri ile
 2432 Seni yerinden kalırıp götürür...
 2433 Şu fırtına senin yüreğin geçer.
 2434 Gönlünü aşar kara geçirip
 2435 Döner gibi memlekete
 2436 Göğsüne
 2437 Kara ormanlara sığmış delikanlılar
 2438 Çoktan sönmüş ocak tutuşur gibi...
 2439 Dursana, garmun, ha, yeter!
 2440 ...Fikirlerine hiç kimse inanmadı,

2441 Şaka yapıyordur dedi mevcut halk
 2442 Kibrit kurusu tamamen şu garmun
 2443 Bağırlarına yatırdı altını üstüne getirerek

2444 ÖZLEM
 2445 (“Muabit Defteri” okuduğumda)
 2446 ...Fakat nereye yazayım?
 2447 Kendim ile beraber ölürlük.
 2448 Musa Celil

2449 Yıllar geçmiş dönüp gelmiş memlekete
 2450 Yavaşlamadan yürek çarpıntısı
 2451 Titrete canı şairin bu
 2452 Bizim hayatımıza girişi.
 2453 Dönse Musa
 2454 Fakat daima
 2455 Türküler yetmiyor defter sayfasına
 2456 Yetmiyor türküler... Ben irkilip giderim,
 2457 Türkülerin de başı kesilmiş!..
 2458 Yanlızca ölmeyen onlar,
 2459 Gökyüzüne çıkıp,
 2460 Katılmışlar ağustos şafağına
 2461 Pencereler açık dursun şimdi
 2462 Tan rüzgârlarının estiği zamanda
 2463 Defterleri kat kat koluma alayım
 2464 Boş yer var gönülde türkü yeterli gelmez
 2465 Bugün onlar, memlekete geri gelmeden
 2466 Hasret bırakan erkekler gibidir.
 2467 Defter açık, pencereler açık
 2468 Pembe ışıklı ufuk çizgisinde,
 2469 Yazılmayıp kalan türküler dönerek
 2470 Yayılır gibi defter sayfasına...

2471 KÖY İHTİYARLARI

2472 Pembelik mi, yoksa biraz bunluluk mu?
 2473 Ufukların yandığı zamanlar...
 2474 Kapı diplerinde sabırlı
 2475 Bir şey dinliyor köy ihtiyarları
 2476 Çift saç örgüsüne takmış pullarının
 2477 Şingirdaması, belki, gönüllerde
 2478 Sevgi şöyle sarılıp kalmış o anda
 2479 Ömürlerden geçip gitmişte.
 2480 Dualara takılan çanlar
 2481 Şöyle kederli mi yaşadı ki?
 2482 Nereye vurdu onlar?
 2483 Arkalarından
 2484 At koşturup bakıyor rüya yetişir mi?
 2485 Tırpan kullanır kimler
 2486 Yığın yığın

2487 Uzamış yıllar içinden
 2488 Unutuluyordur o tırpanın sesi
 2489 Tanıdık bunu akşam üstünde...
 2490 Dinliyor ihtiyarlar,
 2491 Geçen ömürlerini
 2492 Geri gelir sanki kapı dibine...
 2493 Kaygılıdır şimdi ikinci defa.
 2494 Hayatları birçok ömürde.
 2495 ...İhtiyarlar sadece duyuyormuş
 2496 Kederleri var, belki akşamların
 2497 Ömür denilen rüyayı görmüşler o anda
 2498 Böldürmedik mi acaba rüyaları?

2499 YÜKSELT!

2500 Biz elbette bu şekilde alçak değildik
 2501 Yükselt beni, yükselt, kanadım!
 2502 Alçaklıkları için değil yeryüzünü
 2503 Ahlaklı oldukları için yarattım.

2504 Mazilere kadar yükselt beni,
 2505 Yükselt de sen, tekrar düşürme
 2506 Alçaklığa düşmekten de kötü
 2507 Ne olsun diri insana?

2508 Daha fazla yüksel, daha fazla
 2509 Zamanın boyu yetmesin.
 2510 Sadece kendin, sadece kendin ağlat
 2511 Sadece kendin hepsini temizle ömrüm!

2512 Biz elbette bu şekilde alçak değildik
 2513 Tarihteki hata bu hepsi
 2514 Dedelerin aydınlık ruhları
 2515 Şimdi de olsa çeker yukarı

2516 Alçaklıklardan kendini geri çekmiyor
 2517 Bizim doğrumuzda haberimiz de hileli
 2518 Yükselt beni yükselt kanadım
 2519 Kendimizi göğe kadar!

2520 TATAR TÜRKÜSÜ

2521 Neredeyse dilsiz kalacağımız vakitte de
 2522 Türkülü yaşadı Tatar Devleti
 2523 Tam buradadır bu dünyanın
 2524 Bereket yatar memlekette

2525 Afetlerden tarta bil de
 2526 Özüme döndür beni
 2527 Halk gibi halksın

- 2528 Yeşertesin Tatar türküsünü
- 2529 Çiçek kökü yerde olur
2530 Türküde olur halkın gönlü
2531 Sen elbette onun parçalanarak
2532 Uçurumlardan çıkkanı.
- 2533 Yasaklandığın zamanlar oldu senin
2534 Bu hayatın korku rüzgârı
2535 Zamanları ısıtmaya
2536 Yazmış sana, Tatar türküsü!
- 2537 Vatansızlara vatan oldun sen
2538 Dilsizlerin dili oldun
2539 Memlekette güller yetiştiği zaman da
2540 Yüreklerin gülü oldun.
- 2541 Tam buradadır bu dünyanın
2542 Bereket yatar memlekette
2543 Uyandırır, uyandırır,
2544 Ümitlendirir Tatar türküsü...
- 2545 GARMUN BAYRAMI
- 2546 Sokaklarda garmun bayramları,
2547 Bayramlardan nasıl mahrum olursun?
2548 Parçalana garmunları ilin
2549 Uyandıra insanoğlunu.
- 2550 Parçalana garmunları memleketin...
2551 Halkın gönlü demek ki boş değil
2552 O elbet söyler sözünü ömür boyu
2553 Garmunlara, türküyü buyurdu daima
- 2554 Boş olmuyor bugün halkın gönlü,
2555 Şuna bakarak niyet edile;
2556 Birisi yerde kılıç kaldırdığında,
2557 Garmun ala Tatar koluna.
- 2558 Garmun ala Tatar...
2559 Yüreklendire
2560 Gönüllerinde dost sevgisi olanı
2561 Türküler olup yükselte yıllar
2562 Yenip şu kara ezgileri!
- 2563 Meydanlara garmunlar çıkar
2564 Yalanına karşı ellerin
2565 Kılıçların bir yanında dursun
2566 Garmunları da var Tatarın...

- 2567 Parçalana garmunları çağın,
 2568 Gönlündekini söyleyip, memlekettekini.
 2569 Sadece bayram olurdu memlekette
 2570 Kulak verseler halkın yüreğine...

2571 TÜRKÜLER YOKTU

- 2572 Tataristanın meşhur doktoru
 2573 Ravil Şeymerdenov'a

- 2574 Aklımı kaybediyorum: cerrahın
 2575 Parmakları garmun dillerinde
 2576 Bugün memlekete gerek hüznü, Allah
 2577 Vermişsin elbet birilerine
 2578 Elbet birilerinin gönlünde
 2579 Dünyalara bugün lazım iman!
 2580 Türküler olup sızıyor,
 2581 Memleket doktoru
 2582 Hepsinin sadece kendi bildiği yoldan
 2583 Yayılıyor da daima yayılıyor o
 2584 Garmunun kollarında olmadığı devirde de
 2585 Yaşarmış halk, yaşarmış
 2586 Bin şifaya sahip oğullarında,
 2587 Söylersin tabii ki garmun yerine
 2588 Ömürlerini böyle kucaklayan
 2589 İzli parmakları bulur türkün
 2590 Yararını işte kim korumuş!...
 2591 Aklımı yitirerek dinledim bir gün
 2592 Cerrahın garmun çalışını
 2593 Şüphesiz çoğu kişinin alın yazısıydı.
 2594 Türküler değildi dinlediğim.

2595 KAZAN

- 2596 Yavaş akar İdil,
 2597 Çıkıp ayak basmış biri sessiz su kıyısına
 2598 Ümitlendirmeye belki de ihtiyar ırmağını
 2599 Yüreğinde belki keder olacak

- 2600 Kimi kaldı acaba karşıdaki su kıyısında?
 2601 Bağlanıp bakıyor yıllar boyunca
 2602 Sönmeyen alev akşamki İdil üstü
 2603 Söylemiyor alev bundan fazlasını.

- 2604 Akan suda canını yıkar Kazan
 2605 Aydınlık türküler olsun ak belek
 2606 Yüreklerinden kan damladığında,
 2607 Yaralarını bağlar "Teftilev"

- 2608 Efsaneler olup dirildiğinde,

- 2609 Kimler gelmez onu dinlemeye?
 2610 Yavaş akar Vakit
 2611 Yoksa şehir hüzün su kıyısında...
- 2612 DİL ANLATIR
 2613 Oğlum sana söylerim...
 2614 Atasözünden
- 2615 Aklım gidip durur bazen.
 2616 Benim evim mi, bu kimin evi?
 2617 Çocuklarda Rus dili,
 2618 Öz dilleri yarım yamalak
- 2619 “Besmele çek, derlerdi
 2620 Ağzına şeytan kaçır...”
 2621 Ne zaman girdi çocuklara?
 2622 Biz görmeyince kimler görür?
- 2623 Dirsek yakın ısırarak olmuyor,
 2624 Gelmiyor mu acaba dirsek boyu
 2625 Kendi çocuğunun ağzından
 2626 Korkunç İvan dil gösterir...
- 2627 VASIYET
- 2628 İnsan öldüğünde de üç günlük işi kalır...
- 2629 Kader bu dünya meşakkati.
 2630 Bir ben sadece çekip gidemedim,
 2631 Başarmaya işlerimi
 2632 Bana da tek gelir başkaları...
- 2633 Vara yoğa harcamayın diye,
 2634 Bana dediği son üç günü
 2635 Beni Ona götürsenize,
 2636 Ömrüm boyunca
 2637 Yüreğimde sürdürdüğüm aşkı.
- 2638 Mesafe uzak diyerek zorlanıp oflamayız
 2639 Aman için vakit buluruz.
 2640 Ayrılıp kalmış köyümün türküsü
 2641 Pınarına götürüp salınız.
- 2642 Haberimi işitir düşmanlar da
 2643 İşitirler yakın dostlarda
 2644 Gökte bir kuş uçar...
 2645 Vurmasınlar
 2646 Söyleyin tabii ki bunu kuşlara

2647 KAÇ ASIRDIR AĞLIYOR YAKUP

2648 Kaç asırdır ağlıyor Yakup
 2649 Yusuftan ayrı zavallı
 2650 Ağlaya ağlaya görmez olmuş
 2651 Teselli edemiyor hiç kimse

2652 Yaş döker kahramanları
 2653 Kul Ali kıssasının
 2654 Asırlar ağlıyor
 2655 Canını
 2656 Yazmışlar kıssanı senin.

2657 Çağlara girip kaybolmuş
 2658 Pek çok aziz canlar
 2659 Tarihin tamamı
 2660 Yusuf lar... Alimcanlar...

2661 ...Kaç asırdır ağlıyor Yakup
 2662 Halkının yüreğinde
 2663 Silinir mi acaba gözlerin
 2664 Kimlerin gömleğine

2665 MİRAS

2666 Kuş tutmuş gibi sevinerek yürüdüm o zaman
 2667 Börk ile kayış kalana.
 2668 Babamın öldüğü gün kader beni
 2669 Eski kayış verip kandırmış.

2670 —Ben açmam şimdi
 2671 Çikmeni de yarar gözlerin...
 2672 Nasıl, anne, bu sözlerim için
 2673 Dilimi sen çekip koparmadın

2674 Oğlum, oğlum
 2675 Baban sağ olsa,
 2676 Kayışı sadece bulamaz mıydı?
 2677 Merhametsizce cezalandırdın yine de kaderini sen
 2678 Lanetledin arsız ölümü

2679 Börk ile yoksulluk giydim başa,
 2680 Kayış ile bağladım kaygısını
 2681 Onları da bana kalmış mı acaba
 2682 Benim ömrüm, benim canım için...

2683 TÜRKÜ

2684 Birçok defa yarılarak bitmiş kollarında
 2685 Tanıdık iş tanıdık türkü sunar.

- 2686 Akıp varayım ben de şu türkü ile,
2687 Kederde yok olup, dahası akşam geçer
- 2688 Delikanlı çağının her bir sevinci
2689 Şu türkü ile sıkı bağlıdır;
2690 Kaç defa onun sayesinde bize
2691 Gömlek olup geldi bayramlar
- 2692 Kaç kez soğuk kışlar olduk
2693 Şu türkü ile yürek ısındı;
2694 Geçmişten sen basit iş sayesinde
2695 Bize söylemiş bütün sıcaklığını.
- 2696 Büker şimdi, anne, işini
2697 Üzüntülerin ruhunu çalsın.
2698 Urganı ile birlikte uzata uzata,
2699 Türkülerimi kendine dolasın
- 2700 Pek çok defa yarılarak bitmiş kollarından
2701 Yüreğime saf türkü damlaya:
2702 Dolanır, oynar tanıdık iş
2703 Bayram olur gibi yarın...
- 2704 YANLIZLIK
- 2705 Rüzgâr ıslık çalar şakağında ki saçlarında
2706 Ufuklara gözün dikilmiş
2707 Ömür sana bugün gülmek zamanı
2708 Yoksa hangi hüznü türkülerden
- 2709 Sessizlik üslerine uzatarak koyan
2710 Efkârlandırın ince urganların
2711 Hatırdaki aziz zamanların
2712 Özlem ile döner yabancıların
- 2713 Başucunda dipsiz çivit mavisi gökler
2714 Avazların giderek kaybolur.
2715 ...Yüreğinden yakalamış cihan
2716 Sabreder misin ey çocuk?
- 2717 MERHAMET
- 2718 Kandan kana, candan cana göçüp
2719 Gelmiş bize Merhamet,
2720 Gönüllere o değdiyse
2721 Dönüşür de koyar var hâlet.
- 2722 Eriyip gider taş gibi bağrılar da,
2723 Onun kanatları değdiğinde;
2724 Kaldırılan balta hareketsiz kalır

2725 Şimdi gelip düştüm dediğin zaman.

2726 Yeryüzünde çok mu can sahibi
2727 Kaç yürek ona borçlu.
2728 Eritmiş o ne kadar kurşunu
2729 Hem de kırmış ne kadar kılıcı

2730 Gel, Merhamet,
2731 Yeryüzündeki her Acımasızlık
2732 Her bir Kötülük yenilerek kalsın
2733 Düşmanıma dostlarıma gel sen
2734 Kendime gel lakin en öncel!..

2735 SICAĞI GELİR

2736 Aralarında kaç bin yıl
2737 Dedelerim uzak uzak
2738 Şu başta onların canı
2739 Fakat burada da benim yüreğim.

2740 Yıllar boyunca köklerden
2741 Sıcak gelir, sıcak gelir,
2742 Şu başta ne hâllerdir.
2743 Hasretleri, hüznü gelir.

2744 Ön tarafta benim yürek,
2745 Gelecek çağda torunlarım
2746 Bilirler mi ömürlerini
2747 Hangi dalganın ısıttığını?

2748 Aralarında kaç bin yıl
2749 Sıcak olsan, yolun açık:
2750 Kim ah eder gelecekte,
2751 Eğer bugün ben yıkılısam.

2752 Özlemlerimi içime atarım
2753 Bağırını yaralar zaman
2754 Sezmesinler asırlara
2755 Dağılan çocuklarım

2756 ...Dünya boyunca köklerden
2757 Sıcak gelir... sıcak gelir,
2758 Sonsuzluğun İnsanı denilen
2759 Tekrarlanmaz hüznü gelir.

2760 UÇMAK

2761 Düşlerimde uçtuğumu görüyorum
2762 Baksana ben yüz kanatlı!
2763 İnsanoğlu şu kanatlar için

2764 Çok mu ömür şimdi can attı.
 2765 Oysa ben uçarım
 2766 Bizi heveslendirmiş
 2767 Yollarına düştüm kuşların;
 2768 Şaşılacak bir şey değil
 2769 Söylersen ben
 2770 Yıllar boyu böyle uçarım
 2771 Şüphesiz altta kaldı tamamen alçaklıklar
 2772 Meşakkatler dünya lüzumsuz şeyler
 2773 Boşuna çıktı bugün hepsi
 2774 Onlar için yollar yok sonra.
 2775 Saflık İli
 2776 İşte nerdeymiş
 2777 Bizim cana mecburi genişlik
 2778 Bu genişliği duyan gönül için
 2779 İnsan ömrünün hepsi bir günlük...
 2780 Ben uyandım
 2781 Kanatlarım yok şimdi...
 2782 Sadece alçağa düşmüyorum
 2783 Uça biliyorum,
 2784 Yeryüzünde yaşasam da
 2785 Kalbimde nasıl olsada kuş benim...

2786 HÂL

2787 Ocaklarda gürül gürül ateşler yanar...
 2788 Ateşler yanar
 2789 Yüreğime kalın,
 2790 Bazılarından sonra bulayım ne çare?

2791 Nehirleri enlemesine su akar...
 2792 Sular akar
 2793 Kıyıya dalgalar vurur
 2794 Sadece bulunmuyor cana hiç deva
 2795 Ağaçları tarayan yel eser
 2796 Yeller eser
 2797 Bağlılarını keser
 2798 Hâllerimi benim bilmeyince

2799 Ateşler, sular, yeller ne bilsin?
 2800 Neler bilsin,
 2801 Ne fırsatlar görsen?
 2802 Ateşler sular değil sadece sen.

2803 SABANTOY OLUP GEÇMİŞ MEYDANDA

2804 Dün burada sabantoy gürlledi.
 2805 Topladı, görüşürdü bu meydan
 2806 Dedelerinin sıcaklığı geri geldi.
 2807 Misafirlik göçtü yıllardan

- 2808 Atlar yarıştı...
 2809 Sırık tepelerine
 2810 Binip gitti dün Cesaret;
 2811 Haklık kahraman kaldı
 2812 Övünmeyi sevenlik
 2813 Torba değince düştü yığılıp
- 2814 Hilesizlik geri gelmiş misafir olup,
 2815 Açıkgozlülüğü rağmen, şakacılığı,
 2816 Her insanın canını okşayarak yürüdü
 2817 Asırlardır gelen ezgisi...
- 2818 Milletteki güzel adetleri
 2819 Birer birer toplayıp yıllardan,
 2820 Bir görsünler şimdi diyerek, belki,
 2821 Konuşan bizi bu meydan...
- 2822 Bugün elbet yeniden dağıldık.
 2823 Uzaklardan gelen sıcaklık
 2824 Meydandaki beyaz direk gibi
 2825 Gönüllerde kaldı uzanıp...
- 2826 AKŞAM OYUNU
- 2827 Akşam oyunu idi elbette o
 2828 Nasıl şimdi gece vakti akşamda?
 2829 Aylar yıllar aşar geçerek
 2830 Özleterek eski rüyaydı
- 2831 Yaza harman arkalarına
 2832 Çağırıyordur talyanları...
 2833 Ben burada da
 2834 Delikanlıların
 2835 Neredeymiş kalanları?
- 2836 “Veba ördek, veba kaz...” diyerek
 2837 Bunlardır alkışlıyor
 2838 Sevgililerin tebessümü
 2839 Yüreğine yerleştiriyor.
- 2840 Yerleştiriyor söyler sözünü
 2841 Bir biri ardınca, türküye katılın;
 2842 Hepsi biliyor
 2843 Türkünün kime söylemişsin.
- 2844 Kızlardaki çalışkanlığı
 2845 Oyunda da görüp bulur:
 2846 Yuvarlağın ortasında
 2847 Çiçekler büyümüş gibi olur...

- 2848 Köylerde akşam oyunu
 2849 Olmuyor şimdi unutuldu...
 2850 Kırlarda öyleyse
 2851 İtalyanların ezgisi sustu.
- 2852 Klüplerin, sarayların
 2853 Sıkıldı mı akşam oyunu
 2854 Kızları ile birlikte
 2855 Rüyalara göçtü... Zor!
- 2856 Akşamlık değil ömürlüktür
 2857 Şimdi bize o oyunlar
 2858 Uzatıyor o akşamları
 2859 Uzatıyor hep yıllar.
- 2860 Kızların da erkeklerin de
 2861 Mühim değil nerede olduğu
 2862 Yüreklerini ısıtır
 2863 Akşam oyunların sıcaklığı...
- 2864   ŞEHRE GELEN KÖY ÇOCUĞUNA
- 2865 Özlediğini hissettirmemeyi dileyip
 2866 Gizli gizli gözyaşı dökersin
 2867 Şehirlere girip yolunu kaybettin mi,
 2868 Ey köyümün kederli çocuğu
- 2869 Bakışların neden gizliyorsun?
 2870 Yabancı değil, tabii ki ben, unutma!
 2871 Rüyaların getirmiştir sen...
 2872 Şaşırtıyor bazen rüya da.
- 2873 Baban annen, doğduğun yerde kalmış.
 2874 Ana dilin...
 2875 O da kalır:
 2876 Milletinden yüz çevirse şayet,
 2877 Biri durmaz bunda sayısızca
- 2878 Dinleyerek büyümüş nazlı türkülerini
 2879 Değiştirsen, hazır bin seçenek
 2880 İnandım sadece türküyü söyleyen,
 2881 Kağnısına seni kim almaz?
- 2882 Ağlaya ağlaya değişiyorlar böyle
 2883 Bu da gelince, senin gibiler
 2884 Hayalinden, imanından yoksun kalmış
 2885 Yollarından ne kadar yığıtler!
- 2886 İmanlarını satıp, sandalyeye

2887 Örgülü de
 2888 Halkın üstüne
 2889 Düşmanlarına göstermez gibi
 2890 Düşmanlıkları şimdi kışkırtıyor...

2891 Hayır, hayır
 2892 Niyetim seni azarlamak değil
 2893 Neden hor gördün âdemoğlunu?
 2894 Gelirim bütün afetlerden
 2895 Gönلünü koruyacağım.

2896 Ağlayacağında ağla, hemşehrim,
 2897 Ağladığın zaman ümit var..
 2898 Şehirlere gelip,
 2899 Yolunu kaybetmeyince
 2900 Kala kalsanız ya, yiğitler!

2901 İSKET

2902 Dur, İnsan
 2903 Pencereni
 2904 İsket konmuş elbette şimdi
 2905 Gerekmiyor ona hangi devir
 2906 Kaçınıcı yıl ekini
 2907 Pencere arkasında kim o
 2908 Ne yapıyor, ne yazıyor?
 2909 Şefkat varmı canında,
 2910 Kılmaz mı bela kaza?
 2911 Bakar iki siyah boncuk
 2912 Bölünüp evhamlanıp
 2913 Söylüyordur gibi “Ya Allah,
 2914 Bundan da bir fayda yok!”
 2915 Ormanına geri uçtu,
 2916 Geldi de gitti isket.
 2917 O gitti... Gidirek kayboldu...
 2918 Kaldım ben yoksa ne yaparak
 2919 Kötü iş yaparak tutulan
 2920 İnsan gibi basıp durayım
 2921 Hakiketen de isket miydi
 2922 Kim gitti bana konuşarak?

2923 HİROŞİMA TAŞI MONOLOĞU

2924 Atom bombası patladığında
 2925 Nurlanış neticesinde bir
 2926 Küçük kız süreti taşa oyulmuş

2927 Bu yere ben sonsuzluktan gelen
 2928 Erimez bir basit taş idim
 2929 İnsanlara sertliğim ile,

- 2930 Soğukluğum ile belli idim.
- 2931 Yer parçalandı, dağlar büküldü
 2932 Yıllar yandı fakat konuşmadım
 2933 Ben tarafsız kaldım hepsine de
 2934 Ne kadar yıl böyle yaşadım
- 2935 Oysa o günü bana bir kız geldi
 2936 Beyaz kelebek oynayarak giden gök...
 2937 Bir zaman da taş döndü o,
 2938 Kötü efsun okuyup üflemiş gök
- 2939 Kelebek gibi türküde küçük kız ateşte
 2940 Hem de... Can girdi bana şu anda
 2941 Taş olsan da sabreder misin acaba
 2942 Günahsızlık ateşe girdiğinde
- 2943 Fotoğraf plakası değildim.
 2944 Basit bir taş idim ben hepsi
 2945 Bu anı ulaştırmak için
 2946 Sabredermiydi insanın elleri
- 2947 Ben ulaştırdım...
 2948 İşte göğsümde
 2949 Ne kadar yıl şimdi bu fotoğraf,
 2950 Suçun bir şahiti olur.
 2951 Geleceğe hepsini söylesin
- 2952 Fakat küçük çocuğu arayıp azap çekmeyiz
 2953 O küçücük kızı elbette ben yaşayayım
 2954 Taş değilim
 2955 Devrin göğsünde
 2956 Taşa oyup yazan hüznün olayım.
- 2957 Taş olsan da katlanabilirmisin acaba
 2958 Yeryüzünde ne kadar taş kalır
 2959 Kelebek gibi türküsü günahsızlık
 2960 İnsanlarda olsa taş bağır...
- 2961 GÜNEŞ TUTULMASI
 2962 31 Temmuz 1981
- 2963 Uğursuz sabah
 2964 Şafağı irkilterek,
 2965 İt avlıyorlar...
 2966 Güneşi karşılamaya çıkmış
 2967 Kalpleri durdururlar!
 2968 Koşarak gitmiş hastalıktan
 2969 Hiç durmadan gider günahsızlık
 2970 İt yüreğini koyup tutar ölüm

- 2971 İnsan yüreğinden uzanarak...
 2972 Hangi günahların uğursuzluğudur
 2973 Erken şafakta
 2974 İt avlar güneş tutulduğunda.
 2975 İnsan bakışında uçar ölüm
 2976 Gözünü kapla dünya sen
 2977 Güneşi değil!
 2978 İt yavrusu olup
 2979 Ot arasına saklanır,
 2980 Günahsızlık,
 2981 Arayıp bulur, vurup yıkar ölüm,
 2982 Tüfek namlusundan uzanarak
 2983 Söner, güneş it gözünde
 2984 Değmiş mi belki son mermi
 2985 Güneşin kendine?
- 2986 KARA DAĞ
- 2987 Kara Dağın yüksekliği
 2988 deniz seviyesinden 577 metre
- 2989 Deniz dibinden yukarı çıkmış gibi
 2990 Gökyüzüne yükseliyor Kara Dağ
 2991 Geçmiş halk Kara Dağ kalmış,
 2992 Yok dağları olmuyor dağıtıp
- 2993 Halkın verdiği hafıza isen
 2994 Geleceğe bakarak yolu sapar.
 2995 Yeryüzünde bizden Gök Tepeler kalsın
 2996 Dağlar kalsın... kara olsa da.
- 2997 Deniz olup, deniz tepenin sahibi
 2998 Hareketsiz durarak denizliğinden
 2999 Kara Dağın yüksekliğini ölçerim
 3000 Bakarak çağlarla eşitliğinden...
- 3001 ***
- 3002 Vatan hudutsuz yayılmış o
 3003 Hem yazlara hem de kışlara
 3004 Vatanın bir parçasıdır
 3005 Gökte uçan kuşlar da.
- 3006 Giderler sonbaharda... Hüzünlü
 3007 Vatandan ayrılıyorum gibi
 3008 Rüzgâr yaz kanatlarımı
 3009 Benim koparıyor gibi.
- 3010 Geçiyor kışlar da... Dönerler
 3011 Dönerler vatana

- 3012 Kuşlar dönmüş yaz zamanında
3013 Genişler vatan da...
- 3014 ŞİİRİN ÜÇ HALİ
- 3015 1. Kar üstündeki şiir
3016 Güneşin yeni yüzünü açıp,
3017 Ellerime kalem alsam,
3018 Kuşlar şimdi bana kadar
3019 Yazıp koymuş öyleyse:
3020 Yeni yağmış kar üstünde
3021 Pati izi, kanat izi
3022 Kaderlerini yazmış kuşlar...
3023 Okumak gerek sözü.
3024 Kendimiz de kuşlarla yüz yüzeyiz
3025 Pek çoğunda yok kanat sadece
3026 Değişmez mi ki acaba kader.
3027 Kanatsız bakarak
3028 Karlar yağar, eser yeller,
3029 Yazlar geçer, kışlar çıkar
3030 Biz gideriz.
3031 Dünya boyunca
3032 Yayan giden kuşlar gibi...
3033 Bu şiiri sabahın seherinde
3034 Aralığın soğunda
3035 Kar üstüne kuşlar yazmış...
3036 Okuyup verdim şunu sadece
- 3037 2. Tamamlanmayan şiir
3038 Söylenilmiyor solmuş sevgidir,
3039 Kanadı kırılmış türküdür,
3040 Bölünerek kalan ömürdür
3041 Tamamlanmayan şiir...
- 3042 3. Sonuncu Şiir
3043 (Bin de birinci tövbe)
- 3044 Coşkulu şarkılar sayesinde
3045 İşitenler yoksa az mı?
3046 Şimdi yeter
3047 Yarından bırakıyorum,
3048 Tamamen şiir yazmayı.
3049 Bu sonuncusu.
3050 Bundan sonra bir de
3051 Azap çektirmem kâğıt kaleme
3052 Ben sonra, acaba, şiiri söylemesem
3053 Karnı doyurulmaz insan mı?
3054 Koşma için bulunmaz anne
3055 Ahlaklı çocuk olur diyendir
3056 Ben şimdi de onun hayalinde

- 3057 Saban sürüp, ekin ekiyorumdur.
 3058 Oldu, gitti!
 3059 Şimdi şiir diyerek,
 3060 Gece boyu hepsi delirsin;
 3061 Kafiye felan gelse dilime
 3062 Ağzımdan yel alsın
 3063 Yazılmadan kalsan daha iyi
 3064 Memleket dilinde
 3065 Kötü şöhret almadan: “Boş şiir...”
 3066 İyi zamanda ayrıla bilelim
 3067 Herhangi birimize faydalı oluyor, güle güle şiir

3068 BEŞİKSİZLER İÇİN BEŞİK TÜRKÜSÜ

- 3069 Şiir okuyarak gider zamanı!
 3070 Akıl gelir, zamanı, bana da:
 3071 Nasıl hayat yaşayarak,
 3072 Beşiğimden
 3073 Çıkamadım kaldım divane...

 3074 Size de ben sallayıcı olayım
 3075 Teselli olursunuz, derim, siz nasıl?
 3076 Kuyu çığırına vuracak olsam
 3077 Çoğunuzun hayatı beşiksiz...

 3078 Kim kaldırabilir, kim teselli eder?
 3079 Gönülleriniz hep küçük çocuk tabii ki
 3080 Sarılıyor o...
 3081 Sallamıyorlar sadece
 3082 Sallanası geldiği dönemde.

 3083 Kuyu çığırına vuracak olsam
 3084 Çoğunuz bugün beşiksiz.
 3085 Bağrınız katılaştı
 3086 Taş üstüne yığılarak düşen siz.

 3087 Ben elbette sizi sürekli sallamak istiyorum
 3088 Türkülerime yerleştirip divane
 3089 Çıkamayıp kaldım beşiklerden...
 3090 Sallayıcı yol bu bana da!

3091 EL BEBEK, GÜL BEBEK

- 3092 Hasıllara asılan beşik
 3093 El bebek gül bebek...
 3094 Küçük çocuğun canına ne gerekir
 3095 Sen hangilerinden sizden daima?

 3096 El bebek gül bebek...
 3097 Aziz beşik!

3098 Köyümdeki uzak akşamdan
 3099 Senin her bir sallanışın
 3100 Söylersin tabii ki bana göçmüş.

3101 Akar onlar benden bugün,
 3102 Damarlarda su gibi,
 3103 Çırpınırsın ömürdeki
 3104 Yorulmaz bir yürek gibi.

3105 Uçan kuş gibi salınırım ben,
 3106 Sen hayatın akışında;
 3107 Yıllar geçer türkün söylenir
 3108 Hem de katılır avazıma.

3109 Türkün ümiylendirmeye hazır
 3110 Olsa gönlün vatan hasreti çekmek çağı
 3111 El bebek, gül bebek...
 3112 Sen nerelerden
 3113 Seziyorsundur benim hâlimi!..

3114 EKMEK

3115 İnsan ile Ekmek her zaman
 3116 Kırdı, yolda, yemek sofrasının yanında.
 3117 En önce eve Ekmek girer,
 3118 Yeni eve göçtüğümüz zamanda.

3119 Hepimizden daha eskidir o,
 3120 Yaşasak ta yeryüzünde kaç;
 3121 Ondan ötürü hürmetlidir adı onun
 3122 Ondan ötürü, aziz, ondan ötürü hikmetli.

3123 Vardır orada ihtiyarların ululuğu
 3124 Hem erkeklerin kırılmaz sağlamlığı
 3125 Sadeliği vardır küçük çocukların,
 3126 Annelerin gönül temizliği

3127 Fazlasıyla gelsin Ekmek yetişen yere,
 3128 Bu kadar düşünülecek
 3129 Uzak yola çıkmış bir devirdir.
 3130 Toprağa düşen bir tohum!

3131 PINARI ÖZLEMEK

3132 Köyün başındaki pınarlardan
 3133 Başlandık biz, pınar dibinden,
 3134 Onun bir defa özler denizini
 3135 Alıp çıkarırsan kim bilir?

3136 Ey toy köy oğlanları!

- 3137 Pınar değil, sevgi olmuş o
 3138 İçer doymazdık onu
 3139 Neden söylememiş bize bu köy?
- 3140 Ezgi olmuş o, hayat ezgisi olmuş.
 3141 Nasıl sezmemişiz o zamanda?
 3142 Akar canda, şimdi pınarlar
 3143 Çok fazla uzağa gitmiş olsak da.
- 3144 Herşeye rağmen olmuş başı mukaddesliğin
 3145 Bundan gelir saflık inancı!
 3146 Hayallerde pınar maviliği,
 3147 Bu pınardan bizim bu seda.
- 3148 Çakıl taşları değil, çocukluk çağını
 3149 Toplanmışız bu pınar dibinden
 3150 ...Bu dünyaya pınar diplerinden
 3151 Akıp çıkarını kim bilmiş??

3152 KÖYÜMDE BÖYLE ŞAİRLER VAR...

- 3153 Köyümde böyle şairler var
 3154 Onlar bir de yazıp bakmamış.
 3155 Yıllar boyu hepsi ekin ekmiş,
 3156 Kağı yapanlara bakmadan
- 3157 Azap çekip gitmemiş hiçbiri
 3158 Acımasız yayımcılardan sızlanıp
 3159 Kendi işlerini türküye katanlar
 3160 Değip daima, ıslık çalıp.
- 3161 Hiçbir zaman da onlar hazırcevap söze
 3162 Girmeyenler kişi kesesine
 3163 Unutulmazlık yapıp söyler bilgin,
 3164 Plan tutmuyor dile yerleşmesine.
- 3165 Can sıkıcı sözler seçip meşgul olmazlar,
 3166 Kaba gibi biraz kenardan onlar,
 3167 Fakat kendileri ot biçilen zamanda
 3168 Otlaklara nakış işlemiş onlar
- 3169 Dünya güzelliği, hayat gamı
 3170 Bunlar yüreğinde sevinsene!
 3171 Bir hazırcevap ta şiir yazmamışlar
 3172 Şair onlar şu tarzda da...

3173 KÖYÜMÜN IHLAMUR AĞAÇLARI

- 3174 Gürülde, türküler mırıldanır
 3175 Bal kokusunu dalmış ihlamur ağaçlığı

- 3176 Yinede biri gelir gibi,
3177 Papuluk ıhlamur ağacı arttırarak!
- 3178 Nasıl yapıp yetiştirmişler diyen
3179 Ebilfatih, Ehmet, Abdilhak?
3180 Kendi giyimini dayatarak vermiş bize,
3181 Giyindirmiş orman... Yoksul zaman!
- 3182 Hepsi ıhlamur ağaçlığındandı:
3183 Kabuk beşik, hasır, hamam kesesi;
3184 Urgan olup çekti köyünü o
3185 Parlak deriye... Ihlamur ağacı olsa da...
- 3186 Papularını uzun zamandır unuttuk biz,
3187 Pusetlere göçtü çocuklar;
3188 Hasır yerine tahta döşemelere
3189 Değerli halı alıp serdiler.
- 3190 Ebilfatih, Ehmet, Abdilhaklar
3191 Mezar sahibi uzun zamandır.
3192 Sadece her nedense işte türküye girer,
3193 Kaldırılır onlar geçmişten
- 3194 Köyünün ıhlamur ağaçları!
3195 İrkilmeyiz,
3196 Kabuğunu soymaz şimdi hiçkimse de
3197 Çağırmaya geldim sizi
3198 Türkülerime kederli gruba...
- 3199 ...Karşıma bugün geçmişlerden
3200 Köyümü gelir yükselterek,
3201 Hafıza gibi gürültülü,
3202 Bal kokusunu
3203 Keder içine dalar ıhlamur ağaçlığı...
- 3204 DÜNYANIN YARATILIŐI
- 3205 Bazıları Allah yaratmış der,
3206 Meydana gelmiştir dünya bilmem neden?
3207 Sadece her nedense bana bu canlılık
3208 Başlanmış gibi bizim evden.
- 3209 Çok uzun zamandan, elbette, yeller esmiş
3210 Sular akmış, ömür geçmiş.
3211 Benim için ama en birinci
3212 Anneciğimin yüzü yaratılmış:
- 3213 Meydana gelmiştir ondan bir biri ardınca
3214 Babacığım kabuğunu soyup vermiş patetesler...
3215 Oyuncaklar... tahta döşeme... kapı önü...

- 3216 Yeşil kadife sokak... sonra evler...
- 3217 Bu evlerde ağlaya ağlaya, bana
3218 Arkadaş olur oğullar kızlar memleket.
3219 Gönüllerin kederi türküler için,
3220 Bahçelere öten kuşlar dolmuş.
- 3221 Dünya oyuk olup kalırdı,
3222 Sevmezse acımasız köpeklerin;
3223 Biz de gerek şimdi denilir gibi,
3224 Hızla koşarak gelip çıkmış dahdahlarım.
- 3225 Yaratılır yaratılır dünya
3226 Tarlalara, ormanlara gelmiş,
3227 Komşu köyü var etmeye yeryüzünde
3228 Köyümün çevik atları arabaya koşulmuş.
- 3229 Girmiş uzak şehirlere
3230 Yıllar geçmiş, ömür geçmiş.
3231 Allahinkini bilmem, ama bende
3232 Dünya işte şöyle yaratılmış.
- 3233 Doğmaktan durmayan dünya;
3234 Sınırı neresi keder ve azapların,
3235 İnsan ne zaman insan olur?
3236 Bulmadan giderim cevapları.
- 3237 Başı ellerinin arasındaki insan
3238 Dünya oyukluğu kötümü acaba!
3239 Allah tamamlar yarım kalan işi
3240 Tam doğrular bize kalmışmış...
- 3241 OT BIÇMEK
- 3242 Tırpan tutup kırlara çıktım.
3243 Ot üstlerine çiyler düşmüş.
3244 Ot biçmek ister köyümün
3245 Özletmiş, istetmiş.
- 3246 Bir nebze da unutulmamış o,
3247 Zararsız anlaşılır sözler neden?
3248 Sözlerimi açıp, çalgımı ver,
3249 İlk önce gözdağı verip serbest bırakırım
- 3250 Söyle bana köy kederini,
3251 Yabancıya giden kızlarının
3252 Silkeleneyimde bozkırın geniş yerlerinden
3253 Kanırıp alayım şimdi geçmişini!
- 3254 ...Babacığım ot biçmiş yeryüzü elbette bu

- 3255 Yalınayak yürünen kırlarım...
 3256 Ot üstünde çiylər pırıl pırıl
 3257 İnci olmuş zamanların.
- 3258 Ot biçmeyi diler köyümüm:
 3259 Ala giyip, yeryüzüne salarak
 3260 Ben kendimde biliyorum günahımı
 3261 Yüzüme asla çarpmasını!
- 3262 Önümdeki ot yığınının kesip bitirip
 3263 Tırpanımı bir bileyim de
 3264 Fikirlerimi sallanarak atayım şimdi.
 3265 Merkez kanım damlamış topraklarımı
- 3266 Bu toprakta biz sadece meyve idik,
 3267 Yeniydik ona, lazımdık.
 3268 İtip kakarak gidenler bu şimdi
 3269 Vatan da biz elbette yürek idik!..
- 3270 Ot üstünde çiylər pırıl pırıl...
 3271 Önce bilmediğimizi şimdi bildim
 3272 Geçmişlere dalarak alamıyorsun,
 3273 Diplerine düşüp kaybolunca incin.
- 3274 ...Çalgımı ver, yanıp gönder bir işaret
 3275 Kederlerim benim bu da sinsin.
 3276 Acizlikten azap çekmiş canlar
 3277 Vatanının dilini bilsen
- 3278 KINAMA
- 3279 Şimdi ne kadar sitemliydi kader.
 3280 Fakat çok mu daha tatını göreceksin
 3281 Kaybolmayınca aklımda kalıyor
 3282 Uyarıların en en sertti.
- 3283 Söylersin ya canı düşünüp yazmış
 3284 Her harfi onun, her yolu,
 3285 Yanıldın mı o sızlanmaya başlıyor,
 3286 Kanamaya başlıyor ansızın:
 3287 —Ah oğlum!
- 3288 Yerine getirilmez uçurum peyda olur,
 3289 Ben karıştırsam eğer sağ solumu;
 3290 İrkiltiyor gamlı avaz
 3291 Sızlanmalı seda
 3292 Ah oğlum!
- 3293 İhanete gitsem, dağ gibiler,
 3294 Tam ortadan yarılıyor bu çayır,

- 3295 Meşe ağaçları rüzgâr yolup bırakır
 3296 Hepsi birlikte konuşur:
 3297 A a ah oğlum!..

3298 KAPI SÜTUNU HAKKINDA EFSANE
 3299 Anneciğim Bibidörriye Ehmetseli kızı anısına

- 3300 1
 3301 ...Kapı önü, sokaklar dolu idi
 3302 Baharın sığırcıklar sesine
 3303 Her yıl gelerek yerleşti onlar
 3304 Kapı sütunu kovuğuna.
 3305 Yazki sığırcıkların ötüşünde
 3306 Hangi ezgiler vardı bizim bilmediğimiz?
 3307 Konuşmazdı kapı sütunu
 3308 Ona söyler hak verilmeden.
 3309 Çoğu görmüş meşe ağacı sütunlar...
 3310 Sığırcıklar neden ötmüştür?
 3311 Belki onlar o kapıdan neler
 3312 Geçerken çıkıp ötmüştür...

- 3313 2
 3314 ...Efendinin malikânesi yandı.
 3315 Bellidir ateşten ne kalacak:
 3316 Kömürlendi, yanıp bitemedi.
 3317 Kapısının iki sütunu.
 3318 Kararname almış yıl dikilen
 3319 Sağlam meşe ağacı sütunlarıydı.
 3320 Yandı dünya...
 3321 Gidip söylemeye
 3322 Sadece bunlar kalmıştır...
 3323 İçi dışı alev efendisinin,
 3324 Yandı daima, yandı sönmedi ateş:
 3325 Siz gibiler için memlekette gün bittiğinde
 3326 Yıkılacak mı acaba kime giderek?
 3327 Yanar mı ki, sonuna kadar yanar,
 3328 Kederler kapak ihtiyar başına!
 3329 ...Terk etmedi halk, elini uzattı,
 3330 Saygı gösterdiler sarığına.
 3331 Göç edilesiydi Yanavıla
 3332 Ailesi...
 3333 Yeniden ne alıyorsun?
 3334 Kazarak alıp gitti kapısının
 3335 Kömürlene iki sütununu...

- 3336 3
 3337 Eski sütun da faydalı olur,
 3338 Ayağından sen yoksulluk ortadan kaldırırsa:
 3339 Ağarıp da bitemeselerde
 3340 Dayanak oldu onlar malikâneye.
 3341 Sonra vurdu efendi, burada vurdu.
 3342 Tamamı lazım yeni baştan;
 3343 At da yönet, sığır ve sarığını da,

- 3344 Kim baksın, kendin bakmazsan?
 3345 Din yolunmu, yeni ana vatanın mı
 3346 Hepsini versen yine geri döndürürsün?
 3347 Namazı da bazı zaman bırakırdı,
 3348 Tek Allahın kendisi bağışlasın!
 3349 Belini büktü, bütün ailesi
 3350 Sütunların hepsini gördü.
 3351 Kapı sayesinde girmedi haram
 3352 Sadece helal bulmuş, yürüdü.
 3353 4
 3354 Hepsini gördü sütunlar...
 3355 Kader yeniden şu kapıyı vurdu,
 3356 Köyümün var fakir fukarası
 3357 “Toprak Ağası” denilen kara isim taktı.
 3358 Çıkardılar kendi evinden
 3359 Efendiyi
 3360 Bir tembeli göçtü.
 3361 Atını koştur işten çıkarınca
 3362 İneği de bunlar sağıp içti.
 3363 Çoğunu görmüş sütunlar idi...
 3364 Kızıllar da oldu, akları oldu.
 3365 Sadece birisi de böyle el uzatmadı.
 3366 Helal gücüyle bulduğuna.
 3367 Öteki tembelin dar evi
 3368 Efendinin insanlığını kıstı.
 3369 “Ne yaptın sen, Allah,
 3370 Bize böyle
 3371 Hor görmeye memlekette kimler buyurdu?!”
 3372 Yalvarmanı işittimi gökler
 3373 Geri dönerlerdi ana vatanına
 3374 Kara yakılan hal kaldı hep
 3375 Ağarmadı işte adım...
 3376 5
 3377 ... Ateşten kalan kapı sütunu...
 3378 Neden yalnızca yanıp bitmemiştir?
 3379 Görmezdi...
 3380 Meşe ağacı sütununun
 3381 Kendisine neler geçememiştir!
 3382 Bundan sonra işte ne kadar sular akınca
 3383 Çıkıp başkalaşır sıyırcıklar
 3384 Kapı sütunu kovuğunda
 3385 Dile gelemiyor belki zor zamanlarda?
 3386 ... Yetiyor kızlarına hazretnin
 3387 Sokaklara çıkar hayat olmadı;
 3388 Her zaman haksız hor görülmüşlerin
 3389 Halk arasında kimse tanımadı
 3390 “Toprak ağası çocukları” denilen ad
 3391 Yıkanmadı efendi öldüğünde de
 3392 Haksızlar olup sayıldılar
 3393 Köydeki egemenlik el altında.

- 3394 Almadılar
3395 Toprak ağası sınıfı için
3396 Değil güya, kolhoz denilen.
3397 Hangi “sınıf” olsun:
3398 Papuç da
3399 Kendir gömlek idi giyimleri!..
3400 Oyunlara karıştırmadılar,
3401 Yetiyor kızlar memlekete çıkamadı;
3402 Yanarak bitemeyen sütunlar
3403 Sadece bir kez gözyaşına boğulmadı
3404 6
3405 Kömürlenseler de yabancı yerden
3406 Sütunlar içten sağlamdı
3407 Kapıdan da yıllar daha sert
3408 Birlikte yükseltmeye yazandı
3409 Âdemoğluna ne zamana kadar
3410 Ne zamana kadar haram olsun güneş?
3411 Kolhozuna almıyor ne yapsınlar,
3412 Boşa işçiler gerek olunca?
3413 Birisi sürü bekletti.
3414 İkincisi
3415 Karşılık vermeye çalışmayıp yürüdü kara işe
3416 Molla soyundan olduklarını
3417 Düşürdüler hep akla.
3418 Övüp durmadılar kolhozcuğu.
3419 Vurdu onlar şöyle günün gecenin
3420 Mideleri aç tok türküyü
3421 Yemek yiyerek olmuyordu hizmet günü...
3422 7
3423 Yoksa nerede geçmeyen ömür,
3424 Şu kapı aşyormuş
3425 İkincisi molla kızlarının
3426 Dip yere geri geldi eşi ile
3427 İkisi birlikte atlar baktılar
3428 (Aydın bir hatıra gibi kaldı o).
3429 Ne kadar yıllar geçecek, at iplere
3430 Gerek oldu kapı sütunu.
3431 Çoğu görmüş mü acaba sütunlar...
3432 Onlara da bazen dayanak gerek.
3433 Hayat sütunu çökmemesi için,
3434 Nereye gitme, erkek gerek.
3435 Yuvarlanıp çocukları büyüdü
3436 Kapı dibindeki çimenlikte;
3437 Acı acı yakına neden sığırcıklar?
3438 Yuvasına hiç kimsenin değdiği yok
3439 Kapı sütunu içlerinden
3440 Gelir mi acaba hasret avazları?
3441 Sütunları görüp durdular bu
3442 İnsan başlarına ne yazanı
3443 Erini gönderince (savaş yeri)

- 3444 Soyundurp aldı papucunu.
 3445 Kaygı göreni var...
 3446 Yetim kalmış
 3447 Beş çucuğunu nasıl teselli edersin?
 3448 ...Kapısına gelerek girip çıkanı
 3449 Sütunlar içeri yığıp gitti.
 3450 Pişman olmadı mı acaba sıyırcıklar
 3451 Ah heyecanlı oldu yuvaları!..
 3452 8
 3453 Kederler sessiz kalmayandır kovuğunda
 3454 Hepsini gördü durdu sütunları
 3455 Yıkılmışta olur idi insan,
 3456 Gönülde iman denilen sütunlar var.
 3457 Şimdi çöktüm, denilen çağında da
 3458 Serbest bırakmıyor o, içten tutuyor.
 3459 Göz yaşını dışarı çıkarmadan,
 3460 Keder zorlamalarını yutar.
 3461 Gelenler olmadı değil,
 3462 Kocasız kadına sonra huzur var mı!
 3463 Gönüldeki iman sütununa
 3464 Yolda yürüyenler başını çarpıp yardı...
 3465 Korktuğu kişi haklı idi.
 3466 Hiçbir zaman da yalan haber vermedi,
 3467 Aklında kadınların:
 3468 —Yengeciğim
 3469 Rahat senin ile diyenleri
 3470 Sevenler de bulunmuştur
 3471 —Bozukmuş, molla kızı, güya!
 3472 Dövdüler
 3473 Sütunlar...
 3474 Sütunlar da kaldı doğru hâl...
 3475 9
 3476 Çıkardı kapı diplerine,
 3477 Yaslanmadı her nedense sütuna...
 3478 Uğurluyordu,
 3479 Ne desen şimdi
 3480 “Gideyim anneciğim” diyen evlatlara?
 3481 Sen sadece mi
 3482 Sığırcıklar da elbet
 3483 Yıl da anne çocuk uçuruyorlar?
 3484 Uçup giderler bu...
 3485 Sığırcıklar
 3486 Neden böyle cıvıltıyla ötüyorlar?
 3487 Senin canındaki korkular da
 3488 Var mı yoksa onların avazında?
 3489 Terk edip gitmiş o anda beraber çarpılmış
 3490 Günler kanatlanıp
 3491 Hepsi orada
 3492 Gitti kuşlar...
 3493 Ey kuşa benzeyenler

- 3494 Sütunlar ne kadar boş kaldı,
 3495 ... Kapı dibinde o
 3496 Kederler durmuş.
 3497 Yalnız sütunlara benzeyerek kaldı.
 3498 10
 3499 Çoğu görmüş meşe ağacı sütunları...
 3500 Onlara uygununu kimler görsün?
 3501 Şehirdeki çocukları geri gelip,
 3502 En değerlilerini alıp gitti birgün.
 3503 Köyün yarısı geldi uğurlamaya
 3504 Öyle yapmıştı, öyle yaptı;
 3505 Neler bağışlanılmayan bu
 3506 Hepsini parçalayarak gitti.
 3507 Parçalayarak gitti köy sevincini
 3508 Hüzünlü boşluk kaldı gönüllerde.
 3509 Efendiden kalan sütunlar
 3510 Yok sadece sütun değiller tabii ki!
 3511 Ateşte yandı, kıtlıklarını gördü
 3512 Aşağılanmaları gördü, savaş yelin...
 3513 Kapı sütunu!
 3514 O zamanlarda
 3515 Sen böyle yetim değildin.
 3516 Dayanaktın köy yıllarına,
 3517 Hangi rüzgârlar sana değmedi!
 3518 Ak halde kaldı fakat memleket
 3519 Bu kapıya kara sürülmedi...
 3520 ...Şimdi girmiş çocukluk çağına
 3521 Çimenlikden bir şey bulup aldı;
 3522 Uzak durdu daima sütunlar:
 3523 Geçmişlere kapı kapalı kaldı...
 3524 11
 3525 ...Sığırcıklar geldi hep,
 3526 Bu yerde onlar devam etti;
 3527 Fakat bir bahar ümitsiz kaldı kuşlar
 3528 Sütunlar şimdi çökmüştü...
 3529 Uça kona arıyordu onlar
 3530 Kaç yıllık aziz yuvaların;
 3531 Nerede bilsin kuşlar, geçmiş yazda
 3532 Tutilerini gömüp koyduklarını?!
 3533 Çaresiz uzakta aradılar:
 3534 Yuva gerek, yuva sütunlar!
 3535 Nereye gidip sığınsınlar
 3536 Çökenler bu şayet, çökmüş onlar
 3537 Bu yerde büyüyenleri arayıp
 3538 Uçsunlar mı,
 3539 Nerede bulursun?
 3540 Şehirlerde onlar durmuş evin
 3541 Yok bu şimdi kapı sütunu!
 3542 Gidenlerin canımı yoksa
 3543 Sığırcıklar?

3544 Yalvarır yeri göğü
 3545 Arar daha arar zavallılar
 3546 Çökmüş sütunlar memlekette çok mu?!
 3547 Giderek artıyor sütunsuz canlar...
 3548 Nereye gidip, kime dayansın?
 3549 Bilmiyor aramıyordur sığırcıklar
 3550 Lazımdır o kapı sütunu!..

3551 ORADA NE VAR

3552 “Yazıyım mı acaba, yeter mi ki, diyerek,
 3553 Biter mi acaba, deyip, bu kaygılar?”
 3554 Şarkı söylüyor anneciği...
 3555 Türkülerinden
 3556 Küçük çocuk canları ne kadar ateş aldılar!

3557 Şarkılarının nereyi tutuşturduğunu
 3558 Düşündüm elbette şimdi bile
 3559 Şairlerin sözü şüphesiz uzun zamandır
 3560 Yerleştirmiş olmalı kalbine.

3561 Şarkı söylüyordun,
 3562 İki gözünde yaş...
 3563 Gönül, derinliklerinde orada ne var?
 3564 Canlarını avutup duran o an
 3565 Aknullalar senin Kandaylılar...

3566 Üstlerine gelen kaygılardan
 3567 Sabırlı olamayıp düşer günlerinden
 3568 Yerleşmişsin mi acaba, dayanmışsın
 3569 Halkının sen işte birilerini!

3570 ...Dolmuş anda sabır testim,
 3571 Şarkılarımı söyleyim onda ne var?
 3572 Kanlarıma sinerek
 3573 Ümitlendirmeye
 3574 Kalmış mı acaba bana Kandaylılar!

3575 GERİ DÖNDÜĞÜM ZAMAN DA MÜSLİME

3576 Aziz anneciğim!
 3577 Kuş tutmuş gibi olup,
 3578 Gittiği zaman da Müslimden
 3579 Gittiği zaman da Müslimlerden
 3580 Önlüğünü yerleştirip üstünden,
 3581 Yere serip namaz kılmışsın,
 3582 Dilek dilemişsin bize
 3583 İzleri gibi asla soğumasın
 3584 Geri gelirsin, diyerek, doğduğun yere.

3585 Azizi anneciğim!
 3586 Ateş yutmuş gibi olup
 3587 Döndüğü zaman Müslim'e,
 3588 Döndüğü zaman Müslimlere,
 3589 Gönül koparıp eski düşün de
 3590 Çocukluk zamanındaki gibi sürükleyerek
 3591 Alıp gittin...
 3592 Şimdi şaşırımam:
 3593 Kiblemi ben vatan toprağımı
 3594 Başka kiblelere değişmem!

3595 Aziz anneciğim
 3596 Gönüllerim sıla hasreti çekip
 3597 Yürüdüğün çağda bugün Müslimde,
 3598 Yürüdüğün çağda bugün Müslimlerde
 3599 İman sinmiş toprak üstünde
 3600 Senin sıcaklığın, nazlarını duydum,
 3601 Sevinçlerini, kaygını
 3602 Yeryüzünden giden vakitte yerine
 3603 Bırakmıştır doğduğum yeri...

3604 NÖBETTE

3605 ...Batar şafak
 3606 Ayna gibi gökyüzüne
 3607 Yıldızları toplayayım
 3608 Onlara şüphesiz bugün dünya beni
 3609 Nöbetine koymuş.

3610 Kaybolmaya gerekli bir yıldız da...
 3611 Ey çocukluk çağı göğü
 3612 O zamanda elbette anneciğim ile beraberdik
 3613 Böyle yalnız değil.

3614 Ekin yığınlarını koruyor anneciğim,
 3615 Fakat ben yıldızları:
 3616 —Yerindemisin, Kazık Yıldız,
 3617 Yedili, sen var mısın?!

3618 Sonbahar gecesinde sıcasık yorgana
 3619 Ayaklarını sokup,
 3620 Bu dünyanın bütün yıldızların
 3621 Koruyup yatıyor tuhaf!

3622 Yalnız başına ne kadar
 3623 Yıldız kümeleri!
 3624 Hiçbir şey de olmam yıldızsız
 3625 Etmem insanları...

3626 Şafak batar...

- 3627 Göklerime yeniden
 3628 Toplayayım yıldızları:
 3629 Yerinde misin, Kazık Yıldız,
 3630 Yedili, sen varmı?
- 3631 Bir yıldız da kaybolmayan, selamet.
 3632 İşte... Anneciğim bile...
 3633 Çocukluk çağı da öyle gitmiş
 3634 Neden korumadım?
- 3635 Dünya beni belki her zaman yanılıp
 3636 Nöbete koymuş
 3637 Ayna gibi gökte annem konuşur mu:
 3638 Dönelim, oğlum uyan!
 3639 Uyaaan!..

3640 ANNECİĞİME DÖNMEK

- 3641 Şimdi yola düştüm o anda, desem,
 3642 Tekrar yanlış... Tekrar karıştım!
 3643 Ömür boyu sana döneyim, anneciğim
 3644 Hâlâ da geri dönemiyorum.
- 3645 Küçük çocuk canlar nerede ayrılısın:
 3646 Doğru var yerde, yanlış var,
 3647 Gözümüz de açılmayan hal
 3648 Bizi senden çekip almışlar.
- 3649 Biz seninki olmayanız, anneciğim,
 3650 Isınsak ta kanat altında.
 3651 Yatırılmışızdır ömürlük bir
 3652 Hasret olup aziz başına.
- 3653 Bırakmadın namaz niyetini
 3654 Amellerin bize yabancı idi;
 3655 Öğretmişsin ,güya, hata senin,
 3656 "Onların ki" tek hak idi.
- 3657 Çocuklarını asla yâda verme,
 3658 Doğru yola alıştı, inandır!
 3659 Allah tek bilir iki iman
 3660 Bir kovuğa nasıl sığmıştır?!
- 3661 Derler ki böyle elmayı
 3662 Ağacından uzak düşmez
 3663 Bizi uzağa atmışlar...
 3664 Tekrar tekrar durumlar kalmadı,
- 3665 Çok mu değerlerin benim gibi
 3666 Çocuklar bugün yoldadır.

3667 Dönüyorlardır...
 3668 Karşı çık tabii ki anneciğim
 3669 Yol başına, başörtüsü salla bir!

3670 Başka hiç kimse kurtaramayacak
 3671 Halkım yeryüzünden murdar gidecek
 3672 Bulamazsak eğer kölerini,
 3673 Annelere dönüp yerleşmezsek...

3674 ANNECİĞİMİN BEŞ PARÇASI

3675 Biz sadece beş parçaydık.
 3676 Öyleyse nereye savurdu rüzgârlar...
 3677 Sular kurudu, çöktü orman,
 3678 Bizden başka bitti evler.

3679 Gelip düştü bu taraflara
 3680 Anneciğimin bir parçası.
 3681 Nasıl yapıp köklenir?
 3682 Su serpecek hiç kimsesi yok

3683 Taş üstüne düştü
 3684 Yarabilse sadece taşı
 3685 Toprak gerek mi acaba toprak
 3686 Kaldırmak için başı...

3687 Biz sadece beş parça idik,
 3688 Serpildik beş tarafa.
 3689 Kimler kimden parçadır
 3690 Dağıtıyor tabii ki rüzgâr, dağıtıyor

3691 Şehirlerde, bozkırlarda
 3692 Birer birer, parça parça
 3693 Biri arayıp bulur gibi
 3694 Orada bir dip, burada bir dip

3695 Memlekette yeller esti,
 3696 Bereket göçtü,
 3697 Anneciğimin bağırından
 3698 Beş parçaya bölündü...

3699 TESPIH

3700 Akşam oturup teşbih dizdin
 3701 Meryem ananın gözyaşından

3702 ...Varsın bilsin elbette o
 3703 Tanrıdan kim gizlenmiş:
 3704 Damlıyor gözden
 3705 Hepsini

- 3706 Olmuyormuş içe atarak!
 3707 Onları da sen o akşamda
 3708 Dizmişsindir tespih yapıp...
- 3709 Doksan dokuz gözyaşı tanesi...
 3710 Üter gibi kollarımı,
 3711 Şırl şırl söylüyor tespih
 3712 Bu dünyada olanını.
- 3713 Şırl şırl...
 3714 Sonbahara rüzgârlar
 3715 Penceremi yağmur sıvıyor
 3716 Sadece sen biliyorsundur:
 3717 Zamaneler neden ağlıyor?
- 3718 Doksan dokuz gözyaşı tanesi
 3719 Devirlerin arasında
 3720 Şu tespihi tartacaktır
 3721 Yeryüzünde insanoğluna...
- 3722 BİZİ YAZAN MEKTUPLAR
 3723 Kızlara
- 3724 Gizlice mektuplar yazdık size
 3725 Parçalamasın sevgini yabancılar
 3726 Gençlik turgayları olup gelir
 3727 Ömrünüze
 3728 bizi yazan mektuplar.
- 3729 Uzaklara gideriz biz
 3730 Gelemezler savaş atları
 3731 Talih damlaları olup damlıyor
 3732 Canınıza
 3733 bizi yazan mektuplar.
- 3734 Ak saçlı olacaksınız bağrınızı delip
 3735 Aklınıza gamsız zamanlar düşer
 3736 Sandıklardan çıkıp teselli eder,
 3737 Özlediğinde
 3738 bizi yazan mektuplar.
- 3739 Kalem yazmış sevda ateşin
 3740 Yavaşlatırmı her zaman şöyle korur;
 3741 Ömür boyu gider, siz bekleyiniz
 3742 Aralarda
 3743 bizi yazan mektuplar...
- 3744 AKŞAMKİ PENCERELER
- 3745 Bir kere bakarlar da,

3746 Gönlünü parçalar da
 3747 Nur olup alevleniyor kızlar
 3748 Akşamki pencerelerde
 3749 Tılsımlıdır gibi,
 3750 Hiç sönmez gibi
 3751 Akşamki pencereler.
 3752 Ah bu pencereler!..
 3753 Açılsa eğer karşısına
 3754 Gizli vaatlerden
 3755 Yarın çıkacak güneş
 3756 şu pencerelerden.
 3757 şarkı söyler gibi
 3758 icek verir gibi
 3759 Akşamki pencereler
 3760 Ah bu pencereler!
 3761 Serpilir yoksa hangileri
 3762 Yükseltir perdelerini
 3763 Yıllara düşer ışığı
 3764 Akşamki pencerelerinin...
 3765 Bir şey konuşur gibi,
 3766 Talih saçar gibi
 3767 Akşamki pencereler.
 3768 Ah bu pencereler!

3769 UNUTTUR

3770 Gönlümün gğnde mrlk
 3771 Ayım, gneşim olup dur
 3772 Unuttur
 3773 Unuttur sen bana,
 3774 Bulutlar gibi kederimi unuttur.

3775 Yolumu kaybedip yıkıldığımda
 3776 Uzaktan ellerini uzatıp
 3777 Unuttur
 3778 Unuttur sen bana
 3779 Yanlızlık azabını unuttur.

3780 Sabırsızlanıp, zleyip geldiğinde
 3781 Sevginin karşısına çıkıp dur,
 3782 Dnyamı unuttur
 3783 Sen beni
 3784 Sonsuzluk bahta denktir...

3785 AKşAMLARIM

3786 Akşam oturup sana şarkılar yazdım
 3787 şarkılarıma doldu akşamlarım
 3788 Ateşe koydum akşamlarımı
 3789 Geçirsene yoksa ne yaptım

3790 Rüyalarına senin göçmedimi
 3791 Konuşmadımı mavi akşamlarım
 3792 Geciktinmi yoksa akşamlarım?
 3793 Gümüş nurlar olup düşmedin.

3794 Akşam rüzgârları olup sen esmedin,
 3795 Yan yanada yıllar geçmedin.
 3796 Geçirsene benim akşamlarımı,
 3797 Aklına düşse benim akşamlarım...

3798 NEREDESİN GARMUN?

3799 Sesi duyuldu garmun, hüzünlendi garmun,
 3800 Aylı akşamlarda susmadı garmun.
 3801 Benimseyip söyledi bize
 3802 Bu ezgiye bağlı sevincin, kederin.

3803 Gizleyerek sadece söylemişti o
 3804 Bu yerde sıcak sevginin hepsini,
 3805 Yayıldı o sır köy boyunca
 3806 Söyle, söyle bakalım, ne yaptın garmun?

3807 Söylemeyi bize unuttu o anda
 3808 Bu yerde kavuşmak hepsine
 3809 Gizleyip sadece söylerdi,
 3810 Nerede son garmun?
 3811 Neredesin garmun?

3812 SEVGİ

3813 Memleketler bitmiş yeryüzünde, diller bitmiş
 3814 Halk olup bitmiş halklar,
 3815 O bitmeyen: Vakıt dibiplerinden
 3816 Hep üste, üste çıkarmış.

3817 Biz yüzeriz senin ile ikimiz
 3818 Tutuşturup kolu kollara;
 3819 Hayır, batmıyoruz hangi rüzgâr vursa da
 3820 Yüreklerde bizim O var da

3821 Uygun halleri bitmiş yeryüzünde, diller bitmiş
 3822 Vakitlerdir var bu boyun eğme
 3823 Yüzerek Vakıt üstlerinde
 3824 Çift kuğular olup bu Sevgi...

3825 GÜZELLERE

3826 Bu tabiat sizin bir bakışımıza
 3827 Ne kadar kudret gizlemiş!

3828 Gül mü yürek sizin kulluktur...
3829 Sizin önde padişahlar baş eğen.

3830 Ömrümüz bize bir bölümdür:
3831 Sizin ile günler daha da nurlu
3832 Hayat daha manalı sizin ile,
3833 Sizin ile şarkılar daha kederli.

3834 Bakışların nasıl çekilmesin
3835 İnsanlığın sizsiniz çiçeği;
3836 Çok mu kullar uzanıyor kendinize,
3837 Daha zordur size yaşamak.

3838 Yoksa size sınav için bile
3839 Verilmedi mi acaba güzellik:
3840 Güzellere canın güzel görüntü
3841 Koruyup sürdürüyor kahramanlık!

3842 ÜVEZ AĞAÇI

3843 Ev köşesinde üvez ağacı,
3844 Eğiliyor rüzgârlar söyleyince
3845 Pencereye bakarak kızarır;
3846 Parçalanma, üvez ağacı,
3847 Olsana lüften yakın sırdaşım
3848 Muhabbetin bekleyen kızlara

3849 Bahar güz deme
3850 Başını eğ de
3851 Yürekleri dinle hergün de:
3852 Söyleme tan yeline
3853 Sadece kendin bil
3854 Eller asla sizi görmesin.

3855 Evin köşesinde üvez ağacı...
3856 Köy hiçbir şey bilmez:
3857 Neden kızarmış böyle, demezler;
3858 Gizli yana yana
3859 Elin sallayarak kalır
3860 Yoksa kızlar, yoksa üvez ağaçları...

3861 YAZMIŞTIM İSMİNİ

3862 Yazmıştım ismini
3863 Yeni yağın karlara
3864 Karlar eriyip akıp gitti
3865 Bugün öyleyse nerelere
3866 Bugün öyleyse nerelere

3867 İsmi nurlar ile

3868 Göllere yazmıştım
 3869 Göller kuruyup, sazlıkları
 3870 Gama salmıştı
 3871 Gama salmıştı

3872 İsmi örmüştüm
 3873 Kırdaki büyüyen güllerden
 3874 Güller kuruyup unutuldu
 3875 Savruldu rüzgârlarda
 3876 Savruldu rüzgârlarda

3877 Kalsa kalır benden hepsi
 3878 Kömür sadece, kül sadece,
 3879 İsmi yazıp koydum
 3880 Yüreğimin köşesine
 3881 Yüreğimin köşesine.

3882 YÜREĞİMDEN ÇIKAMAZSIN

3883 Yüreğimden çıkamazsın
 3884 Çıkarım yollarına
 3885 Şükürler edip, sevinerek
 3886 Dünyada olduğuna.

3887 Ömrümün karşı yelleri
 3888 Kaplasa sessizliğimi
 3889 Başkalarını koyamam
 3890 Şefkatli kollarına.

3891 Bilirim sadece senin canına
 3892 Kederler diremesin
 3893 Güneşi yeryüzüne her gün
 3894 Sadece sen çıkarıyorsun.

3895 Gelmiyordur hep başına
 3896 Gelmiyordur herhangi birisinin de
 3897 Talihin altın anahtarı
 3898 O senin yüreğinde.

3899 Yüreğimden çıkamazsın
 3900 Çıkarım yollarına
 3901 Şükürler edip, sevinerek
 3902 Dünyada olduğuna...

3903 ELMALAR

3904 Elmalar ile konuşurum
 3905 Sorulacak sorum kalmış.
 3906 O olmadan elma yapraklarının
 3907 Sırlarını anlayamam

- 3908 Allanıp çıkıyorlarmış
 3909 Konuşsan elmalara
 3910 Hepsi sadece pembe yel elbette
 3911 Yel sadece aralarda.
- 3912 Şarkıya dönüşüyor.
 3913 Her kokusunu almış
 3914 Bülbül ezgisi damlamıştır.
 3915 Bu yerde her elma
- 3916 Gizleme elmalarını
 3917 Hile yap, ömür hile yap
 3918 ... Şafaklara düşer pembelik
 3919 Elmalar vardır önde...
- 3920 FERMAN
 3921 Aydar ile Ruzile'ye
- 3922 Sevmeli, hepsi sevmeli
 3923 Allah'ın bu mukaddes fermanı.
 3924 Onu ifa etmeyen kölelerin
 3925 Talihleri olmadı.
- 3926 Ömür rüzgârı dalgalanmış zamana
 3927 Sadık kalarak büyük fermana
 3928 Muhabbetin sadece yürekte değil,
 3929 Pembelenip güller yandığında
- 3930 Kavuşuyor insanoğulları.
 3931 Sonsuzluktur bizim bu bayram.
 3932 Ondan hiç kimseye yabancı kalmadan,
 3933 Güle veya küle dönüşmüş.
- 3934 Sonsuzluktur
 3935 Orta bir yerinde
 3936 Kazan denilen şu sahada
 3937 Yavaşlamayınca gelmiş ferman,
 3938 Geçip girmiş iki yüreğe.
- 3939 Nefeslere şimdi dönmüştür,
 3940 Yerine getirmeyince karasın onu:
 3941 Sevmeli daima sevmeli
 3942 Dünya etmek için dünyanı...
- 3943 GÜNAH
- 3944 Hatalardan muhaf değilim bende
 3945 Sizin önünüzde bende günahkâr:
 3946 Allah'ım bana sevgi vermişti,

- 3947 Muhtacız orasını kaybettik
- 3948 Âdem ile Havva olmasakta
3949 Hepimizi Allah yaratmış
3950 O yaratmış
3951 Elbette sadece biz...
3952 Pişman olmadı mı ki sonradan?
- 3953 Ey günahlı canlar
3954 Kaç yıl
3955 Yer yüzünde ben de ,
3956 O da var.
3957 Hepsi var da
3958 Sadece Allaha göre değil
3959 Ondan dolayı bozuk mu yoksa dünyalar?
- 3960 Afetlerin başı yine de gökyüzüdür...
3961 Sizin önünüzde büyük suçum.
3962 Yaşayamam bu şekilde
3963 Suçumu
3964 Düzeltirim yoksa ben!
- 3965 AK METEOR
- 3966 Bir manzara gitmiyor hafızadan:
3967 İdil Ak "Meteor". Beyazımsı iz
3968 Gözüküp geçtiği zaman su üstünden
3969 Dalgalara düşer ışığımız.
- 3970 Kat kat sarp yarlar da
3971 Uzanıp yatmış İdil üstüne,
3972 Söylersin tabii ki yıla bir sessizlikte
3973 Devirleri kırıp düşürmüş.
- 3974 Bakıp kaldı bize Mezozoy,
3975 Paleotik... Buzul... Taş devir...
3976 Yar başında bembeyaz kayınlar
3977 Sonuncu devir, bizim yeni çağ.
- 3978 Zaman yayından fırlamış
3979 Ok gibi uçuyor bizim "Meteor",
3980 Nehir boyunca gittiği zamanda
3981 Sürter gök cana iki yar
- 3982 Gözüküyor beyazımsı iz sadece
3983 Dalgalar vuruyor yara sarılarak.
3984 ...Ak meteor çağlar üstünde
3985 Parlayarak gider İnsanlık...

3986 BERMUDA ÜÇGENİ

3987 Acaba hangi şeytan üçgeni
 3988 Uçaklar, güya , boşuna çıkar
 3989 Şaşırır hem pusula hem de saatler...
 3990 Ne hikmet bu? Dünya aciz şuna.

3991 Koca gemiler de bulunuyor sağ hâl
 3992 Bitmiyor içilen çayları da
 3993 Purolar sönmez
 3994 Hepsi
 3995 İnsanlar yok işte yoksa niye

3996 ...İnsanlar yok, daima insanlar yok:
 3997 Şehirleri bulunur, sarayları
 3998 Ok kılıçlar çıkar katmanlardan
 3999 Saçılarak yerde kalmış hepsi.

4000 Nereye acele edenler altına da,
 4001 İnci mercana da akıl gitmeyen:
 4002 Nasıl kötü üçgen de dünya
 4003 Göz görmez, kulak duymaz?..

4004 Asırlardan giderim insanlar yok!
 4005 Bu kayıp yeryüzünde kime ihtiyaç?
 4006 İnsanlığını yutar Zaman
 4007 Hiç kimse şaşırıyor
 4008 Orası tuhaf!

4009 SOY AĞACI

4010 Soy ağacı diyerek durmayanlar
 4011 İmkan olsa balta vurmuşlar
 4012 Gövdesinde derin izler kalmış.
 4013 Budakların ateşte yanmış.

4014 Yanan ağaç...
 4015 Başı ateşte olsa
 4016 Taşlar ayırmış kökü.
 4017 Teslim olmayan ateşe suya sadece
 4018 Ağaçların yerde kaldığı

4019 Kader birdir bütün çağlarda da
 4020 Ağaç olsa balta bulunur.
 4021 Fakat bilir tarih ağaçların
 4022 Baltaların parçalanmış zaman da...

4023 Kökleri sıkıp kucaklayan,
 4024 Serbest bırakan, gömülerek
 4025 Çağlardan sen çekip alıp kara

- 4026 Asırlardan kara koparıp!
- 4027 Şu ağaçtan elbette biz...
 4028 Borç ortak
 4029 Yerde nasıl yaşasan da
 4030 Yaprak olup yarıl geleceğe,
 4031 Kök olup yayıl geçmişe...
- 4032 BABA İLE SOHBET
 4033 1
 4034 Döndüm de senin yanına
 4035 Bilmem şu, babacığım, kabrin
 4036 Kayınlar mezarlıkta, Kuşkirazları...
 4037 Kucaklayarak ağlanır her birine
- 4038 Ne oldu, ne yaptım şimdi ben?
 4039 Sen yeryüzünde mezarsız kalmışsın
 4040 Nerelerdeydin babacığım, ben senin
 4041 Bu kadar hayırsız çocuğun muyum?
- 4042 Günahsız olsa da çocukluk çağı
 4043 Bağışlamam hiçbir zaman bağışlamam:
 4044 Dünya da babacığımın ölümü
 4045 Sonra nasıl çıkardım aklımdan?
- 4046 Ben senin toprağını bilmeden
 4047 Sonra neden geçirdim yılları?
 4048 Neden onlar söylemeden gittiler
 4049 Vicdanıma bir dönüp sorar mı?
- 4050 Geldim de yanına
 4051 Sen diyerek
 4052 Okşuyorum şimdi her pelin otunu
 4053 Kabirsiz değilsin babacığım
 4054 Yüreğeme göçürdüm kabrini
- 4055 2
 4056 Sen elbette yaklaşmadan durmuşsundur
 4057 Hepsi oynayan türkülerim
 4058 Ey Babacığım!
 4059 Neden sonra sen beni
 4060 Garmunçu yapmayı istedin?
- 4061 Tizleşir her türkü, derin hislerle söylenir:
 4062 Bir gönüle çok değil mi?
 4063 Dinmeyen ezgi oluyormuş elbette
 4064 Böyle de yetimlerin gönlü.
- 4065 Gitse de sığdırıp teselli eder.
 4066 Garmunu nerelerden alırsın?

- 4067 Bilemedin mi sonra babacığım
 4068 En son sığırla kalacağını
- 4069 Hüzünü mutluluğu da hepsini
 4070 Oynamayı öğrendim ben şimdi
 4071 Yüzünü kaldırmıyor acizliğim
 4072 Söylemiyorlar yaratanın türküsünü.
- 4073 Değmeden kalamaz sana da:
 4074 Garmun da hangi ezgi, söylesen mi?
 4075 Ey Babacığım!
 4076 Kaç yıldır aralıksız
 4077 Oynuyorum elbette şimdi ben sen!

3

- 4078 Babadan oğluna ne kalır?
 4079 Hiçbir zaman söylemem ben bunu
 4080 Fakat ben kendime ömürlük
 4081 Yürektir kalan mirasın.
- 4082 Başka ne tahammül etsin kaygıya?
 4083 En önce şu yürek lazımdı
 4084 Ne zor olsa da katlandı o,
 4085 Bana da katlanmayı öğretti.
- 4086 Ne yapardım ben sevmeyi
 4087 Nefretini fırtınayı rüzgârları?
 4088 Kaldırdı, hepsinide kaldırdı
 4089 O kadar da vardı yüreğim
- 4090 Bugün de benim bu yüreğime
 4091 Dayanır gök olsun, yer olsun.
 4092 Bilmişsin sen babacığım görmüşsün
 4093 Yüreksiz o nasıl er olsun?
- 4094 Babadan oğluna ne kalır?
 4095 Ömür boyu miraslı yapmışsın;
 4096 Erkenden gitsen de
 4097 Sen beni
 4098 Nasıl olsada yüreklendirmişsin.

ALTINCI BÖLÜM

SÖZLÜK

6. Sözlük

abın-: Koşarken dengesini kaybedip tökezlemek.

abıy: Ağabey.

abzar: Ahır.

abzıy: Okumuş.

aç: Aç.

aç-: Açmak.

açık: Açık.

açık: Aşikar.

açıl-: Açılmak.

açırğalan-: Acı acı yakılmak.

açkıç: Anahtar.

açlık: Kıtlık.

adaş-: Yolunu kaybetmek.

adaştır-: Şaşırtmak.

adem: İnsan.

afet: Afet. Felaket.

ağa: Ağabey.

ağaç: Ağaç.

ağar-: Ağarmak.

ağıl-: Yayılmak.

ağış: Akış.

ağız-: Bir şeyi yığınla alıp gitmek.

ah: Ah.

ağırğaça: Sona kadar.

ağrı: Belki

ah-zar: Ahuzar.

aķ-: Akmak.

aķıl sıy-: Aklını toplamak.

aķķoş: Kuğu.

aķlık: Aydınlık.

aķlık: Namusluluk.

aķsıl: Beyazımsı.

aķtar-: Aktarmak, karıştırmak.

aķtıķ: Son.

aķtar-: Aramak. Altını üstüne getirmek.

al-: Almak.

al-: Almak.

al: Ön. İlk.

ala: Ala.

alaçaķ: Alacak, borç.

alala-: Alaca renge dönmek.

alay: O kadar.

alay: Öyle

alçı-: Yorulmak.

alda-: Kandırmak.

alda: Önde.

aldala-: Yalan söylemek. Hile yapmak.

aldan-: Aldanmak.

aldın: Önden.

alın-: İşe alınmak.

alıp: Kahraman

alka-: Karıştırmak aramak

alla: Allah.

allan-: Allanmak.

alma: Elma.

almaş-: Değişmek.

almaş: Halef. Seçenek.

almaştır-: Değiştirmek.

alsu: Pembe	aşa-: Yemek yemek.
altı: Altı.	aşat-: Yemek yedirmek.
altın: Altın.	aşık-: Acela etmek
aluvçı: Alıcı, müşteri.	at: At.
alyapkıç: Önlük.	at-: Atmak. Hayvan avlamak.
ana: Ana. En değerli.	ata- baba: Ecdad.
añar: O (gösterme ve kişi zamiri)	ata: Baba.
anda: Orada.	ata-: Bir isim vermek.
andıy: Öyle, Onun gibi.	ata-ana: Ana baba, ebeveyn.
añla-: Anlamak.	atav: Ada.
anlaş-: Anlaşılacak.	atla-: Adımlamak.
añlaşıl-: Anlaşılacak.	atlan-: Ata binmek.
annan: Sonra.	atlandır-: Atlandırmak, ata bindirmek.
ansız: O olmadan.	atom: Atom
aptıra-: 1.Acizleşmek. 2. Şaşırıp kalmak.	au-: Çökmek.
aptıraş: Şaşkınlık.	avaz: Nida.
ara: Ara. Mesafe.	avğust: Ağustos.
arala-: Yol açmak. Ayırmak.	avıl: 1. Köy. 2. Köylüler, köy halkı.
arba: At veya öküz arabası	avıldaş: Hemşehri.
ardağ: Değer.	ayırım: Ayrı, tek başına,
arğı: Karşıdaki.	aşır: 1.Son. 2. Sonuç.
arı: Sonra.	aşiret: Ahiret.
arı-: Yorulmak.	ağ: 1. Beyaz. 2. Temiz.
arķılı: Boylu boyunca.	ağçarlaş: Martı.
art: Arka.	ağıl: Akıl.
art-: Artmak.	añ: Anlayış.
artık: Çok.	añar: Ona.
artlı: Ardınca.	arğamak: Savaş atı.
arzan: Kıymetsiz.	arķan: Urgan.
arzan: Ucuz.	arlı-birlé: bir oraya bir buraya.
asıl: Öz. Asıl	aşlık: Ekin
ast: Alt, aşağı.	avız: Ağız.
aş-: Aşmak. Yükselmek.	avır: 1. Ağır. 2. Sert.
aşa: ...sayesinde.	avırsın-: Ağır hesap etmek.

avız: Ağız.	barlık: Bütün. Tamamı.
ay: Ay.	barmak: Parmak.
ayaç: Ayak.	barsı: Hepsi.
ayaç: Ayak.	bas-: Ayakta durmak. Basmak. Ezmek.
ayır-: Uzaklaştırmak	baska: Başka.
ayırıl-: Ayrılmak.	basu: Tarla.
ayırılış-: Birbirinden ayrılmak.	baş iy-: Baş eğmek.
ayka-: Karıştırmak.	baş küter-: Baş kaldırmak.
aykal-: Salınmak, sallanmak.	baş: Baş. Başkan. Tepe.
ayu: İyi.	başka: Başka, ayrı.
az: Az. Biraz.	başkiser: Eşkîya.
az-: Azmak.	başla-: Başlamak.
azaç: Bir bütünün en son parçası. Son.	başlan-: Başlanmak.
azaplan-: Azap görmek. açınulı: Gamlı.	bat-: Batmak.
azar: İncitme.	batır: Kahraman.
azık: Ruh doygunluğunu temin eden şeyler.	bay: Zengin.
baba: Ata.	baylık: Zenginlik
babay: Dede, ata.	bayrak: Bayrak.
bağana: Sütun.	baz-: Kalkışmak.
bal: Bal.	bazar: Pazar, çarşı.
bala çağa: Çoluk çocuk.	beğir: Bağır.
bala: Çocuk.	behet: Talih, şans, baht.
balaçak: Çocukluk çağı.	behet: Talih. Baht.
Balaç: Pantolon paçası.	behetséz: Bahtsız, şanssız.
balık: Balık.	behillék: Bağışlama.
ballada: Efsane.	bél-: Bilmek.
balta: Balta.	bela: Bela
bar-: Gitmek.	bélek: Bilek.
bar: Var, mevcut	bélen: İle, beraber
barı: Hepsi, tümü.	bélés: Bildik, tanıdık
baribér: Yine de.	bélezék: Bilezik.
barış: Gidiş.	belki: Belki.
barla-: Yoklamak.	bende: Köle.
	bér- bér: Herhangi bir.

ber-: Çarpmak. Vurmak.	beye: Fiyat. Değer.
bér: Tamamen.	beygé: At yarışı.
bér-bér: Bir bir.	beyle-: Bağlamak, düğümlemek.
bérçak: Bir defa.	beyle-: Bağlamak.
bérdenbér: Yegâne.	beyrem: Tören, kutlama meclisi.
béregey: Tek.	béz: Biz.
bereket: Bereket.	biçara: Çaresiz
berél-: Çarpmak.	bigrek: Hepsinden evvel.
bérem-bérem: Birer birer.	bik: 1. Pek fazla. 2. Şüphesiz..
béréncé: İlk. Birinci.	biklen-: Kilitlenmek.
bereñgé: Patates.	bil: Bel.
bérev: Birisi, herhangi biri, bazı.	bilev: Belek.
bérge: Birlikte, beraber.	bilgélé: Aşına. Belli.
bérge: 1. Beraber. 2. Aynı zamanda.	bilgéséz: Bilinmeyen
bergelen-: Kızgınlıkla sağa sola çarpmak.	bir-: Vermek, eline tutuşturmak, sunmak.
bérgeleşép: Hep beraber.	biré: Beri. Burada.
bérkatlı: Saf.	biré: Burada.
bérkém: Hiç kimse.	birél-: Verilmek.
bérkön: Bir gün.	biréş-: Teslim olmak.
bérkader: Bir miktar	birgé: Ön taraf.
bérkatlı: Toy.	birlé: ...beri.
bérkayçan: Hiçbir zaman.	bismilla: Besmele.
bérnerse: Hiçbir şey.	biş: Beş.
bérni: Hiçbir şey.	bişék: Beşik.
bérniçe: 1. Birkaç. 2. Bir miktar.	bit: Elbette.
bérsé: Birisi, herhangi birisi.	bit: Sayfa, yaprak. Bölüm.
bérsé: Birisi.	bit: Yüz.
bérük: Lütfen. Asla.	bitaraf: Tarafsız.
bérüzé: Yalnız başına.	bitlék: Sayfalarca yer.
béraz: Biraz.	biyé-: Müzik eşliğinde dans etmek.
bét-: Bitmek tamamlanmak. Yetişmek.	biyéklék: Yükseklik.
bétér-: Bitirmek.	biyét-: Oynatmak.
bey: İp.	bizek: Nakış.

- boğavlan-: Pranga vurulmak.
 boğav: Esaret.
 bolay da: Böyle iken de, zaten.
 bolay: Böyle, bu şekilde.
 bolğa-: Bir şeyi havada sallamak.
 bolğan-: Bulanmak. İki arada kalıp karar verememek.
 bolğar: Orta İdil' de bugünkü Tataristan topraklarında 10.-13. Asırlarda var olan Bulgar- Türk devleti ve devletin Türkçe konuşan halkı.
 bolın: Çayır.
 bolın: Hayvan gütmeye veya at koşturmaya uygun otlak.
 bolıt: Bulut.
 bomba: Bomba.
 bor-: Burmak.
 borçu: Üzüntü.
 borıl-: Dönmek.
 borın: Burun.
 borıngı: Eski zamandaki.
 botқа: Buğday benzeri hububatın sür veya suda, üzüm, havuç ve etle pişirilmesiyle yapılan bir içli pilav.
 botak: Budak.
 boz-: Bozmak.
 boz: Buz.
 bozık: Bozuk.
 bozlık: Buzul.
 böğél-: Bükülmek.
 bök-: Bükmek. Boyun eğmeye mecbur etmek.
 börték: Çeşitli parçalardan oluşmuş bir şeyin tek parçası.
 bötén: Tam, eksilmemiş, sağlam, hepsi, tamamen.
 böténésé: Bütünü, hepsi, tamamı.
 böténley: Tamamen, sonuna kadar.
 bötér-: Bükmek. parmaklar arasından izmarit gibi fırlatmak. Kıvırmak
 bötérel-: Dolanmak.
 böyék: Büyük önemi olan.
 bu: Bu.
 buğay: O anda
 buğaz: Boğaz.
 bul-: 1.Yaşamak. 2. Bulunmak. 3. Meydana gelmek.
 bulatıp: Boydan boya
 buldıklı: Becerikli.
 buldır-: Yaratmak.
 bulğan: Çalışkan.
 bulıp:...halinde, şeklinde, olarak.
 buran: Boran.
 burazna: Çizi, saban izi.
 burıç: Borç.
 buş: Boş.
 buşat-: Boşaltmak.
 buta-: Karıştırmak.
 butal-: Karışmak.
 buvın: Kuşak, nesil.
 buy: Boy
 buya-: Boyamak. Kirletmek.
 Buyına: Boyuna,
 Buyınça: 1. ...boyunca, 2. Süresince.
 buylap: Boyunca.
 buylatıp: Boydan boya.
 buysın-: Boyun eğmek.
 buysın-: Boyun eğmek.

bügén: Bugün.	cey: Yaz mevsiminin haziran, temmuz, ağustos aylarına denk gelen en sıcak dönemi
bügéngé: Bugünkü.	ceye: Yay.
büldér-: Böldürmek.	ceyé-: Yayılmak.
bülek: Bölüm.	ceyev: Yayan.
bülén-: Ayrılmak.	ceyevlé: Yaya.
bülme: Bölüm. Oda.	ceygé: Yaza ait.
bürék: Börk.	ceza: Ceza.
bürene: Gövdesi kesilmiş ağaç kütüğü.	cılı: Sıcak
büten: Başka	cılın-: Isınmak.
büten: Başka.	cılıt-: Isıtmak.
büten: Başka.	cır: Türkü.
bağana: Dik vaziyette yere çakılan ağaç direk.	cırla-: Türkü söylemek, şarkı söylemek.
bağbay: (Çocuk dilinde) at, dahdah.	Ötmek.
bağça: Bahçe.	cıy-: bir yerde toplamak, yığmak
balkı-: Parlamak.	cıyılış: Toplantı.
baribér: Nasıl olsa da. Hepsi bir.	ciber-: Serbest bırakmak.
basu: Tarla.	ciber-: Serbest bırakmak. Göndermek.
başka: Başka.	cidé: Yedi.
baylık: Zenginlik.	cidégen: Yedili.
baytağ: Pek çok.	cigü: Koşum.
Can: 1. Can. 2. Gönül. 3. Hayat	cigülé: Koşulu (at).
canı: Yar.	cihan: Cihan.
cariye: Cariye	cik-: Taşıyıcı hayvanı arabaya koşmak.
cavap: Cevap.	cil: Yel, rüzgâr.
cay: Hüner. Çare. Zaman.	cildér-: At üstünde koşturarak varmak.
cebér: Zorlama.	cilek: Çilek meyvası.
cefala-: Eziyet etmek.	cilfér-: Dalgalanmak.
cém-cém: Pırıl pırıl.	cilkéndér-: Yüreklendirmek.
cénlen-: Cinlenmek.	cimér-: Yıkmak.
cép: Urgan.	cimérél-: Harap olmak.
cey-: Sermek.	cimés: 1. Meyve. 2. Sonuç, semere, kazanç.

ciñ sızğan-: Kollarını sıvamak.

ciñ-: Yenmek.

cinayet: Suç

ciñél: Zararsız.

cir: 1. Yeryüzü. 2 Memleket,

ciren-: Düşman gibi görmek.

cirse-: Kendi ülkesinin hasretini çekmek.

Sıla hasreti çekmek

cit-: Yeterli gelmek, yetmek, Yetişmek.

citekle-: Önderlik yapmak.

citéz: Çabuk hareket eden.

citkér-: Yakınlaştırmak. Anlatmak.

cor: Şakacı.

cöy: Dikiş.

cuy-: Yitirmek. Kaybolmak.

çabil: Kaykılmak.

çağıl-: Yansımak, belirlemek.

çağ: Çağ, devir.

çaķır-: Çağrtmak.

çaķlı: Gibi.

çal: İhtiyar.

çal-: Kurban kesmek. Çekmek.

çalbar: Pantolon.

çalğı: Tırpan.

çalış: Yamuk.

çama: İstek, niyet.

çamala-: Tahmin etmek.

çana: Önüne at veya traktör koşularak
kar üstünde taşıma yapılan kızaklı vasıta.

çap-: (Atlar için) hızla koşmak. Pek

çabuk gitmek. Vurmak.

çaptar: Yelesi ve kuyruğu beyazlı olan
alaca kahve renkli at.

çara: Çare.

çarasız: Çaresiz.

çat: Bütünüyle

çayka-: Yıkamak.

çaykal-: Su veya rüzgar tesiriyle
silkelenmek, çalkalanmak, dalgalanmak.

çeç-: Ekmek. Serpmek.

çeç: Saç.

çeçek: Çiçek.

çeçél-: Saçılmak.

çéltér-çéltér: Şırl şırl.

çençél-: Ortadan kalkmak.

çépçi: Bütünüyle.

çér: İnce şırıltı sesi.

çey: Çay.

çıda-: Karşı durmak.

çığar-: Çıkarmak. Kovmak.

çığır: Çıkır.

çık-: Çıkmak, terk edip gitmek. Ortaya
çıkmak. Hasıl olmak.

çık: Çiy.

çılan-: 1. Islanmak, 2. Gözyaşına
boğulmak.

çıltra-: Şangırdamak.

çın: Gerçek.

çınbarlık: Hayat.

çıñğıl-: Şıngırdamak.

çınlap: Hakikaten

çıñla-: Sesi duyulmak.

çıpçık: Serçe.

çipta: Hasır.

çıray: Yüz.

çır-çır: Cıvıltı.

çıyırtaş: Çakıl taşı.

çige: Şakak.

- çigü: Nakış.
- çik-: Çekmek.
- çik: Sınır.
- çik: Son derece.
- çikértke: Çekirge.
- çikmen: Eskiden özellikle köylülerin giydiği kalın ve kaba dokumadan dikilmiş üst giyimi.
- çir: Hastalık.
- çirat: 1. Tertip, düzen. 2. Nöbet.
- çirat: Düzen.
- çirem: Mera, çimenlik.
- çirkev: Kilise.
- çiş-: Çözmek.
- çişél-: Çözülmek.
- çişén-: Soyunmak.
- çişme: 1. Pınar, kaynak. 2. Her hangi bir şeyin çıkış yeri, temel.
- çit: Kenar. Kenar çizgisi.
- çit: Yabancı.
- çitke: Dışarı
- çoñgıl: Girdap.
- çor: Devir, çağ
- çornal-: 1. Sarılmak, dürülmek, paket edilmek. 2. Giyinmek.
- çöy-: Havaya atmak.
- çöyér-: Yüz çevirmek.
- çukın-: Baş eğmek.
- çulpı: Kızların süs olarak saçlarına bağladığı gümüşü pul.
- çum-: Çok derin duygulara dalmak.
- çuma: Veba.
- çül: Çöl.
- çüp-çar: Lüzumsuz şeyler
- çabata: Ihlamur ağacından elde edilen iplerden elde edilmiş papuçlar.
- çağıla-: Yansımak.
- çağ: Belli bir vakit, an, süre.
- çağır-: Çağırmaq.
- çağlı: ...e doğru. Tamamen. Kadar.
- çañ: Çan
- çaykal-: Dalgalanmak.
- dağa: At nalı.
- dala: Bozkır.
- dan: Şan.
- darı: Barut.
- davıl: Yağmurla gelen kuvvetli rüzgar.
- defter: Defter.
- dehri: Dinsiz.
- déqabr: Aralık ayı.
- derrev: Aniden.
- dért: İrkilme ünlemi.
- dertlé: Arzulu.
- derya: Nehir.
- deş-: Konuşmak.
- deşmi- tınmıy: suskun.
- deva: Deva.
- devér: Devir.
- devam: Devam.
- di-: 1. Söylemek, demek, haber vermek.
- digen: Mahsus.
- din: Din.
- diñgéz: Deniz
- disbé: Tespih.
- divana: Divane.
- divar: Duvar
- doğa: Dua.
- doşman: Düşman.

doşman: Düşman.	eni: Anne.
dönya: Dünya, yeryüzü.	enkey: Anne(sevimplilik).
dörös: Doğru.	erçé-: Kabuğunu soymak.
döréslék: Gerçeklik.	éré-: Erimek.
dörle-: Gürül gürül alevlenmek.	éré-: Erimek. Yavaşça yok olmak.
duamal: Endişesiz veya gamsız davranan.	erem: Boşuna.
dulqın: Dalga.	erém: Pelin otu.
dus: Dost.	érét-: Eritmek.
dürt: Dört.	erséz: Arsız.
e: Fakat, ama, oysa	er-yégét: Cesur, kahraman.
éç-: İçmek.	esir: Esir.
éç: Mide. Gönül. İç taraf.	éş: İş.
eçé: Acı.	éş: İş.
éçénde: İçinde.	éşle-: Yapmak.
éçkéci: Ayyaş.	éşle-: Yapmak.
éçkérsézlék: Hilesizlik.	ét-: İtmek.
efsén: Efsun.	ét: Köpek
eger: 1. Eğer, şayet. 2. Bir de...	eti: Baba.
ekiyet: Masal.	etkey: Baba (sevimplilik).
elé: Bugün. Şimdi. Daima. Halen. İlk.	etkey: eti(sevimplilik).
élékké: Önceki.	étlék: Düşmanlık.
elle: Yoksa, acaba. Soru sözleri (kayda, kém, kaçan, mı vb) ile beraber öyleyse, peki. Belki.	eüvel: Önce.
elle-belli: "El bebek, gül bebek".	evérel-: Ervilmek, değışmek, başka bir hale geçmek, dönüşmek.
emel: Fırsat.	evliya: Evliya.
emma: Ama.	ey: Ah (ünlem)
éncé: İnci.	eybér: Eşya, madde. Şey.
éndeş-: Konuşmak.	eybet: Güzel.
ene: Ana, anne.	eyde: Haydi.
éné: Erkek kardeş.	eyé: Elbette.
éne: İğne	eylen-: 1. Dönmek. Başkalaşmak. 2. Boydan boya yürüyüp dolaşmak.
ene: İşte.	eyt-: Söylemek. Anlatmak.
	eytél-: Söylenilmek.

éz: Yol. İz.	gél: Her zaman.
ézer: Altın renkli kemer.	géne (Ĝina): Sadece. Bile. Tek.
ezér: Hazır.	génemé: Tekrar
ezérle-: Hazırlamak.	gér: Dirhem.
ézle-: Bakınmak. Aramak.	géroy: Kahraman.
ézlen-: Aranmak.	gevde: Gövde.
faş bul-: Belli olmak.	gevdelen-: Meydana gelmek.
fatiĥa: Anne babanın hayır duası.	ĝina (Kéne): Daha, epeyce, oldukça.
fatir: Apartman dairesi.	Sadece.
fayda: Fayda.	ĝina: Yalnızca.
feķıyr: Fakir. Muktaç.	ĝina:1. Sadece. 2. Yalnızca.
felen: Falan.	ĝıybadet: İbadet.
feréşte: Melek.	ĝıybret: İbret.
ferman: Ferman.	ĝıylém: Bilim.
fida: Fedâ.	ĝıyşık: Aşk.
ĝacep: Tuhaf.	ĝomér: 1. Ömür, hayat, can.
ĝaceplen-: Şaşırarak.	ĝoréf: Örf.
ĝadet: Gelenek, görenek.	ĝorur: Bóbürlenme.
ĝadi: Mütevazı. Basit	ĝorur: Gururlu.
ĝafu: Af.	ĝoj: Gürültü.
ĝalem: Alem.	ĝojle-: Gürüldemek.
ĝamel: Amel. Niyet.	ĝöl: Gül. Çiçek.
ĝamséz: Gamsız.	ĝönah: Günah.
ĝarep: Arap.	ĝörle-: Gürlemek.
ĝarıķ bul-: Batmak.	ĝörlevék: Gürültü ile akan su.
ĝarıķ bul-: Gark olmak.	ĝür: Mezar.
ĝarip: Fakir.	ĝüya: Sözde, sanki.
ĝarmon: çalgı aleti	ĝüzel: Güzel.
ĝaşıyk: Aşık.	ĝacep: Şaşılacak şey.
ĝayép: Ayıp. Günah.	ĝaciz: Aciz.
ĝayré: Başka.	ĝadi: Basit.
ĝazap: Azap.	ĝaile: Aile.
ĝazapla-: Azaplamak.	ĝalem: Âlem.
ĝaziz: Aziz	ĝamsézlék: Gamsızlık.

ğasır: Asır, yüzyıl.	herabe: Harabe.
ğaybet: Dedikodu, Yalan haber.	hesret: Keder.
ğayép: Suç	hester: Gaile.
hacet: İhtiyaç.	hetér: Hatır, hafıza.
hafa: Korku.	heter: Korku. Kötü
hağ: Doğru	hetérle-: Hatırlamak.
hağ: Hak, Tanrı.	hetfe: Kadife.
halet: Hal.	hetlé: Kadar.
Halet: Halet.	heyér: İyilik.
halıq: Halk, millet. Ahali.	heyran: Çok güzel.
hali: Serbest.	heyran: Çok güzel.
haman: Daima, hep.	hezér: Hemen. Şu an.
harap bul-: Harap olmak.	hezmet: Hizmet.
harap: Harap.	hezret: Efendi.
hasta: Hasta.	hıyal: Rüya.
hat: Mektup.	hıyanet: İhanet.
hata: Hata.	hiç: Hiç.
hatın: Kadın.	hiçbér: Hiçbiri.
hava: Gökyüzü.	hiçkayçan: Hiçbir zaman.
hay: Şaşırma, sevinme veya korku ünlemi.	hiçkém: Hiç kimse.
heber: Haber.	hikmet: Hikmet.
hel: Hal.	hisap: Hesap.
hem: Ve. Hem de...	hocalıq: Malikâne.
hemér: İçki.	hoda: Allah.
hemme: Hepsi.	hoday: Tanrı, Allah.
hencer: Hancer	hoquq: Resmi hak.
her: Bütünü.	holıq: Huy, tabiat, karakter.
herbér: Tek tek her biri.	hozur: Karşı.
herçak(hervaqıt): Her zaman.	hökém it-: Hükmetmek.
heréf: Harf.	hökém: Hüküm.
herem: Haram.	höresen: Ahmak ve tembel (kimse).
herkém: Herhangi biri.	hörlék: Özgürlük.
hervaqıt: Her zaman.	hörmét: Saygı.
	huca: 1.Malik. 2. Sahip.

hucalık: Eş işleri.	iħlas: İhlas.
hupla-: Takdir etmek.	iħlas: Halis sevgiyle yapılan.
hurlık: Hor görme.	iħtiyar: Hüküm.
hurla-: Sövmek.	iħtiyar: İhtiyar.
huş: Güzel.	ik-: Ekin ekmek.
ھاq: Hak, Tanrı. Hak.	iké: İki.
ھاqına: Uğruna.	iké: İki.
ھاqıykat: Doğru.	ikélen-: Bölünmek.
ھاqlık: Gerçeklik.	iken: Acaba. Meğer.
ھalık: Halk.	ikénçé: İkinci.
ھarap: Bozuk.	ikeüleşép: İkisi birden olarak.
ھatın-kız: Kadınlar, bayanlar.	ikev: İkisi birlikte.
ھata: Hata.	ikmek: Ekmek.
ıçkın-: Fırlamak.	il: Belli bir hükümeti olan devlet, memleket. Vatan.
ındır: Harman.	ilah: İlah.
ırğıl-: Hücum etmek.	ilbasar: İşgalci.
ırğıt-: Atmak.	ilbasar:???
ıray-: Körleşmek.	iles: Coşkulu.
ışan-: İnanmak.	il-kön: El gün.
ışanıç: İnanç.	ilt-: Çekiştirerek götürmek. Alıp gitmek. Önderlik etmek.
ışkıl-: Bir şeyin üzerini sürterek temizlemek.	iltifat: Saygı.
i: Ey! İyi.	iman: İman.
iç: Elbette. Tabii ki. Şüphesiz.	imen: Meşe ağacı.
idél: İdil nehri.	imen-: Ürkmek.
iden: Tahta veya taştan taban döşemesi.	iméş: Güya.
igé: İyi.	iminlék: Eminlik, güvenlik. Huzur
igélék: Yarar.	iñ élék: Birinci, ilk.
igén: Ekin.	iñ-: Alçalmak.
iğtibar:İtibar.	iñ: En çok
iħ: ifade içinde “ sevinme, etkilenme, dertlenme, endişelenme, kızma, hor görme” vb. duyguları bildiren ünlem.	inan-: İnanmak.
iħata: Çit.	indé: Şimdi. Bundan sonra. Bugün. Şayet.

iñle-:Enlemek.	işét-: İşitmek. Duymak.
innék: Pembelik	it: Et.
inték-: Aciz kalmak. Azap çekmek.	it-: Etmek. Yapmak.
ip: Uygun hal.	iték: Çizme
ipteş: Arkadaş.	itékçé: Çizmeci.
ir- at: Erkek.	iy-: Eğmek.
ir yégét: Kahraman.	ieye: Sahip.
ir: Erkek. Kahraman. Eş. Yiğit adam	iyél-: Eğilmek.
irék: Hürriyet.	ieyeleş-: Alışmak.
iréklé: Azat.	iyer: At eyeri.
irén: Dudak.	iyert-: Yanına takıp götürmek.
irkén: Geniş. Genişlik.	iyul: Temmuz.
irte: Erken Sabah.	iz: İz, yol.
irtege: Yarın.	iza: Azap.
irten: Sabahtan.	izala-: Ezalamak.
irtengé: Sabahki.	izgé: Peygamber.
irtük: Sabahın köründe.	izgé: Sufi. Mukaddes. : Saf.
is: Akıl.	izgélék: Mukaddeslik.
is-: Esmek.	qaba: Kalın.
is: İs.	qabat: Tekrar. Kez. Yeniden.
ise: Meğer	qabér: Mezar.
isém: İsim.	qabın-: Alev almak.
isen: 1. Sağ. 2 Sağlıklı.	qabul it-: Kabul etmek.
isep: Plan.	qaç-: 1. Kaçmak, 2. Saklanmak.
isértkéç: Alkollü içecek.	qader: Kadar. Gibi.
iske: Eski.	qaderlé: Değerli. Kadar.
iskér-: Eskimek.	qagıl-: Değmek
İsker-: Hatırlamak.	qaharman: Kahraman.
iskiterlék: Olağanüstü.	qak-: Vurmak.
istelék: Anı.	qal-: Kalmak. Mahrum olmak.
işé: Gibi, benzer.	qala: Şehir.
işek: Eşek.	qaldır-: Belirli bir yere koymak.
işék: Kapı.	Bırakmak.
işél-: Bükülmek. Sarılmak.	qalem: Kalem.

kalğan: Kalmış.	kayan: 1. Nerede. 2. Nasıl, niçin .
kalıq-: 1. Kalkmak. 2. yükselmek.	kayçağında: Bazı vakitler.
kamış: Kamış. Sazlık.	kayçaq: Bazen.
kamıt: Hamut.	kayçaқта: Ara sıra.
kan: Kan	kayçaқта: Ne zaman.
kana-: Kanamak.	kayda: Nerede.
kanat: Kanat.	kaydan: Nereden.
kanatlı: Kanatlı.	kayğı: Gam.
kapka: Kapı.	kayın: Kayın
kapkaç: Kapak.	kayır-: Koparılıp çıkarmak.
kapla-: Kaplamak.	kayır-: Uzağa gitmek.
kar: Kar.	kayış: Kayış.
kara: Kara.	kayızla-: Kabuğunu çıkarmak.
karal-: Kararmak.	kayna-: Kaynamak
karañğı: Karanlık.	kaynar: Sıcak.
karaş: Bakış.	kaysı: Hangi.
karğa-: Beddua etmek.	kayt-: Geri gelmek, dönmek.
karğa-: Nefretle yâd etmek.	kaz: Kaz.
karğış: Beddua.	kaza: Kaza.
karşı: Karşı.	kazan: Tataristan'ın başkenti Kazan.
kart: İhtiyar.	kazı-: Kazmak.
kart: Kart.	kazna: Mal mülk.
kaş: Kaş.	kébék: Gibi, benzer, ...şeklinde.
kat: Defa. Kez.	kegaz: Kâğıt.
kat-: Katlaşmak.	kém: Kim. Biri.
katı: Sert.	kémdér: Biri, birisi.
katılan-: Katılanmak.	kémlék: Kimlik
katlı-katlı: Katlı katlı.	kéndék: Merkez.
katnaştır-: Karıştırmak.	kér qun-: Kirlenmek.
kavém: Soy.	kér-:1. Girmek.
kaviş-: Kavuşmak.	kérséz: Temiz.
kaviştir-: Kavuşturmak.	kervan: Hareket halindeki grup.
kay: Hangi. Bazı. Hangi	kése: Para kesesi. Cep.
kaya: Nereye. Nerede.	kéşé: İnsan.

kéşélék: İnsanlık.	ķız-: Canlanmak. Kızmak.
kéşne-: Kişnemek.	ķız: Kız.
kevse: Ağacın esas gövdesi.	ķızar-: Kızarmak. Rengi kızarmak.
ķıçķır-: Bağırıp çağırmaq.	ķızçık: Küçük kız.
ķıl: Yapmaq.	ķızğan-: Esirgemek, acımaq.
ķılan-: Tabii olmayan davranış ve hareketlerde bulunmaq.	ķızğanıç: Zavallı.
ķılıç: Kılıç.	Ķızık: İlgi çekici
ķına: Sadece.	ķızıktır-: Heveslendirmek.
ķıñğırav: Çan.	ķızıl: 1. Kırmızı, kızıl. 2. Sovyet ordusuna bağlı.
ķır: Açık meydan.	ki-: Giymek.
ķır-: Ağaç vb. şeylere kesip şekil vermek.	kiber-: Çarpmak
ķır: Kır.	kibét: Dükkan.
ķır-: Kırmak, kazımaq.	kiç: Akşam.
ķırık: Kırk.	Ķiç-: Geçmek
ķırıl-: Kırılmak.	kiçe: Dün.
ķırıl-: Topluca öldürölmek.	kiçék-: Gecikmek.
ķıs-: Sıkmaq.	kiçén: Akşamleyin.
ķısıl-: Kısılmak.	kiçér-: Baştan geçirmek. Bağışlamak.
ķısķa: Kısa.	kiçké: Akşamki.
Ķısan: Dar.	kil-: Gelmek, yetişmek.
ķış: Kış	kileçek: Gelecek.
ķışķı: Kışın.	kilém: Geliş.
ķıtay: Çin.	kilén-: Gelinmek.
ķıy-: Kırmak. Kıymak.	kilér: Gelir.
ķıyafet: Dış görünüş.	kilés: Hal, görüntü.
ķıybat: Pahalı. Değerli	kim: Pek çok şeyden mahrum.
ķıybla: Kible.	kimlék: Pek çok şeyden mahrum edilmişlik.
ķıyın: Zor.	kimsét-: Hor görmek.
ķıyırıt-: Aşağılamak.	kiñ: Hudutsuz.
ķıymılda-: Kıymıldamak.	kindér: Kendir bitkisi.
ķıynal-: Üzölmek.	kiñe-: Genişlemek.
ķıyulık: Cesaret.	kinet: Ansızın.

kiñlék: Genişlik.	qorab: Büyük gemi.
kip-: Kurumak.	qorban: Kurban.
kipken: Kurumuş, suyu çekilmiş, zayıf.	qorı: Kuru.
kiré : Tekrar, yeniden.	qorı-: Kurumak.
kiré: Geri.	qosmik: Kozmik.
kirek: Gerek. Gerekli	qoş: Kuş.
kireksén-: İhtiyaç duymak.	qotıl-: Kurtulmak.
kirte: Engel.	qotqar-: Kurtarmak.
kis-: Kesmek.	qoyaş: Güneş.
kisek: Bütünün bir parçası.	köç: Güç.
kisék: Kesik.	köçék: Köpek yavrusu.
kiséł-: Kesilmek.	köfér: Küfür.
kiset-: Uyarmak.	köl-: Gülmek.
kit-: Gitmek.	köl: Kül.
kitap: Kitap.	kölké: Komik
kiték: Oyuk.	kömés: Gümüş.
kitér-: Getirmek.	kön: Gün. Hayat.
kiy-: Giymek.	köndéz: Gündüz.
kiyém: Giyim.	könlék: Günlük.
kiyén-: Giyinmek.	könleş-: İmrenmek.
klub: Klüp.	köpe-köndéz: Güpegündüz.
qoçaqlaş-: Birbirine sarılmak.	köpşe: Namlu.
qoçaq: Kucak.	köreş: Savaş. Güreş.
qodret: Kudret.	körsén: Zorlanıp oflamak.
qol: Kul, köle.	köşél: Yığın.
qolaq sal-: Can kulağıyla dinlemek.	köt-: Beklemek.
qolaq: Kulak.	kötmegende: Birdenbire.
qolğa: Uzun ve kalın sıruk.	kötü: Sürü.
qolhoz: Kolhoz.	köy-: Hasretle beklemek, endişelenmek,
qollıq: Kulluk.	kaygılanmak.
qolaq sal-: Dikkatle dinlemek.	köy: Türkü.
qom: Kum	köyé: ... halde.
qommunizm: Komünizm.	köyéñçe: ... biçimde, tarzda, halde.
qompas: Pusula.	köyle-: Bir melodiyi mırıldanmak.

köylé: Muntazam.	kübelek: Kelebek.
köz: Güz, sonbahar.	kübrek: Çok
közén: Güzün, sonbaharda.	küç-: Göçmek, başka bir yere gidip yerleşen.
közgé: Ayna	küçer: Dingil.
kréml': Kremlin.	küçér-: Taşımak.
kréslo: Koltuklu sandalye.	kük: 1.Gökyüzü. Gibi
ku-: Kovmak.	küké: Guguk kuşu.
ku-bar-: Sağlamca ve sabit duran bir şeyi koparıp almak.	kükrek kaç-: Göğüs kabartmak, büyükmek.
ku-bız: Nal gibi bükülü demir çubuğa tel gerilerek yapılan ağız kopuzu.	kükrek: Göğüs.
ku-dır-: Damıtmak.	kül: Göl.
ku-l: Kol. El.	külmek: Gömlek.
ku-lağ: Emrindeki ırgatların emeğiyle zenginleşmiş feodal bey.	kümér: Kömür.
ku-n-: Konmak.	ku-mér-len-: Kömürlenmek.
ku-nağ: Misafir.	kün-: Alışmak.
ku-nağ: Misafir. Ziyaret.	kün: Deri
ku-puş: Muhteşem.	kündér-: Alıştırmak.
ku-rık-: Korkmak.	küñél: Gönül.
ku-rku: Korku.	küp:1. Çok, fazla, sayısı veya miktarı yüksek. 2. Uzun müddet.
ku-ş-: Buyurmak	küpler: Çoğu kişiler.
ku-şıl-:1. Katılmak. 2. Karışmak. 3. Kavuşup evlenmek.4. bir fikre katılmak, aynı fikirde olmak.	küpmé: Ne kadar, ne miktarda.
ku-v-: Kovmak.	küpten: Uzun zamandır.
ku-v-: Kovmak.	küptengé: Kadim.
ku-vış: Kovuk. Baraka benzeri, ağaç kabukları, ot, saman vb. ile yapılan dört köşeli çadır.	kür-: Görmek.
ku-y-: Koymak, yerleştirmek.	küre: Göre.Uygun.
ku-yı: 1. Koyu. 2. Kapalı, karanlık.	kürem : Fal.
ku-yıl-: Koyılmak	kürén: Gözükmek. Görünmek
ku-yın: Kucak.	kürénéş: Manzara
	küréş-: Görüşmek.
	küréştér-: Görüştürmek.
	kürset-: Göstermek.
	kürşé: Komşu Yakın

- küter-: 1. Yükseltmek. 2. Kaldırmak.
- küz sal-: Göz atmak.
- küz: Göz
- ķabık: Kabuk.
- ķabat: Tekrar.
- ķabatlan-: Tekrarlanmak.
- ķadér: Kadir, kıymet, değer.
- ķadér: Kıymet.
- ķağıl-: Değmek.
- ķaherle-: Merhametsizce cezalandırmak.
- ķak-: Vurmak.
- ķaldır-: Bırakmak.
- ķalem: Kalem.
- ķalıķ-: Yukarı çıkmak.
- ķalın: Kalın.
- ķalınay-: Kalınlaşmak.
- ķalk-: Kalkmak, yükselmek.
- ķamalış: Çevirme, kuşatma.
- ķan: Kan.
- ķanat: Kanat.
- ķap: Kutu.
- ķapçık: Bez veya kâğıttan yapılmış torba.
- ķaplan-: Kapanmak.
- ķapma-ķarşı: Karşı karşıya, karşıt, tamamen tezat, uyuşmaz.
- ķar: Kar.
- ķara-: Bakmak.
- ķarçık: Yaşlı kadın.
- ķarın: Karın.
- ķarşıla-: Karşılama.
- ķarulaş-: Kesin karşılık vermeye çalışmak.
- ķarurman: Ulu ağaçların oluşturduğu sık orman.
- ķaralt-: Karartmak.
- ķarañgılık: Karanlık.
- ķaraş: Bakış.
- ķat: Kat. Defa.
- ķatlam: Kat. Katman.
- ķaya: Nereye.
- ķayan: Nerede
- ķaybér: Bazı.
- ķaybérev: Bazısı.
- ķayçağında: Ne zaman.
- ķayçak: Bazen.
- ķayçan: Ne zaman.
- ķayda: Hangi yerde.
- ķayğı: Endişe.
- ķaysı: Hangisi.
- ķayta: Yeniden, tekrar
- ķazık: Kazık
- ķampa: Lamba.
- ķe (la): Tabii ki.
- ķégénda: Efsane.
- ķegnetle-: Lanetlemek.
- ķekin: Fakat.
- ķağnıtlı: Manyetikli, mıknatıslı
- ķal: Kıymetli olan veya faydalanılan eşya.
- ķalay: Oğlan.
- ķançı-: Suya batırıp çıkarmak.
- ķançıl-: Islanmak.
- ķańķort: Sovyet döneminde devlet propagandasıyla beyni yıkanmış kişi.
- ķataş-: Bir işle meşgul olmak.
- ķabalama.

matça: Hasıl.	Mihérbán: Şefkat.
matur: Güzel.	miken: Mi iken, mi imiş, mı ki, acaba.
maylı: Yağlı.	mileş: Üvez Ağacı.
mazar: Mezar.	millet: Millet.
meçet: Mescit.	milletteş: Millettaş.
megnelé: Manalı.	min: Ben.
méh: Kıymetli kürk.	min-minlék: Kibirliklik.
meħebbet: Muhabbet.	minut: Dakika.
meħrüm: Mahrum.	mir : Ahali.
meķal: Atasözü.	miras: Miras.
meķam: Makam	mirge: Ahali.
mekér: Kötülük.	mizgél: Zaman. Anı
mektep: Mektep.	moğciza: Mucize.
mel: An.	moħtac: Yoksul.
melle(mé elle): Yoksa.	moñ: Hüzün.
méñ: Bin.	moña: “Bu” zamirinin yönelme hali.
mén-: Yukarı doğru çıkmak.	monda: “ Bu” zamirinin bulunma hali.
mén-: Yukarı doğru çıkmak.	mondıy: Böyle.
méne: Elbet. İşte.	moñlı: Kederli.
Méne: İşte.	moñlan-: Hüzünlenmek.
meñgé: Edebi.	monnan: “Bu” zamirinin ayrılma hali.
meñgélék: Sonsuzluk.	moñsu: Hüzünlü.
mercen: Deniz mercanı.	moñsulıķ: Biraz bunluluk.
merħemet: Merhamet	moñarçı: Bugüne kadar.
méskén: Bahtsız.	moñay-: Bunalmak.
meşekát: Meşakkat.	mordar: Murdar adam.
météor: Meteor.	möhim: Mühim.
métr: Metre.	mömkin: Mümkün.
metrüşke: Mercanköşk.	mösélman: Müslüman
meydan: Meydan.	mulla: Molla, hoca, din adamı.
meydan: Meydan.	munçala: Silme.
meyét: Cenaze.	munçala: Hamam kesesi.
mıltıķ: Tüfek.	muyın: Boyun.
mihérbán: Şefkat.	mahir: Mahir, yetenekli, usta.

mağtançık: Övünmeyi seven.	nigedér: Belirsiz şekilde.
man-: Boyamak.	nigéz: Ana vatan. Yer.
mañgay: Dağın en yüksek dik yeri.	nihel: “Naber, Nasılsın!”.
manara: Minare	nihetlé: Kaç.
maturlık: Güzellik.	nik: Niçin, ne maksatla.
nalog: Vergi.	niktér: “Belirsiz bir sebeple, her nedense” anlamında bir zarf.
namaz uķı-: Namaz kılmak.	niķader: Pek çok.
namus: 1. Namus. 2. Şan, şöhret.	niķaderlé: Ne kadar.
nasıyp: Nasip.	nindi: Hangi, nasıl.
naşir: Yayımcı.	nişle-: “Ne yapıyorsun” anlamında kullanılan soru fiili.
naz: Naz.	nişlet-: Ne yaptırmak.
néķke: zayıf.	nit-: Herhangi bir şey yapmak.
néķker-: (Ses için) tizleşmek.	niyet: Niyet.
nefis: Güznel	niyetle-: Niyet etmek.
nefret: Nefret.	noķta: Nokta.
néft: Petrol.	nuja: Muhtaçlık. Yoksulluk.
nek: Tam.	nur: Nur.
neni: Küçücük.	nurlanış: Nurlanış.
nerse: Ne. Şey.	naķaķ: Haksız.
nesél: Nesil.	oç: Uç.
netice: Netice.	oçır-: Uçurmak.
neümüz: Ümitsiz.	oçqın: Kıvılcım.
nıǵı-: Sağlamlaşmak, kuvvetlenmek.	oçraş-: Rastlaşmak. Buluşmak.
nıķ: Sağlam.	ofıķ: Ufuk.
nıķlıķ: Sağlamlık, kuvvetlilik	oķşaş: Benzer.
ni: 1. Ne. 2. Nasıl.	oķşa-: Benzemek.
niçe: Kaç.	okén: Okyanus.
niçe:1. Ne kadar, kaç. 2. Pek çok, fazlasıyla, birçok.	olı: Ulu.
niçék: Nasıl.	olaķ-: Ortadan kaybolmak.
niçénçé: Kaçınıcı	on: Un.
niçené: Kaçınıcı.	onıķ: Torun.
nidér: Her hangi bir şey.	onıt-: Unutmak.
nige: Neden. Niye	

onıttır-: Unutturmak.	öste-: Katmak.
or-: vurmak.	östé: Üstü.
orçık: İğ.	östel: Masa.
orlık: Tohum.	östel-: zam yapmak
ot-: Ezberlemek.	östén: Üstün.
oya: Hayvan yuvası.	östér-: Kışkırtmak.
oyal-: Utanmak.	öt-: Ütmek.
oyala-: Yerleşmek.	öy: Ev, yaşanan yer.
oyat: Utanma.	öy-: Yığarak yerleştirmek.
oyatsız: Utanmaz.	öyéleş-: Bir yere toplanmak.
oyıkbaş: Kısa boncuklu çorap.	öyér: Sürü.
oyıştır-: Düzenlemek.	öyle: Öğle vakti.
ozak: Uzak.	öyren-: Öğrenmek.
ozat-: Uğurlamak.	öyret-: Öğretmek.
ozın: Uzun	öz-: Koparmak.
ozınayt-: Uzatmak.	özél-: Ölmek. Bölünmek. Pek derin hislerle şarkı söylemek.
ozun: Uzun süren.	özgele-: Parçalamak.
öç: Üç.	özgelen-: Parçalanmak.
öçén: İçin.	palas: Halı.
öçpoçmak: Üçgen.	papka: Dosya.
ölés: Kısım, bölüm.	par: Çift.
öleş: Pay.	pasport: Kimlik.
öleş-: Paylaşmak.	péçen: Ot. Saman.
ölgé: Örnek.	perde: Perde.
ölgér-: Vaktinde yetişmek.	pésnek: İsket??
ölgért-: Yetiştirmek.	péş-: Pişmek.
ölken: İhtiyar.	peyda: Peyda.
ömét: Ümit.	pısqı-: İçin için yanmak.
ömmet: Ümmet.	pıyala: Pencere.
ön: Ses.	poéma: Şiir.
öneme-: Sevmek.	Paqus: Biçilmiş ot yığını.
ör-: Sövmek. Üfürmek.	port: İskele, liman.
örek: Hayalet.	pot: Yaklaşık bir teneke.
ös: Üst, yukarı	

puğra: Pudra.	san: Kıymet.
reĥet: Rahat.	sanal-: Sayılmak.
reĥim: Merhamet.	sanlaş-: Karşılıklı saygı göstermek.
reĥmet: Merhamet.	sap-: Sapmak.
reis: Sefer	sar-: Sarmak.
rencé-: Üzölmek.	saran: Bir işin müptelası.
resém: Fotoğraf.	saray: Saray.
ret: Sıra.	sargay-: Endişelenmek.
rifma: Kafiye.	sarıl-: Sarılmak.
ruĥ: öz. Ruh.	sarķ-: Sızmak.
saban: Saban.	sat-: Satmak.
sabantuy: Baharın işleri bittikten sonra köyün geniş bir meydanında düzenlenen at koşusu, çuval yarışı, güreş gibi türlü yarışların ve eğlencelerin yapıldığı geleneksel hasat bayramı.	satıp al-: Satın almak, parayla almak.
sabır: Sabır. Sabırlı.	satuçı: Satıcı.
sabırlık: Sabır.	satulaş-: Pazarlaşmak.
sabıy: Küçük çocuk.	sav: Sağ.
sade: Saf.	sav-: Saçmak.
saf: Temiz.	savıķ-: İyileşmek.
saflık: Saflık.	savıķtır-: İyileştirmek.
sağın-: Görölen veya bilinen bir şeyi veya birisini iyi tarafları ile hatırlamak, özlemlle yad etmek, hasret çekmek.	savit: Çanak.
sağın-: Özlemek.	say-: Grubu dağıtmak.
sağındır-: Hasret çektiirmek.	sayın: “-gan/-gen sayın” yapısında “-dıkça/ -dikçe” ekinin işlevini taşır.
sağış: Özlem, hasret, keder	sayın: İsimlerden ve -ğan ekli fiillerden sonra “her” anlamı bildiren edat.
sağın-: Özlemlle yâd etmek.	sayla-: Seçmek.
saĥra: Çöl. Kır.	sayra-: Kuş ötmek.
saķla-: Korumak.	sebepçé: Sebep olan etken.
saķlan-: Sakınmak.	sébér-: Göndermek.
sal-: Salmak. Yerleştirmek. Kurmak	secde: Namazda secde.
salam: Saman, ot.	sefer: Sefer.
	seğat: Bir saat süre.
	seğat: Ders saati.
	seké: Divan.
	selam: Selam.

sélte-: Sallanmak.	sıyla-: Cezalandırmak.
séñ-: Sinmek.	sıynıf: Sınıf.
senek: Yaba.	sıypa-: Okşamak.
sér: Giz.	sız-: Yazının üstünü çizmek.
sér: Sır.	sızdır-: Çalgıyı ustaca ve şevkle çalmak.
sérlé: Esrarengiz.	sızgır-: Islık çalmak.
sevde: Alışveriş, ticaret.	sızıl-: Gözükmek.
sevdeger: Tüccar,esnaf.	sızla-: Sızlamak
seyran: Rahat	sızlan-: Sızlanmak.
séz: Siz.	sibél-: Yayılmak. Aralıksız olarak ateş edilmek, kurşun yağmak.
sıgıl-: Eğilmek. Acılara karşı sabırlı olmamak.	siğara: Puro.
sık-: Ezmek.	sihérle-: Büyülemek.
sıkra-: İnlemek.	sikér-: Zıplamak.
sıkra-: Ah etmek.	sikért-: Zıplatmak.
sıkran-: Sızlanmak.	sin: Sen.
sıla-: Sıvamak.	siné: Sen.
silta-: Gizli bir işi, bir cinayeti veya ispatlanamayan bir suçtu ortaya çıkarmak.	sinéké: Seninki
siltav: Bahane.	siña: Sen.
sılu: Güzel yüzlü.	sip-: Serpmek.
sıman: Gibi, benzer.	sirek: Nadir.
sımağ: Gibi.	sirek: Seyrek.
sın: Endam.	sirpé-: Serpmek
sın-: Kırılmak.	sirtme: Kuyu çıkırığı.
sınav: Sınav.	sisken-: Sıçramak.
sındır-:Kırmak. Boyun eğdirmek.	siskendér-: İrkiltmek.
sınık: Bunalmış.	siz-: Hissetmek, duymak.
sır: İz.	sizén-: Sırrını anlamak.
sıy-: Yerleşebilmek.	sizgér: Sezgisi güçlü.
sıydır-: Sıgdırmak.	soldat: Asker.
sıyın-:Birinin evine yerleşmek.	soñ: 1.Son. 2. Sonra.
sıyrıcık: Sığırıcık.	soñgar-: Geç kalmak.
	soñgtı: Sonuncu.
	sor-: İstemek.

sora-: 1. İstemek. 2. Sormak.	suz-: sunmak vermek. Uzatmak
sölgé: Havlu.	geçirmek(vakit). Uzatmak.
sör-: Sürgün etmek. Sürmek.	suzıl-: Vakitçe uzamak. Uzanıp yatmak.
sörém: İs.	sük-: 1. Hor görmek. 2. Küfretmek.
sören sal-: İmdat isteyerek bağırarak.	sün-: Sönmek.
sört-: Silip temizlemek.	sürél-: Yavaşlamak.
söy-: Sevmek.	süt-: Etrafa saçmak.
söyek: Kemik.	süz: Söz, kelime.
söyel-: Yaslanmak.	saflık: Saflık.
söyén-: Sevinmek, kıvanmak.	sağay-: Evhamlanmak.
söygen: Sevgili.	sağındır-: Özletmek.
söyle-: Söylemek.	sağış: Hasret.
söylen-: Kendi kendine söylemek.	sağla-: Korumak.
söyleş-: Konuşmak.	salkın: Soğuk.
Söyleşü: Sohbet.	samolét: Uçak.
söyü: Sevgi. Sevme.	sandık: Sandık.
sténa: Duvar.	sanduğaç: Bülbül.
su: Su.	satulaş-:Pazarlık etmek.
suğıl-: Girip çıkmak. Çarpılmak.	sayık-: Miktarı azalmak, bitmeye yüz
suğış: Savaş.	tutmak.
suk-: İtip kakmak. Zedelemek.,	şağıyr: Şair.
suk-: Sertçe vurmak. Özel bir şekil	şah: Padişah.
vermek.	şahit: Tanık.
suktır-: Vurdurmak.	şakşı: Kirli.
sul: Sol.	şartla-: Patlamak.
sulğan: Solmuş.	şartlat-: Patlatmak.
sulış: Nefes.	şaşkan: Şaşkın.
sulkılda-: Hıçkırarak	şatlık: Sevinç, mutluluk.
sulkılda-: Sızlamak.	şav- şu: Şamata.
suret: Suret, resim.	şavlat-: Çınlatmak.
suvık: Soğuk.	şayartu: Yüz yüze şaka.
suvın-: Soğumak.	şaytan: Şeytan.
suvır-: Koparıp çekmek.	şecere: Şecere.
suyış: Katliam.	şefek: Şafak.

şefkat: Şefkat.	Tabala-: Başını kaldırmak.
şehir: Şehir, kent.	taban: Ayağın altı.
şehit: Şehit.	taban: -e doğru, ... doğrultusunda.
şelte: Uyarı. Sitem.	tabıl-: Bulunmak.
şep: Çevik.	tabın-: Tapınmak.
şevle: Karanlık içindeki hafif ışık. Siluet.	tabın: Yemek sofrası.
Yüzdeki nur.	tabış: Kazanç.
şıbır: Şıprır.	tabib: Doktor.
şığırım: Tıklım tıklım.	tabiğat: Tabiat.
şırpı: Kibrit.	tabu: Bulma.
şifa: Şifa.	tağı: Tekrar, yine, tekrardan, yeniden.
şiğır: Şiir.	tağır: Bomboş.
şikéllé: Gibi.	tağmak: Koşma.
şomırt: Kuşkirazı.	tal: Ağaç dalı.
şomlı: Kötü, uğursuz.	tal-: Bitap düşmek.
şöhret: Şöhret.	tala-: Zor kullanarak birinin malını mülkünü kendine almak.
şökér: Şükür.	talán-: Talan edilmek.
şul uç: Aynı	talav: Yağma.
şul: Şu. Bu.	talçık: Yorgunluktan hali kalmamak.
şular: Bunlar.	talğın: Yavaş.
şulay: Şöyle. Doğru.	talpın-: Havalanmak isteğiyle öne atılıp çırpınmak.
şunda: Her şeye rağmen. Yine de.	talyan: Tuş düzeni aynı tarzda olan "talyan" garmunu.
şundiý: Böyle.	tam-: Damlamak.
şunduk: Hemen.	tamaç: Mide.
şunısı: Orası.	taman: Hacmi veya miktarı bakımından tam.
şunnan: Ondan sonra.	tamçı: Damla.
şunsız: O olmadan.	tamır: Kök.
şuña: Ondan ötürü. Şuna.	tamırlan-: Köklenmek.
şuşı: Şu.	tanı-: Tanımak.
şuşında: Tam burada.	tanış: Tanıdık.
şayart-: Bir kimsenin yüzüne karşı şaka yapmak.	
taba: -e doğru.	
taba: Tarafa	

tansıqla-: (yemek) İstemek.
 tansıqla-: Dilemek.
 tantana: Tören.
 tap-: Gerekli bir şeyi bulmak.
 tap: Günah. Leke.
 tapkır: Açığöz.
 tapkır: Defa.
 taplan-: Lekelenmek.
 tapta-: Basıp ezmek.
 taptal-: Çiğnenmek.
 tar: Dar.
 tara-: Taramak.
 taraf: Taraf.
 taral-: 1. Yayılmak. 2. Unutulmak
 taralış-: Dağılmak.
 tarat-: Dağıtmak.
 tarı-: Kötü bir şeye tesadüf etmek.
 tarih: Tarih.
 tarsın-: Sıkılmak.
 tart-: Çekmek.
 tartıl-: Çekilmek.
 tartma: Dört köşeli, saplı veya sapsız kapların genel adı.
 tasma: Süsleme aksesuarı olarak kullanılan bez, kurdele.
 taş: Taş.
 taşı-: Taşımak.
 taşkın: Taşkın, sel, su baskını.
 taşla-: Terk etmek. Bırakmak.
 taşlan-: Bırakılmak, atılmak, terk edilmek.
 taşlav: Vazgeçmek.
 tatar: İdil boyu merkez olmak üzere Kırım, Astırhan, Samara, Saratav,

Moskova, Penza, Orenburg, Ufa ve Batı Sibirya bölgelerinde yaşayan Türk topluluğu.
 tav: Dağ.
 tavış: Ses, gürültü, seda, avaz.
 tavşal-: Yıpranmak.
 tay: Tay.
 tayan-: Dayanmak.
 taza: Sağlam.
 teğala: Yüce.
 tégé: Başka. Şu.
 tegere-: Yuvarlanmak.
 tekdir: Takdir, kader.
 téke: Sarp.
 tél: Dil.
 tél-: Dilmek.
 téle-: Dilemek, istemek.
 télegençe: Dilediğiniz kadar.
 télek: Dilek, istek,
 télen-: Dilenmek.
 télev: Dilek.
 télgele-: Dilimlemek.
 tamam: Tamamen.
 temamlan-: Tamamlanmak.
 teñke: Para.
 teñré: Tanrı.
 tepi: Pati.
 téré: Diri, canlı.
 térek: Dayanak.
 térek: Yaşayan.
 téreklék: Canlılık.
 térél-: Dirilmek.
 térev: Dayak.
 terez (tereze): Pencere.

térk-: Yazıya geçirmek.	tibés: Yürek çarpıntısı.
térsek: Dirsek.	tigéz: Düzenli. Denk.
téşle-: Isırmak.	tik: Hareketsiz.
tétre-: Sallanmak, sarsılmak.	tik: Sadece, yalnızca.
tétren-: Titrenmek.	tilmér-: Bir şeyden mahrum olma sebebiyle acı çekmek.
tevbe: Tövbe.	tilmért-: Bir şeye muhtaç etmek.
téz: Diz.	tiñ: Denk.
téz-: Dizmek.	tiñdeş: Denk.
tézgén: Dizgin.	típ-: Tepmek.
tıgız: Sıkı.	tiptér-: Şen şakrak olmak.
tık-: Sokmak.	tir: Ter.
tılsım: Tılsım.	tiran: Tiran, baskıcı hükümdar.
tılsımla-: Tılsımlamak.	tirbel-: Çalkalanmak, hafif hafif sallanmak, salınmak.
tın al-: Soluk alma.	tirbet-: Sallamak.
tın: Sakin.	tire: Bir şeyin yanı. Mahal.
tın-: Sessiz kalmak.	tiren: Derin
tın: Sessizce. Sessizlik.	tiyész: Gerekli.
tıngı birme-: Huzur vermemek, rahatsız etmek.	tiz: Hemen, Çabuk.
tınıç: 1.Sessiz. 2. Sessizce.	tol: Dul.
tınıçlan-: Rahatlamak.	tolum: Saç örgüsü.
tınıçsız: Heyecanlı.	tomalan-: Kaplanmak.
tiñla-: Kulak vermek.	tor-: Belli bir yere basar halde durmak, durmak. Vakit geçirmek.
tıprıçın-: Çırpınmak.	tormış: Hayat.
tırış-: 1. Gayret etmek, çabalamak, uğraşmak, çalışmak. 2. Başarmayı arzu etmek.	tot-: Tutmak, kavramak.
tırış-: Çalışmak.	totam: Bir tutam.
tış: Dış.	totaş-: Birleşmek.
tışav: Bukağı.	totaş: Aralıksız.
tışavla-: Bukağı takmak.	totıl-: Tutulmak.
tışkı: Yabancı.	totın-: Tutunmak.
tıy-: Yasaklamak.	tottır-: Tutturmak.
ti-: Söylemek.	tovar: Mal.

toy-: Duymak.	tözet-: Düzeltmek.
toyak: at, sığır, koyun vb. hayvanlarda ayak uçunu kaplayan kalın tırnak, toynak.	Tufrac: Toprak.
töbek: Saha.	tufrac: Toprak.
töbel-: Göz dikilmek.	tuğan tél: Ana dil.
töbep : Nişan almak. Gözünü dikmek.	tuğan: Doğum yeri, memleket. Öz.
töçé: Ruha sıkıntı verici şekilde.	tuğız: Dokuz.
tögel: Tam doğru.	tuğrı: Doğru.
tökér-: Tükürmek.	tuqsan: Doksan.
tön.: Gece. Kuzey.	tuқта-: Durmak
tönné: Gece vakti.	tuқtat-: Durdurmak.
töp: Dip.	tuқtal-: Durmak.
Töp: Dip.	tul-: Dolmak.
tör-: Sözü gizlemek. Sarmak.	tulğan: Dolmuş.
törkém: Grup.	tulı: Dolu.
törlé: Çeşitli. Envai çeşit.	tulı: Tamamen
törléçe: Türlüce, değişik biçimlerde, farklı farklı.	tuñ-: Donmak.
törme: Zindan, cezaevi.	tupas: Kaba.
tört-: Dürtmek.	turğar: Toygar.
törtkele-: Dürtüp durmak.	turğay: Turgay.
tös: Yüz.	turı kil-: Yaralı olmak. Karşılaşmak.
töslé: Gibi.	turı: Doğru.
töslé: Renkli.	turıda (Turında): Hakkında.
tösmérlen-: Göz önünde canlanmak.	tuvar: Küçük baş hayvan.
töş: Düş.	tuy-: Doymak.
töş-: Düşmek.	tuy: Dügün.
töşém: Kazanç.	tuz: Kabuk.
töşén-: Düşünmek.	tuzdır-: Yıkmak.
töşér-: Ulaştırmak. Aşağı indirmek.	tuzğı-: Savrulmak.
tötén: Duman.	tübe: Tepe.
töy-: Katı bir şeyle burup parçalamak.	tüben: Alçak.
töyme: Dügme.	tügél: Değil.
	tügél-: Dökmek.
	tügerek: Yuvarlak.
	tük-: Dökmek. Saçmak.,

tükmi- çeçmi: Bir kimsenin dediğini aynen (söyleme).	uğaz: Kararname.
tüle-: Ödemek	ul: O (gösterme ve kişi zamiri)
tümgek: Tümsek.	ul: Oğul, oğlan.
tür: Evin veya odanın kapıya bakan köşesi.	uñ: Sağ.
türe: Yönetici.	unbiş: On beş.
tüşem: Tavan.	uñganlık: Çalışkanlık.
tütel: Sebze veya çiçek dikmek için dar uzun veya yuvarlak toprak yığını.	upkın: Uçurum.
tüz-: Katlanmak. Sabretmek.	ura-: Dolamak.
tüz-: Sabretmek.	ural-: Gömülmek.
tüzem: Sabır.	ural: Ural dağı.
tağın: Tekrar, yine, tekrardan, yeniden.	uram: Sokak.
tağ-: Takmak.	urın: Yer, mevki.
talğın: Yavaş.	urıs: Rus.
talpın-: Uçup gitmek üzere kanat çırpma.	urla-: Çalmak.
talyan: İtalyan.	urman: orman
tamır: Bitkinin, ağacın kökü.	urta: Orta.
tamağ tuydır-: Karın doğurmak.	urtağ: Ortak.
tamağ: Mide.	urtalay: Ortadan.
tañ at-: Tan atmak.	usal: Acımasız.
tañ: Şafak.	uşlı: Şuurlu.
tansık: Yeni.	ut: Ateş
tapkır: Açık göz, hazır cevap.	utır-: Oturmak.
taptır-: İsrar etmek.	utırt-: Bitki dikmek.
tariğ: Tarih	uy: Akıl. Fikir.
tarat-: Serperek dağıtmak.	uy-: Oymak.
uçaq: Baba evi. Ocak.	uyan-: Uyanmak.
uğ: Ok. Çok.	uyat-: Birisinin uykusunu bölmek, uyandırmak.
uğı-: Öğrenim görmek.	uyıl-: Oyulmak.
uğıl-: Okunmak.	uyın: Oyun.
uğuç: Öğrenci.	uyınçık: Oyuncak.
	uyla-: Fikir etmek.
	uyulan-: Derin düşünceler dalmak, efkârlanmak.

uyna-: Gönül eğlendirmek. Kımıldamak. Oynamak.	üz it-: Benimsemek.
uynaqlat-: Oynatmak.	üz: Kendi.
uz-: Geçmek, geride bırakmak, aşmak.	üzé: Kendi, kendisi.
uzdır-: Geçirmek.	üzek özgéc: Efkarlandiran.(can sıkıcı)
uzgınç: Yolda yürüyen (kimse).	üzek: Gönül.
ügi: Üvey	üzénékén it-: Kendi bildiğini yapmak.
ük: çok.	üzgelen-: Başkalaşmak.
ükén-: Pişman olmak.	üzger-: Bir halden başka bir hale geçmek, değışmek, başkalaşmak, dönüşmek.
ükénéç: Pişmanlık.	üzgeréş: Değişim.
ül-: Ölmek, vefat etmek, helak olmak.	vaç: Ufak.
ülçe-: Ölçmek.	vaçıt: Zaman.
ülém: Ölüm.	vaçla-: Parçalamak.
ülen: Ot.	vaçlan-: Bölünmek.
üpke: Öfke.	vasiyat: Vasiyet.
üpkele-: Birisine veya bir şeye kızmak.	vat-: Harap etmek. Parçalamak.
ür-: Örmek.	vayım: Gam.
ür: Tepe.	veğde: Vaat.
ürdek: Ördek.	vehşı: Vahşı.
ürél-: Bağlanmak.	vlast: Egemenlik.
ürle-: Yukarı çıkmak.	voçzal: Gar.
ürme: Örgü.	vöcdan: Vicdan.
üs-: Büyüme.	vaçıt: Vakit.
üsmér: Olgunluk çağındaki genç.	vaçlık: Alçaklık.
üsmér: Yetişkin.	ya: Seslenme (Alla, Hoday, İlahi, Rabbém sözleri ile şaşırma, yalvarma, yakınma hislerini bildirmek üzere).
üstér-: yetiştirmek.	yabağay: Fakir.
üt-: Geçmek.	yabık: Kapalı.
üte-: İfa etmek. Yerine getirmek.	yabiş-: Yapışmak. Bulaşmak.
ütel-: Yerine getirilmek.	yadre: Mermi.
ütér-: Öldürmek.	yağıl-: Yakılmak. Sürülmek.
ütérüçé: Katil.	yağni: yani
ütken: Geçmiş.	
ütkén: Sivri.	
ütker-: Geçirmek.	

yağşı: İyi.	yan-: Yanmak.
yağ-: Sürmek.	yana-: Göz dağı vermek.
yağ: Taraf. Yer.	yaña: Yeni.
yağ-: Yakmak.	yaña: Yine.
yağın: Benzer. Yakın.	yandır-: Ateşe vermek.
yağınlaş-: Sahip çıkmak.	yañgır: Yağmur.
yaki: Veya.	yaña: Yeni.
yağla-: Savunmak.	yañabaştan: Yeni baştan.
yaqtı: Aydınlık	yañak: Kapı pervazının yan tarafları.
yaqtı: Işıklı.	yañart-: Yenilemek.
yaqtır-: Gün ağarmak. Parlaklanmak.	yap-: Kapatmak.
yaqtırt-: İçini ısıtmak.	yar: Su kıyısı. Yar.
yaқтаş: Hemşehri.	yar-: Yarmak.
yal: Yele.	yara-: Faydalı olmak
yala: İftira.	yara-: Geleneğe, ahlaka uygun olmak.
yalan: Kır.	yara: Yara
yalanayağ: Yalınayağ.	yarağ: Malzeme.
yalğa-: Ekleme.	yaral-: Doğmak
yalğan: Yalan	yaral-: Meydana gelmek.
yalğış: Hatalı.	yaralı: Yaralı
yalğış-: Yanılmak.	yaraş-: uymak.
yalğış-: yanlış yapmak.	yarat-: Sevmek.
yalğış: Yanlış, hatalı.	yarat-: Yaratmak.
yalğız: Yalnız.	yardem: Yardım.
yalın-: Yalvarmak.	yarğalan-: Bir çok defa yarılmak.
yalqav: Tembel.	yarıl-: Patlayıp parçalanmak. Yarılmak.
yalkın: Alev.	yarıy: “Peki, tamam, olur, oldu, olabilir”.
yalvaru: Yalvarma.	yarlı: Fakir.
yaman: Kötü. Hileli	yarlıka-: Bağışlamak.
yamanat: Kötü şöhret.	yarsı-: Kızmak,
yamansu: Kaygılı.	yarsu: Çok heyecanlılık.
yamavlı: Yamalı.	yarsulan-: Öfkelenmek.
yan: Yan.	yartı: Yarım. Bir miktar.
yan-: Yanmak.	yasa-:Yapmak.

yasal-: Meydana gelmek.	yeşél: Yeşil.
yasat-:Yaptırmak.	yeşélçe: Sebze. Manav.
yasin çık-: “Ruhuna fatiha okumak”.	yeşén: Mutluluk veya nefret gibi duygularla gözde parlayan ışık.
yasin: Yasin suresi.	yeşér-: Gizlemek.
yat: Yabancı.	yeşérén: Gizlenmiş.
yat-: Yatmak.	yeşérén: Gizli.
yatqır-: Yatırmak.	yeşert-: Yeşertmek.
yatsın-: Yadırgamak.	yeşev: Hayat.Yaşama
yav: Düşman	yetim: Yetim, öksüz.
yav: Savaş, Düşman.	yıgıl-: Yıkılmak. Yere eğilmek
yav-: Yağmak.	yık-: Yıkma.
yavım: Yağış.	yıl da: Her yıl.
yavız: Acımasız.	yıl: Yıl.
yavızlık: Kötülük.	yıla-: Ağlamak, gözyaşı dökmek.
yavla-: Zaptetmek.	yılaş: Ağlayış.
yavlık: Mendil. Eşarp.	yılat-: Ağlatmak.
yavulık: Baş örtüsü	yılğa: Akarsu, ırmak.
yaz: Bahar.	yılış-: Yakınlık göstermek.
yaz-: Yazmak.	yılmayu: Tebessüm.
yaz-: Yoksun kalmak.	yılat-: aşağılamak.
yazgı: Yaza ait.	yırağ: Uzak.
yazıl-: Yazılmak.	yırt-: Yırtmak.
yazmış: Kader , alın yazısı.	yırtık: Yırtık.
yazuv: El yazması.	yokı: Uyku.
ye: Ya.	yol-: Kurtarmak.
yégét: Delikanlı.	yoldız: Yıldız.
yekşembé: Pazar(gün)	yolqı-: Yolmak.
yem: Güzellik, sevinci.	yom-: Göz veya ağız yummak.
yemlé: Güzel.	yomış:1. Yapılmak üzere emredilen iş, vazife. 2. Hizmet.
yemséz: Berbat.	yort: Ev.
yeneşe: Yan yana.	yot-: Yutmak.
yeş: Genç, taze, yeni.	yotım: Yutma, yudum.
yeş: Gözyaşı.	
yeşe-: Yaşamak.	

- yottır-: Yutturmak.
yögen-: Diz çöküp selamlamak.
yögen: Yular takımı.
yögér: Koşmak.
yögért: At koşturmak.
yökle-: Yükleme.
yöré-: 1. Yürümek. 2. Yaşamak.
yörék yarıl-: Korkudan ödü kopmak.
yörek: Yürek. Gönül.
yöreksé-: Kendini iştiyaka kaptırmak.
yört-: Yürütmek, sürdürmek.
yöz: Yüz (sayı).
yöz: Yüz.
yöz-: Yüzmek.
yuğal-: 1. Kaybolmak. 2. Yok olmak.
yuğalt-: Kaybetmek, mahrum kalmak..
yuğaltuv: Kayıp.
yuğarı: Yukarı.
yuğ: Yok. Hayır.
yuğqa: Boşuna.
yuğlıq: Yokluk.
yuğlıq: Yoksulluk.
yuğnı: Boşuna.
yuğsa: Yoksa
yuğsıl: Yoksul.
yuğsın-: Özlemek.
yuğsındır-: Hasret bırakmak.
yuğsınuv: Özlem.
yul: Yol.
yulavçı: Yolcu.
yulıq-: Bilmeden denk gelmek.
yulla-: Yollamak.
yunet-: Yönetmek.
yuv-: Yıkamak.
yuvan-: Oyalanmak.
yuvan-: Teselli olmak.
yuvat-: Teskin ve teselli etmek.
yuvat-: Ümitlendirmek.
yükelék: Ihlamur ağacı biten yer.
yüler: Gamsız.
yünel-: Yönelmek.
yünlé: Ahlaklı.
yünlé: Çare
yüri: Kasten
zal: Salon.
zaman: Çağ.
zamana: Zamane
zar: Keder.
zarıq-: Beklemekten sabırsızlanmak.
Sıkıntı ile beklemek.
zarlan-: Yakınmak.
zarur: Mecburi
zat: Varlık.
zatlı: Değerli.
zeğmet: Zahmet.
zeğger: Çivit mavisii.
zinhar: Aman.
zirat: Mezarlık.
zirék: Kızılağaç.
zirek: Sezgisi kuvvetli.
ziynetle-: Ziyinetlemek.
zur: Büyük.
zamana: Devir. Zamane
zarıqtır-: Sıkıntı ile bekletmek.

DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Harras Eyüp (1946), Tatar Türkleri'nin 20. ve 21. yüzyılda yetiştirmiş olduğu en usta şairlerden biridir. O, üniversite hayatı boyunca şiir yazmanın yanı sıra düşünceleriyle de ön plana çıkmayı başarır.

“*Harras Eyüp'ün Yöz Yaqtısı Adlı Eserindeki Poemalar Ve Seçilmiş Şiirler Dil Ve Üslup İncelemesi*” adlı bu çalışmamızda, yaşayan lehçe ve şivelerimizden biri olan Tatar Türkçesini Harras Eyüp'ün poema ve şiirleri üzerinden inceledik. Harras Eyüp'ün şiir ve poemalarında Tatar Türkçesinin standart yazı dili dışında bir kullanımı yoktur. Yazar, dönemin Tatar yazı dilini kullanmış, eserinde Tatar Türkçesi dil özellikleri dışında bir kullanım göstermemiştir.

Dil incelemesinin yanısıra yapılan üslup incelemesinde ise, muhteva ve üslup, ele alınmıştır. Yazar, şiirlerinde Tatarların bağımsızlığına, milli kimliğine, kültürüne, gelenek ve göreneklerine, toplumsal yozlaşmaya özellikle değinmiştir. Tatarların başından geçen hazin olaylara ve Tatar milli direnişinin temsili olan aydınlara sıkça değinen şair, aynı zamanda Tatar kültürünün önemli örnekleri olan ve günümüzde Tatar coğrafyasında kutlanan Sabantuydan da bahsetmektedir. Şiirlerinde söz sanatlarını başarıyla kullanan şair tenkitleri ve öğütleriyle hafızalarda derin izler bırakabilmiştir. Eyüp şiirlerine kimi zaman kültürel benlikten doğmuş atasözleri ile başlar, kimi zamanda ise şiirlerinin arasında öğüt verir bir nitelikte yer alır. Sözlü ve yazılı edebiyatın önemli türlerinden olan türkülerden ve bunların icrasında kullanılan müzik aleti garmundan bahsettiği sayısız mısraları da mevcuttur. Garmun ve türküyü Tatar milli kültürüne geri dönüş, milliliği bulma olarak gördüğü aşikârdır.

İncelediğimiz şiirlerin 32 tanesi dörder mısralık bendler, 31 tanesi dörder ve beşer mısralık karışık bendler, 2 tanesi dörder ve altışar mısralık bendler, 4 tanesi beşer mısralık bendler, 1 tanesi altışar bendler ve 23 tanesi serbest nazım birimi kullanılarak yazılmıştır. Bu şiirlerin genelinde hece ölçüleri birbirlerine eşit değildir.

O, serbest nazım şeklini kullanır. Şiirlerinde uzun mısraları tercih eder. Bunun yanında şiirlerinde sadece hece ölçüsünü kullanmıştır. Bazı şiirler serbest nazım şekliyle yazılmış gibi görünse de aslında cümlelerin ikiye bölünmesi ve farklı mısralara yerleştirilmesi söz konusudur. Bölünen cümleler tek cümle haline getirilince şairin şiirlerinde uzun cümleler kurmayı tercih ettiği görülür.

Eyüp, dörtlük ile yazdığı şiirlerinde daha çok 9'lu ve 10'lu heceler kullanmıştır. Fakat daha önce de bahsettiğimiz gibi mısralarda farklı heceler kullanmıştır.

Genellikle serbest nazım birimiyle ve milli hece ölçüsüyle kaleme almış olduğu şiir ve poemalarının belki de diğerlerine nazaran daha çok öne çıkan konusu Tatar tarihini hatırlatma, kültürel bilincin korunması ve toplumsal yozlaşma, başkalaşmadır. Şairin şiirleri her ne kadar mısra sayısı olarak uzun olsa da ve şiirlerini bölümler halinde yazsa da genel itibarıyla açık, net ve sade bir üslup kullanmıştır. Şiir ve poemalarını halkın anlayacağı sadelikte Tatar Türkçesi ile kaleme almıştır.

Harras Eyüp, kelime seçiminde oldukça titiz davranmıştır. Şiirlerini her kesimden insanın okuyup anlayabileceği şekilde kaleme almıştır. Hatta şiirlerinde yer yer halkın yerel ağızlarında kullandığı deyimler ve tamlamaları görmektediriz. Rusça kelimelerden uzak durmaya çalışmıştır. Şairin şiirlerinde Arapça ve Farsça (eguzébillahi, feréşte vs.) kelimelere rastlamak mümkündür. Fakat kökeni Rusça, Arapça veya Farsça olan kelimeler Tatar Türkçesine içine girmiş zamanla bu dil içerisinde yer edinmiş kelimelerdir.

Eyüp, şiirlerinde Tatar tarihinin kahramanlarına geniş yer vermiştir. Onun için Süyimbike, Kul Şerif, Hasan Tufan ve Fatih Kerim önemli yere sahiptir.

Harras Eyüp şiirlerinde şahıs zamirlerini sıklıkla kullanır. Onun şiirlerinde min, sin, o, biz, siz ve onlar şahıs zamirleri, şahıslar arasında birlik ve bütünlüğü vurgular. Niteleme sıfatlarına geniş yer vermiştir. Şairin niteleme sıfatlarına geniş yer vermesi, okuyucuların hafızasında olayları canlandırmalarını sağlar. Fiil unsurlarına, ritim ve ahenk unsurlarına, kelime tekrarlarına geniş yer vererek üsluptaki anlamı kuvvetlendirmiştir. Onun şiirlerinin büyük bölümü tezat sanatıyla yazılmıştır.

Harras Eyüp'ün şiirlerinde bütün kelime gruplarına yer verildiği görülür. İsim tamlamaları sahipliği belirtir. Eyüp, vatani, halkı ve milli duygularına sahip çıkan ve gördüğü yanlışları eleştirmekten çekinmeyen bir şairdir. Bu sahip çıkış şiirlerdeki isim tamlamalarının ve dolayısıyla iyelik ekinin sık kullanılmasından da anlaşılmaktadır. Bu sahiplikte seçilen kelimelerin de ekler kadar önemi vardır. İkinci olarak sıfat tamlamalarını çok fazla kullanmıştır. Bu da şairin tasvir yönünün güçlü olduğunu gösterir. Mevsim, vatan, millet temalı şiirlerinde tasvirlerle geniş yer vererek okuyucuyu sıkımsamaya özen göstermiştir.

Eyüp şiirlerinde, sıfat-fiil ve zarf-fiil gruplarına da geniş yer vererek hareketli, renkli dünyasını bizlere yansıtmayı başarmıştır. Şairin şiirlerinde en dikkat çeken özellik ise tekrar gruplarına çok fazla yer vermesidir. Bu da anlamı kuvvetlendirme ve düşüncüyü pekiştirme açısından oldukça önemlidir.

Eyüp'ün şiirlerinin çoğunluğu devrik cümlelerden oluşmaktadır. Bu durum şiir türünün Tatar Türkçesindeki genel kullanım özelliğinden kaynaklanır ve şairin de yazılarında çok kullandığı bir cümle yapısı özelliğidir. Aynı zamanda şairin mizacından kaynaklanan bir kullanım türüdür. Özneler genellikle belirtilmiştir. Yüklemsiz cümlelere de rastlamak mümkündür.

Harras Eyüp'ün şiirlerinde cümle öglerinden nesne oldukça sık kullanılmıştır. Nesneyi fazla kullanması onun yaptığı ya da yapacağı işlerin kesin ve net oluşundan kaynaklanmaktadır. Şairin yer tamlayıcısını da oldukça sık kullandığı görülür. Eyüp'ün şiirlerinde, soru ve emir cümlelerine sıklıkla yer verdiği görülür. Bunun sebebi ise soru sorarak okuyucunun düşünmesini sağlamak, emir vererek ise ciddiyeti vurgulamaktır.

Eyüp, lirik bir şairdir. Bunu da şiirlerinin çoğunda kendini ele almasının yanı sıra vatanını, milletini ve toplumun hemen her kesimini ilgilendiren sevinç, acı, aşk, ayrılık, özlem gibi bireysel duyguları coşkulu bir tarzda ele almasından yola çıkarak anlamak mümkündür.

Harras Eyüp şiirlerinde, sembol ve imajlara geniş yer vermiştir. Ona göre yaşadığımız dünyada her bir olayı, duygu ve düşünceyi karşılayan semboller var. O, kullandığı bu semboller sayesinde yaşanan birçok olayı şiirlerinde daha etkili anlatmayı, mesajlarını daha açık ve net olarak vermeyi başarır. Örneğin; güneş onun için aydınlık bir geleceği, kuşlar özgürlüğü, oyun ve bayramlar ise birlik ve beraberliği sembolize eder.

Harras Eyüp'ün incelemiş olduğumuz poema ve şiirlerinde yola çıkarak, şairin eserlerinde edebi sanatlara da yer verdiği, bunları yerinde ve ustaca kullandığı sonucunu çıkarmak mümkündür.

Harras Eyüp eserlerinde açık, yalın ve sade bir dil kullanmıştır. Genellikle günlük konuşma dili tarzındaki ifadeler, deyim ve atasözlerine yer vermesi; mısra ve cümle yapısındaki sadelik; ahenk ve ritmi sağlayan tekrarlar, vezin, kafiye, redif ve diğer edebi sanatlar; kendi duygu ve düşünce dünyasının yanı sıra Türk milletinin sorunlarını ele alış ve bu konudaki samimi, lirik tavrı ve bütün bu konuları sade bir dille, anlaşılır bir yapı ve muhteva içinde sunuşu incelendiğinde üslubunun şahsi ve kendine özgü olduğu sonucu ortaya çıkacaktır.

KAYNAKLAR

- Akar M., Deniz S. ve Bilecik F. (1994). *Türk Dünyası Çağdaş Edebiyatı*, Yesevi Yayıncılık, İstanbul.
- Banguoğlu T. (2004). *Türkçenin Grameri*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara
- Baydar T. (2012). “+Dir Bildirme Eki Üzerine”, *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 32, 37-54.
- Beyremova F. (2014, İlkbahar). “18. Yüzyılda Sibirya’da İslama Karşı Saldırı Ve Tatarların Zorla Hristiyanlaştırılması”, (Akt. Ercan Alkaya) *Turkish Studies*, Volume 9/4, 25-30.
- Buran A. (2007). *Kurşunlanan Türkoloji*, Manas Yayıncılık, Elazığ.
- Buran A., Alkaya E. (2017). *Çağdaş Türk Lehçeleri*, Akçağ Yayınları, Ankara.
- Buran A., Alkaya E. (2006). *Çağdaş Türk Lehçeleri*, Akçağ Yayınları, Ankara.
- Buran A., Tulum M. M (ed.), (2013). *Çağdaş Türk Yazı Dilleri II: Tatar Türkçesi*, T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını, Eskişehir.
- Çetişli İ. (2015). *Metin Tahlillerine Giriş / 1*, Akçağ Yayınları, Ankara.
- Davletşin G. (2013). *Türk Tatar Kültür Tarihi*, (çev. Albina Tuzlu), Türk Tarih Kurumu, Ankara.
- Deny J. (2012). *Türk Dil Bilgisi*, Kabalcı Yayınevi, İstanbul.
- Devlet N. (1998). *1917 Ekim İhtilâli ve Türk-Tatar Meclisi*, Ötüken Yayınları, İstanbul.
- Devlet N. (1999). *Rusya Türklerinin Milli Mücadele Tarihi (1905-1917)*. Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.
- Devletşin T. (1981). *Sovyet Tataristan’ı*, (çev. Mehmet Emircan), Kültür Bakanlığı Yayınları, Çağdaş Tercüme Eserler Dizisi: 1, Ankara.
- Durmuş A. (2008). “Tatar Türkleri Arasındaki Hristiyanlar: Kreşinler”, *AÜİFD XLIX*, II, 57-75.
- Ercilasun A. B. (2012). *Türk Lehçeleri Grameri*, Akçağ Yayınları, Ankara.
- Ergin M. (1998). *Edebiyat ve Eğitim Fakültelerinin Türk Dili ve Edebiyat Bölümleri için Türk Dil Bilgisi*, Bayrak Yayınları, İstanbul.
- Ergin M. (2002). *Üniversiteler İçin Türk Dili*, Bayrak Yayınları, İstanbul.

- Eyüpoğlu A. (2017). *Kazan-Tatar Türkçesi İle Özbek Türkçesinde Hayvan Adları İle Kurulan Atasözlerinin Karşılaştırmalı İncelemesi*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ordu.
- Gabain A. V. (2000). *Eski Türkçenin Grameri*, (çev: Mehmet Akalın), Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Gencan T. N. (2001). *Dil Bilgisi*, Ayraç Yayınevi, Ankara.
- Gülensoy T. (2000). *Türkçe El Kitabı*, Akçağ Yayınları, Ankara.
- Güneş S. (1997). *Türk Dil Bilgisi*, D.E.Ü. Rektörlük Matbaası, İzmir.
- Güngör G. "Tatar Şairi Musa Celil Ve Moabit Defterleri", *Türk Dünyası*, 36, 43-54.
- Hakimov R. (2017). *Atlas Tatarica*, (çev. İlyas Kemaloğlu), Tataristan Cumhuriyeti Ş. Mercani Tarih Enstitüsü- Tataristan Cumhuriyeti Eğitim ve Bilim Bakanlığı, Kazan.
- İpek B. "Türk Dilinde Vasıta Hâli", *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S. 23, 63-97.
- Karaağaç G. (2013). *Türkçenin Dil Bilgisi*, Akçağ, 2. Basım, Ankara.
- Kerimoğlu C. (2014). *Türkiye Türkçesi ve Tatar Türkçesinin Karşılaştırmalı Söz Dizimi*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Kılıç Y. (2018). *Tatar Yazarı Gabdrahman Epselemov'un Hıkeyeler (Hetér) Adlı Eseri Üzerine Dil İncelemesi*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Balıkesir Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir.
- Kolcu A.İ. (2004). *Çağdaş Türk Dünyası Edebiyatı*, Salkımsöğüt Yayınları1, Türk Dünyası Dizisi1, Ankara.
- Komisyon. (2001a). *Başlangıçtan Günümüze Kadar Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi*, Tatar Edebiyatı I. T.C. Kültür Bakanlığı, Cilt 17, Ankara.
- Komisyon. (2001b). *Başlangıçtan Günümüze Kadar Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi*, Tatar Edebiyatı II. T.C. Kültür Bakanlığı, Cilt 18, Ankara.
- Komisyon. (2001c). *Başlangıçtan Günümüze Kadar Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi*, Tatar Edebiyatı I. T.C. Kültür Bakanlığı, Cilt 19, Ankara.
- Korkmaz Z. (2003). *Türkiye Türkçesi Grameri Şekil Bilgisi*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.

- Korkmaz Z. (2009). *Türkiye Türkçesi Grameri Şekil Bilgisi*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Korkmaz Z. (2010). *Grammer Terimleri Sözlüğü*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Öner M. (1998). *Bugünkü Kıpçak Türkçesi*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Sabbağ Ç., Yarullina Yıldırım R. (2017). Anadolu ve Kazan Tatar Türk Geleneklerinde Yeme İçme Kültürünün Yeri, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt: 10 Sayı: 51, Ağustos, s.1344-1355.
- Sağlam S. (2017). “Risâletü'n-Nushiyye” Ve “Vagz-I Azat” Ta Nefis Terbiyesi”, *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Mayıs, 27, 349-362.
- Sayran H. (2008). “Türk Dilinde “+Dır” Bildirme Eki Ve “+Dır” Bildirme Ekiyle Yapılan Belirsizlik Kelimeleri”, *U.Ü. Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Yıl: 9, Sayı: 14, 163-188.
- Şahan Güney F. (2015). *Tatarca Referans Grameri*, Kriter Yayınevi, İstanbul.
- Şahin E. (2013, Bahar). “Tarihî ve çağdaş Türk Yazı Dillerinde Üleştirme Sayıları”, *Dil Araştırma Dergisi*, S 12, s. 97-116.
- Şahin H. “Birleşik Çekimli Fiillerin Zaman ve Anlam Açısından Gösterdiği Çeşitlilikler”, *U.Ü. Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 4, S.4, 2003/1, s.157-168.
- Taymas A. B. (1966). *Kazan Türkleri*, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, Ankara.
- Temir A. (1976). *Türk Dünyası El Kitabı*, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, Ankara.
- Toprak, F. (2013). “Çağatay Şiirinde Vahşi Hayvanlar ve Yırtıcı Kuşlar”. *Turkish Studies*, 8/9: 105-124.
- Zaripova Çetin, Ç. (2005). “Tatar Türklerinin Düğün Geleneği”, *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 2/3, 92-119.
- Zaripova Çetin, Ç. (2006), “Tatar Folklor ve Halk Edebiyatında Kayın Ağacı”, *Turkish Studies*, Volum4 4/3. 585-601.
- Zaripova Çetin, Ç. (2006). “Tatar Edebiyatının Gelişimi”, *Akademik Bakış Dergisi*, Sayı: 9, s. 138-151.

Zaripova etin, . (2007). *Kazan Tatarlarının Kültürel Kimliğinin Oluşumunda Sabantuy Bayramı*, Ankara: 38. İCANAS Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika alışmaları Kongresi Bildiriler Kitabı, 869-878.

ÖZ GEÇMİŞ

KİMLİK BİLGİLERİ

Adı Soyadı :GÜLSÜN GÖKKAYA
Doğum Yeri :KIRŞEHİR/AKPINAR
Doğum Tarihi :01/06/1992
E-posta :gokkayagulsun2@gmail.com.

EĞİTİM BİLGİLERİ

Lise : ÇUBUK TİCARET MESLEKİ LİSESİ
Lisans : AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ FEN-EDEBİYAT
 FAKÜLTESİ ÇAĞDAŞ TÜRK LEHÇELERİ VE EDEBİYATLARI BÖLÜMÜ
Yüksek Lisans : PAMUKKALE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER
 ENSTİTÜSÜ, ÇAĞDAŞ TÜRK LEHÇELERİ VE EDEBİYATLARI ANABİLİM DALI
Doktora :
Yabancı Dil ve Düzeyi: İngilizce-E Seviye (YÖK- Dil: 56.250)

İŞ DENEYİMİ :

ARAŞTIRMA ALANLARI: Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları, Tatar Türkçesi ve Tatar Edebiyatı, Başkurt Türkçesi ve Başkurt Edebiyatı, Halk Edebiyatı ve Halk Bilimi.

TEZDEN ÜRETİLEN TEBLİĞ VE YAYINLAR: Solak Sağlam M., Gökçaya G. “Harras Eyüp’ün Şiir Dünyası”, IX. Uluslararası Dünya Dili Türkçe Sempozyumu, 04-06 Kasım 2017, İnönü Üniversitesi, Malatya 2018, 204-217.